

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NASTURİ ŞEYH SAİD RAÇKİTAN RAMAN SASON AĞRI KOÇUŞAĞI MUTKİ İKİNCİ AĞRI BİCAR AŞİ RESUL  
TENDÜRÜK SAVUR ZEYLAN ORAMAR ÜÇÜNCÜ AĞRI PÜLÜMÜR DERSİM ZAZA AŞİRETLERİ İSYANI  
BABANZADE ABDURRAHMAN PAŞA BABANZADE AHMET PAŞA REDAVUZ YEZİDİ MİR MUHAMMED  
KÖR MEHMET PAŞA GARZAN BEDİRHAN BEY YEZDAN İZZETTİN ŞER BEDİRHAN OSMAN PAŞA  
ŞEYH UBEYDULAH EMİN ALİ BEDİRHAN BEDİRHANİ HALİL VE ALİ REMO MOLLA SELİM ŞEYH ŞAHABETİN

# Kürt İSYANLARI



EMPERYALİZMİN  
ORTA DOĞU  
PROJESİ

BORA İYİAT

krypto

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

**Kürt İsyanları, Bora İyiat, Kripto Kitaplar©**

**Genel Yayın No: 139**

**Araştırma & İnceleme: 114**

**Yazan: Bora İyiat**

**Kapak Tasarım: Kripto Tasarım Ekibi**

**Düzeltili: Pınar Öztaş**

**Baskı: Bizim Büro Matbaa Dağ.Yay.San.**

**Tic.Ltd.Şti./ Ankara (Matbaa Sertifika No: 26649)**

**1.Baskı: Mart 2017**

**ISBN: 978-605-4991-50-1**

**Yayıncı Sertifika no: 11826**

*Her hakkı saklıdır. Bu yapının aynen ya da  
özet olarak hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin  
yazılı izni alınmadan kullanılmaz.*

*Copyright © 2008-2017, KRİPTO KİTAPLAR Publishing House*

**Yayımlayan:**

**kripto**

**Kripto Basım Yayın Dağıtım Ltd. Şti.**

**İçel Sokak 6/4 Kızılay / Ankara**

**Tel: 0312 432 1923 Faks: 432 1933**

**e-posta: kripto@kriptokitaplar.com**

**www.kriptokitaplar.com**

**Satış Direktörü: Murat Alaca**

**Pazarlama Sorumlusu: Ahmet Mert Öztuğ**

# BORA İYİAT

Bora İyiât, 1975 yılında Ankara'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini babasının görevleri dolayısıyla çeşitli illerde tamamladı. Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlı Deniz Lisesinde öğrenimine devam ederken kendi isteğiyle buradan ayrılarak Konya Selçuklu Lisesinden mezun oldu. Yüksek öğrenimini Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinde sürdürdüğü sırada siyasetle tanıştı ve ikinci okulum dediği siyaset 1994 yılından itibaren hayatında önemli bir yer tuttu.

Profesyonel iş yaşantısına stajyer uzman olarak Ege Bölgesi Sanayi Odası Ekonomik İlişkiler ve Araştırmalar Dairesi Başkanlığında başlayan İyiât daha sonraları önemli birçok kurum ve kuruluşta yöneticilik ve danışmanlık görevlerinde bulundu. 2005 yılında Balıkesir Ordu Donatım Okulu Tümen Komutanlığı ve Kırıkkale Yahşihan 50001'nci Mühimmat Ana Depo Komutanlığı'nda askerlik hizmetini tamamlamasının ardından İçişleri (E) Bakanı Yurt Partisi Genel Başkanı Sadettin Tantan'ın basın danışmanlığı, BBP Genel Başkanı (Merhum) Muhsin Yazıcıoğlu'na siyasi algı süreçleri ve yönetimi konularında özel danışmanlık yaptı. Bu dönem içinde İyiât, terör örgütleri başta olmak üzere Orta Doğu, psikolojik harp ve istihbarat konularında önemli araştırmalar yaptı, brifingler verdi ve bazı önemli devlet kurumlarına çalışma sundu. Aynı dönemde ulusal bir gazetede köşe yazıları yazdı.

2009 yılından bu yana özel bir yapım kuruluşuna bağlı olarak TV Programları Koordinatörü unvanı ile medya alanında çalışmalar yapan İyiât, TRT'de yayımlanan aralarında Osmanlı İmparatorluğu'nun 600 yıllık hikâyesini anlatan "Sultanların İzinde", "Devlet-i Aliyye" ve dış politikada yaşanan krizlerin anlatıldığı "Diplomatik

Fay Hatları” gibi programlarında bulunduğu farklı tarz ve konseptte 700 bölümden fazla aktüel ve belgesel programda konsept danışmanı ve senarist olarak görev aldı. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Türk dünyası coğrafyasına yayın yapan TRT AVAZ kanalında haftalık olarak yayınlanan Bir Kent Hikâyesi isimli tarihî-belgesel programı sundu ve aynı programın konsept danışmanlığını da yaptı. “Bir Kent Hikâyesi” 2010 yılının en iyi belgesel programı seçildi.

Sekiz adet yayımlanmış kitabı bulunan Bora İyiat, 2014 yılında bir çalışma grubu olarak başlayan ve Karadeniz-Kafkaslar, Hazar ilgi coğrafyası perspektifinde Türkiye millî menfaatleri doğrultusunda çalışmalar yapmak üzere planlanmış Karadeniz Hazar Stratejik Araştırmalar ve Analiz Merkezinin kurucuları arasında, Savunma ve Güvenlik Politikaları Masası sorumlusudur.

Bora İyiat, hâlihazırda akademik Devlet ve aktüel siyasi Yeni Düşünce dergilerinde makaleler yazmaktadır. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu olup iyi derecede İngilizce bilmektedir.

## **YAYINLANMIŞ ESERLERİ :**

Bir Vatanı Karşılıksız Sevmek – 2005 Platin Yay.

Çekirdek ve Kovan – 2007 Akasya Yay.

Türk Derin Devleti – 2008 Kripto Kitaplar

Zihin Kontrolü “Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri” - 2013

Kripto Kitaplar

Haşhaşiler’den Gladyo’ya Gizli Örgütler – 2014 Kripto Kitaplar

Bozkurt Atatürk – 2015 Kripto Kitaplar

Türk Savaş Sanatı - 2016 Kripto Kitaplar

Osmanlı Tarihi - 2017 Kripto Kitaplar

# İÇİNDEKİLER

|                                                           |            |
|-----------------------------------------------------------|------------|
| <b>BAŞLARKEN .....</b>                                    | <b>7</b>   |
| <b>ORTA DOĞU KAVRAMI VE JEO-POLİTİĞİ.....</b>             | <b>13</b>  |
| <b>ORTA DOĞU VE TÜRKLER .....</b>                         | <b>19</b>  |
| <b>ORTA DOĞU VE KÜRTLER .....</b>                         | <b>27</b>  |
| <b>OSMANLI İMPARATORLUĞU, TÜRKLER VE KÜRTLER .....</b>    | <b>31</b>  |
| <b>OSMANLI - KÜRT İLİŞKİLERİNDE İLK ÖNEMLİ İTTİFAK:</b>   |            |
| <b>"YAVUZ SULTAN SELİM VE ŞEYH İDRİS-İ BİTLİSİ" .....</b> | <b>37</b>  |
| <b>MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK.....</b>                       | <b>45</b>  |
| <b>KÜRTÇÜLÜĞÜ OLUŞTURAN FAKTÖRLER.....</b>                | <b>57</b>  |
| <b>KÜRTÇÜLÜĞÜN TARİHİ VE İLK İSYANLAR .....</b>           | <b>67</b>  |
| <b>I. DÜNYA SAVAŞI VE EMPERYALİZMİN</b>                   |            |
| <b>ORTA DOĞU PLANI.....</b>                               | <b>83</b>  |
| KÜRDİSTAN TEALİ CEMİYETİ.....                             | 94         |
| BÖLGEDE YENİ AKTÖR: A.B.D.....                            | 99         |
| MİLLİ MÜCADELE'DE BÖLÜCÜ İSYANLAR .....                   | 105        |
| <b>CUMHURİYET TÜRKİYESİ VE KÜRT İSYANLARI .....</b>       | <b>127</b> |
| <b>YAKIN DÖNEM KÜRTÇÜ ÖRGÜTLENMELER.....</b>              | <b>159</b> |
| <b>SON İSYAN: PKK .....</b>                               | <b>175</b> |
| BİR PSİKOLOJİK HARP SİLAHI OLARAK PKK.....                | 201        |
| <b>SONUÇ OLARAK.....</b>                                  | <b>223</b> |
| <b>KAYNAKÇA .....</b>                                     | <b>227</b> |

Millet Türkiye Cumhuriyetini  
Kurana Türkiye Halkına  
türk Milleti denir.

***M. Kemal ATATÜRK'ün Kendi El Yazısından...***

## BAŞLARKEN

Takvimler şubat ayının dördüncü gününü gösterdiği, milenyumda sadece bir yıl kala, Ankara'da hava yavaş yavaş kararmaya başlamış ve mevsim bozkır ayazının etkisini göstermeye başlamıştı. Memur kentinde evlerin lambaları birer birer yanmış, evlerine dönen memurlar için televizyonları başında akşam haberleri izleme vakti gelmişti. Aynı saatlerde bir başka resmî kurumda ise mesai devam ediyordu. Üstelik kurumun başındaki ismin önemli bir konuğu vardı.

Söz konusu resmî kurum merkezi Yenimahalle semtinde bulunan Millî İstihbarat Teşkilatı, başındaki isim ise dönemin MİT müsteşarı eğitim hayatı Fransız ekolünden yetişmiş bir isim olan o tarihte 58 yaşındaki Şenkal Atasagun, konuğu ise Amerikan gizli servisi CIA'nın Türkiye masası istihbaratçısıydı. Görüşme sıcak bir ortamda başladı, tecrübeli bir istihbaratçı olan müsteşar, Amerikalı meslektaşının ağzındaki baklayı çıkarmasını sabırla bekledi. Türkiye Hükümeti ve tabii olarak MİT, o tarihlerde tüm dünyada bir insan avına çıkmıştı. Peşlerinde oldukları isim yıllardır ülkemizde kirli bir terör yürüten ve dış destekli bölücü örgütün lideri Abdullah Öcalan'dı.

TBMM açılışında konuşan, dönemin Cumhurbaşkanı Demirel, bir denetleme için gittiği Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Suriye'ye savaş gözdağı veren Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş'in ardı ardına gelen açıklamalarının ardından Türk tankları belki de Suriye'ye girmek üzereydi. Ancak savaşı riske

etmek istemeyen Hafız Esat, Ankara'nın taleplerine uydu ve Öcalan'ı Suriye'den çıkardı. Öcalan artık sürekli ülke değiştiriyor, devlet ise onu takip ediyordu.

Şimdi, Müsteşar Atasagun'un misafir koltuğunda oturan isim Amerika adına operasyon desteği öneriyor ve belki de bir anlamda tereyağından kıl çeker gibi Apo'nun Amerika'nın desteği ile Türkiye'ye getirilmesini teklif ediyordu. Ancak belli başlı bazı şartlarının olduğunu, daha doğrusu adına konuştuğu ABD'nin bazı şartlarının olduğunu da sözlerine ekliyordu. Operasyon koordineli olarak yapılacak, Apo Türkiye'ye sağ olarak getirilecek, mahkemede adil olarak yargılanacak ve öldürülmeyecekti. Türk istihbaratının bir numaralı ismine yöneltilen bu teklif çok önemli bir devlet meselesiydi ve elbette tek başına yanıt verilecek bir teklif değildi. Bu yüzden Atasagun, Amerikalı meslektaşından değerlendirme için biraz süre istedi.

Atasagun, öncelikle bağlı olduğu Başbakan Bülent Ecevit'i aradı ve kendisiyle çok önemli ve gizli bir husus ile ilgili ivedilikle görüşmesi gerektiğini söyledi. Tecrübeli siyasetçi vakit kaybetmeden kendisini beklediğini söyledi. Çok kısa bir süre sonra ikili Başbakanlık konutunda bir araya geldi. Durumun hassasiyeti üzerine Ecevit'in talebi ile Çankaya'da gece yarısı Çankaya Köşkü'nde mini bir zirve toplanmıştı. Demirel başkanlığındaki toplantıya Ecevit ve Atasagun dışında Genelkurmay Başkanı Hüseyin Kıvrıkoğlu da gelmişti. Zirve tüm gözler ve kulaklardan uzak tamamlandığında karar, operasyonun yapılması lehinde çıkmış ve sorumluluk MİT'in patronu Atasagun'a verilmişti. Genelkurmay adına koordinasyonu İstihbarat Başkanı Korgeneral Fevzi Türkeri yürütecekti.

Amerikalılara, olumlu yanıtın iletilmesinin ardından MİT hızla operasyonel hazırlığa başlayacaktı. Önce operasyonu yapacak insan kaynakları masaya yatırıldı. Hazırlanan ekipte çoğunluk MİT Anti-Terör Dairesi'nde yetişmiş daha sonra yakın koruma

konusunda uzmanlaşmış genç elemanlar vardı. İkinci aşamada söz konusu ekibin lojistik destek etütleri olacaktı.

İlk olarak bu ekibe operasyon bölgesine gidecek veri geri dönecek teknik kabiliyette uçuş yapabilecek bir uçak gerekiyordu. Üstelik söz konusu uçak sivil kayıtlı olmalıydı. Operasyonun yeri Kenya olacaktı. Bursalı bir iş adamı ve siyasetçi olan Cavit Çağlar'a ait böyle bir uçak olduğu anlaşıldı üstelik istenen standartlara da sahipti. Uçak MIT adına ve müsteşarın bir seyahat planı bahanesi ile 200.000 liralık bedelle kiralandı.

Bir süre ekip, birlikte prova ve tatbikatlar yaparak ana ve alternatif hareket tarzlarını farklı senaryolarla sürekli test edecekti. Görevin temeli, alınacak kargonun bir anlamda hassasiyetine binaen zarar görmeden ülkeye getirilmesi esasına dayanıyordu.

Şimdi takvimler 10 Şubat 1999 tarihini işaret ediyordu. Uçak, pistten teker keserek yükselmeye başladığında tarihi bir operasyon başlamış ve söz konusu operasyondan haberdar olan bir iki kişi nefeslerini tutmuş, heyecanla haber bekliyorlardı. Uçak ilk olarak Uganda'da bekleyecek, kendilerine gelecek talimatla son hedefine yönelecekti. Uçak ilk rotasına vardığında Öcalan'ı almakla görevli olan 7 kişi önceden kararlaştırıldığı gibi talimat beklemek üzere uçaktan hiç çıkmadı. Hareketin üzerinden dört gün geçmişti ancak henüz sonuç alınamamıştı çünkü Öcalan Kenya'da mukim olan Yunanistan Büyükelçiliği konutundaydı ve dışarı çıkması konusunda Yunan ve Amerikalıların tüm baskılarına karşı direniyordu. Akşama doğru ekibin sabırla beklediği anın geldiği kendilerine bildirildi. Böylece ertesi gün yani istenilen tarihte 14'ü akşamı Kenya'nın başkenti olan Nairobi 'ye uçağın hareket etmesi emri verildi. Ertesi gün ekip, bu kez Kenya'da misafirlerini bekliyordu.

Aynı günün akşamı artık beklenen an gelmişti. Uçağın içindeki ve etrafındaki görevliler hazır bekliyorlardı. Öcalan'a Ameri-

kali yetkililer tarafından bir uçak ayarladıkları ve kendisini daha güvende olacağı Hollanda'ya götürecekleri bilgisi verilmişti.

Bu şekilde ikna edilerek Yunanistan Büyükelçiliğinden çıkarılan Öcalan'ı getiren araç havaalanına vardığında kendisi araçtan inerek pistin başında gördüğü uçağa doğru yürümeye başlamıştı. Doğal bir şüphe ile uçağa bakmış ancak bir anormallik hissetmemişti. Sakin ve mütebessim bir tavırla uçağın merdivenlerinin başında durdu. Onu orada sarışın ve renkli gözleriyle bir MİT görevlisi beklemekteydi. Bu hâliyle bile tam bir Avrupalıydı. Öcalan görevliyi Hollandalı koruma görevlisi zannederek başıyla selamladı. Aynı nezaketle görevli kendisine gülümseyerek karşılık verdi. Rahat bir biçimde uçaktan içeriye girdi, hiç şüphelenmemişti. Öcalan'ın uçaktan içeri girmesi ile kafes adeta kapanmıştı. MİT görevlileri tam bir çeviklikle Öcalan'ın üzerine atıldılar. Öcalan bir anda, bir eşya gibi özel bir bant ve kelepçeyle paketlenildi. Ne olduğunu anlamadan yakalanan Öcalan, korkmuştu. O anda onun kimin elinde olduğunu anlamasını sağlayacak ve tarihe geçecek o sözler ekibin lideri tarafından söylenecekti.

“Abdullah Öcalan, memlekete hoş geldin.”

Öcalan günler sonra mahkemede yargılanırken yıllar önceki bir başka emperyalizm adına Anadolu'da sözde bir bağımsız devlet hayali ile isyana kalkışan Şeyh Sait ismini referans gösteren ve “Devamıydım, kullanıldım.” diyen emperyalizmin bir maşası olduğunu kabul ediyordu. Elbette ilk değildi ve kesinlikle son da olmayacaktı. Emperyalizm bu topraklar üzerinde aynı niyetle hep aynı oyunu oynamış, oynamaya devam edecek ve sadece aktörlerin isimleri değişecekti. Maalesef kullanılan hep Kürtler, zarar gören ise Orta Doğu'nun en önemli yerinde olan Anadolu'nun birlikte yaşama direnci kazanan halkları olacaktı.

Tarih, bugün Anadolu ve Orta Doğu adı verilen Ön Asya toprakları üzerinde başladı. Tüm semavi dinlerin ortak miti insanoglunun babası Hz. Adem'in iki oğlundan biri olan Kabil ilk

kanı döken cinayeti bu coğrafya üzerinde Mezopotamya denilen orijinde işledi, üstelik kendi öz kardeşini öldürerek. Ardından insanlığın ilk kanı düştü toprağa hem de kardeş kanı olarak. Bir inanışa göre Tanrı lanetledi bu toprakları. Yılların ve asırların peşine takarak sürükledikleri nice büyük devlet ve imparatorluklar geldi, geçti bu topraklardan, hem tarih hem kader bu laneti gerçekleştirmek istemişçesine inatla hep kanla besledi o yerleri onlarca, yüzlerce, binlerce kez.

İlk önce gelişmiş medeniyetleri, verimli toprakları ele geçirme arzusu savaştırdı, ardından çağın iki büyük ve önemli ticari rotası ve bu yolların geçtiği topraklara kattığı zenginlik kıvılcımı ateşledi. Artık sebep İpek ya da Baharat Yolu idi. Bu topraklarda ölmeye ve öldürmeye sebep, her zaman bulunabilecek en kolay şeydi. Şimdi de din oluyordu gerekçe. Papa ve kardinallerin zenginlik ve kutsiyetlerini anlatmakla bitiremedikleri yerleri şeytan ve onun hizmetkârlarının elinden kurtarmak için ant içmiş serüven, şöhret ve adrenalin bağımlısı şövalyeler; gözlerinde hınç, burunlarında kan kokusu ile Tanrı adına (!) ve haçları ile geldiler. Çağlar geçti, sanayi kavramını öğrendi insanoğlu, makineleri yapmayı. Akacak kan, istila ve savaşlar için artık yeni bir sebep daha bulunmuştu: Makineleri yapacak, çalıştıracak hammadde ve enerji kaynakları. Doğu'dan kaynağını alan medeniyet, ona sahip olmak isteyen Batı'nın her zaman olduğu gibi gözlerini kamaştırıyordu. Verimli topraklar, hammadde kaynakları ve dünyanın merkezinde yer alıyor olmanın sağladığı jeo-stratejik kırmızı coğrafya insanoğlunun ruhunda var olan egemen olma duygusu ve onun güçlü güdüsü ile birleşerek daha da vahşi bir hâl alıyor ve bu kural tanımayan vahşet "Emperyalizm" adında bir sistem yaratıyordu. Artık büyük ve güçlü olanın tüm kuralları koyduğu, yaşama şansını sadece kendi istediklerine vereceği yeni dünya düzeninin aktörleri, aktör adayları sette yerlerini alıyor ve her

aday ışıkların altında farklı, kapalı kapılar ardında farklı görünen, farklı anlatılan yeni ittifaklar ve projeler ile kandırıyordu insanlığı.

Tarih böyle tekerrürden ibaret iken bu kırmızı coğrafyanın tam ortasında Tanrı'ya Batı'dan farklı inanan ama inandığı en son ve doğru inanç değeri olan İslamiyet'i aynı dinden olan ülkelere kıyasla hurafelerden uzak, laik ve akılcı yaşayan bir ülke olan Türkiye bu projelerin tam ekseninde ve emperyal politikalar adına yapılan hesaplardan doğan haritalar üzerine çizilmiş kırmızı ya da yeşil kuşak denilen çizgilerin kesişme noktasında kalıyor ve bu kaderi 1071 yılında Anadolu'yu kendisi için vatan yaptığından beri artarak yaşıyordu.

Emperyalizm için güçlüler ittifak yapsa da tek bir gerçek vardı. Kapalı kapılar arkasında yapılan her ittifak o kapının arkasında kalıyor, gerçekte tüm dünya küresel bu sömürgecilikte tek bir kral için hazırlanıyordu. Bahis olunan topraklar artık siyah ve beyaz karelere bölünmüş bir satranç tahtasıydı ve bu tahta akrep dolu bir çukurun tam ortasında idi...

Sürekli olarak tek bir soruyla karşılaşıyordu Türkiye. Soru zannedildiği gibi bu satrancı oynayıp oynamayacağı değil, bu satrançta piyon mu, şah mı olacağıydı.

Bakalım, karar verme makamında olanlar, bu kararı nasıl verecekler?

Ama benden bir ipucu, kararı verecekler önlerinde ışık aramadan geçmişlerinden ders alsınlar. İşte Kürt İsyanları projeksiyonundan geçmişten bugüne yapılacak bir bakış, bazı şeylerin daha rahat görülmesini sağlayacaktır. Umarım faydası olur.

## ORTA DOĞU KAVRAMI VE JEO-POLİTİĞİ

Jeopolitik, bugünkü ve gelecekteki güç ve amaç ilişkisini - politik düzeyde- fiziki ve siyasi coğrafyayı esas alarak inceler. Bütün güç unsurlarının, coğrafi platform ve verilerle politikaya çizdiği yönü belirler. Jeopolitik, coğrafyanın bütün unsurları ile aktifleşmesi ve bu unsurlar değerlendirilerek sonuçlar çıkarılmasıdır. Fiziki coğrafya, başka bir deyimle coğrafi platformun üzerinde, evrensel ve bölgesel güç merkezlerini karşılıklı olarak değerlendirir, politik düzeyde güç ve hedef ilişkisini kurar. Bir devletin, devletler topluluğunun veya bir bölgenin güvenlik ve gelişme politikasının bilimsel zeminini oluşturur.<sup>1</sup>

Bugüne kadar çok sayıda jeopolitik tanımı yapılmıştır. Yapılan tanımların hemen hemen tamamında devlet, coğrafya, politika sözcükleri kullanılmıştır. Bu üç kavramı dikkate alarak yapılacak her tanım şurasından veya burasından jeopolitiğe ulaştırır. Jeopolitik, coğrafyanın politikaya çevirdiği yönü araştırır ve değerlendirir. Ekonomik, sosyal, askerî, kültürel ve politik unsurlar siyasi coğrafya üzerinde değerlendirilir; siyasi coğrafya bu unsurlarla aktif hâle getirilir. Gerçekte de 19'uncu yüzyılın ikinci yarısında siyasi coğrafya üzerindeki çalışmalar jeopolitiğin oluşumunu hazırlamıştır. En kısa anlatım ile jeopolitik, coğrafyanın politikaya verdiği yönü belirler. Sözü geçen coğrafyayı ve politikaları bütün unsurları, bütün alt birimleri ile birlikte dikkate almak gerekir.

---

<sup>1</sup> Suat İlhan, Jeopolitik Kavramı ve Unsurları - Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt: 8, Sayı: 4, s. 318.

Jeopolitik, politika üretmez; politika üretecek alanlara veri hazırlar.<sup>2</sup>

Olayları doğru analiz etmenin ilk şartı tarih ve coğrafya bilimlerinden faydalanarak ortaya bir projeksiyon koyabilmekten geçer. Bugün yaşananlar ve gelecekte yaşanması muhtemel tüm hadiseler ancak bu iki bilimin ışığında anlaşılabilir. Günümüzde yaşananlar için başvurulması gereken aynı yöntemdir. Bu yüzden önce içinde bulunduğumuz coğrafyayı ve onun yaşattığı şartları doğru kavramak zorundayız.

1332 yılında bugünkü Tunus topraklarında dünyaya gelip 17 Mart 1406 tarihinde de Mısır Kahire’de son nefesini veren, modern historiyoğrafinin, sosyolojinin ve iktisadın öncülerinden kabul edilen 14. yüzyıl düşünürü, devlet adamı ve tarihçisi İbn-i Haldun’un asırlar önce söylediği “coğrafya, kaderdir...” üzerinde yeniden düşünülmesi gereken muhteşem bir sözdür.

Orta Doğu, Doğu ile Batı’yı, Akdeniz ile Hint Okyanusu’nu, Rusya ile sıcak denizleri birbirine bağlayan, aynı zamanda Doğu ile Batı arasındaki bütün ticarî ve kültürel bağlantıların yapıldığı bir bölgedir.<sup>3</sup> Yeryüzünün en önemli kara ve su yollarını kumanda etmesinin kendisine kazandırdığı eşsiz jeopolitik değer, Orta Doğu’yu tarihin ilk dönemlerinden bu yana dünya egemenliği peşinde koşan güçlerin birincil hedefi hâline getirmiştir. “Kara altın” olarak tanımlanan petrolün 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren değer kazanmasıyla Ortadoğu’nun, dolayısıyla buradan geçen kara ve deniz yollarının stratejik önemi dünyanın hiçbir yeriyle kıyaslanamayacak derecede artmıştır.<sup>4</sup>

---

<sup>2</sup> Suat İlhan, a.g.y, s.319.

<sup>3</sup> Serdar Sakin, Can Deveci, Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme, History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı/ Relationships of the USA and The Great Middle East Special Issue 2011.

<sup>4</sup> Ömer Turan, Tarihin Başladığı Nokta Orta Doğu, Step Ajans Yayınları, İstanbul, 2002, s.16-17.



Orta Doğu kavramı, bu tanımlamadan anlaşılacağı gibi, aslında bir coğrafi tanımlamadan çok bir politik ve stratejik tanımlamanın ürünüdür. “Orta Doğu” kavramı, diğer bölgeler gibi kendi içinde tutarlı bir tanımlamaya sahip olmayıp tanımlaması daha ziyade sübjektif çerçevede yapılır. Bahsi geçen kavram, ilk kez 1902 yılında Amerikalıların ünlü deniz istihbaratçısı ve Amerikan deniz politikasının babası olarak bilinen Alfred Thayer Mahan’ın, National Review isimli dergide yayımlanan “The Persian Gulf and International Relations” başlıklı makalesinde yer alır. Mahan bu makalesinde, Basra Körfezi’nin dünya ekonomisi ve deniz hâkimiyeti üzerindeki büyük rolü ve önemini anlatırken, Orta Do-

ğu (Middle East) kelimesini Arap yarımadası ve Hindistan arasındaki bölge için kullanır.<sup>5</sup>

Bilinen yaygın görüş ve bu görüşlerin toplandığı kaynaklar her ne kadar bu terimin etimolojik geçmişinde Alfred Thayer Nayan'ı işaret etse de "Orta Doğu" teriminin ilk olarak İngilizler ve Fransızlar tarafından kullanıldığını söyleyenler de mevcuttur. Şöyle ki: Geçmişte "Şark meselesi" olarak bilinen kavram zaman içinde Orta Doğu sözcüğü ile ifade edilmeye başlandı. Bu sözcük de Osmanlı'nın çöküşünün ardından ortaya çıkmıştır. Orta Doğu sözcüğü İngilizler tarafından ilk defa 9 Mayıs 1916 tarihinde Fransa ile aralarında imzalanan ve Osmanlı'nın parçalanmasını öngören Sykes-Picot gizli antlaşmasının akabinde 1920 tarihlerinde kullanılmıştır. İngiltere daha önce ise Near East (Yakın Doğu) sözcüğünü kullanıyordu. Bu terimi İngiltere, Osmanlı'nın hâkim olduğu topraklar için kullanıyordu. Osmanlı'nın çöküşünden sonra sözcüğünden sarfı nazar ederek onun yerine Middle East (Orta Doğu) terimini kullanmaya başladı. İngiltere Middle East kavramını Irak, Türkiye ve Suriye'yi içine alan topraklar için kullanmaya başlamıştır.<sup>6</sup>

Esasında ilk nasıl ya da kim tarafından kullanılırsa kullanılsın tarihi, insanlık tarihi kadar eski olan Orta Doğu, bölgeyi ifade eden özellikler ve buna bağlı sınırlar, dünyadaki siyasal duruma, zamana ve bölgeye nereden bakıldığına bağlı olarak değişiklikler göstermiştir. Bu durumu Cemil Meriç, "Ortadoğu kaypak bir mefhumdur. Çünkü ne zaman doğduğu, niçin doğduğu, hudutlarının ne olduğu konusunda rivayetlerin muhtelif olduğu bir kavramdır."<sup>7</sup> sözleriyle ortaya koymuştur. Bu ise değişen tanımlama-

---

<sup>5</sup> Erdal Şimşek, Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, Kum Saati Yayınları, İstanbul, Şubat 2005, s.10.

<sup>6</sup> Ezgi Arslan, Ortadoğu Kavramının Ortaya Çıkışı,

<http://www.yenimakale.com/ortadoğu-kavraminin-ortaya-cikisi.html>, 25.05.2013

<sup>7</sup> Cemil Meriç, KırkAmbar, Ötüken Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1980, s. 282.

lara neden olmuştur. Her şeyden önce bu kavramın tanımladığı bölgenin doğu olması tanımlamayı yapan öznenin duruşuna göre değişiklik göstermiştir.<sup>8</sup>

Demografik yapı olarak da söz konusu bölge hem çok önemli hem çok kültürlü hem de oldukça karmaşaya açık bir alan olarak ifade edilebilir. Zira bölge, Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığın doğuş yeridir. Din açısından yaşanan bu zenginlik mezhepsel anlamda da Orta Doğu'da hissedilmektedir. İslam dini, Sünni ve Şii temelinde ayrılmakla kalmamış örneğin Şii'lik, İsmaliye, Nusayri vb. olarak çeşitlilik göstermiştir. Hristiyanlık ve Musevilikte de durum pek farklı değildir.<sup>9</sup> Dini zenginliğin yanı sıra Ortadoğu, etnik anlamda da çoklu bir kimlik sergilemiştir. Farslar, Araplar ve Türkler bu anlamda baskın olan halklardır.<sup>10</sup> Bugün sıkça adından söz edilen bir diğer etnik unsur Kürtler ise söz konusu coğrafyada diğer üç temel unsurun yanında azınlıktır.

Bu çok kültürlü ve çok kimlikli coğrafyanın tarihi incelendiğinde ortaya tek bir gerçek çıkmaktadır. Bu gerçeğe göre tarih boyunca Orta Doğu'yu, hâkimiyetinde birleştiren tek bir devlet vardır. O da Osmanlı İmparatorluğu'dur. Buna daha önce ne Pers ve Roma ve ne de Arap imparatorlukları muvaffak olabilmişlerdir. Orta Doğu'yu, Osmanlı'nın elinden alan ve aralarında paylaşan İngiltere, Fransa ve İtalya'nın bölgeyi adil bir şekilde idare edemedikleri çok iyi bilinmektedir.

Günümüze baktığımızda Amerika Birleşik Devletleri'nin de farklı bir yaklaşımla Orta Doğu coğrafyasında nüfuzunu sürdürmeye çalıştığı görülmektedir.<sup>11</sup> Köklü bir mazisi olmamasına rağmen milletler tarihini çok iyi analiz eden ABD, insanlık tari-

---

<sup>8</sup> Serdar Sakin, Can Deveci, a.g.y

<sup>9</sup> Bernard Lewis, Ortadoğu'nun Çoklu Kimliği, Sabah Kitapları, İstanbul 1998, s. 27, 28.

<sup>10</sup> Bernard Lewis, a.g.e, s.33.

<sup>11</sup> Serdar Sakin-Can Deveci, a.g.y.

hinde çok derin izler bırakan iki büyük devletin çok önemli ideolojilerini ve uygulamalarını örnek alarak hareket etmeye başlamıştı. Bunlardan biri hiç şüphesiz Roma İmparatorluğu idi. Dünyanın ilk gerçek küresel gücü, yani ilk merkezi güç ya da başat güç olarak kabul edilen Roma İmparatorluğu, bugünkü Orta Doğu'da da önemli bölgelere hâkim, çok geniş topraklara sahip, ilk cumhuriyet idi. Tıpkı bugünkü ABD gibi eyalet sistemi ile idare ediliyordu. Hüküm sürdüğü topraklar üzerinde Roma hukuku uygulanmış, Roma parası geçerli olmuş ve Latince resmi dil olarak kullanılmıştı.<sup>12</sup>

ABD'nin örnek aldığı bir diğer büyük devlet ise Osmanlı Devleti idi. O da kendi yaşadığı dönemde Orta Doğu'nun önemli bir bölümüne hâkim olmuştu. Üstelik bu hâkimiyet 400 yılı aşan bir süre devam etmişti. Hepsinden önemlisi idare tarzı, kurumları ve sair bazı hususiyetleri ile bir Orta Çağ devleti olarak kabul edilmesine karşılık üniter bir yapı arz ediyordu. Gücünün zirvesinde olduğu XVI. yüzyılda dünyanın en önemli merkezî gücü konumunda idi. Ayrıca mensubu olduğu medeniyet dairesi içinde son derece önemli bir misyonu ve ideolojisi vardı. Bu da "İlahiKelimetullah" yani dünya üzerinde Allah kelâmını yayma ve yüceltme ideolojisi idi. Osmanlı Devleti'nin yaşadığı dönem itibariyle, emsalleri ile karşılaştırıldığında diğer devletlerde var olamayan bu dini ideoloji, onun uzun yaşamasında etkili olmuş mudur, bilinmez fakat büyük bir cihan devleti olmasının belki de en bilinmeyen sırlarından biridir.<sup>13</sup>

---

<sup>12</sup> E. Semih Yalçın, Şark Meselesinden BOP'ne, 2023 dergisi, Ankara Temmuz 2005, s.51-56.

<sup>13</sup> Ayşe D. Kuşçu, Türklerin Ortadoğu Hakimiyeti, Akademik ORTA DOĞU, Cilt 1, Sayı 1, 2006, Ankara, s. 113-129.

## ORTA DOĞU VE TÜRKLER

Orta Doğu'nun Türkler ile olan münasebeti ilk bakışta Türklerin Anadolu'yu fethi, dolayısıyla bölgeye komşu olması ile başlar gibi gözükür fakat gerçekte durum çok daha farklıdır.<sup>14</sup> Bazı bilim insanlarının Sümer dili üzerine yapmış olduğu çalışmalar, söz konusu coğrafya ile Türklerin tarih kadar eski birlikteliğini bize gösterecektir.

Genç Cumhuriyet'le birlikte Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde bu anlamda ciddi çalışmalar yapıldığını ve araştırmalar sonucunda da sağlam temelli önemli bulgulara rastlandığını görürüz. Tüm bu çalışmalar Türk tarih tezi ve Güneş Dil Teorisi bağlamında yürütülmüştür.

Güneş-Dil Kuramı'nın temeline bakacak olursak bu kuram bir anlamda dillerin ortaya çıkışı, felsefesi, psikolojisi ve sosyolojisine ilişkin olarak öne sürülmüştü. Bunda da en büyük etken, o yıllar Avrupa'sında bu konuda çok değişik kuramların ortaya atılmasıydı. Sümerolog H. Barenton, Sümerceyi bir ana dil olarak değerlendiriyordu. Bu konu üzerine hazırladığı kitabının 1. cildinin başlığı, Sümercede korunmuş olan dillerin ilkel kökleri, ikinci cildin başlığı da bunların Sümerceden türeyişi idi. H. Barenton Paris'teki Türk Büyükelçiliğinden Atatürk'ün dil çalışmalarına önem verdiğini öğrenince, özel bir mektupla birlikte ona kitabını göndermişti. Almanya'da Ernest Böklen de 1922'de yayımladığı

---

<sup>14</sup> Ayşe D. Kuşçu, a.g.y, s. 113-129.

kitabında dillerin kökenine ilişkin olarak bir A-Dil Kuramı öne sürmüştü. Viyana Üniversitesinde Doğu dilleri üzerine doktora yapmış olan Hermann F. Kvergic ise 1935 Ocak ayında hazırladığı 'Türk dillerindeki bazı öğelerin psikolojisi' adlı incelemesini Atatürk'e göndermişti. Güneş-Dil Kuramı, işte bu metin üzerindeki çalışmalar sonucunda Avrupa'daki diğer incelemeler de dikkate alınarak ortaya çıkmıştı.

Bugün de yapılan çoğu araştırmaya göre tarihimizin başlangıcı, Sümer tarihine kadar gitmektedir. Sümercenin aslı konusu çok yazılmış, çok işlenmiştir. Hemen her ulustan dildiler, Sümerce ile kendi dillerini karşılaştırmışlar, çıkar yol aramışlar, bulamamışlardır. Temeldeki gerçekler, Türkçe dışında, bütün dillere ters düşmüştür. Sümer uygarlığında bugünkü dünya uygarlığının başlangıcı, temeli vardır: Din, Tanrı, rahip, tapmak, şiir, destan, öykü, atasözü, düşünce düzeni; hükümdar, ulus, yönetim, kanun; okul, öğretmen, öğrenci; madencilik; tarım, ticaret, matematik, astronomi; her türlü sanat: müzik, resim, heykel ve mimari gibi. İsa'dan önce 3300 yıllarında başlayan, 3200 yıllarında da yazının bulunmasıyla perçinlenen böyle bir uygarlığa, hiç kuşkusuz, her ulus sahip çıkmak istemiştir. Ne var ki, bütün zorlamalara karşın, Sümerce araştırılan, karşılaştırılan pek çok dile ters düşmüştür çünkü gerçek, bir başka yöndedir. Son incelemeler göstermiştir ki Sümer uygarlığı, en eski uygarlık olmakla birlikte tek başına bir halka değildir. Bu uygarlık, sonradan, yine Mezopotamya'da, aynı soydan gelen insanlarca, iki kez daha, iki büyük halka halinde yükseltilmiş, ayakta tutulmuştur. Güney Mezopotamya'daki Sümer uygarlık halkasını, daha yukarılarda, Kuzey Mezopotamya'ya doğru yayılarak sürdüren, yaşatan, Gud'lar; daha sonra da Kaş'lardır. Günümüzden Türk tarihinin başlangıcına doğru gidilmesi gereken oldukça karanlık yolda en önemli, en ışıklı kilo-

metre taşı, Kaş'lardan kalan çivi yazılı tabletlerdir. Kıvançla belirtmek gerekir ki Gud'ların, özellikle Kaş'ların dillerinin Türkçe oluşunun açıklanmasıyla Sümerce sorunu da bütünüyle aydınlığa kavuşmuştur. Son incelemelere göre, hiç kuşkusuz Sümerce, Türkçedir demek doğru olur.

Sümer uygarlığına sahip çıkmak, Sümercenin en eski Türk dili olduğunu gösteren kanıtları sıralamak, hem çok güç hem de çok kolaydır. Güçlüklerin başında aradaki altmış asırlık zaman gelir. Kolaylığın nedeni ise Türkçenin, sözcük asıllarının, kurallarının koruma özelliğidir. Sümer ülkesinde bir tanrıça adı olan "Ubil-tştar" sözcükleri, Türkçenin çok önemli bir özelliğini aslında hemen açıklamaktadır. "İş-tar", "emek-tar" gibi "iş" sözcüğüyle kurulmuş bir Tanrıça adıdır. "Ubil" ise "kudretli" demektir. Bugünkü "yeterlik, iktidar" eyleminin aslı da "-u-bil-"dir. Yap-a-bil-mek, eskiden yap-u-bil-mek" biçimindeydi ve "u" sesi "iktidar" anlamını veriyordu, "bil-" kökü de bugün de kullanılan "bil-mek"tir. "Ubil-Iştar", "muktedir iştar" anlamıyla tanrıça adı olarak Sümercede, görevine uygun ne güzel kullanılmıştır. Buna benzer, Sümercedeki pek çok örnekten birkaçını sıralamakta yarar vardır: Sümerce: dingir, öteki Türk lehçelerinde, tengri, Türkiye Türkçesinde tanrı, Yakutçada tangara; Sümercede edingir-ra = tanrı evi, ka-dingir-ra = tanrı kapısı" demektir. Sümerce: ka, "ağız, kapı, menşe" demektir. "Ka-pirig = ka berg = kuvvetli ağız = sihirbaz" demektir. "Ka" sözcüğü, anlam gelişmesiyle, Kas dilinde olduğu gibi, Uygurcada da "akraba" anlamı da vermektedir: "Kadaş = Ka-daş" sözcüğünde olduğu gibi. Sümercede: baba, Kas dilinde: baba, Uygurcada: baba, Türkiye Türkçesindeki gibi "büyük şeyh, dede" anlamlarıyla da kullanılır. Sümercedeki Ur-baba, za-baba gibi. Sümercede: ad, bütün Türk lehçelerinde, "ata" demektir. Uygurcada "ada" biçimiyle geçer. Sümercede: diş, Türk

lehçelerinde = dişi, Sümercede: kiş, Türk lehçelerinde kişi sözcüklerinde, ikinci heceyi oluşturan -i'lerin kökeni açıkça görülmektedir. Sümercede: igi = göz, sag=kafa “Lugal saggisi=saggış-i, = kafa-lı kişi, akıllı kişi: Türkçede de sakal, sak-la-mak, sak-m-mak, sak-ak, sak-ağı” aynı sözcükten türemiştir.<sup>15</sup>

Bu tespitler aslında Türklerin atalarının çok önceden beri söz konusu coğrafyada olduklarının ispatıdır. Çok yerinde ispatları bulunan bu çalışmaların dışında genel literatüre göz atacak olursak Türk ismiyle bölgedeki varlığını ve etkinliğini Abbasiler Dönemi'ne endekslemek gerekir.

Arap ırkçılığına dayanan Emevi siyasi hâkimiyetine son veren Abbasi ihtilali, öncelikle İranlılar ve ikinci olarak Türkler için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Köklü bir devlet geleneğine sahip olan İranlılar, Abbasi Devleti'nin teşkilat bakımından tekamülünü sağlayıp, önemli mevkiiler elde ederken, askerlik sanatında hayli ilerlemiş olan Türkler ise önceleri bu alanda daha sonraları da idarede ağırlıklarını hissettirmeye başlamışlardır. Nitekim Abbasi ihtilâlinin daha ilk dönemlerinde ihtilalin, birlik komutanlarından Muhammed bin Sül'ün Türk asıllı olduğu bilinmektedir. Zamanla Türklerin Abbasi Devleti içindeki sayı ve nüfuzları giderek artmaya başlamıştır. II. Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansur askerî birlikleri arasına Türkleri de alan ilk halife olmuştur. Halife Harun Reşid ise muhafız birliğini tamamen Türklerden oluşturmuştur. Onun oğullarından Me'mun ve Mu'tasım dönemlerinde Türklerin Abbasi ordusundaki yeri daha da sağlamlaşmış ve sayıları da artmıştır. Ayrıca Mu'tasım döneminde sayıları 35 bin civarında olan Türk birliklerine birtakım imtiyazlar da verilmiştir. Giydikleri giysilerden aldıkları ücrete kadar or-

---

<sup>15</sup> Bora İyiat, Bozkurt Atatürk, Kripto Kitaplar, Ankara 2014, s. 163-165.

dunun diğer birliklerinden farklı olan bu Türk grubu için Mu'tasım 836 senesinde yeni bir şehir inşa ettirmiştir. Bu şehir, Irak'taki Samarra şehrinden başka bir yer değildir. Bağdat'ın 80 km kuzeyindeki bu yer, kurulduktan kısa bir süre sonra, son derece önem kazanmış ve Halifelik merkezi haline de getirilmiştir. Mu'tasım artık devleti buradan idare etmeye başlamıştır. Hatta o, buradaki Türk askerlerinin evlenme yolu ile diğer milletlerle karışıp bu suretle askerlikteki üstün vasıflarının bozulmasından endişe ettiği için Türk ülkelerinden kızlar getirtmiş ve bunların soydaşları olan Türk askerleri ile evlenmeleri teşvik edilmiştir.<sup>16</sup> Halifenin gördüğü üstün vasıflar o döneme ve o döneme kadar sadece Araplar ve Müslümanlar tarafından değil birçok tarih yazıcısı tarafından da hayranlıkla gözlemlemiştir. Ermeni tarihçi Urfalı tarihçi Mateous'un dediği gibi "rüzgâr gibi uçan atlar üstünde uzun saçlı, yaylı ve mızraklı..."<sup>17</sup> savaşçılardır onlar. Bu dönemi, Türklerin etnik bakımdan Orta Doğu'ya gelişi olarak değerlendirmek yerinde olur.

Binlerce yıllık geçmişi olan Türkler kısa sürede bölgede teşkilatlanarak devlet kurma çabasına gireceklerdi. 868 senesinde üvey babası Bayık Bey'in naibi olarak Mısır valiliğine getirilen Ahmed bin Tolun, Mısır'da Bağdat Abbasi Halifeliğine karşı ilk müstakil Türk-İslam devlet ve hanedanını ilan etmişti. Tolunoğlu Ahmet; Suriye, Lübnan, Filistin ve Bingazi'yi fethederek ülkesini genişletti. Anadolu'yu elinde tutan Bizans ile iyi ilişkiler kurdu. Ahmet ölünce (884) yerine, oğlu Humaraveyh geçti. Humaraveyh'in

---

<sup>16</sup> Ayşe D. Kuşçu, a.g.y, s. 113-129.

<sup>17</sup> Abdullah KAYA, Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme, EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 18, Sayı: 59 (Bahar 2014), s. 212.

hükümdarlığını kabul etmeyen bazı devlet adamları ve komutanlar ayaklandılar. Humaraveyh bu ayaklanmaları bastırdı ancak bu olaylar sonucu kendisi de yıprandı. Daha sonra Tolunoğulları Devleti'nin başına geçmek isteyenler arasında taht kavgaları başladı. Bu kavgalardan yararlanan Abbasiler, Tolunoğulları Devleti'ne son vereceklerdi.

Bu kez coğrafya yeni bir Türk devleti ile daha tanışacaktı. Bu devlet Akşitler adı da verilen İhşidiler Devleti olacaktı. Kurucusu Abbasi Devleti tarafından Mısır'a vali olarak tayin edilen Muhammed'dir. Muhammed'in babası Togaç, Ferganalı bir Türk'tü ve Abbasilerin Suriye valiliğini yapmıştı. Muhammed de çeşitli valiliklerde bulunduktan sonra 933'te Mısır valiliğine tayin edildi. Abbasi Halifesi Er-Razi Billah, Muhammed'e Akşit unvanını verdi. Muhammed Mısır'da bağımsızlığını ilan ederek başkenti Fustat olmak üzere İhşidiler Devleti'ni kurdu. Mısır'da adaletli bir yönetim uygulayan Muhammed; Suriye, Filistin ve Lübnan'ı ele geçirdi. İslamiyet'in kutsal şehirleri olan Mekke ve Medine'yi kendine bağladı. Muhammed ölünce (946) yerine oğlu Unûşur geçti. Ancak çocuk yaşta olduğundan naipliğini Habeşli Kâfur üstlendi. Kâfur, yıkılışına kadar devletin en etkili yöneticisi oldu. Daha sonra kardeşler arasında çıkan taht kavgaları, karışıklıklara yol açtı. Bu karışıklıklardan usanan bazı devlet adamları, batı komşuları olan Fatımîlerden yardım istediler Mısır'da gözü olan Fatımîler, bu isteği kabul ederek Mısır'a girdiler ve İhşidiler Devleti'ne son verdiler.

Bölgede güçlü ve ilk büyük etki bırakan Türk devleti ise kuşkusuz Selçuklular olacaktı. Devletin kurucusu olan Oğuz Türkleri il olarak önce Maverâünnehr'e inecek, ardından İran ve daha sonra da Anadolu'da büyük bir devlet kuracaklardı. Mısır bölgesi dışında tutulacak olursa Orta Doğu'nun tamamının hâkimi

Türklerdi.<sup>18</sup> Tarihin cilvesi belki de, Selçuklular'ın 1040 senesinde Gazneliler'i mağlup edip resmî olarak kurulmasından, 1243 senesinde Köseadağ Savaşı sonucunda Moğollar karşısında ağır bir yenilgiye uğramalarına kadar geçen süre içinde, hâkim oldukları 10 milyon km<sup>2</sup>'lik saha bugünkü "Genişletilmiş Orta Doğu" olarak nitelenen bölge ile hemen hemen aynı coğrafya idi.

Selçuklular bu geniş ve önemli toprakların Orta Asya'daki bölümünü uzun süre ellerinde tutamadılar. Çeşitli iç ve dış sebeplerle 1158 yılında tarihte Büyük Selçuklu Devleti olarak anılan devlet sona erdi. Bu döneme kadar Büyük Selçuklu Devleti gerek İran'da gerekse Suriye, Irak ve Anadolu ile Orta Doğu'nun diğer bölgelerinde sağlam bir idare tesis etmişti. Devlet bir yandan İslam dünyasının kırılma noktası olan ve İslam toplumuna zarar veren Fatımilerle uğraşmış, bu devleti tamamen ortadan kaldırmadıysa da Suriye'yi onların elinden almış, diğer yandan Bizans Devleti'ne karşı ciddi başarılar elde etmiş ve Anadolu'yu bir Türk vatani haline getirmişti. Bunun yanı sıra Selçukluların uygulamış olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel politikalar sayesinde Orta Doğu'da baş döndüren gelişmeler yaşanmıştı. İslam medeniyetinin engin hoşgörü modelini bütünü ile kendilerine şiar edinen Selçuklular, uğradıkları her bölgede büyük ve kalıcı izler bırakmışlardı. 1158 yılında Büyük Selçuklu Devleti'nin tarih sahnesinden çekilişinden sonra Selçuklu soyundan olan kişilerin ve ileri gelen emirlerin, daha önce kurmuş oldukları ve Selçuklu Devleti'nin kolları şeklinde nitelendirebileceğimiz Anadolu, Irak, Suriye ve Kirman Selçukluları ile Fars, Erbil ve Zengi Atabeylik Devletleri bir müddet daha Orta Doğu'da siyasi hâkimiyetlerini

---

<sup>18</sup> M. Altay Köymen, Selçuklu Devri Türk Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s.2.

devam ettirdiler. Bunlardan en uzun ömürlü olanı XIV. yüzyıl başlarına kadar varlığını devam ettiren Anadolu Selçuklu Devleti veya Türkiye Selçuklu Devleti adı verilen siyasi teşekkül olacaktır<sup>19</sup> ta ki sadece Orta Doğu coğrafyasına değil, üç kıtaya hâkim olan Osmanlı İmparatorluğu'na kadar.

---

<sup>19</sup> Ayşe D. Kuşçu, a.g.y, s. 113-129

# ORTA DOĞU VE KÜRTLER

Bugün Orta Doğu coğrafyasındaki tüm emperyal çabalar göz önünde bulundurulduğunda üzerinde en çok senaryo yazılan ve yazılan senaryoların uygulanması için yönlendirilen etnik grup hiç kuşkusuz Kürtlerdir. Üstelik etnik sosyoloji anlamında Kürt kimliği oldukça karmaşık, anlaşılması zor bir tarihsel gerçekliktir. Etnik-sosyolojik açıdan Kürt kimliği konusu birçok kez incelenmeye tabi tutulmuş ve özellikle tarihsel köken anlamında farklı açıklama ve tezler ortaya atılmıştır.

Kürtleri, tarihin derinliklerinde kaybolmuş Mezopotamyalı birtakım kavimlere dayandıranlar, Karduk ya da Kardular ile Urartuları Kürtlerin atası olarak kabul ederler. Karduk ya da Karduların yaşadığı coğrafya, Dicle Nehri ile Cudi Dağları arasındaki bölge olup, bugün bu bölge yine Kürtler tarafından “Botan” olarak adlandırılmaktadır. Kardulardan ilk bahseden Yunan General Xenophon olmuştur. Sami menşeli olan bu kelime ile Kürt kelimesi arasında etimolojik bir bağ kurmaya çalışan Minorsky böylece Kürtler ve Kürt tarihi için kabul edilebilecek atayı bulmakta gecikmeyecektir. Bir diğer tez, siyasi elitistlerin üzerinde en çok konuştuğu Med kökenli olma fikridir. Milattan önce iki binli yıllardan itibaren İskandinavya ve Baltık sahillerinden Rusya steplerini geçerek Kafkaslar ve Azerbaycan üzerinden Batı İran'daki ZAĞROS dağlarına geldikleri ve Perslerle aynı kökten ve akraba oldukları öne sürülmektedir. Minorsky de bu tezi kabul eden araştırmacılardanır. Birinci ve ikinci görüşü birleştirerek Kürtlerin Mezopotamya'nın yerli halkları ile Medlerin

karışımı sonucu ortaya çıktığını ileri süren sentezciler de bulunmaktadır: Kürtlerin kökeni ile ilgili en yaygın kanaat, ister Hint-Avrupa kökenli, ister kadim Orta Doğulu olsunlar Subarular, Huriler, Mittaniler, Haldiler, Urartular, Gutiler, Kurtiler, Karduklar ve Kassitler ile Hint-Avrupa kökenli Medlerin tarih içerisinde bir potada eriyerek günümüzdeki Kürtleri oluşturdukları görüşüdür.<sup>20</sup>

Bu fikirler dışında Kürt etnik temelini Arap ve Ermenilere bağlamaya çalışan iki farklı tez de vardır. Kürt kelimesini ilk defa kullanan İslam coğrafyacısı Mesudi, 932 yılında tamamladığı Maruc'üz-Zehab (Altın Çayırılar) adlı eserinde Kürtlerin menşei ile ilgili olarak Hz. Süleyman'a atfedilen bir efsaneden söz etmektedir. Efsanede dağlara sürülen kabileden bahsedilerek bu kabileye Arapça Karrad anlamına gelmek üzere Kürd denilmiştir. Aynı efsane, Şerefhan Bitlisi'ye göre; Kürtler, beyinlerinin alınıp Dahhak'ın (Bivrasb) iki omzu üzerinde meydana gelen kansere benzer bir çibana sürülmesi için öldürülmekten, boğazlanmaktan, başları kesilmekten kaçarak dağlara ve engin yerlere dağılan insanların soyundan gelmişlerdir.<sup>21</sup> Yafetik Okulu'nun önde gelen temsilcisi N. J. Marr'ın da aralarında olduğu bir kısım araştırmacı ise Kürtleri Kafkas halklarına daha yakın bulmakta, Ermeniler ve Gürcülerle akraba olduklarını ileri sürmektedir. Tüm bu görüşlerin dışında, ki yukarıda sıraladıklarımızın hiçbirisi tam olarak bilimsel bir temele oturmamıştır, son tez Kürtlerin aslında Turani bir temelden geldikleridir.

---

<sup>20</sup> Akın Ağca, Şark Meselesinde Kürtçülük (1787-1923), Yüksek Lisans Tezi, T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Bursa, 2012, s. 49-54.

<sup>21</sup> Şerefhan, Şerefname, (Çev: M. Emin Bozarslan), Hasat Yayınları, İstanbul, 1990, s.17.

Bu görüşü savunanların ortaya koydukları bilgi ve belgeler daha önce sıralanmış olan iddiaları ileri süren Minorsky ve Nikitin gibi Kürdologlarınkine oranla çok daha bilimsel ve üzerinde durmaya değer olmasına rağmen (maalesef 1980'lerin başında 12 Eylül Askerî Darbesi'nin Siyasi ve sosyal konjonktürünün dayattığı "Kürt yoktur, Kürtler dağlık bölgelerde yaşayan ve bastıkları karın çıkardığı kart kurt seslerine yapılan öykünme sonucu kendilerine Kürt denilmeye başlanan dağ Türkleridir" söylemi nedeniyle) bugün tartışılmadan bilim dışı ilan edilmektedir. Üstelik yukarıda belirttiğimiz ideolojik söylemin olumsuz etkisi ile birlikte son 15-20 yıllık süreçte Kürtçülük hareketinin sağladığı siyasi gelişme, "Kürtlerin etnik menşei Turanidir" yönünde bilimsel verileri ortaya koymaya çalışan bilim insanlarının kamuoyu ve bilim çevrelerinde adeta aforozu uğramalarına sebep olmaktadır.<sup>22</sup>

Kürt - Türk ilişkilerinin başlayış tarihi de tıpkı Kürtlerin kökeni gibi belirsizdir çünkü bu ilişkilerin başlayış tarihi, yeri ve şekli elbette ki her tezde farklılık gösterdiği gibi zaman mekân ilişkisinin kurulmasını engellemektedir. Şöyle ki eğer Kürtler Turani ise bu ilişki başından beri var olagelen bir ilişki olacak iken, eğer Arap kökenli ise 5-6. yy.a bağlamak gerekecektir. Bu anlamda bu kitabın konusunu oluşturan Türk topraklarındaki Kürt ayaklanmaları için ilişkilerin başlangıcından ziyade, özellikle Osmanlı İmparatorluğu ile birlikteki seyrini incelemek esastır.

---

<sup>22</sup> Akın Ağca, a.g.y, s.49-54.



## OSMANLI İMPARATORLUĞU, TÜRKLER VE KÜRTLER

Anadolu ve Orta Doğu coğrafyasından başlayarak, dünya tarihinin en uzun yaşayacak imparatorluğunun kaderi Selçuklu'nun tamamen dağılması ile başlayacaktı. XIII. yüzyıl Türkiye'sinin ikinci yarısında Anadolu'da yeni bir dönem, Tavaif-i Müluk yani Beylikler Devri dediğimiz bir dönem başlamış oldu. Kastamonu Sinop arasındaki bölgede Çobanoğulları vardı, daha sonra bunun yerini Candaroğulları Beyliği alacaktı. Kütahya merkez olmak üzere Germiyanogulları Beyliği kurulmuştu. Manisa başkent olmak üzere Saruhanogulları, Batı Anadolu'da Ege kıyılarında Aydınoğulları, Milas - Muğla Yöresi'nde Menteşe Beyliği, güneyde Antalya - Alaiye çevresinde Alaiye Beyliği gibi beylikler ortaya çıkmış idi. Yine Anadolu'da bu dönemde Tacettinoğulları, Hamidoğulları, Pervaneoğulları, Eretna Beyliği, Kadı Burhanettin Beyliği gibi Türk Beylikleri bağımsızlıklarını ilan ederek Selçuklulardan ayrılmışlar idi.

Osmanlılar başlangıçta hiç fark edilmeyen Çobanoğulları ile Germiyanogulları arasında sıkışmış olan, Çobanoğullarına tabi olan bir beylikti. Ancak Eskişehir - Bilecik arasındaki topraklara Selçuklular tarafından yerleşmiş olan Kayı boyuna mensup olan Osmanlılar, önce Ertuğrul Gazi idaresinde onun 1280'li yılların başında ölümüyle yerine geçen oğlu Osman Bey Dönemi'nde hızla gelişerek Anadolu beylikleri arasından sıyrılmaya başladılar. Çünkü Osmanlıların yerleştiği topraklar, Bizans sınırlarına yakın

idi ve Osmanlılar devamlı Bizanslılarla mücadele ediyorlardı. Bu sırada diğer Türkmen beyleri de Anadolu'nun bütününe hâkim olmak, Selçukluların yerini almak için birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdi. Başlangıçta Çobanoğulları güçlü bir beylik idi, Bizans'la gaza ve cihad yapıyor idi ancak daha sonra onlar Bizans'la mücadeleyi bırakmışlardı. Karamanoğulları en güçlü beylik gibi duruyordu çünkü Selçuklu payitahtının hemen yanı başında bağımsızlığını ilan ederek kurulmuş bir beylikti ve Selçukluların mirasçısı olduklarını ileri sürüyorlardı. Bu amaçla da Anadolu'nun bütününe hâkim olmak, sahip olmak ve diğer beyliklerle mücadele etmek istiyorlar idi. Kütahya'da kurulmuş olan Germiyanogulları da güçlü bir beylikti hatta komşu beylikleri itaat altına almış idi.

Osmanlılar çok kısa zamanda takip ettikleri fetih politikası, ele geçirdikleri topraklardaki insanlara uyguladıkları adalet anlayışları dolayısıyla ve yöneticilerinin iyi devlet adamı oluşu sayesinde çok kısa zamanda diğer beylikler arasında üstünlük sağladılar ve birbiri ardınca Anadolu beyliklerini egemenlikleri altına aldılar. Nitekim devletin kurucusu ve devlete adını vermiş olan Osman Bey Bizans'la yaptığı mücadelelerle Bilecik, Yarhisar, İnegöl gibi şehirleri ele geçirdikten sonra Bursa ve İznik'i ele geçirmek üzere Bizans'la mücadeleye girişmiş ve onun hükümdarlığının son yıllarında, 1326'da, Bursa ele geçirilmiş ve Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuş idi.

Artık Osmanlı Beyliği, beylikten devlete dönüşmeye başlamış, Bizans ile yaptığı mücadelede, bu mücadele bir gaza ruhu taşıdığı için Anadolu'dan kendisine katılan diğer Türkmenlerle daha da güçlenmiş ve diğer beylikler karşısında da üstün duruma gelmiş idi. Nitekim Anadolu Beylikleri'nden evvela Balıkesir merkez olmak üzere kurulmuş olan Karesi Beyliği'ni ilhak eden

Osmanlılar, bu beyliğe ait denizci beylerin de yardımı ile Bizans'la deniz mücadelesine de giriştiler. Balıkesir ve civarında kurulan Karesi Beyliği Dönemi'nde denizlere büyük önem verilmiş; Edincik'te bir tersane kurularak gemi inşasına başlanmıştı. Bu gemiler hem Marmara'da hem de Kuzey Ege'de Bizans donanmasının hareket serbetisini kısıtlamış; bölgedeki deniz güçleri için ciddi bir rakip olmuştur. Osmanlı deniz gücünün ilk çekirdeği de bu şekilde vücut buluyordu. Osmanlı İmparatorluğu genişledikçe bu beyliklerin denizcilik birikimi, üs ve liman kolaylıkları ve tersanelerinden önemli ölçüde istifade edecekti.

Hızla büyüyen ve diğer beylikleri topraklarına katan Osmanlı, her ne kadar 1402 yılında yaşadığı talihsiz bir kardeş kavgası sonucu kesintiye uğrasa da Çelebi Mehmet ile kısa sürede yeniden ayağa kalkacak ve büyümesini sürdürecekti.

1453 Mayıs'ında Doğu Roma'nın başşehri Osmanlı Türklerinin eline geçtiğinde, onların hükümdarı II. Mehmed sadece batıda değil doğudaki devletlerin idarecileri nezdinde de şaşkınlıkla karışık bir hayranlık uyandırmış ve adını geniş kitlelere duyurmuştu. 1451'de tahta kesin olarak çıktığı sırada Osmanlı Devleti'nin doğu sınırları henüz Anadolu'nun tamamını kapsayacak bir genişlik kazanmamıştı, üstelik hâkim olunan yerlerde, eski Anadolu beyliklerinin topraklarında, önemli idari meselelerle karşı karşıya kalınmıştı. Bu bakımdan İstanbul'un fethi öncesi doğu sınırlarının emniyeti gerekli görülüyor ve Osmanlı idaresi altında Anadolu'nun orta ve kuzeybatı taraflarına, ayrıca bu bölgelerde ortaya çıkan problemleri destekleyici tavırlarıyla ön plana çıkan sınırdaş devletlere yönelik yeni bir siyasi tatbik ihtiyacı duyuluyordu. Bu politikaların oluşmasında ve yeni bir nitelik kazanmasında hiç şüphesiz İstanbul'un fethinden sonra, devleti yeniden şekillen-

dirme çabaları ve bunun öngördüğü "imparatorluk" vizyonu mühim rol oynayacaktı.<sup>23</sup>

O zamanlar Anadolu'da bir beylik dikkatlere çok alınmasa da hızla güçleniyordu. Akkoyunlu Devleti, merkezi Diyarbakır olmak üzere güneyde aşağı yukarı bugünkü Türkiye-Suriye sınırını takiben Mardin'in doğusundan Urfa'nın batısına kadar, kuzeyde ise Erzurum ve Sivas'ın kuzeyinden geçerek Harput'a kadar uzanan ve başlıca Erzurum, Erzincan, Harput, Diyarbakır, Mardin ve Urfa gibi şehirleri içine alan küçük bir beylik idi. Batısında Osmanlılar, güneyinde Memlûklar ve doğusunda Karakoyunlular gibi kuvvetli komşuları, ayrıca mahalli birtakım beylikler ile Trabzon-Rum İmparatorluğu gibi zayıf komşuları vardı.<sup>24</sup>

Akkoyunlu Devleti'nin başına geçen Uzun Hasan, yorulmak bilmeyen bir gayret içerisinde, planlı bir şekilde durmadan memleketini genişletmeye çalışıyordu. En zayıflarından başlayarak komşularını birer birer kendisine boyun eğdirmiş, sözde bağlı bulunduğu Karakoyunlu hükümdarı Cihanşah'ı 1467'de bir meydan muharebesi ile imha ettikten sonra bunun ülkelerini de kendi topraklarına katarak Akkoyunlu Devleti'nin merkezini Tebriz'e nakletmişti. Nihayet, Horasan hükümdarı Timur Oğulları'ndan Ebu Said'i de 1469'da bir savaşta esir alarak İran ve Irak toprakları dâhil olmak üzere geniş bir imparatorluğa sahip olmuştu. Böylece, Horasan'dan Sivas dolaylarına kadar uzanan muazzam bir ülkenin kudretli ve haris hükümdarı Uzun Hasan ile İstanbul'u fethettikten sonra bir yandan Balkanlar'da topraklarını genişletirken bir yandan da Anadolu'daki küçük devletleri ortadan kal-

---

<sup>23</sup> Feridun M. Emecen, Fatih Sultan Mehmed ve Etrafındaki Dünya: Osmanlı Devleti'nin Doğu Komşuları, Osmanlı Araştırmaları, XXXIII, İstanbul, 2009, s.65.

<sup>24</sup> Doç. Dr. Remzi Kılıç, Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:14, Yıl:2003/1, s.95-118.

dırmayı ihmal etmeyen Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmed'in birbirleriyle karşılaşmaları, jeopolitik bir zaruret ve âdeti kaçınılmaz bir mukadderat olacaktı.<sup>25</sup>

İşte, söz konusu bölge üzerinde yaşanan güç mücadelesi ve sonuçları açısından bakıldığında Osmanlı ve Kürtler arasındaki ilişkiler için bir başlangıç tarihi Fatih Sultan Mehmet ve Uzun Hasan arası gerilimin doğuracağı Otlukbeli Savaşı'dır.

1473 yılında Osmanlılar ile Ak-Koyunlular arasında Erzincan yakınlarında yapılan Otlukbeli Savaşı Anadolu ve Yakın Doğu coğrafyalarına kimin hâkim olacağını ortaya koyan, diğer bir ifade ile Türk ve İslam dünyasının liderliğine tartışmasız Osmanlıları oturtan çok önemli bir savaştır. Denebilir ki Otlukbeli, Osmanlıların gerçek manada emperyal güç olarak doğuda ve batıda kendini kabul ettirmesini sağlamıştır. Otlukbeli Savaşı, Anadolu'nun olduğu kadar Yakın Doğu'nun ve Akdeniz'in siyasi geleceğini belirlemiştir. Savaşın ardından Osmanlıların Avrupa'da gücü ve nüfuzu artarken Akdeniz'de de hüküm ve varlık alanlarını genişletme süreci başladı. Savaşı kaybeden Akkoyunlular ise hızla güç kaybedip gerileme dönemine girdiler. Sonunda da imparatorluk yıkıldı.<sup>26</sup>

Söz konusu savaşın bir diğer gözden kaçan yönü de Osmanlı-Kürt ilişkileri üzerine ileride başlayacak olan ilişkiler öncesi stratejik ve coğrafi bir zemin hazırlamasıdır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun savaş sonrası genel durumuna bakıldığında bölgede Akkoyunluların 1473'de Fatih Sultan Mehmet tarafından yenil-

---

<sup>25</sup> Doç. Dr. Remzi Kılıç, a.g.y s.95-118.

<sup>26</sup> İlhan ERDEM, Otlukbeli Sonrası Ak-Koyunlular (1473-1478), OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Ankara, 1991, s. 1.

giye uğratılması sonucu oluşan idari ve siyasi boşluğun Safeviler tarafından doldurulduğu görülmektedir. Safevilerin bölgedeki hâkimiyeti, Kürt beylerinin pek de işine gelmemiştir. Çünkü Şii olan Safeviler ve hükümlerleri Şah İsmail, Akkoyunluların yaptığı gibi Sünni olan Kürt beylerine güvenmemiş ve onların bölgedeki hâkimiyetlerini kısıtlayarak bölgeye kendi valilerini göndermiştir. Bunlar genelde Şii Türkmen valilerdir. Safevi Devleti'nin bölgede uyguladığı politika, Alevi Türkmen aşiretlerini desteklemek ve böylece bölgede kendi resmi dini olan Şiiliği hâkim kılmaktır. Dolayısıyla Sünni mezhebe sahip Kürt aşiretlere karşı sempati beslemesi ve ılımlı yaklaşması söz konusu olmamıştır. Bu durum Kürt beylerini, kendileri gibi Sünni olan Osmanlıya yaklaştırmıştır. Bölgedeki Sünni ittifakını hazırlayan yapıyı doğru biçimde kavrayan Yavuz Sultan Selim, Safevilerle gerçekleştireceği savaş öncesi bölgedeki Kürt beylerini de ortak düşman Safevilere karşı Osmanlı saflarında birleştirmek için harekete geçecektir.<sup>27</sup>

---

<sup>27</sup> Akın Ağca, a.g.y, s.54.

## OSMANLI – KÜRT İLİŞKİLERİNDE İLK ÖNEMLİ İTTİFAK: "YAVUZ SULTAN SELİM VE ŞEYH İDRİS-İ BİTLİSİ"

Güçlü Türk devletleri arasında üstünlük mücadelesi, "Türk cihan hâkimiyeti" mefkûresi çerçevesinde değerlendirildiği zaman tarihin hemen her devrinde mevcut olmuştur. 15. yüzyıl başlarında Yıldırım Bayezid Timur 15. yüzyılın ikinci yarısında Fatih - Uzun Hasan münasebetleri buna örnek olarak gösterilebilir. Bu tip ilişkilerden biri de Osmanlı Devleti'yle 16. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da kurulmuş olan Safevi Devleti arasında yaşanmıştır. Şah İsmail'in kurup kısa bir zamanda güçlü hâle getirdiği Safevi Devleti, 1510'dan sonra açıkça Osmanlı Devleti'ni içten tehdit etmeye başlamıştır. II. Bayezid'in yaşlı ve hasta durumu, Şah İsmail'in Osmanlı'daki faaliyetlerini bir nevi kolaylaştırmıştır. Bu dönem Şah İsmail, II. Bayezid'in aldığı tüm önlemlere rağmen faaliyetlerinde büyük ölçüde başarılı olmuştur. Ayrıca Avrupa ülkeleri de Osmanlı'ya karşı Safevilerle ilişkiler kurmaya çalışmışlardır. Osmanlı'da ortaya çıkan saltanat mücadelesini Safeviliğe karşı olan Sultan Selim kazanmış, 1512'de devletin başına geçmiş, şehzadelighinden beri Safeviliğe karşı olan Sultan Selim, saltanatı döneminde de bunu devam ettirerek Şah İsmail'in

Osmanlı topraklarını ele geçirme politikasına karşı ciddi önlemler almayı ilk ve en önemli politika olarak benimsemiştir.<sup>28</sup>

Bilindiği gibi Yavuz Sultan Selim, Osmanlı padişahlarından dokuzuncusudur. Babası, II. Beyazıt Han, dedesi ise Fatih Sultan Mehmet'tir. Kendisinden sonra gelen Kanuni Sultan Süleyman zamanında bilindiği gibi Osmanlı Devleti; en ileri safhasına, en geniş ve büyük sınırlarına "Muhteşem Süleyman" dedikleri oğlu zamanında varmıştır. Bu genişleme ve atılım döneminde Yavuz Sultan Selim'in kısa padişahlık döneminin çok büyük bir payı ve ağırlığı vardır. Kendisinden önce otuz yıl kadar padişahlık yapmış olan II. Beyazıt'ın, babasının döneminde yaşanan uzun bir durgunluk döneminin ardından Yavuz'un sekiz yıl sekiz ay gibi çok kısa süreli padişahlığı; çok önemli gelişmelerin, olayların olduğu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun iki büyük komşusunu yenerek büyük bir genişleme yaşadığı bir dönem olmuştur. Denebilir ki Osmanlı Devleti'nin, bir cihan devleti hâline gelmesi yani günümüzdeki tabir ile süper devlet hâline gelerek dünyanın en büyük gücü olarak kendini kanıtlaması, Yavuz Sultan Selim zamanında gerçekleşmiştir.

Yavuz Sultan Selim'in 1512'de başlayan padişahlığı 1520 yılına dek sürmüştür. Babasıyla çekişmeli ve kardeşleri ile çekişmeli bir şekilde saltanı devralmıştır. Kardeşlerinin iktidarı ele geçirme ihtimaline karşı çok sert ve haşın bir iktidar mücadelesi vermiş, babasını ve kardeşlerini yenerek iktidarını sağlamlaştırmıştır. Bu süreçte uyguladığı şiddet, hatta babasının dahi zehirlenerek öldürüldüğüne dair rivayetler vardır. Babasının Yavuz ile ilgili kılıcın keskin olsun ama ömrün kısa olsun şeklinde bir kargışta da bulunduğu bildirilir rivayet edilir. Bu doğru mu, değil mi bilinmez ama hakikaten Yavuz'un kısa padişahlık süresinde kılıcı keskin,

---

<sup>28</sup> Dr. Bilal Dedeyev, Çaldıran Savaşı'na Kadar Osmanlı - Safevi İlişkilerine Kısa Bir Bakış, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2009, s. 126-133.

zaferleri kesin ama ömrü, saltanat ömrü kısa olmuştur. Yavuz, ilk etapta doğudaki İran Safevi hanedanıyla bir siyasi ve askerî çatışmaya girmiştir. O dönemde Safevi Devleti'nin başında bulunan Şah İsmail, büyük bir güç odağı hâline gelmişti ve Anadolu üzerinde etkinlikleri vardı. Şah İsmail taraftarlarının özellikle Türkmen oymakları üzerinde yaptığı propaganda çalışmaları, Kızıl Börk giydikleri için, kırmızı renkli başlık taşıdıkları için Kızılbaşlar diye anılan taraftarlarını son derece çoğaltmıştı ve Anadolu'nun içlerine kadar bu propagandacılar, Şah İsmail taraftarları, etkin bir vaziyete gelmişti. Bu, Yavuz'u tedirgin eden bir tehlike hâline gelmiştir. Bu nedenden Yavuz, ilk hedef olarak Safevi iktidarını görmüştür.

1512'de saltanatı elde ettikten iki yıl sonra bu siyasi rekabet, çatışmaya dönüşmüştür. 1514'teki Çaldıran Savaşı, bunun en ileri boyutudur. Bu Çaldıran Savaşı, günümüze kadar etkileri olan önemli birtakım ittifakların da başlangıcı olmuştur. Şah İsmail, Anadolu'da Kızılbaş dedikleri kendi taraftarı Türkmen oymaklarının desteğini alırken Yavuz Selim, bunu dengelemek için Sünni-Kürt oymakları ile iş birliği yaparak; bu gücü, Doğu Anadolu'da dengelemeye çalışmıştır. Çaldıran zaferini bu şekilde Doğu'da Kürt oymakları ile kurduğu ittifak ve teknolojik üstünlük sayesinde, Şah İsmail'i yenmeyi başarmıştır. İşte bu en önemli ittifak Şeyh İdris-i Bitlisi ile kurduğu ittifak olmuştur.

Pekala kimdir bu İdris-i Bitlisi?

Mevlana, Şeyh, büyük Kürt âlimi vb. sıfatlarla anılan İdris, Bitlis'in âlim ve şeyhlerinden biri olan Mevlana Şeyh Hüsameddin Ali Bitlisi'nin oğludur. Çocukluk ve gençlik döneminde iyi bir eğitim almış, Arapça ve Farsça dillerinde de iyi bir seviyeye gelmiştir. Eğitimini tamamlayan İdris, ilk olarak Akkoyunlu sarayında kâtiplik yapmaya başlamıştır. Bu görevinin yanı sıra sarayda bulunduğu süre zarfında şehzadelere hocalık yapmıştır. Akkoyunlu sarayındaki önemli hizmetleri, bu devlet

1501 tarihinde Safaviler tarafından ortadan kaldırılınca kadar devam etmiş, Akkoyunluların ortadan kalkmasından sonra merkezleri olan Tebriz'i terk etmiş ve İstanbul'a geçmiştir. İdris, İstanbul'a geldiğinde Osmanlı tahtında Sultan II. Bayezid oturmaktaydı. Osmanlı padişahı tarafından sıcak karşılanarak kendisine bazı görevler tevdi edildi. Kendisi de bunları kabul ederek Osmanlı sarayında vakanüvis olarak çalışmaya başladı. Bu görevinden sonra ünlü eseri "Heşt Behişt"i (Sekiz Cennet) yazmaya başladı. Seksen bin beyitten oluşan manzum eserini otuz ayda tamamladı. Sarayda yaptığı tarih yazıcılığının yanı sıra padişahın özel kâtipliğini ve nişancılığını da yaptı. Osmanlı sarayında çalışıp önemli bir eser kaleme alan ve padişaha takdim eden İdris ile saraydaki bazı görevliler anlaşılmadıkları için araları açıldı. İstanbul'dan ayrılıp Hicaz'a geldiğinde Osmanlı sarayında önemli gelişmeler olmaktaydı. Harekete geçen şehzade Yavuz, babasını tahttan çekilmek zorunda bıraktı ve I. Selim olarak Osmanlı tahtına oturdu (1512). Yavuz Sultan Selim ile birlikte dış politikada ve komşularla ilişkilerde çok ciddi değişiklikler oldu. Bu arada yeni padişah Bitlisi'yi İstanbul'a davet eden bir mektup yazdı. Daveti alan Bitlisi hemen hazırlıklara başlayıp İstanbul'a doğru yola çıktı. Şam ve Kahire üzerinden İstanbul'a geldi.<sup>29</sup>

İdris, yeni sultanın doğu siyasetinin danışmanı oldu. Yavuz'la birlikte Çaldıran seferine katıldı, zaten savaş öncesi bölgede mukim Kürt aşiretlerle kulis yapan isim, ondan başkası değildi. Çaldıran Savaşı, Osmanlı'nın nihai zaferi ile sonuçlandığında Şah, savaş meydanından çekilmişti. Onun için bu büyük prestij kaybıydı ve güç mücadelesi sürüyordu. 1516 yılında, Şah İsmail'in Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu yeniden istila etme hazırlığında olduğu ortaya çıktı. Şah, Çaldıran Savaşı'nda öldürülen komutanı

<sup>29</sup> Dr. Abdulnasır Yiner, Güneydoğu'daki Etnik Problemler ve Çözüm Arayışları, Köprü Dergisi, Bahar 2007.

Mehmed Han'ın yerine onun kardeşi Karahan'ı tekrar Anadolu'ya gönderdi. Bu komutan Diyarbakır ve çevresini kuşatma altına aldı. Bu tehlike karşısında, bölgedeki Kürt aşiretlerinin beyleri bir araya gelerek Osmanlı'ya katılma kararı aldı. Bu talebi de "Ariza" adlı bir metinde anlattılar. Ariza'yı Kürt beylerini temsilen Sultan'a götüren kişi İdris-i Bitlisi'den başkası değildi. İdris, ayrıca, kendisinin Farsça kaleme aldığı İstimaletname'de "Bilad-ı Ekrad" yani "Kürt beldeleri" hakkında bilgiler verdi. Yavuz Sultan Selim, kendisine başvuran Kürtlerin isteğini geri çevirmedi ve bu "bendeleri" Safevi tehdidinden kurtarmaya karar verdi. Yavuz'un emriyle Konya Beylerbeyi Hüsrev Paşa, İdris-i Bitlisi'nin manevi desteğiyle 10 bin kişilik bir gönüllü ordusu topladı ve Diyarbakır'ı Safevilerden kurtardı. Safevi kumandanı Karahan, Mardin'e kaçtı. Osmanlı ordusu, Mardin üzerine yürüdü sonuçta bu kenti de aldı.

Bu tarihten itibaren Diyarbakır ve Mardin Osmanlı topraklarına dahil edildiği gibi, İdris'in Yavuz Selim adına bölgenin Kürt-Türk beyleriyle anlaşması sayesinde Bitlis, Urmiye, İtak, İmadiye, Cizre, Eğil, Hizran, Garzan, Palu, Siirt, Hısn-ı Keyfa (Hasankeyf), Meyyafarikin ve Cezire-i İbn Ömer gibi toplam 25 mıntıka barışçı yollarla Osmanlı idaresine bağlandı. Bu üstün başarılarından dolayı Yavuz Selim, İdris-i Bitlisi'yi ödüllendirdi. Kendisine bir ferman göndererek Diyarbakır bölgesini ona "temlik" olarak verdi. Ayrıca merkezi Diyarbakır olan ve Yavuz Selim'in 1516 yılında yeni kurduğu "Arab Kazaskerliği" kendisine bahşedildi. Böylece İdris-i Bitlisi Osmanlıların en büyük siyasi rütbelerinden biri olan kazaskerlik rütbesiyle taltif edilmiş olurken, Kürt aşiretleri ve Osmanlı arasında da aslında ilk resmi ittifak sağlanmıştı.



Bu tarihten sonra yapılan idari düzenlemelerle Doğu ve Güneydoğu da, klasik osmanlı sancakları, yurtluk- ocaklık ve hükümet sancakları şeklinde düzenlendi. Bu idari düzene göre, yurtluk-ocaklık sancaklarında Kürt emirleri, Osmanlı idaresine karşı özerkliklerini koruyacak, yönetim babadan oğula geçecek, vergilerini ödeyecekler ve savaşlarda Osmanlı Devleti'ne asker vereceklerdi. Bu yönetim tarzı sayesinde Osmanlı Devleti, doğudaki sınırlarını güvenlik altına alırken geleneksel yerel yöneticiler de kendi iktidarlarını pekiştiriyorlardı. Bu husus devlet hamiliğinde güçlü Kürt liderliği oluşumunu sağladı. Bu oluşum, aşiretler içindeki sosyal tabakaları da etkiledi. Aşiretin içinde en üst tabakayı askerî güçler oluşturdu. Alt tabakayı ise aşiretlere tâbi ve gelirin esas kaynağını oluşturan gayrimüslimler ve aşiretten olmayan köylü ve kentli Kürtler oluşturdu. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı sistemle bu aşiretlerin siyasi ve idari sınırları çiziliyordu.<sup>30</sup>

---

<sup>30</sup> Yrd. Doç. Dr. Melike Sarıkçıoğlu, İran Arşivlerine Göre Şeyh Ubeydullah İsyanı, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3- Sayı 5, Haziran 2013, s.2.

Bölgedeki siyasi ve idariyi yapıyı incelemek, ileride anlatacağımız karışıklık ve isyanların daha iyi anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Doğu Anadolu'nun Osmanlı İmparatorluğu'na dâhil edilmesinden sonraki idari yapıları, imparatorluğun diğer bölgelerinden farklı olmuştur. Birçok vilayet merkezden atanmış valiler yerine, kendilerine Osmanlı unvanları verilmiş bölgenin önde gelen Kürt aileleri tarafından yarı özerk yönetilmiştir. Osmanlı Devleti doğu politikasında hiçbir zaman "böl ve yönet" türünden bir yönetim anlayışı öngörmemiştir; aksine "güçlendir, birleştir ve mümkün olduğu ölçüde kendi kendilerini yönetmelerine izin ver" politikasını takip etmiştir. Osmanlı bölünmüş Kürt gruplarını yönetebilmek için bunları, aşiret yapılanmasından daha üst seviyede bulunan, daha yönetilebilir birimler (emirlikler gibi) hâline getirdi. Bu süreçte devlet, kökenlerini Araplara dayandırarak meşruiyet kazanmaya çalışan Kürt soylularına ihtiyaç duydu. Safevî ve Akkoyunlu yönetiminin aksine Osmanlı, Kürt aşiretleri üzerinde, daha önceki devirlerde, devletin tükenmeye yüz tutmuş otoritesini yeniden tesis etme çabası içine girdi. Bu amaçla Kürt derebeylerini destekleyerek onların bölgedeki gücünü pekiştirdi. Bu devirde Osmanlı'nın, derebeylerine bazı göreceli imtiyazlar tanınması, bunların siyasi iktidarlarını pekiştirme yönündeki tercihini açıkça göstermektedir. Osmanlı idaresinde istisnai bir imtiyaz olan emirliğin babadan oğula geçiş hakkı, Osmanlı Devleti'ne sadık Kürt beylerine de bahşedildi. Dolayısıyla Kürt aşiret reislerine imparatorluk içinde göreceli bir özerklik verilmiş oldu.<sup>31</sup>

Şüphesiz bu politika, o dönemin şartlarında oldukça isabetli idi. Çünkü XVI. ve XVII. yüzyıl boyunca İran, Doğu ve Güney-

---

<sup>31</sup> Cabir Doğan, XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısı Altında Kürt Emirlikleri ve Statüleri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2011, Sayı: 23, s.31-43.

doğu Anadolu'yu Osmanlı'dan koparmak için kıyasıya bir mücadeleye girişmişti. Zaman zaman bu bölgedeki aşiret reislerini ve emirleri tehdit ederek kendi tarafına çekmeye çalışıyordu. Nitekim bazı beylerin, siyasi şartlara göre, bazen Osmanlı bazen de Safevîler tarafına geçtiği de tarihî bir gerçekliktir. İki Türk devleti arasında, aslında jeopolitik sebeplerden kaynaklanan mücadele hem Osmanlılar hem de Safevîlerce bir Sünnî-Şîî çatışması temeline dayandırılmak istenmiştir. İki tarafın farklı mezheplere bağlı olmaları, sürekli çatışmayı körükleyen bir unsur olmuştu. 17. yüzyılda, Osmanlı Devleti, Kürt emirliklerine tanınan özerkliğin derecesini önce dikkate değer bir şekilde azalttı, daha sonra da özerkliklerini tamamen kaldırarak doğrudan doğruya merkezi idareye bağladı. Emirliklerin ortadan kalkması sonraki yıllarda bölgede kargaşa ve kanunsuzluğa yol açtı. Emirler tarafından denetlenmeyen aşiretler arasında çatışmalar çoğaldı. Devletin merkezi otoritesinin zayıflaması Doğu bölgesinde huzurun ve düzenin yeniden kurulmasını engelledi. Bölgedeki bu yönetim zafiyeti Tanzimat'ın bölgede uygulama sürecine kadar devam etti. Tanzimat Dönemi'nde Doğu'da merkezî otoritenin kurulması ile birlikte ancak düzen yeniden sağlanabildi.<sup>32</sup>

Osmanlı İmparatorluğu'nda ve sonrasında yaşanan tüm başkaldırı ve isyanların ilk dönem karakteristik özelliklerine bakıldığında çoğunun aslında daha çok yerel, feodal ve merkezî yönetime karşı olduklarını görürüz. İleriki dönemlerde ise bu karakteristik yapının Fransız İhtilali ile başlayan süreç ile birlikte milliyetçi bir karakter haline dönüştüğü ve hemen hemen tamamının emperyalist güçlerin etki ve kışkırtmalarıyla olduğu tespitini yapabiliriz.

---

<sup>32</sup> Cabir Doğan, a.g.y. s.40-41

## MİLLET VE MİLLİYETÇİLİK

Millet olarak adlandırılan ve aynı adla özetlenen kavram üzerine günümüzde hâlâ çok farklı yorumlamalar ve algılamalar vardır. Söz konusu kavramın niteliğinin fazlasıyla dinamik ve çok boyutlu olması bu tartışmalardaki en büyük faktördür. Benedict Anderson, bu alanda yapmış olduğu akademik çözümlemede millet kavramını tanımlarken onu hayal edilmiş bir topluluk olarak niteler.<sup>33</sup> Ona göre milletler gibi millet kavramı da tamamen hayal ürünüdür. Bu tezi desteklerken de pekiştirmek amacıyla bu hayalî milletin birer üyesi olduğunu iddia eden bireyler birbirlerini asla tanımazlar ancak aralarında bunun tersini iddia ettikleri sonradan yaratılmış kavramlar vardır.<sup>34</sup>

Burada öne sürülen tezin karşılığında ayakları yere daha sağlam basan bir millet tanımına ihtiyaç vardır. Her ne kadar yukarıda bahsettiğimiz gibi bu kavramın tanımı hâlâ tartışılabilirse de bu, bir milletin hayali olduğunu, romantik bir yaklaşımın sonunda beliren ihtiyaçların karşılanabilmesi için ortaya atılmış bir fikir olduğunu asla göstermez. Çünkü millet denilen kavram laboratuvar ortamında suni koşullar altında yaratılmış bir sonuç olmanın çok ötesinde, birçok farklı birleşenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır ki bu bileşenlerin tesadüfen aynı yerde buluşma-

---

<sup>33</sup> Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler "Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması"*, Metis Yayınları, İstanbul, 1993.

<sup>34</sup> Benedict Anderson, a.g.e, s.12.

sı imkansız derecesinde zordur. Millet; tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlesel bir kültürü, ortak bir ekonomisi ile aynı yasal hak ve zorunlulukları paylaşan topluluktur.<sup>35</sup>

Tüm bu faktörlerin yanında dil birliğı de millet olmanın en önemli göstergelerinden birisi hatta en önemlisidir. Bir milleti ayakta tutan, onun varlığını ve devamını sağlayan, millî şuuru besleyen, bir millete mensup olma hazzını veren ve bireylerini birbirine yaklaştırarak onlar arasında birlik yaratan unsur olarak dilin, millet hayatındaki yeri çok önemlidir. Öyle ki milletin varlığı, dilin varlığıyla mümkündür. İnsanın geçmişini öğrenmesinde, gününü yaşamasında, geleceğine yön vermesinde, kişiliğini kazanmasında, aynı dili konuşan diğer insanlarla iletişim kurmasında ve kendisini ifade etmesinde dilin çok önemli bir araç olduğu muhakkaktır. Bu bakımdan dil bir anlamda bireye hizmet eder. Ancak, insan tabiatı gereğı toplu hâlde yaşamaya ihtiyaç duyar. Çevresinde kendiyle aynı değerleri paylaşan insanların bulunmasını ister. Bu ortak değerlerin oluşturulmasında, paylaşılmasında, nesilden nesile aktarılmasında, milletin varlığını devam ettirmesinde dil, çok önemli bir görevi yerine getirir. Çünkü millet olmanın birinci şartı, aynı dili konuşmaktır. Dil, milletin ortak kültürüyle yol alarak varlığını devam ettirir.

Milleti oluşturan bireyler arasında birleştirici bir rol üstlenen dil, aynı zamanda ortak şuurun, millî şuurun ortaya çıkmasına hizmet eder. Yani milleti oluşturan koşulların anlaşılmasının da yolu dildir.

İşte dilin başını çektiğı bu faktörlerin tamamına milletin unsurları denilmektedir.

---

<sup>35</sup>Anthony D. Smith, Ulusların Etnik Kökeni, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2002.

Bu unsurlardan bir diğeri de kültür ve tarih birliğidir. Bu özellik daha sonraları geliştirilen tanımların içerisinde yer almış ve özellikle sosyal birlikteliklerin sağlanması, bilinç kazanmasının yanı sıra aidiyet güdüsünün beşeri hafızalara yerleşmesindeki önemli bir faktördür. Tarih, milletlerin hafızasıdır. Hafızasını kaybeden insan; nasıl dostunu düşmanını ayırt edemezse, alacağını vereceğini nasıl bilemezse, geleceğini nasıl planlayamazsa milletler de böyledir. Hafızasını kaybeden milletler de; dostlarını düşmanlarını ayırt edemezler, alacaklarını vereceklerini bilemezler, istikballerini de planlayamazlar. Hafıza kaybı, vizyonun yok olması demektir.<sup>36</sup>

Tarih, aynı zamanda ortak millî övünçlerimizin de üzüntülerimizin de kaydıdır. Tarih ve kültür, milleti oluşturan fertler için birleştirici olduğu kadar yine bir milleti diğer milletlerden ayıran özelliklerdendir. Günümüzde dünyanın kültürel haritasına bakıldığında farklı kültür alanlarının varlığı görülecektir. Söz konusu kültür alanları, milletleri birbirinden farklı kılan özellikleri barındırır. Bu anlamda bir millete ait anlam, değer ve sembollerin oluşturduğu, salt o millete ait olduğu söylenebilecek bir kültürün varlığı çok açıktır. İngiliz, Fransız, Alman ya da Türk kültürü dendiğinde, kökenin ulus-devlet endoktrinasyonları, özgür bir topluluk olarak hayal edilen milliyetçiliğin geçmişten yeniden tırttığı değer, miras ve efsaneler bulunsa bile temel bir kültürel zeminin varlığı yadsınamaz.<sup>37</sup>

Özetle kim olduğunuzun farkına varılması, aidiyetlerin netleştirilmesi ve millî sınırların çizilebilmesinin yolu kültür birliği

---

<sup>36</sup> Prof. Dr. Mehmet Çelik, Tarih Bilinci ve Kültürel Genetik - [www.unalkazdal.com](http://www.unalkazdal.com), 13.05.2014

<sup>37</sup> M. Nadi Bostancı, Toplum, Kültür ve Siyaset, Vadi Yayınları, Ankara, 1995, s.69.

ya da farklılığıdır. Çünkü “Çağdaş dünyada kim olduğumuzu, müştereken paylaşılan eşsiz bir kültür aracılığıyla bilebiliriz. Bu kültürü keşfederek kendimizi, ‘otantik kendiyi’ keşfederiz.”<sup>38</sup>

Milletin belirleyici unsurlarından birisi olarak kabul edilen bir diğer faktör ise soy birliğidir. Bir diğer unsur soy birliği olarak tanımlanır ancak bu unsur belki de diğer unsurlara oranla üzerinde en fazla tartışılan olanıdır. Soy kavramı daha mikro düzeyde bir panoramadan bakıldığında kolay tespit edilebilir bir hâlde olmasına karşılık, makro anlamda oldukça bulanık bir görünüm kazanır.

Soy birliği unsuru, henüz devlet oluşturmamış milletlerde güçlü bir şekilde vurgulanmakta ancak bir kez devlet halinde örgütlendikten sonra genellikle yerini hukuki açıdan tanımlanan vatandaşlık unsuruna bırakmaktadır. Ancak tanımlanması güç bir unsur olan ve ancak sosyolojik verilerle tanımlanmaya çalışılan soy birliği ile hukukî yönü ağır basan vatandaşlık arasında belli bir etkileşim olmakta, hukuk metinlerine yansıyan bazı paralellikler kurulmaktadır. Millet’in varlığıyla, onun örtüştüğü varsayılan soy arasında bir bağlantı kurma girişimi, gerçekte her türlü milliyetçilikte vardır. Çünkü daha baştan millî hareketin adlandırılmasıyla bir soya atıf yapılmakta, milletin varlığı, gerekçeleri, meşruiyeti o soyun varlığıyla açıklanmaktadır.<sup>39</sup>

Milletin içsel unsurlarından sonuncusu din unsurudur. İlke olarak din kurumu, millet düşüncesiyle doğrudan ilişkili olmayan bir kurumdur. Düşünsel açıdan millet, tikelci bir kavramdır. Buna karşılık, din kurumu ve özellikle büyük dinler, evrenselci ku-

<sup>38</sup> Ernest Gellner, *Milliyetçiliğe Bakmak*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

<sup>39</sup> Claude L. Strauss, *İrk, Tarih ve Kültür*, Metis Yayınları, İstanbul, 1997, s.65.

rumlar olarak karşımıza çıkmaktadır.<sup>40</sup> Bu durum bir milletin birliktelik ya da farklılığını değerlendirme noktasında çoğu kez kafaları karıştıracak bir durum olarak ortaya çıksa dahi aslında bu daha çok modernleşme sonucu ortaya çıkan sekülerizm ve laiklik kavramlarının yarattığı bir durumdur.

Ancak her ne kadar düşünsel düzlemde millet ve din kavramlarının bir araya getirilmesi mümkün değilmiş gibi görünmekteyse de millet olarak tanımlanmaya çalışılan bir insan topluluğunun türdeşliğinin diğer unsurları yanında din unsuruna da atıf yapılarak kurgulandığı gözlenmektedir. Siyasi sınırlar içindeki türdeşliğin aynı sınırlar içinde tek bir dinsel inancın egemen olmasıyla gerçekleşeceği düşüncesinin, daha sonraki aşamalarda ortaya çıkan siyasi yapılanmalarda ve bu siyasi yapılanmanın toplumsal temelini oluşturan insan grubunun çerçevesinin belirlenmesinde belli bir ölçüde etkili olduğu söylenebilir. Bazen de millet kavramı bakımından mezhep farklılıkları da önemli bir rol oynamaktadır. Bu yargı somut örneklerle desteklenecek olursa, Slav kökenli halklar arasındaki millî bölünmelerin neredeyse tamamen bir din unsuru temelinde tanımlandığı rahatlıkla ifade edilebilir. Aynı dili konuşan ve aynı etnik kökenden gelen Sırp, Hırvat ve Boşnak milletleri birbirinden ayıran tek ölçüt ise bu noktada “din” olmaktadır. Yine Pakistan ve Endonezya, bugüne kadar varlıklarını sürdürebilmişlerse bunu Müslümanlıklarına borçludurlar.<sup>41</sup>

---

<sup>40</sup> Ercüment Gedikli, *İslam Asabiye Milliyetçilik*, Taş Medrese Yayınları, Ankara, 1990.

<sup>41</sup>Y. Furkan Şen, *Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008, s.362.

Yukarıda sayılan tüm unsurlar farklı akademik ve bilimsel yaklaşımların konusu olmuştur. Milleti tarif etmede bu yaklaşımların tümünün farklı zamanlarda kullanıldığını görürüz.

Primitif ya da ilkçi yaklaşıma göre, milletler dilin ortaya çıkışından itibaren var olmuşlardır. Bu yaklaşımı benimseyenler dili milletleri oluşturan tek önemli temel öge olarak görmekteler. Bu yaklaşıma göre farklı dilleri paylaşan insan grupları zaten farklı değerler, inançlar, bilgiler, semboller ve ortak geçmişe sahipler. Bu yüzden bu ortak öğeleri paylaşan kolektif kimlikler zaten bir milleti temsil etmeye yeterlidir.<sup>42</sup>

Etno-sembolcü yaklaşıma göre de ulus tarihin ürünü, topluluğun kolektif ruhunun ifadesidir. Burada ortaklığı sağlayan, kapsayıcı bütünsellik, geçmişte kök salmış gelenek, yaşayan bir ırk ve dil topluluğuna mensup oluşun organik doğal bağlarıdır. Bu yaklaşım çeşitli ulusların birbirlerine indirgenemez bir heterojenliği olduğunu ulusların arasında en iyi hâlde aşlamaz bir türülülük, en kötü hâlde yatıştırılmaz bir çatışma bulunduğunu öngörür. Bu bağlamda kozmopolitizmden koparak milliyetçilik ufkuna yönelir. Modernist ya da sözleşmeye dayalı ulus yaklaşımı, siyasetin “ortak bir yasa altında yaşayan ortaklar birliği” olarak bir ulus tanımını ortaya atar. Bu ulus, hakları ve görevleri bakımından eşit olan ve bu eşitliği karşılıklı olarak kabul eden insanlardan oluşur; kısacası ulus, sosyal sözleşmenin ilkelerine katılma üzerine temellenmiş ve özgür bir sözleşme, iradi bir birleşmeyi içerir.<sup>43</sup>

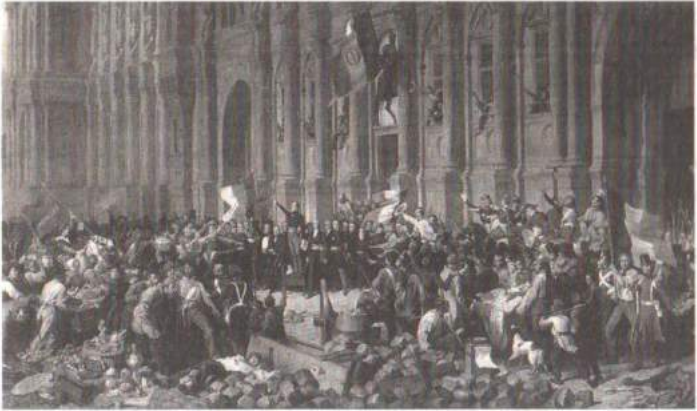
Millet kavramı üzerinde son olarak değerlendirilmesi gereken, bu sosyal grubun birlikte yaşam iradesi ve isteğidir. İşte bu, diğer

---

<sup>42</sup> Nuri Bilgin, İnsan İlişkileri ve Kimlik, Sistem Yayınları, İstanbul, 1996.

<sup>43</sup> Nuri Bilgin, Kolektif Kimlik, Sistem Yayınları, İstanbul, 1999.

bağlayıcı unsurlarla birleşerek söz konusu sosyal grubu ortak paydada buluşturacaktır. Aynı toprağın üzerinde birlikte yaşayan, tek bir bayrağın gölgesinde huzur bulan, o bayrağın göndere çekilmesinde çalınan ulusal marşın her notasında farklı bir his yaşayan, vatan adı verdikleri coğrafyanın hangi köşesinde yaşarsa yaşasın kendileri ile aynı hisleri, geçmişi ve kaygı, sevinç, kederi paylaştığını bilenler birbirlerine görünmeyen ama kuvvetli bağlarla bağlanırlar.



Millet kavramının fark edilmesi ile dünya tarihi bambaşka ve aslında kutsal bir başka kavramla daha tanışıyordu. Bu kavramın adı “milliyetçilik”tir. Ancak tarihin en eski dönemlerinden beridir toplu yaşamı sürdüren insanoğlunun bu iki kavramın adını koyması, farkındalığı tarihin daha yakın dönemlerinde 18. yy. sonları 19. yy. başlarında olmuştur. Bu olgu söz konusu tarihler-

de aslında feodal derebeylik<sup>44</sup> düzeninin bozulması ile birlikte ortaya çıkmıştır. Bu, modern milliyetçilik kavramının doğuşuna ilişkin bir tarihsel neden ve sonuçtur.

Bu tez doğrultusunda milliyetçilik endüstrileşme, kapitalizm, merkezî devletlerin kurulması, bürokrasi, kentleşme, kitle iletişimi ve laikleşme gibi devrimci, modern güçlerin ürünüdür. Milliyetçilik, endüstrileşmenin ve sosyo-ekonomik modernitenin süreçlerinden bağımsız düşünülemez çünkü eski çağlarda milliyetçiliğin ortaya çıkmasını sağlayacak toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar bulunmamaktadır. Modern çağda oluşan bu koşullar milliyetçiliği, milliyetçilik de milletleri yaratmıştır.<sup>45</sup>

Tüm yukarıda bahsettiklerimin daha iyi anlaşılabilmesi açısından, hem millet hem de milliyetçilik sosyal kavramlarının tarihsel seyrine özellikle de sosyo-ekonomik perspektiften kısaca bir göz atmak gerekmektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi başlangıçta millet ya da ulus denilen toplumsa olgu adı verilen toplumsal olgu, feodal düzenin bozulmasıyla ortaya çıkmıştır. Malum olduğu üzere feodal düzen

---

<sup>44</sup> Feodalite kelimesini ilk kullananlar yani Boulainvilliers ve Montesquieu, Fransız eski rejimini kötülemek amacıyla bu tabiri küçültücü bir bağlam içinde kullanmışlardır. Feodalite, bu iki düşünürün izinde bütün XVII ve XVIII. yüzyıl yazarları için her şeyden önce bir yönetim biçimidir. Bu yönetim biçimi arkaik bir sistemin tüm özelliklerini barındırmaktadır. Feodalite teriminin ikinci bir şansızlığı da Batı toplumsal gelişmesinden türetilme bir kavram olmasıdır. Latincenin "feodumun"dan gelen bu terim, aslında "fief"nin bağımlılığın ödülü olarak verildiği bir sistemi ifade etmek için ortaya çıkmışsa da bütün kişisel bağımlılık ilişkilerini ve onlara bağlı tüm yan unsurların toplamını ifade eder hâle gelmiştir. Bu kadar kapsamlı bir içeriğe sahip olunca, oluşturuca unsurlarından herhangi birinin bir toplumun bir döneminde başka bağlamlar içinde olsa da görülür olması, o toplumun feodal olarak nitelendirilmesi için yeterli sayılmıştır.

<sup>45</sup> Dr. Senem Sönmez Selçuk, Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir, 2012, s.119.

olarak adlandırdığımız sistem, kırsal ve kentsel şeklinde sınıflan-  
dıracağımız iki ayaklı bir düzendi.

Temelde bu sistem, kendisini var eden toplumsal koşulları ya-  
ratan Batı Roma İmparatorluğu'nda köleci düzenin bir sonucu  
olarak ortaya çıkmıştı. Bu nedenle evrensel değil de Batı toplum-  
larına özgü olarak kabul edilmektedir. Sistem kölelik sistemine  
farklı bir bakış açısı getirmişti ve kölelerin özgürlüğüne değil,  
başka biçim ve yönleriyle yeni bir egemenliğin altına girmesine  
dayalıydı.<sup>46</sup>

Kırsal alanda bu sistemi tanımlarken feodal bey ve serf ilişki-  
sinden bahsetmek mümkündür. Feodal bey ve kilisenin mülkiye-  
ti altında bulunan topraklarda çalışan (ya da çalıştırılan) kişilere  
serf denirdi. Önceleri, serfi toprağında belirli günler çalıştıran ve  
"emek-rant" alan feodal bey, sonradan bu rantı serfe bırakmıştı.  
Bu gelişme sonucunda feodal bey, serfe bıraktığı topraktan  
"ürün-rant" almaya başlamıştı. Para ekonomisinin ortaya çıkma-  
sından sonra da feodal beyin aldığı bu rant, "para rantı"na dö-  
nüştü. Bu süreç sonunda serf elinde de ekonomik bir değer  
olan para olmaya başlamıştı. Bu sosyo-ekonomik gelişme lonca  
sisteminin etkinliğini azaltmıştır. Toplumsal gereksinimleri karşı-  
lamak için daha fazla mal üretilmeye başlanmıştır.

Bu fazla üretim kentler arasında ilişkinin sınırlı olduğu, seya-  
hatin güçlkle yapılabildiği ve ticaretin sadece lüks maddelerle  
sınırlı bulunduğu "kendi kendine yeterli" kapalı Orta Çağ eko-  
nomisinde bir canlılık yaratmıştı. Feodal düzenin daha yoğun ya-  
şandığı kırlarda da ticaret yaygınlaşmış ve bunun sonucu olarak  
serfler de kentlere kaçıp özgürleşmişlerdir. Yaşanan bu sosyal ve

---

<sup>46</sup> Yrd. Doç. Dr. Pınar Ülgen, Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış, Mukaddime Dergisi, Mardin, 2010, s.3.

ekonomik değişmeler toplumda yeni bir sınıf oluşturmuştur. Burjuvazi adı verilen bu sınıf, pazara yönelik üretime yönelmişti.

Avrupa'da burjuvazinin ortaya cıkması sosyal ve siyasi olarak da değişimin başlangıcı anlamına geliyordu. Bu dönemle birlikte feodal beylerin ve kilisenin nüfuzu giderek azalıyordu. Ekonomik ve toplumsal yapıdaki bu değişme, Avrupa'da güçlü merkezi iktidarların kurulmasını sağlayacaktı. Kapalı ekonomiden hızla pazar ekonomisine doğru bir geçiş başlamıştı. Burjuvazinin ekonomik yaşama ağırlığını koymasıyla, gç kavramının dayandığı temeller hızla farklılaşmış en büyük gç para ve diğer ekonomik emtialar olmaya başlamıştı. İşte XI ve XII. yüzyıllarda krallıkların güçlenme sürecinin yarattığı pazar birliği, XVI. yüzyılın sonunda milletleri oluşturan unsurları da ortaya cıkarmaya başlamıştı.

Ticari faaliyetlerin en önemli toplumsal faaliyet ve güçlü olmak anlamını taşıdığı bu yeni dönemde halkın bu faaliyeti sürdürmek için yapması gereken ilk şey ortak bir anlaşma aracıdır. Bu ortak sözel ve yazılı gereklilik, kilisenin öneminin de azalmasıyla birleşince zamanla Orta ağ Latincesine duyulan ihtiyaç ortadan kaldırmış, bölgesel diller ortaya cıkmuştır. Birbiri ile karşılıklı eşit etkileşimde olan her sosyal olay gibi merkezî dinî otorite etki ve gücünü daha da kaybetmiş, her krallıkta millî-ulusal sayılabilecek mezhep ve kiliseler ortaya cıkmuştır.

Kilisenin dogmatik nüfuz alanı zayıfladıķça daha rasyonel düşünmenin de yolu açılmış ve bu dönem birçok düşünce adamı, mevcut düzeni sorgulamaya başlamışlardır. Temel amaç kilisenin boyunduruğu altından kurtulan insanoğlunun, özellikle burjuvazi ile birlikte ekonomik yapısı gibi siyasi yapısını da güçlendirmektedir. Düşünürlerden biri olan John Locke ulusal egemenlik kavra-

mına, devletin kapitalist düzeninin alt yapısının oluşturma ve üretimin güvence altına alınma anlamını da yüklemiştir.

Locke, bir insanın elinde mutlak gücün bulunmasının devlet gayeleriyle bağdaşmayacağını iddia eder. Bu amaçla üstün gücün kimin elinde bulunması gerektiği konusuyla uğraşmış ve bunun toplumda, halkta bulunmasına karar vermiştir. Bu bağlamda egemenlik kuramına getirdiği en önemli yenilik, egemenin yetkilerini insanların doğuşlarından itibaren kazandıkları doğal haklarıyla sınırlamasıdır. Bu hakların korunması için de kuvvetler ayrılığını zorunlu görecektir. Locke'a göre siyasal iktidarın zorunluluğunu sağlayan nedenler: doğa durumundan kurtulma, ortaya çıkan anlaşmazlıkları çözmek için bir üstün gücün varlığına gereksinim duyma ve insanların canının, malının ve mülkiyet haklarının korunmasıdır. Başka bir anlatımla mülkiyetin korunmasıdır. Buradan anlaşılacağı gibi egemenin sınırları bu amaçlar çerçevesinde belirlenmiş olur. Bu sınırlar insanlar arasında yapılan bir anlaşmayla doğa durumundan çıkmak için çizilir. Yani siyasal iktidarın oluşumunun ve gücünün kaynağı sadece toplumu oluşturan insanların karşılıklı rızasıdır.<sup>47</sup>

Zaten Locke'a göre insanların bir devlette birleşmelerinin asıl nedeni bu amaçlara ulaşmaktır. Bunun doğal sonucu mutlakiyeti siyasal yapıdan uzaklaştırmaktadır. Çünkü insanlar amaçlarına ulaşmadıklarında direnme hakkına başvuracaklardır. Bu durumda da otoriteyi elinde bulunduran kimsenin hükümler olma durumu sona erer. Böylelikle hukukun sadece egemenin belirlediği normlardan oluşmadığı, evrensel geçerliliğe sahip hukuksal ilkelere devletlerin üstünlük gücünü sınırlayacağı düşüncesi, devlet

---

<sup>47</sup> John Locke, *Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme'den Seçme Yazılar II*. Yeni Çağ, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi AÜSBF Yayınları, Ankara, 1969.

egemenliğine getirilen en önemli kısıtlamayı belirler.<sup>48</sup> Buna göre devlet, mülkiyet hakkını koruyacak ve müdahale etmeyecektir. Devlet, yalnızca, toplumsal üretim sürecini engelleyecek risklerin ortadan kaldırılması görevini yerine getirecektir. Fransız Devrimi'nden önce J. J. Rousseau da genel irade kavramını geliştirmiştir. Buna göre devlet iktidarının bütünüyle ortaya çıkabilmesi için vatandaşların elindeki iktidar gücünü bir araya getirmek zorunluluğu vardır. Bir karar almak söz konusu olunca bütün halkı toplamak ve halkın her birinin açıkladığı iradelerin toplamını alarak genel iradeyi bulmak gerekir. Rousseau'nun bu yorumunun çağdaş "ulus-millet" kavramlarının siyasi anlamda da oluşmasında ve "ulus-devlet" yapılarının ortaya çıkmasında büyük katkısı olmuştur.<sup>49</sup>

---

<sup>48</sup> John Locke, a.g.e.

<sup>49</sup> Yrd. Doç. Dr. Kemal Yakut, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkması*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.

## KÜRTÇÜLÜĞÜ OLUŞTURAN FAKTÖRLER

Kürtlerin Orta Doğu'daki varlığından bahsederken dört ana tez üzerine durmuştuk. Bu tezlerin Turani köken dışında diğerlerinin tamamının içerisinde çürütülmesi kolay ve bazen de tarihî ve coğrafi gerçekliklerle çelişkiler taşıyan kısımlar yer almaktadır.

Kürtlerin kimliği meselesi, ülkemizde günümüze kadar uzanan siyasi ve sosyolojik bir sorun hâline gelmiştir. Kürtlerin Türklüğü ya da Türklerin Kürtlüğü çeşitli yerli ve yabancı araştırmacılar, siyasi liderler ve hatta din adamları tarafından ortaya atılan fikirlerle destekçi bulmuştur. Kürtler hakkında bu gün hâlâ savunulan tezlerin ve kuramların temelini on sekizinci yüzyılda Batılılar tarafından ortaya atılan görüşler oluşturmaktadır.<sup>50</sup>

Millet olmayan ancak bazı farklı folklorik özellikler gösteren bir grubun bilimsel adlandırılması, özetle etnik gruptur. Söz konusu bu durum, zamanla yaşanan ya da yaşatılan süreçler ile milliyetçiliğe dönüşebilir.

Etnisitenin milliyetçiliğe dönüşme sürecine bakıldığında, örtüşen kültürel özelliklerin tanımladığı etnik grup, kendi varlığından emin olmanın ötesinde kendine ayrıca politik bir sınır da istediği zaman etnisite politikleşir ve milliyetçiliği doğurur.<sup>51</sup> Bu

---

<sup>50</sup> Prof. Dr. Mehmet Bayraktar, Kürtler Türklerin Nesi Oluyor?, Kelâm Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 2011, s.23.

<sup>51</sup> Naci Bostancı, Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, Doğan Kitapçılık, İstanbul 1999, s. 16.

şekilde sınıflandırabileceğimiz bir grubun millet olma yolundaki dış etkeni Adam Smith tarafından şöyle tanımlanmıştır: Edilgen haldeki cemaati, keşfedilen, üretilen yerli tarihi kültür etrafında bir millet oluşturacak şekilde seferber etmek. Devrimci dönüşüm için topluluğu etkin siyasete geçirmek; kendi (tarihi, kutsal, doğal) yurduna yerleştirmek; ekonomik entegrasyonu sağlamak; halkı bir meşruiyet kaynağı haline dönüştürürken milli değer, anı ve mitlerle kutsamak; sivil sosyal, siyasi haklar vererek onları tebaalıktan yurttaşlığa yükseltmektir.<sup>52</sup>

Bu bilimsel gerçeklik göstermektedir ki dışarıdan etkiye açık olan bu kavram farklı yöntemler kullanarak suni bir tarihle aslında olduğundan farklı aidiyet bağları kurularak bir topluluğun bambaşka bir şekilde kendisini tanımlamasına sebep olabilmektedir.

Yine Smith'e göre 18. yüzyıldan itibaren etnik milliyetçiliğin birçok dalgalarını fark edebilmemiz mümkündür. Bunlardan birincisi, ana merkezleri Doğu Avrupa ve bir süre sonra Orta Doğu olan ve 19. yüzyılın başlarında ve sonlarında görülen klasik dönem etnik self-determinasyondur. Bölgesel politik kültürler içerisinde orta ve alt sınıflar tarafından harekete geçirilen etnik self-determinasyon hareketleri, bu toplulukların tarihsel topraklarını hantal imparatorluklardan ayırmaya teşebbüs etmişlerdir.<sup>53</sup> Bu sürecin nasıl ve kimler tarafından başlatıldığını özetlemek, günümüze kadar yaşananları ortaya koymak gelecekte yaşanacaklar açısından da bizleri bir öngörü sahibi yapacaktır.

---

<sup>52</sup> Anthony D. Smith, *Ulusların Etnik Kökeni* (Çev. Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2002, s.201.

<sup>53</sup> Levent İbrat, *Kürt Milliyetçiliğinin Oluşum Süreci (1918-1926)*, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, 2009, Ankara, s.6-7.

Bu anlamda ilk etnik çalışmalar Hristiyan din adamlarınca yapılmıştır. Papalık, hem Orta Doğu'daki Hristiyanların haklarını korumak hem de misyonerlik yapmak amacıyla 1531 yılında Bağdat'ta patrikhane açmıştır ve burası 1725 yılına kadar da açık kalmıştır. Bunun peşine, başta Kürtler'e yönelik olmak üzere bölgede misyonerlik yapmak amacıyla İtalyan ve Fransız Kapuçin papazları 1632 yılında Musul ve Ahmediye'de misyonerlik merkezleri açmışlardır. Kürtler hakkında ilk çalışmaları yapanlar da yine Vatikan tarafından bölgeye gönderilerek yerleştirilen Kapuçin ve Dominiken papazlarıdır. Kapuçin veya Kapusenler olarak bilinen papazlar da yine Hristiyanlığın Katolik mezhebine bağlı Fransisken tarikatının bir koludur. Kapusen papazlarının dış ülkelerdeki etkinliğine en büyük örnek ise Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgi ve çöküş sürecindeki rolüdür. Nitekim Venedikli Kapuçin Papazı Marco d'Aviano, papa tarafından Avusturya, Polonya ve Venedik'i Osmanlı'ya karşı kutsal ittifak yapmakla özel olarak görevlendirmiştir ve bu görevde başarılı olmuştur. Michéle Fevbre'e göre 1683 yılında misyonerlik için Kürtçe dilbilgisi ve sözlük geliştirerek Kürt çalışmalarını başlatanlar yine Fransız Kapuçin papazlarıdır. Ancak günümüzde bu belgelere ulaşılammıştır. Kürtlerle ilgili elde bulunan en eski eserler üç Dominiken papazının yazdıklarıdır. Bunlardan ilki, Domenhico Lanza (1718-1782) isimli papazın bölge halkı hakkındaki gözlemlerini yazdığı "Compendiose relazione istorica dei viaggi fatti dal Padre Domenico Lanza dell'Ordine dei Predicatori de Roma in Oriente dall'anno 1753 al 1771" isimli eseridir. Kürtler hakkında yazılan ikinci eser, Musul'da yaşayan Papaz Maurizio Garzoni'nin (1734-1804) "Grammatica e Vocabolario della Lingua Kurda" isimli Roma'da da basılan eseridir. Bu eser ilk İtalyanca - Kürtçe sözlük niteliğinde olmakla birlikte Kürt alfabesi olarak da değerlendirilmektedir. Eserde bahsi geçen alfabe Fars

ve Osmanlı alfabelerinden başka bir şey değildir. Üçüncü eserin sahibi Papaz Giuseppe Campanile'dir. (1762-1835) Kürtlerin dini yaşamlarıyla ilgili bilgiler içeren "Storia della regione del Kurdistan e delle sette di religione ivi esistenti" adındaki eseri 1818 yılında Nepal'de basılmıştır.<sup>54</sup>

Günümüzdeki Kürtçülük çalışmalarının ve çeşitli tarih tezlerinin temelini bu Batılı papazların yazdıklarının oluşturduğu söylenebilir. Bu çalışmaların üzerine sayısız değerlendirmelerde bulunulmuş, özellikle de sonraki dönem Batılı yazarların görüşlerini bu çalışmalar üzerine temellendirdikleri ve geliştirdikleri görülmüştür.<sup>55</sup>

Bu çalışmaların ilk kez masum görünüş altında Papalık tarafından başlamış olması şaşırtıcı değildir. Söz konusu bölücü ve yıkıcı faaliyetin amacının altında Hristiyan Batı ile Müslüman Osmanlı arasındaki Şark Meselesi yatmaktadır.

Şark kelimesi Doğu'yu ifade etmekle birlikte "Şark Meselesi" kavramı doğrudan Batılılar nezdinde Osmanlı Devleti'ni ifade etmektedir. 1815 yılı itibarıyla ortaya çıkan Şark Meselesi, Osmanlı Devleti'nin tamamen ortadan kalkmasını hedeflemiştir. Kavram telaffuz olarak söz konusu tarihi işaret etse bile kavramın tarihi ve düşünsel derinliği çok daha eskidir.

Avrupalılara göre Şark Meselesi'nin başlangıcı Kavimler Göçü'nün sonucundan önce Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması sonra da Doğu Roma İmparatorluğu'nun siyasi varlığına son verilmesine kadar götürülebilir. Çünkü Hun Türkleri kilisenin etkin olduğu Roma İmparatorluğu'nun dengelerini altüst etmiştir. Bu sebeptendir ki Avrupalılar kendilerine yabancı olan ve

---

<sup>54</sup> Taylan Maral, Türkiye'de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi Ve Siyasallaşma Süreci, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014, s. 23-24.

<sup>55</sup> Taylan Maral, a.g.y, s.24.

bütün işlerini bozan Türklerden nefret etmişlerdir ve Türkleri Avrupa kıtasına ayak bastıkları günden itibaren geldikleri yere geri göndermek çabasına düşmüşlerdir. Bunun doğrultusunda Şark Meselesi bir İslam-Hristiyan çatışması olmaktan öte, bir Türk – Avrupa mücadelesi olmuştur. Fransız tarihçi Sinyobos, Şark Meselesi'nin en açık başlangıcını XVIII. yüzyıl olarak göstermekte, meseleye ad konulmasının ise XIX. yüzyılda olduğunu söylemektedir. Albert Sorel ise Türklerin Avrupa'ya ayak bastığı andan itibaren bir Şark Meselesi'nin ortaya çıktığından ve Rusya'nın da bir Avrupa devleti olmasından sonra bu meseleyi kendi çıkarları doğrultusunda halletmek yoluna girdiğinden bahsetmektedir. Borjva'ya göre de Şark Meselesi'nin tarihi ve coğrafi sınırı daha da genişlemektedir. Borjva, Şark Meselesi'ni Ortaçağ'ın başlangıcından itibaren Hristiyan olan ve olmayan kavimlerin çarpışması olarak tanımlamaktadır. Edward Deriyo'ya göre Şark Meselesi Müslümanlarla Müslüman olmayanların kavgasıdır. Soloviyef ise meselenin düşünülemeyecek kadar eski zamanlardan itibaren Avrupa ile Asya'nın çarpışması olduğunu vurgulamaktadır. Hemen hemen bütün kaynakların ortak noktası, Şark Meselesi'nin Türklerin Asya'dan Avrupa'ya geçmesiyle başladığı görüşüdür.<sup>56</sup> Ayrıca Türklerin buralardan imhası aynı zamanda İslamiyet'in de Doğu Avrupa'dan ve Batı Asya'dan atılması demek olacaktır.<sup>57</sup>

Bu anlamda söz konusu amaca hizmet edebilecek tüm senaryolar denenmiştir. İşte, birlikte yaşama ve ortak kültür olgusu da ilk hedefe konulanlar arasında yer almaktadır. Farklı bir millet yaratarak Türk toplumsal birliğini parçalamak bu projelerin eski

---

<sup>56</sup> Avrupalılar, Türklerin, Anadolu'ya sonradan vatan edindiklerini düşünmektedirler.

<sup>57</sup> Şayan Ulusan, Şark Meselesi'nden Sevr'e Türkiye, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi VIII, İzmir, 2009, s.229-230.

ve en uzun süreni olmuştur. Bu çalışmayı yürütenler farklı bir tarih yazmak için önce farklı bir dil ortaya çıkarmaya çalışmışlardır.

İnsan ilişkilerinin temeli dile dayanır. Bu sebeple bütün hayat deneyi ister istemez dile yansır. Bütün duygu, düşünce ve hareketlerini dil ile ifade eden insan, dili kendi varlığına uydurur. Bu bakımdan dil, insanın varoluş biçiminin ifadesidir. İnsanın çevresindeki her şeyle bağ kurması dil ile gerçekleşir. Yani dil insan hayatının her anını kapsar. Bu yüzden de dil ile insan arasında çok sıkı bir bağ vardır. Bundan dolayı dile, dildeki anlatım biçimlerine bakınca bir milletin çağlar boyunca yaşadığı bütün duygu, düşünce ve hayallerinin yansımalarını buluruz. Bu anlamda dil bir milletin hayatının aynasıdır ve millî kültürün temelidir. Dil milletin tarihinde meydana gelen maddi ve manevi değerlerin ifade vasıtasıdır. Millet denilen sosyal varlığı birleştirir ve onlar arasında duygu ve düşünce akımını meydana getirir. Bir millete mensup olan fert, o milletin kültürünü, dilini, dinini, inançlarını, zevkini, gelenek ve göreneklerini beraberinde taşır. Kültür fertlere yön ve kişilik veren bir varlık, kişiyi ayakta tutan bir güçtür. Aynen bunun gibi, bir milleti dünya milletleri arasında ayakta tutan, ona canlılığını, sürekliliğini sağlayan da kültür kaynakları ve bu kaynakların iletişim gücüdür.<sup>58</sup> Kürt dili üzerine özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde Batılılarca yapılan çalışmalar bu önemli mantığa dayanmaktadır.

Dil bilimci Ahmet Buran'a göre Kürtçenin kökeni de Kürtlerin kökeni gibi tartışmalıdır. Kürt adıyla birleştirilmeye çalışılan toplulukların birçoğu farklı kökenlerden gelmektedir. Dolayısıyla dilleri de farklıdır. Kürt adının ve sözü edilen Kürtçenin esas

---

<sup>58</sup> Prof.Dr.Mustafa Özkan, Gelişim Süreci İçinde Türkçe ve Anayasanın Dili – TDİD, [http://www.tdid.org.tr/images/logo/sem/mustafa\\_ozkan.pdf](http://www.tdid.org.tr/images/logo/sem/mustafa_ozkan.pdf), 17.08.2015.

itibarı ile hangi çekirdek topluluğun dili olduğu ve ne zamandan beri mevcut hâliyle kullanıldığı da açık değildir.<sup>59</sup>

Bu temelde, Kürtçe yapı ve kelime olarak incelendiğinde görülmektedir ki bu dil; Türkçe, Farsça (İran dili) ve Arapça'nın karışımıdır. Bu da Kürt kimliğinin oluşumunda bu üç unsurun ağırlığını göstermektedir. Minorsky, Kürtçenin Farsça gibi Batı İran dillerinden olduğunu ancak geçmişinin farklı olduğunu söylemektedir. Ayrıca, söyleniş biçimi, ses değişimleri, şekil ayrılıkları, söz dizimi ayrılıkları ve kelime ayrılıkları gibi beş ana başlıkta farklılık gösterdiğini öne sürmektedir. Çarlık Rusya'sı Erzurum Başkonsolosu Alexander Jaba, 1856 yılında Erzurum ve çevresinde çeşitli incelemeler yapmış ve temas kurduğu aşiret ağızlarının sözcüklerini tespit etmiştir. İnceleme sonucunda Kürtçedeki 8307 sözcüğün, 3080'inin Türkçe, 2640'ının Farsça ve 2000'inin Arapça olduğunu ortaya çıkarmıştır. Viladimir Minorsky de benzer bir tasnif yapmış ve neredeyse aynı sonuçları bulmuştur. Minorsky, 3080 Türkçe, 2230 Farsça (1200'ü Zend lehçesi), 370 Pehlevi lehçesi (Farsça), 2000 Arapça, 220 Ermenice, 108 Keldanice, 60 Çerkesçe, 20 Gürcüce ve 300 menşei belli olmayan kelime olduğunu belirlemiştir. Kürt sözcüğünün Türkçe kökenli olması ve bir etnonim olarak en geniş, en eski kullanımının Türkçeye ait olması, Kürtçe ile Türkçe arasında önemli derece ilişki olduğunu göstermektedir. Kürtçede yer alan çok sayıda eski Türkçe kelime, tarihî ve coğrafi birlik, Macarları meydana getiren ve Türk kökenli oldukları bilinen Kürt boyu, Eleğüş yazıtındaki "Kürt el kan / Kürt ilhanı" ibaresi, Azerbaycan'daki Kürdemir, Kazakistan ile Kırgızistan arasındaki Kürdak Bölgesi, 20'den fazla Türk aşiretinin adında Kürt sözünün kullanılması

---

<sup>59</sup> Ahmet Buran, Kürtler ve Kürt Dili, Turkish Studies Dergisi, V.6/3, Ankara, 2011, s.49.

gibi birçok delil, Kürt denilen topluluğun, Türk kökenli olduğunu ve dillerinin de başlangıçta tamamen Türkçe olduğunu göstermektedir.<sup>60</sup>

İsyanlara geçmeden önce konunun daha net anlaşılması için bir örneği de en çok bilinen yanlış üzerinden yapmanın faydalı olacağı kanaatindeyim.

Bilindiği gibi renkler, tüm milletlerde olduğu gibi Türklerde de ayrı bir önem ve anlam taşır. Orta Asya'daki Türk köylü kadınlarının kullandığı elbiseler ağırlıklı olarak sarı, kırmızı ve yeşil renklerden oluşmaktadır. Bugün hâlâ daha Kırgızlar, Hıdrellez'de çocuklarına sarı, kırmızı ve yeşil renkte elbiseler giydirmektedirler. Özellikle günümüzde PKK terör örgütünün de sözde bayrağının renklerini oluşturan ve Kürtlerle özdeşleştirilen sarı, kırmızı ve yeşil renkler, Türk tarihinde siyasi gücü ve otoriteyi temsil eden renklerdir. Altaylar'da 7.- 11. yy.lara ait Türk büyüklerinin mezarlarında bu üç renkli ipeklere sarılı cesetler bulunmuştur. Ayrıca İranlı tarihçi Abdülcélil el-Kazvinî Büyük Selçuklu bayraklarının yine bu üç renkten oluştuğunu yazmaktadır. Osmanlı Devleti'nin bayrak ve flamalarında da aynı renklerin hâkim olduğu bilinmektedir.<sup>61</sup>

Yeni Ufuk gazetesinin 18 ve 19 Haziran 1997 tarihli nüshalarında, "Kuzey Irak'ta Bir Nazi: Hitler'in Petrol İçin, Kürt Devleti Pazarlığı" ve "Almanların Bitmeyen Kürt İlğisi" başlıklarıyla yayınlanan ve Godfried Johannes Müller adlı bir Nazi subayına ait anılarda ilginç bir bölüm yer almaktadır:

Alman orduları kısa bir süre sonra Sovyet topraklarından çekilmek mecburiyetinde kalınca petrol sıkıntısı daha ileri boyutlarda hissedilmeye başlar. Bu sırada, istihbarat subayı Godfried

---

<sup>60</sup> Taylan Maral, a.g.y, s.39-40.

<sup>61</sup> Taylan Maral, a.g.y, s.57.

Johannes Müller ve arkadaşları, Almanya'nın yeni petrol kaynakları bulması gerektiği inancıyla kafa yormaktadırlar. Akıllarına, Şeyh Mahmud Berzencî ve Molla Mustafa Barzanî'nin Kuzey Irak'ta İngilizlere karşı ayaklanma istekleri gelir. O sırada Molla Mustafa Barzanî ve Şeyh Mahmud Berzencî'nin İngilizlere karşı ayaklanma düşünceleri vardı. Bunlar ayaklandıktan sonra biz de petroleri Alman ordusuna gönderebilecektik. Ayaklanma başladıktan sonra, Alman ordusu Kürtlere yardım edecektir. Orada bir havaalanı yapılacaktır. Buraya gelen paraşüt birliği ile Bakü önlerindeki Alman ordusu daha da güçlendirilecektir. Böylece hem Kuzey Irak petrollerine hem de Bakü petrollerine daha rahat ulaşmak planlanmıştır. Ancak önce Kürtler Almanlara inanmalıdır.

Müller, Berlin'den hareket etmeden önce ilk eşine, Kürtlerin bir sembole ihtiyacı olduğunu söyler. Operasyondan önce Kürtlerin temsilcileri ile ihanet edilmeyeceğine ve hep sadık kalınacağına dair yemin edilir. Müller, Alman bayrağına el basarak yemin ederken onların el basacak bir bayrakları yoktur. Bu sırada akla gelen en güzel renkler kırmızı, yeşil ve beyazdır. "Bayrak benim Kürtlere en büyük hediyemdir." Müller, şöyle devam eder: "Uçaktan atlarken yanımızda bu bayraklar da vardı. Sonra onları buldular. Ama güzel olan, unutulmadı. Başkaları da kullandı."<sup>62</sup>

---

<sup>62</sup> Söz konusu olayın orijinal kaynağı Godfried Johannes Müller, Einbruch ins verschlossene Kurdistan.



## KÜRTÇÜLÜĞÜN TARİHİ VE İLK İSYANLAR

1789 Fransız İhtilali ile ilan edilen “İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi”nin etkileri Osmanlı toplumunda ilk olarak gayrimüslim tebaa arasında görülmüştür. İhtilalin yaydığı “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” ilkeleri Osmanlı’da gayrimüslim toplumlarda milliyetçilik duygusunu doğurmuş ve özgürlük ilkesinden bir hayli etkilenen Sırlar ve Yunanlar gibi milletlerde bağımsızlık fikri doğmuştur. Batı ile sürekli temas hâlinde olan Sırp ve Yunan tüccarlar Fransız İhtilali’nin yaydığı fikirleri kendi toplumlarına taşımışlar ve neticede bu toplumlarda bağımsızlık fikri hızla yayılmıştır. Batı’da milliyetçilik akımına göre, her milletin bir devleti olması gerektiği görüşü hâkim olmaya başlamıştır. Nitekim 1808’de ilk ayrılıkçı ayaklanmayı Sırlar çıkarmışlar ve bağımsızlık talebinde bulunmuşlardır. Sırlardan sonra ayaklanarak bağımsızlık talebinde bulunan Rumlar, 1814’te Filiki Eterya<sup>63</sup> adlı

---

<sup>63</sup> Megalo İdea fikri ortaya atıldıktan sonra bu fikir, Osmanlı İmparatorluğu aleyhine genişleme emelleri olan Rus Çarlığı ile İngilizler ve çeşitli Balkan Ülkeleri tarafından desteklenmeye başlandı. Megalo İdea’yı gerçekleştirmek için bir örgüt gerekiyordu. Bu amaçla 1814 yılında, yani Megalo İdea haritasının çizildiği 1796 yılından 21 yıl sonra, Rusya’nın Odessa şehrinde Filiki Eteriya adlı Örgüt Çarlık Rusyası’nın gizli desteği ile kuruldu. Yine Çarlığın desteği ile tüm Balkanlar’da örgütlenme faaliyetlerini başlatan Filiki Eteriya’nın başına da Rus Çarı 1. Aleksandros İpsilantis getirildi. Bu gelişme, örgütün ilk başarısı oldu. Nitekim daha sonra Rus Çarı’nın desteği ile bu örgüt tarafından 1821 Mora İsyanı başlatılacaktı. Filiki Eteriya’nın örgütlenme çalışmalarını Kıbrıs’a kadar uzattığı ve başta kiliselerdeki papazlar olmak üzere, kiliselerin yoğun propagandasının etkisi altında bulunan Rumlar arasında geniş bir taban bulduğu, hatta Kıbrıs’taki ayaklanmanın perde gerisindeki örgütlü güç olduğu biliniyor. Filiki Eteriya’dan sonra, Yunanis-

bir cemiyet altında örgütlenerek Bizans İmparatorluğu'nu yeniden kurma amacı gütmüşlerdir.

Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik olarak kışkırtılan toplumlar arasına Kürtler de eklenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla Suriye, Irak, İran ve Anadolu'nun doğusunda yaşayan toplumlara Kürt kimliği kazandırılması için çeşitli ilmî ve propaganda mahiyetinde çalışmalar yapılmıştır. Bölgede farklı sebeplerle menfaatleri bulunan 19'uncu yüzyıl Avrupalı emperyalist devletlerinin ve Rusya'nın, bu toplumlara bölgede ayrı bir etnik unsur oldukları bilinci kazandırılarak, ayrı bir devlet kurdurma çabaları, Kürtçülük faaliyetlerinin temelini oluşturmuştur.<sup>64</sup>



---

tan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından bu kez de Yunan ordusu içinde Ethniki Eteriya adlı bir başka örgüt kurulmuş ve bu örgüt Girit'in Yunanistan tarafından ilhakında önemli bir rol oynamıştır. Her iki örgüt de esas hedef olarak Megalo İdea'yı benimsemiş ve tüm çalışmalarını, bu hedefe ulaşılması için Osmanlı toprakları üzerinde gizli ayaklanma hazırlıklarına yöneltmişlerdir.

<sup>64</sup> Abdulhaluk M. Çay, *Türk Milli Bütünlüğü İçinde Doğu Anadolu Aşiretlerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapıları ve Bölücülük Meselesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III*, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992, s.4.

Bölücülük anlamında Kürtçülük politikasına ilk yönelen ülke Rusya'dır. Rusların Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile ilgilenmeleri 1804-1805 yıllarında Kürtlerle temas kurmalarıyla başlamış, 1828-1829, 1853-1858 ve 1877-1878 tarihlerindeki Osmanlı - Rus savaşlarında bu ilgi daha da artmıştır. Kürt aşiret reisleriyle görüşen Ruslar, vadettikleri altın, para ve rütbe şeklindeki ödüllerle Kürtleri, Osmanlı Devleti ile mücadelelerinde kendi yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Ruslar, bu amaçlarına yardımcı olmak maksadıyla bölgeye gönderdikleri konsoloslarını da kullanmışlardır. Bu yıllarda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde görev yapan Rus konsoloslar, Kürtleri bilinçlendirmeye çalışarak merkezî idareye karşı isyana teşvik etmişlerdir.<sup>65</sup>

Bilindiği gibi Ruslar, I. Petro ve II. Katerina Dönemi'nde Kafkaslar'a sokulmayı başarmışlardı. XIX. yüzyılın başında Gürcistan ve ardından 1804-1805 yıllarında Bakü, Nahcivan ve Erivan hanlıklarını işgal eden Ruslar Kafkaslar'a yerleşerek Osmanlı Devleti'ni doğudan tehdit etmeye başlamıştı. Rusların bu dönemde Osmanlı Devleti'nin Hristiyan tebaasının hamiliğine soyunduğu ve 1806 Osmanlı-Rus Harbi'nde birçok Ermeni'nin Ruslarla iş birliği yaptığı görüldü. Yine bu harpte bölgedeki Kürt unsurlarla ilk defa temas kuran Ruslar 19. asır boyunca Osmanlı ve İran'la yaptıkları bütün muharebelerde Kürt aşiretlerini kendi menfaatleri için kullanmaktan çekinmemişlerdir. 1806 Osmanlı-Rus Muharebesi'nde Rus generalleri Erivan Bölgesi'ndeki Kürtleri kendi saflarına davet ederek, himaye ve taltif edecekleri vaa-

---

<sup>65</sup> Suat Akgül, Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları ve Gerçekler, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.107.

dinde bulunmuş iseler de istedikleri neticeyi alamamışlar, yalnızca Ermenilerden bir kısmımı elde edebilmişlerdir.<sup>66</sup>

Kürtleri elde etme hususunda kararlı olan Rus generalleri, hükümetlerini bu konuda harekete geçirmeye çalışmışlardı. Bunlardan Graf Paskeviç imparatora verdiği raporda Kürtlerin elde edilmesinin zorunlu olduğundan bahisle, izlenmesi gereken genel siyaseti şu şekilde tespit etmişti “Nüfuzlu Kürtleri imparator tarafından himaye edileceklerine inandırmak, diğer Kürt ayanına ise Osmanlı Devleti’nin verdiği maişetten daha fazlasını vererek Rusya’ya meylettirmek.” Rusların bu tespit ve uygulamaları kısa sürede semeresini vermeye başlamış, bazı Kürt aşiret reisleri Rus himayesini kabul edeceklerine dair söz vermişlerdi. Paskeviç’in bu raporu Rus makamlarında hararetle destek görmüş ve imparator 10 bin Kürt süvarisinin istihdamı ve bölgedeki Kürt aşiretlerinin elde edilmesi için 100 bin altının hemen gönderilmesini emretmişti. Paskeviç hiç vakit kaybetmeden harekete geçerek “Türkiye Vilayetleri Ahalisi” başlığıyla yayınladığı beyannamede, Rusya’nın Osmanlı Devleti’ne harp ilan ettiğinden bahisle, kendilerinden alınacak erzakın para mukabilinde olacağını ve Rus imparatorunun himayesine girmelerini teklif ediyordu. Bu muharebede sadece Yezidi Kürtlerinin reisi Ruslara destek vermiş, bunun karşılığında ise oldukça yüklü maddi menfaat temin etmişti. General Paskeviç kumandasındaki Rus ordusu Kafkas cephesinde Osmanlı’ya karşı büyük başarı kazandı ve Sohum, Kars ve Erzurum kaleleri Rusların eline düştü. Osmanlı Devleti yapılan barış antlaşması gereği Erivan ve Nahcivan hanlıklarının Rusya’ya tabi olmasını tanıyacaktı. Ruslar bu muharebede Kürtleri elde etme

---

<sup>66</sup> Fatih Ünal, Rusların Kürt Aşiretlerini Osmanlı Devletine Karşı Kullanma Çabaları, Türk Yurdu Dergisi, 7. Devre, Cilt 28 (60), Sayı 254 (615), Ekim 2008, s.31-41.

hususunda bütün imkânları kullanmakla birlikte tam muvaffak olamamışlardır. Ancak Ruslar bu maksatlarından asla vazgeçmemişlerdir.<sup>67</sup>



Osmanlı idaresi içerisinde ilk Kürt ayaklanmalarının karakteristik özellikleri incelendiğinde etnik temelli bir ayaklanmadan öte, daha çok merkezî otoriteye karşı girişilen başkaldırı hareket-

---

<sup>67</sup> Fatih Ünal, a.g.y, s.31-41.

leri olduğu gör÷lmektedir. Açıkçası emperyalist kışkırtma sonu-  
ca ulaşmış ancak isyanların mahiyetinin değışmesi zaman almış-  
tır. Osmanlı hâkimiyetindeki doğu bölgelerinde patlak veren bu  
isyanların nerdeyse tümü başka bir önceki olayın domino etkisi-  
dir.

Bu isyanları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1806 Babanzade Abdurrahman Pasa İsyanı
- 1812 Babanzade Ahmet Pasa İsyanı
- 1830 Garzan Kürtleri İsyanı
- 1833 Mir Muhammed İsyanı
- 1831-1845 Bedirhan İsyanı
- 1834 Şerif Ahmet Han İsyanı
- 1855 Yezdan-ı Şir İsyanı
- 1877 Bedirhan Osman Paşa ve Kardeşi Hüseyin Kenan Paşa  
İsyanı
- 1880 Şeyh Ubeydullah İsyanı
- 1889 Emin Ali Bedirhan İsyanı

Söz konusu dönem içerisinde özellikle Rusya ile devam eden  
savaşlar, bir yandan Balkanlar'da ardı ardına gelen bağımsızlık ha-  
reketleri Osmanlı'yı zor durumda bırakmıştır. Merkezî otoriteyi  
tesis etmeye çalışan Osmanlı Devleti, Berlin Antlaşması ile Doğu  
Anadolu'da Ermeniler lehine reformlar isteyen İngiltere, Fransa,  
Almanya ve Rusya'nın desteklediği Ermeni meselesinin gittikçe  
daha tehlikeli bir durum almasından dolayı bambaşka bir önlem  
alma çabasına girmiş ve 4'ncü Ordu Komutanı Müşir Mehmet  
Zeki Paşa'nın "Hamidiye Alayları" adı verilen projesinin hayata  
geçirilmesine karar verilmiştir.

Bu proje Sultan II. Abdülhamit'e sunulduğunda sultan bu sayede iki optimal fayda sağlamayı planlamıştı: Doğu Anadolu'da Ermeni devletinin kuruluşunu önlemek ve Doğu Anadolu'yu devletin sınırları içinde muhafaza etmek. Yani sultan, Doğu Anadolu'da ikinci bir Doğu Rumeli veya Girit meselesine meydan vermek istemiyordu.

İlk kurulduklarında sayıları 36 olan Hamidiye Alayları'nın en dikkat çeken özelliklerinden biri, bunların Sünni Kürt aşiretlerinden oluşturulmuş olmalarıydı. Alaylar kurulurken doğrudan güdülen temel amaçların en önemlileri o sıralarda henüz çok büyümemiş olan Ermeni faaliyetlerini bastırmak ve Kürtleri daha iyi denetleyebilmektir. Hristiyan halkların bazılarının Balkanlar'da bağımsızlık kazanmaları, Osmanlıdaki Ermeni halkını da aynı yönde umut beslemeye itmişti. Sonunda, Ermeniler Sason'da bağımsızlık için ayaklanmıştı.<sup>68</sup> Sason Ayaklanması bastırıldı. Sul-

---

<sup>68</sup> Yıllarca Türklerle birlikte yaşayıp, sosyal, askerî, dinî ve iktisadî her türlü hak ve hürriyetten ve birçok imtiyaz ve ihсандan faydalanmış olan Ermeniler bir isyancı hâline gelmişlerdir. Bu isyan fikirlerinin yayılmasında Batılı devletler tarafından tahrik edilen papazların telkin ve gayretleri mühim rol oynamıştır. Bu isyanlarda Türk hoşgörüsü, sabrı ve büyük devlet geleneği istismar edilmiştir. Hristiyan taassubu da körüklenmek suretiyle isyanların, cinayetlerin ve katliamların bedeli hep Türklere fatura edilmeye çalışılmış ve propaganda ile basın, bu şekilde yönlendirilmiştir. Günlük gazetelerde hazırlanarak dağıtılan telkinlerde hiçbir sebep yokken Türklerin Hristiyanların üzerine yürüdükleri fikri saf Hristiyanların kafasına sokulmaya çalışılmıştır. Bu arada Ermeni davasına sahip çıkmayan Ermenilere suikast yapılarak bütüne gözdağı verilmiştir. Ölüm tehdidi ile zenginlerden para toplanmıştır. Ermeni isyancılarının çapulculuk ve katliam olarak yaygarayı bastıkları olaylar, büyük çapta Kafkasya'da cereyan etmektedir. Hayvan sürülerinin kaçırılması meselesi ise Rusya'nın her yerinde sık sık görülen sürü hırsızlıklarından başka bir şey değildir. Hayat ve mal güvenliklerine gelince, Osmanlı Devleti'nin her yerinde Ermenilerin can ve mal güvenlikleri Rusya'dan çok daha iyi korunmaktaydı.

tan, ayaklanmayı bastırmak için yaptıklarından dolayı Batı'da "Kızıl Sultan" olarak adlandırılmaya başlandı.<sup>69</sup>

Alaylar, Sultan Abdülhamit tarafından Doğu Anadolu'daki düzensiz atlı birliklerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştu. Yaklaşık olarak 600 kişiden oluşan atlı alaylar, genellikle sadakatini kanıtlamış Sünni Kürt aşiretlerden seçildi. Çoğu zaman alaylar aynı aşiretlerden oluşturuldu. Küçük olan aşiretler ise bir araya getirilerek alaylar oluşturuluyordu. Her durumda aynı aşirete mensup olanlar aynı birimde görevlendirilerek aşiret dayanışması sürekli korunuyordu. Alaylara alınan aşiretler birçok avantaj elde ediyordu. Aşiret reisleri İstanbul'da özel bir okula gönderiliyordu. Askere alınmaktan muaf tutuluyorlardı. Aşiret reislerinin çocukları İstanbul'daki okullara götürülüp eğitiliyordu. Bu avantajla geri kalmış olan bölgede, alaylar ciddi bir rağbet görüyordu. Alayların subay kadrosu, İstanbul'a getirilen çavuşlardan ve süvari mektebinden alınan aşiret çocuklarından oluşturulmaktaydı, buradan yeterli sayı gelmediğinde ise aşiret ümera ve rüesasından<sup>70</sup> subaylar tayin edilmekteydi.<sup>71</sup>

Hamidiye Alayları zamanla amacından çıkmış, bölgede Rusların ayaklandıkları Ermenilerle silahlı mücadelelere girişmişlerdir. Karşılıklı yağmalama ve adam öldürme şeklinde gelişen bu

---

<sup>69</sup> Orhan Örs, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kürt Politikası 1908-1914, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır 2012, s.57 – Söz konusu çalışma özellikle Hamidiye Alayları konusunda ciddi ve önemli bir bilimsel temele oturtularak hazırlanmıştır.

<sup>70</sup> Osmanlı devlet teşkilâtında sancak beyleri hakkında kullanılan tabir. Arapça emir kelimesinin çoğulu olup, vali demektir. Geniş yetkileri olup, sancaktaki davaları dinler, dinin emirlerini yerine getirirlerdi. Sefer esnasında halkı ve sancağındaki tımar ve zeamet sahipleriyle beraber harbe katılarak hizmetlerde bulunurlardı.

<sup>71</sup> Orhan Örs, a.g.y s. 55.

olaylarda Ermeni-Kürt çatışmaları, yabancı konsolosluk raporlarında tek yanlı olarak yansıtılmaya başlanmıştır. Bu raporlarda Ermeniler masum olarak, Kürtler ise suçlu olarak gösterilmiş, Osmanlı Devleti ağır diplomatik baskı altına alınmıştır. İttihat ve Terakki Dönemi'nde Hamidiye Alayları lağvedilmiş ancak bu organizasyon içerisinde yer alan aşiret mensubu subaylar daha sonra ortaya çıkan Koçgiri ve Şeyh Sait isyanlarında önemli rol oynamışlardır.<sup>72</sup>

19.yy ile birlikte artık Kürtçülük konusunda bir başka önemli konu gündeme gelmeye başlamıştır. Bu da siyasal olarak örgütlenen sivil toplum kuruluşları meselesidir. Bu çalışmaların tarihî temeli incelendiğinde ilk olarak Mısır'da ve İngiltere desteği ile ortaya çıktığı görülecektir.

1898 yılında Mısır'da Mithat Bedirhan tarafından "Kürdistan"<sup>73</sup> isimli bir gazete çıkarılmaya başlanmış, daha sonraları bu gazete Avrupalı devletlerin desteği ile Cenevre ve Londra gibi yerlerde de yayın imkânı bulmuştur. Avrupalı emperyalist devletler, bu gazeteyi Ermeni ve Kürt toplumlarını etkilemek maksadıyla kendi politikaları doğrultusunda kullanmışlardır.

1908 ihtilali Osmanlı halkları üzerinde derin tesirler meydana getirirken milliyetçi hareketlerin hız kazanmasına da sebep ol-

---

<sup>72</sup> Selim Gökçegöz, Şeyh Sait İsyanı ve Pkk Terör Örgütü Eylemlerinin Uluslararası Ortam Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul, 2008, s.3-6.

<sup>73</sup> Türk tarihine bakıldığında 'Kürdistan'ın izafi bir terim olarak kullanıldığı görülmektedir. Selçuklu Hükümdarı Sultan Sancar zamanında ilk defa kaynaklara giren 'Kürdistan' terimi, Zağros Dağları ve güneyindeki coğrafi bölgeyi tanımlamak amacıyla kullanılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı idari taksimatında 'Kürdistan' diye bir eyalet, vilayet, sancak hatta köy dahi yoktur. (A.Çay)

muştur. İşte, bu ortam içerisinde Kürtler hızla bir örgütlenme ve dernekleşme faaliyetlerine başlamışlardır.

İlk dönem kurulan örgütlerin üst yönetiminde çeşitli makamlarda bulunmuş Kürt ileri gelenleri yer alırken, itici gücü ise aşiret mekteplerinde okuyan Kürt gençleri oluşturunuyordu. Bu dönemde kurulan Kürt örgütlerinin dikkat çekici bir diğer yanı ise mevcut olan örgütlerdeki Kürt aristokrat ailelerinin yeni Kürt yönetiminin önderliği için kendi aralarında iç çekişmeler yaşamasıydı. Bedirhan ve Seyyid Abdülkadir ailelerinin açık rekabetlerinin yanı sıra Babanzadelerin ve diğerlerinin de bu konudaki mücadeleleri belirgindi. Bunların yanı sıra “Bedirhan oğulları, Seyyid Abdülkadir ve Paris’teki Kürt Delegesi Şerif Paşa, Kürt örgütlerinin önde gelen liderleriydi.”<sup>74</sup>

20. yy ile birlikte yaygınlaşan bu etnik temelli cemiyetlere bir göz atalım.

### **Kürt Teavün ve Terakki Cemiyeti**

1908 yılında İstanbul’da Seyyid Abdülkadir, İsmail Paşazade Müşir Ahmet Paşa, Dr. Mehmet Şükrü Sekban, Babanzade Ahmet Naim Bey önderliğinde Kürt aristokrat ve aydınları tarafından kurulmuştu. Burada ilginç bir anekdot nakletmekte fayda vardır. Derneğin kurucu lider kadrosunda yer alan Babanzade Ahmet Naim Bey 1913 yılında yazdığı “İslam’da Davayi Kamiye” eserinde ırkçılığı yererek milliyetçiliğin İslamiyet’e karşıt olduğunu savunuyor, “Her milliyetçilik karşı milliyetçiliği besler ve

---

<sup>74</sup> Zeynep Çamsoy, Milli Mücadele Dönemi’nde Kürdistan Teali Cemiyeti (1918–1927), Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, s.43 - Söz konusu çalışma titizlikle hazırlanmış ciddi bir kaynak niteliğindedir.

tetikler. Hatta denilebilir ki her milliyetçilik bir başka milliyetçiliğe hamiledir. Günü ve saati gelince doğurur. Kutup - karşı kutup, aksiyon - reaksiyon karşıtlığı eşyanın doğasında var olan bir gerçekliktir. Dolaysısıyla toplum mühendisliğini iyi beceren beynelmilel kundakçılar kendi emellerine ulaşma adına toplumların duygu, düşünce İnanç ve yaşamlarındaki zıtları iyi kullanırlar. Zıtları birbiriyle vuruşturan İslam ve insanlık düşmanları toplumları en küçük zerratına ayrıştırıncaya dek çalışırlar. Tüm savaşlar ihtilaller; sınıf, ırk ve mezhep mücadeleleri hep bu ayrışmaların zehirli meyveleridir. Toplumlar bu meyvelerle zehirlenirken perdenin ötesinde pusuya yatan sinsî aktörler onların servetlerini yağmalayıp götürürler.”<sup>75</sup> şeklinde ifadeler kullanırken, ironik bir biçimde Kürt milliyetçiliği adına faaliyetler yürütüyordu.

Cemiyetin Erzurum, Musul, Bitlis ve Diyarbakır’da Kürt Kulüpleri denilen şubelerinin yanı sıra 1908 yılının sonbaharında Muş’ta aşiret önde gelenleri aracılığıyla Muş Kürt Kulübü açılmıştı. Bitlis’te ise 700 kişinin girişimi ile oluşturulan kulübün birkaç ay içerisinde binlerce üyesi olmuştu.<sup>76</sup> II. Meşrutiyet’in ilanından sonra İttihat ve Terakki’de Türk milliyetçiliği fikrî koşulların da etkisiyle hızla yaygınlaşmıştı.

Cemiyet, ilk kurulduğu dönemden itibaren imparatorluğu parçalamak isteyenlere karşı tepkisini açıkça ortaya koymuştur. Prensip olarak hiçbir köken ayrımı yapılmadan Osmanlı bütünlüğünü savunan herkesin cemiyete katılabileceği ifade edilmişti. Bununla birlikte teşkilatının büyük bir kısmı Müslüman gençlerden oluşturma ilkesi benimsemiş, Müslüman üyelerinin ço-

---

<sup>75</sup> Bedirhan İpek, *İslam’da Dava-yı Kavmiyet Babanzade Ahmet Naim, Nubihar Yayınları, İstanbul, 2012.*

<sup>76</sup> Zeynep Çamsoy, a.g.y, s.54.

ğunluğunun da Türk kökenlilerden oluşturulmasına özen göstermiştir. Hâl böyle olmasına rağmen Cemiyetin, devletin geleceği için geliştirdiği fikrin temasını, devletin ana unsuru olarak gördüğü Türkler üzerine kurmuş olmasına karşı bir süre bunu açıkça dillendirmekten uzak durmuştu.<sup>77</sup> Ancak yine de bu durum Kürtlerin kuşkulımlarına neden olmuştu. Kürtlerin yasadıkları bölgelerdeki feodallerin ve dinî önderlerin meşrutiyet karşıtı tavırları da gizli olmamakla birlikte bazı kentlerde, örneğin Bitlis'te İttihat ve Terakki kulüpleri ile Kürt Teavün ve Terakki kulüpleri arasında sürtüşmeler yaşanıyordu.<sup>78</sup> Cemiyet bu arada kendi adını taşıyan bir haftalık yayın organı da çıkarmaya başlamış ve orada yazılar yazan, bugün herkesin çok iyi bildiği bir isim dikkat çekiyordu. O isim Bediüzzaman Said-i Nursi idi.

Cemiyet, kuruluş manifestosunda taşıdığı amaçları şöyle ifade ediyordu: Kürdistan'da okulların açılması, Kürt memurların atanması, Kürt dilinin yönetimce resmen kabul edilmesi, Cemiyetin Kürt milletvekillerinin mecliste temsilinde etkili olabilmesi ve Kürdistan'ın ekonomik olarak ilerlemesi için gerekli kurumlar nezdinde çalışmalarda bulunması isteniyordu. Cemiyet, kapatıldığında üye profili sadece entelektüel Kürt öğrenciler ve bir anlamda Kürt burjuvazisi sayılabilecek üst gelir grubundan hatırı sayılır kişilerdi, hiçbir zaman tabanda karşılığı olmamıştı.

---

<sup>77</sup> Yaşar Semiz, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası, Türkiye Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Konya, s.221,222.

<sup>78</sup> Zeynep Çamsoy, a.g.y, s.54.

### **Kürt Talebe Hevi Cemiyeti**

İlk legal Kürt öğrenci derneği olan Kürt Talebe Hevi<sup>79</sup> Cemiyeti, İstanbul'da 1912 yılında hukukçu Kürt öğrenciler tarafından kuruldu. Hukuk öğrencilerinin ağırlıklı olduğu dernek üyeleri arasında yine tıp ve ziraat fakültesi öğrencileri de bulunuyordu. Hevi Cemiyetinin genç ve daha radikal olan üyelerinin çoğu saygın ve şehirli ailelerden gelmekteydi ve Kürt köylü halkına oldukça yabancıydılar. Ancak Bedirhanlılar, Said-i Nursî veya Seyyid Abdülkadir gibi kişilerinki kadar saygınlığa sahip değildi. Cemiyet güçlenen Türk milliyetçiliğine karşı Kürt milliyetçiliğine yönelse de Kürt toplumu üzerinde bir etki oluşturmamıştı.<sup>80</sup> Gençliğin de verdiği radikalizm ile Hevi üyeleri bunu çok açık olarak ifade etmeseler de temelde bağımsız bir Kürt devletinin hayalini kuruyorlardı.

Hevi Cemiyeti üyeleri tarafından Süleymaniyeli Abdülkerim Bey'in yönetiminde 1913 yılında çıkarılmaya başlanan, Türkçe ve Kürtçe olarak yayınlanan Roji Kurd (Kürt Güncesi) adlı bu dergide Doktor Abdullah Cevdet Bey, Babanlı İsmail Hakkı Bey, Vanlı Memduh Selim Bey, Bitlisli Yusuf Ziya Bey, Kemal Fevzi Bey, Kerküklü Necmettin Hüseyin Bey, Süleymaniyeli Abdülkerim Bey ve Mikisli Hamza Bey yazdıkları yazılarla "Milli Kürt Şuuru"nu uyandırmak istiyorlardı.<sup>81</sup>

Roji Kurd dergisi, 6 Haziran 1913 yılında İstanbul'da yayınlanmaya başlanmış ve dört sayı çıkmıştır. Ayda bir kere çıkan derginin her sayısı 32 sayfadan oluşmaktadır. Roji Kurd'un yöne-

---

<sup>79</sup> Kürtçe: Umut

<sup>80</sup> Martin Van Bruinessen, Kürdistan Üzerine Yazılar - İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s.142.

<sup>81</sup> Zeynep Çamsoy, a.g.y, s.58.

tim yeri Hevi derneğinin bulunduğu daire, dağıtım yeri aynı derneğin merkezinin yanı sıra Şafak Kütüphanesi de bu iş için kullanılmıştır. Türkçe ve Kürtçe (Kurmanci ve Sorani Kürtçesiyle) yazılar içeren derginin ilk sayısının kapağında Selahaddin Eyyubi'nin resmi yer almış ve "Kuşkusuz yine en basit tabir ile içinde bulunduğumuz zamana ve geleceğe layık bir ilerleme gayesi, siyasi ihtiraslardan bağımsız bilimsel ve sosyal bir yol (meslek). Başka hiçbir şey. İşte bugün Kürt gençliği Kürtlüğe ve âleme karşı, bu gayenin yüklediği bir görev altındadır. Bu gençlik, bu görevi iyi yerine getirmek, Kürtlüğe her taraftan vurulan hakaret tokadını, ilerleme ve bilme (irfan, kültür) ile reddetmek için ant içmiştir." ifadesi ile basılarak gaye ortaya konulmuştur. Derginin ikinci sayısının kapağına Şah Abdülkerim Han Zend'in resmi konulmuş ve genç Kürt aydınlarına hitap edilerek milletlerine karşı görev ve sorumlulukları hatırlatılmıştır.<sup>82</sup>

Kürt Hevi Cemiyetinin yayın organı olan Roji Kurd'un kapanmasından sonra bu kez de Roji Kurd'un devamı gibi olan Hateve Kurd dergisi çıkarılmıştır. Sorumlu Müdürü Abdülaziz Baban olan ve Kürtçe-Türkçe olarak yayınlanan derginin masraflarının büyük bir kısmı Seyyid Abdülkadir kanalıyla Kürt hamalları tarafından karşılanmıştır. Diğer işleri üniversitelerde okuyan Kürt gençleri tarafından yapılan dergi, İttihat ve Terakki'yi kızdırmamaya gayret gösterirken bu arada ulusal ve kültürel konulara da gereken ağırlığı veriyordu. Hateve Kurd isimli bu dergi, Hevi Cemiyetinin faaliyetine devam ettiği 1914 yılındaki seferberlik ilanına kadar yayın hayatını sürdürdü. I. Dünya Savaşı'nın başlamasına kadar çalışmalarına devam eden Hevi Cemiyeti, ön-

---

<sup>82</sup> Fetullah Kaya, Osmanlı Döneminde Kürt Basını, Yüksek Lisans Tezi, T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, s. 58-59.

de gelen üyelerinin çoğunun askere alınması sebebiyle diğer Kürt örgütleri gibi daha fazla yaşayamadı.<sup>83</sup>

Yukarıda bahsedilen her iki dernek de Osmanlı içerisinde ilk olmalarının yanı sıra, üzeri kapalı da olsa milliyetçi akım anlamında ve gizli bir Kürdistan hayali açısından önemli örneklerdir. Söz konusu dernekler içerisinde varlık bulan yayın organları da ayrıca ilk örnekler olduklarından oldukça önemlidir. Ancak daha net olarak bölücü fikirlerini ortaya koyan kuruluşlara biz 1. Dünya Savaşı ardından rastlamaktayız.

Bağımsız veya otonom bir devlet isteyen Kürt milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'nun çökmesinin sebebi değil, sonucuydu. Buradan hareketle bir spekülasyon yaparsak şöyle diyebiliriz: "Osmanlı çökmeseydi bağımsız bir Kürdistan fikri ivme kazanamayabilirdi."<sup>84</sup> fikri yukarıda örneklediğimiz derneklerin ideolojik temeli noktasından bakılınca eksik yönleri ile tartışmaya değer olmasına karşılık kısmen doğrudur. Osmanlı İmparatorluğu içerisinde yer alan tüm etnik unsurlar, artık Hasta Adam<sup>85</sup> olarak tanımlanan devletin çöküşüyle özellikle dış desteklerle ayrılık kararı vermişler ya da daha net ifade ile var olan ideolojileri için uygun zemin yakaladıklarını düşünmüşlerdir.

---

<sup>83</sup> Zeynep Çamsoy, a.g.y S.59

<sup>84</sup> Hakan Özoğlu, <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/birinci-dunya-savasi-ve-kurtlerin-devleti>, 13 Tem 2014

<sup>85</sup> Bu deyim ilk olarak 19. yy.da zayıflayan Osmanlı için kullanılmıştır. 1853 yılında, Rus Çarı 2. Nikola bir davette İngiliz büyükelçisine: "Kollarımızın üzerinde çok hasta bir adam var, samimiyetle belirtmeliyim ki, gerekli bütün hazırlıklar yapılmadan bu hasta ölüverirse büyük bir felaket olur." demiştir.



## I. DÜNYA SAVAŞI VE EMPERYALİZMİN ORTA DOĞU PLANI

Yüzyıllardır Batı'nın en tehlikeli düşmanı olarak gördükleri Osmanlı İmparatorluğu'nun yine Avrupalı güçler tarafından paylaşılma planları aslında 1. Dünya Savaşı'nın çok öncesinde başlamıştı. Osmanlı'nın gücünü kaybetmesiyle birlikte farklı şekillerde yapılan zengin coğrafya üzerinde paylaşım dair planlar 1815 tarihinde yapılan Viyana Kongresi ile birlikte daha somut bir hal almaya başlamıştı.

1789'da patlak veren Fransız İhtilali ve 19. yüzyıl başlarında gerçekleşen Napolyon Savaşları ile Avrupa'da temelinden sarsılmış olan sınırları ve siyasi güç dengesini yeniden oluşturmak amacıyla yapılan 1815 tarihli Viyana Kongresi'ne Osmanlı Devleti, Düvel-i Muazzama<sup>86</sup> olarak anılmakla birlikte çağrılmamış ve Avrupa devletleri topluluğunun bir üyesi olarak sayılmamıştır. Bununla birlikte Viyana Kongresi ile oluşturulmak istenen düzeni kabullenmek zorunda kalmıştır. Viyana Kongresi'nin sonucunda Avrupa'da kurulan sistemin iki sapma noktası, milliyetçilik ve Doğu sorunu olmuştur. Kongreye katılan devletler genel ola-

---

<sup>86</sup> Avrupa' da bu terim ilk olarak Napolyon sonrası dönemde devletler arası ayrımı ifade etmek ve dünya ölçeğinde etkili olan güçleri ayırt edebilmek için kullanılmış ve Osmanlı İmparatorluğu'na terim, bu dönemde geçmiştir. İmparatorluğun son dönemlerinde Avrupa'nın süper güçlerini betimlemek için bu ifadeye sıklıkla başvurulmuştur.

rak milliyetçiliğe karşı bir tutum belirlemekle birlikte, bu yöndeki hareketler özellikle Osmanlı'nın Balkan toprakları üzerinde durmamıştır. Batılıların "Doğu Sorunu" olarak nitelendirdikleri mesele ise bir bakıma, doğrudan doğruya Osmanlı Devleti'nin toprakları üzerinde giriştikleri üstünlük kurma ve bu topraklardan pay kapma yarışına verilen ad olarak nitelendirilebilir. XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı toprakları üzerinde yayılmaya çalışan iki devlet Rusya ve Fransa olmuştur. Rusya, sıcak denizlere ulaşabilmek için Boğazları isterken, Fransa, sömürgelerini XVIII. yüzyılda İngiltere'ye kaptırdıktan sonra gücünün dünyanın uzak köşelerine değil, kendine yakın olan Orta Doğu'ya ve Kuzey Afrika'ya yeteceğini anladığından dolayı kendisine Osmanlı topraklarını hedef olarak belirlemiştir.<sup>87</sup>

Bu kongre sonucu değişen yeni denge sonucu artık Avrupa diplomasisinin temel sorunlarının ilk sırasına yükselen Osmanlı'nın durumu bir anlamda Osmanlı'ya sağladığı avantajla daha uzun süre ayakta kalmasını sağlamıştır. Bilindiği gibi büyük savaşın en önemli nedeni sömürgecilik yarışı olacaktı. Endüstri devriminin sonucu olarak, artan üretimin yeni pazarlar, biriken sermayenin yeni yatırım alanları, sürekli üretimde bulunan fabrikaların hammadde ihtiyacı ve Avrupa piyasalarının bu mallara doymasıyla sömürgecilik hızlanmış ve emperyalizme dönüşmüştü. İtalya ve Almanya'nın siyasi birliklerini geç kurmaları, bu ülkelerin ekonomik olarak Fransa ve İngiltere'nin gerisinde kalmalarına neden olmuştur. Özellikle hammadde sağlayabilecekleri veya pazar olarak kullanabilecekleri sömürge elde etme yarışına

---

<sup>87</sup> Mahmut Bolat, I. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Kırşehir, 2014, s. 17.

girmeye çok geç kalmışlardı. Bu yüzden bu ülkeler değişik ittifaklara girerek Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına zemin hazırlamışlardı; kısacası emperyalist ülkelerin yeni pazarlar elde etme çabaları, imparatorluklarda milliyetçiliğin yükselişi ve irredantist talepler<sup>88</sup> dünyanın o güne kadar gördüğü en büyük savaşın çıkmasına neden olacaktı.

Bu durum Avrupa'yı iki gruba ayırmıştı: Müttefikler grubunda; Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve İtalya; İtilaf grubunda ise İngiltere, Fransa ve Rusya bulunuyordu. Sömürgeci devletler karşılıklı savaşacaklar ve hangi taraf kazanırsa bölgeler o tarafın eline geçecekti. Yani Osmanlı devletinin işi oldukça zordu. Hangi taraf geçerse geçsin kendisini ateşe atmış olacaktı. Osmanlı hangi tarafın müttefiki olursa olsun topraklara sahip olma gücü o tarafın eline geçmiş olacaktı. İngiltere ve Fransa Osmanlı'nın ittifak teklifini reddederken, Osmanlı topraklarının aralarında Almanya olmadan, paylaşılmasını kendi menfaatlerine uygun bulmuşlardı. Çünkü, Almanya'nın Akdeniz'e çıkmasını, Rusya'nın Akdeniz'e çıkmasından daha tehlikeli görüyorlardı.<sup>89</sup> Bu durum Osmanlı'yı daha başından bir Almanya – Osmanlı ittifakının içine çekmek anlamına geliyordu. Zamanla koşullar bu ihtimali destekleyecek şekilde gelişecekti.

Söz konusu koşullar önce Osmanlı idaresinin psikolojisinde oluşuyordu. Tarihler 1914 yılını gösterdiğinde satranç tahtası kareleri üzerindeki taşlar gibi ülkeler kendilerine bir yer buluyorlardı. Tarafsız gibi davranan ya da davranır gözüken hiçbir ülke tarafsız değildi. Doğal müttefik hâline gelen Almanya'ya hayran-

---

<sup>88</sup> Oğuz Fırıldak, Uluslararası Silahlanmanın Ekonomik Boyutunun Analizi, Yüksek Lisans Tezi, T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009, s.4.

<sup>89</sup> Salahattin Selek, Milli Mücadele, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul, 1970, s.9.

lık ve güven bir virüs gibi hızla yayılıyordu. İdare-i Osmanlı, Alman harp sanayi ve askerî yeteneklerine çok fazla güvenmekteydi. Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa hatıratında bunu çok derinden analiz etmemizi sağlıyor. İşte, sadrazamın hatıratından bir bölüm:

“...19 Nisan Cumartesi günü Harbiye Nezareti’nden, İstanbul’u ziyaret etmekte bulunan Almanların Goeben Zırhlısına gittim. Rıhtımda Tophane’ye uğradım. 100.000’den fazla tüfek imal edilmişti. Orduya dağıtılabilecek vaziyette bekliyordu. İmalat iyi idi ve tüfeklerin mavzer tüfeklerinden bir farkı yoktu. Goeben’de merasimle karşılandım. 9 ay önce denize indirilmiş olan bu zırhlı, muazzam bir harp gemisiydi. Efradı da çok iyi talim görmüştü; makine gibi hareket ediyorlardı. Sürati 30 mildi. Gemide 1040 nefer ve 32 zabıt vardı. Bu, dikkatimi çekti. Halbuki bizim Barbaros ve Turgut zırhlıları daha küçük olduğu halde 70’ten fazla zabıtları vardı. Goeben’in süvarisi Amiral Trumli idi. Pek zeki ve faal görünüyordu. Bir de bizim Tahir ve Ramiz Beyler gibi süvarilerimizdeki ataleti düşündüm ve aradaki farka üzüldüm. Her taraf gayet temizdi. Bu muazzam harp makinesinden çıktığım zaman, Almanların çalışkanlığına hayran olmuşum...”<sup>90</sup>

Zaman hızla akıyor ve taşlar yerlerine biraz daha sağlam oturuyor, taşlar oturdukça da toplanan kara bulutlar yükünü biraz daha arttırıyordu. Fırtına kesindi, şimdi asıl sorulacak soru, ilk kurşunu kimin atacağı iken farklı bir şey oldu. 28 Haziran 1914 günü Avusturya Veliahtı Arşidük Ferdinand bir ziyaret esnasında 1908 yılında ilhak ettiği Bosna – Hersek’in kenti Saraybosna’da Gaulile Princip adında bir Sırp tarafından bir suikast sonucu öldürülüyor ve karşılıklı notalardan sonra arkasına Almanya’nın

---

<sup>90</sup> Adem Sarıgöl, Mahmut Şevket Paşa’nın Günlüğü, IQ Yayıncılık, İstanbul, 2002.

destegini alan Avusturya – Macaristan, 28 Temmuz 1914'te Sırbistan'a savaş ilan ediyor ve aynı gün Belgrad'ı bombalamaya başlıyordu.

Gerisi zaman ayarlı tapa gibi geldi. Rusya'nın 31 Temmuz'da seferberlik ilan etmesi üzerine, Almanya 1 Ağustos'ta Rusya'ya, 3 Ağustos'ta Fransa'ya ve 4 Ağustos'ta topraklarından geçiş izni vermeyen Belçika'ya savaş açtı. Bunun üzerine 4 Ağustos'ta İngiltere, Almanya'ya karşı savaş ilan etti. 6 Ağustos tarihinde Avusturya, Rusya'ya savaş ilan etti. Karşılıklı strateji gelişimi sonuçlarını ancak buraya kadar verebilmiş ve caydırıcılık etkisini yitirmiş, savaş başlamıştı ancak arada kazanılan süre taraflar arası teknik ilerleme için fırsat yaratmış, yeni silahlar envanterlere girmiş ve savaşmanın şeklinin değişeceği belli olmuştu. Uçak ve denizaltı farklı ve önemli birer harp makinesi olacaktı.



Savaş başladığı anda Osmanlı İmparatorluğu Balkan Savaşları'nın ve Trablusgarp'ın yaralarını sarmaya çalışıyordu. Ordu hem kaybedilen uzun savaşlardan yorgun hem de teknik silah ve mühimmat anlamında rakiplerine göre oldukça geriydi. Yönetimde

bulunan İttihat ve Terakki Fırkası, Enver Paşa liderliğinde, teknik donanımı parmak ısırtan Almanya yanında harbe girilmesi ve kaybedilen toprakların fazlasının bu sayede geri alınabileceğini düşünüyordu.

Bilindiği gibi zaten ordu uzun zamandır Alman kurmaylar ile oryantasyon yapıyordu. Teknik ve taktik donanımında Almanya ile tam bir iş birliği sürdürülürken, savaş başlamadan sadece 1 -2 yıl önce oldukça sıkıntılı durumda olan donanmanın yapılanması için yine Alman ekolü devreye girecekti.

**Flottenverein** formülü denilen yeniden yapılanma ve geliştirme için sine-i millete dönülecek ve masraflar halktan karşılanacaktı. Bu mali yükü az ve basit formül idarece hemen kabul gördü ve bu iş için hemen Almanya'nın Osmanlı ateşemiliteri olan Von Stremple öncülüğünde Donanma-i Osmani Muavenet-i Milliye Cemiyeti kuruldu. Başına, dönemin saygın müteşebbislerinden Yağcı Şefik Bey getirildi. Bundan sonra donanma için ayda bir kuruş kampanyası başlamış oluyordu. Yakın komşu ve büyük tehdit Yunanların modern bir zırhlı olan Averof'u donanmalarına katmaları cemiyet için ilk ülkünün Ege'de deniz gücü üstünlüğü olarak belirlenmesine neden olmuştu.<sup>91</sup>

Averof'un Yunanlar tarafından satın alınması ve son yıllarda cephelerden sürekli yenilgi haberlerinin gelmesi milleti iyiden iyiye kamçılıyor, bu fakir asil milletin fedakârlığı her zamanki gibi sonuç veriyor, fona para akıyordu. 1913 yılındaki kongrede cemiyetin adı Osmanlı Donanma Cemiyeti olarak değiştirildiğinde cemiyet hesaplarında oldukça hatırı sayılacak bir para birikmişti. Bu para bir bahriye programı yapıp, İngiltere'den bu çerçevede Reşit Paşa (Asker Nakliye Gemisi), Mithat Paşa (As-

---

<sup>91</sup> Bora İyiat, Çekirdek ve Kovan, Akasya Yayınları, Ankara, 2006, s.17.

ker Nakliye Gemisi), Giresun (Asker Nakliye Gemisi), Kemal Reis (Asker Nakliye Gemisi), Piri Reis (Asker Nakliye Gemisi) ve Almanya'dan Barbaros (Zırhlı Harp Gemisi), Mithat Paşa (Zırhlı Harp Gemisi), Yadigar-ı Millet (Muhrup), Gayret-i Vatanîye (Muhrup), Numune-i Hamiyet (Muhrup), Muavenet-i Milliye (Muhrup) alınmasında kullanılacaktı. Ayrıca söz konusu gemilere ilave olarak Osmanlı hükümetince olağanüstü bir bütçe tasarısı 28 Şubat 1910 yılında kabul edilerek donanma harcamaları için 5 milyon lira ayrıldı. Bu paydan ilk iş olarak İngiltere'nin ünlü denizcilik firmalarından birisi olan Vickers Ltd. Co.'na adlarının Fatih ve Reşadiye olması karar verilen iki dretnot sipariş edildi. İki gemiye karşılık Osmanlı hükümeti, İngiliz firmasına 2.304.712 Lira ödeyecekti. Bu gemilere ek olarak Brezilya adına İngiltere'de yapılan Rio De Jenario isimli dretnot, satın alınmasının vazgeçilmesi üzerine açılan ve Yunanistan'ın da iştirak ettiği ihalede 3.387.475 liralık bedel karşılığı Osmanlı Hükümetinde kalmış ve inşası devam eden bu gemiye de Sultan Osman adı verilmişti.<sup>92</sup>

Osmanlı, artık İngiltere ve Fransa tarafından desteklenen Yunanistan'a karşı üstelik Ege adaları krizinin ardında deniz gücü olarak büyük bir üstünlük sağlayacaktı. Savaş başladığında taraf-sız kalan Osmanlı'yı Almanya bir an önce kendi yanında görmek istiyordu. Almanya sıkıştığı Avrupa kısılcacından savaşı Orta Doğu'ya açarak, cepheyi genişleterek çıkmayı istiyor ve söz konusu zengin topraklar üzerinde söz sahibi olmayı istiyordu ki zaten tüm programını buna göre yapmıştı. Önce kendisini risk altında gören İngiltere bu toprakların kendi yoksul, yüreği zengin insanların birikimleri ile donanmaya hediye ettiği gemilere el koydu-

---

<sup>92</sup> Bora İyiat, a.g.e, s.18.

ğunu açıkladı. Churcill'in emri ile yapılan bu hareket karşısında tüm girişimler sonuçsuz kalacak ve gemiler donanmaya verilmeyecekti. Bu hareket Osmanlı'yı Almanya'ya bir adım daha yaklaştırmıştı. Almanya, aradığı bahaneyi bulmuştu ve Almanya şah ve mat diyecek hamleye hazırды...

Osmanlı için ağlar daha sık dokunarak atılıyordu. Diplomatik çevrelerde zeki ve kıvrak manevraları ile ünlü Alman Büyükelçisi Wangenheim, Almanya'ya ait olan iki büyük ve güçlü zırhlı geminin Marmara'ya çağırılması gerektiğini ifade etti, emri ise çoktan Akdeniz Donanma Komutanı Amiral Souchon'a vermişti bile. Gemiler 10 Ağustos 1914 tarihinde Çanakkale Boğazı önlerine geldi. Ülkesinin geleceğini sadece Almanlarla birlikte olmaya bağlamış olan Enver Paşa, kabineye ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin diğer kurmaylarına danışmak şöyle dursun, haber bile verme zahmetine girmeden tam bir kişisel inisiyatif ile Boğazların gemilerin geçişine açılması emrini verdiğinde artık son taş da yerine oturmuştu. Boğazlardan içeriye giren, savaşılan ülkelerden birinin gemileri olunca Osmanlı üzerindeki baskılar yoğunlaşmıştı. Osmanlı İmparatorluğu bir anda tüm dünyayı şaşırtan bir manevra yapmış ve bu iki zırhlıyı 80.000.000 Alman mark, bedel karşılığı satın aldığını açıklamıştı ki o dönem için Osmanlı'nın bu kadar yüklü bir bedeli ödemesi mümkün değildi.

Artık karar verilmişti, iki gemi halkta kendilerine ait olan ancak el konulan gemilerin acısı hafifletme bahanesi öne sürülerek donanmaya katıldı ve isimleri Yavuz ile Midilli idi. Aralarında diğer Osmanlı savaş gemilerinin de bulunduğu Osmanlı Donanması, baskın bir saldırı ile Ruslara karşı deniz üstünlüğünü tamamen ele alma düşüncesi sonucu 29 Ekim akşamı Karadeniz'e açıldı ve aynı akşam Rusya'ya ait olan Odessa, Feodosia, Novro siski ve

Sivastopol limanları ile buralarda konuşlu petrol ve tahıl depolarını bombaladı.

Osmanlı artık büyük savaşın içerisinde idi.

Savaş devam ederken özellikle petrol ve hammadde kaynaklarının yanı sıra stratejik önemi ile oldukça önemli olan Anadolu ve Orta Doğu coğrafyası üzerinde hesaplar devam ediyordu.

Savaş başladığında İngiltere'nin istediği, Musul petrolleri ve Boğazlar idi. Bu nedenle Fransa ve Rusya ile çıkar çatışmaları çok fazla değildi. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ilgilendiği tek nokta Musul'u güvence altına almak için tampon bölgeler yani bağımsız Ermenistan ve Kürdistan istemekteydi. Çünkü bu bölgede güçlü bir devletin varlığı yerine kendi kontrolünde küçük devletler istemekteydi.<sup>93</sup>

1918 yılı Eylül ayı sonlarına doğru Filistin cephesinde bulunan Osmanlı ordularının İngilizler karşısında tutunamayarak geri çekilmeleri, dönemin sadrazamı Mareşal Ahmet İzzet Paşa'nın ifadelerine göre, mütarekenin imzalanmasını kaçınılmaz bir hâle getirmişti. Büyük güçlülere ve ikmal yetersizliğine rağmen inatla cephelerde direnen Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekenamesi'ni mecburen imzalamak durumunda kalmıştı. Savaşın son aylarına doğru sulh anlaşmasının bir an evvel imzalanması yolundaki istek ve temenniler hem resmi devlet erkanı hem basın kuruluşları ve hem de halk tarafından meydanlarda söylenir olmuştu. Nitekim, bütün bu gelişmeler Osmanlı Devleti'ni mütarekenameyi imzalayacağı ortama doğru hızla sürükledi. Mütarekenin askerî bir dayanağa engel olmak yolundaki olumsuz özellikleri hemen kendini gösterdi. Mütareke şartları,

---

<sup>93</sup> Barçın Kodaman, Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002, s.10.

Türklerin elinde hiçbir savunma imkânı bırakılmaksızın tatbik edilmek yolunda idi. Ancak Türklerin aleyhine gelişen bu durumlarda, yer yer direnme girişimleri de görülüyordu. Bu sırada İngilizler, Türk ordusunun tamamı ile lağvedilerek mütareke şartlarının kendi arzularına göre tatbikini sağlayacak kabinelerin kurulmasını destekliyorlar ve bu yüzden Türk siyaset sahnesinde kendi sempatizanlarına kapıların açılmasını istiyorlardı.<sup>94</sup>

Osmanlı Devleti'nin 1918'de yenilmesi üzerine İngiltere, Mondros Mütarekesi'nin kendine sağladığı avantajları değerlendirerek Irak, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya yönelik politikalarını hayata geçirmeye çalışacaktı. İngiliz hükümetinin amacı Osmanlı topraklarını Suriye, Filistin, Ermenistan, Anadolu/Türkiye ve Irak adıyla beş büyük bölgeye bölerek Türkiye'nin siyasi, askerî ve ekonomik varlığını kontrol altına almaktı. İngiliz Dışişleri ve Savunma Bakanlığı, Irak'ta kalabilmek için burada bir Arap devletinin kurulmasına ve bu devletin de yaşayabilmesi için kuzeyde bir tampon bölge/devletin oluşturulması gerektiğine karar vermişti. Kürdistan adını vermek istedikleri bu devletin Ermenistan ile komşu olabileceğini ve böylece Türk Devleti'nin Kafkasya ve Orta Doğu'yla ilişkisinin kopartılabileceğini varsaymışlardı. Bu doğrultuda hedefi Kürdistan devleti kurmak olan Güneydoğu Anadolu politikası şu üç temel varsayıma dayandırılacaktı:

- 1- Aşiretlerin İngiliz koruması altında bir Kürt devletinin kurulması düşüncesini benimseyecekleri,
- 2- Doğu Anadolu'da bir Ermenistan devletinin kurulacağı,

---

<sup>94</sup> Zekeriya Türkmen, 30 Ekim 1918 Tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasına Göre Türk Ordusunun Kurulu ve Kadrosuna Bir Bakış - <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1267/14583.pdf>, 14.05.2015

3- Osmanlı Devleti'nin bölgeden uzak tutulacağı.<sup>95</sup>

İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu'ya yönelik politikasının çıkış noktasını Hindistan Müstemleke Nezareti'nin 14 Aralık 1918'de hazırladığı Kürdistan adlı raporun satır aralarında görmek mümkündür. Raporda; aşiretlerin hangi şekil altında olursa olsun bir Ermeni yönetimine bağlanmak istemeyecekleri, bu itibarla Güneydoğu Anadolu'da Kürt yapılanmasının ancak bir dış gücün -İngiltere'nin- yardımıyla oluşturulabileceği ve varlığını koruyabileceği, Yukarı Mezopotamya'nın -İngiliz mandasındaki Irak'ın- güvenliği ve refahı için böyle bir devlete ihtiyaç duyulduğu vurgulanıyordu. Orta Doğu uzmanlarından T.E. Lawrence, Irak'ın Yukarı ve Aşağı Mezopotamya olmak üzere ikiye bölünmesini, kuzey sınırının ise Urfa ve Diyarbakır'ı içine alacak şekilde çizilmesini önerirken, bir başka uzman Arnold Toynbee ise Mezopotamya'da bir Arap devleti kurulması durumunda güvenlik açısından kuzeyinde bir tampon devletin yaratılması gerektiğini savunuyordu. Toynbee'ye göre Kürdistan, Küçük Zap'ın güneyinden başlanarak kurulması öngörülen Ermenistan'ın güney sınırına kadar uzanan bölgeyi içine almalıydı. Bu devlet stratejik bir bölgede kurulacağından Mezopotamya'da olduğu gibi kesinlikle İngiliz mandası altında olmalıydı. İngiltere'nin Bağdat Yüksek Komiseri Wilson da Nisan 1919'da Londra'da hükümet yetkilileriyle görüştüktan sonra, Haziran 1919'da genel bir plan hazırladı. Buna göre ekonomik ve stratejik nedenlerle "Mezopotamya devletinin" güvenliği, bir dağ sırasıyla çevrili olmasını gerektiriyordu. Dolayısıyla Mezopotamya devleti Basra, Bağdat ve Musul

---

<sup>95</sup> Doç. Dr. Selçuk Ural, Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı 39, Ankara, Mayıs 2007, s.460.

vilayetlerini kapsayacak, bunun kuzeyinde Kürdistan, batıda Fırat ile doğuda İran sınırı arasında Diyarbakır, Harput, Bitlis ve Van vilayetlerini içine alacak şekilde İngiliz koruması altında kurulması planlanıyordu.<sup>96</sup> Bu arada bölgede çalışmak üzere görevlendirilen bir istihbarat binbaşı olan Noel çalışmalarına çoktan başlamıştı.

İstanbul'daki İngiliz üst düzey yetkililer, Kürt Teali Cemiyeti ile yakınlaşarak projenin siyasi altyapısını hazırlayıp kuvvetlendirirken, istihbarat elemanları da cemiyetin çalışmaları hakkında bilgi toplamaktan, propagandaları yönlendirmeye kadar uzanan bir yelpazede gerçekleştirilen eylemlerin içinde yer aldılar. Bu yakınlaşma cemiyeti zamanla İngiliz politikalarının bölgesel sözcüsü ve destekçisi hâline getirmişti.<sup>97</sup> Pekala neydi bu cemiyet?

### **KÜRDİSTAN TEALİ CEMİYETİ**

Daha önceki bölümlerde anlattığımız etnik temelli cemiyetler, Osmanlının savaştan yenik çıkması ile beraber Kürtçü faaliyetlerine kaldıkları yerden, İtilaf Devletlerinden alacakları desteklerle niyetlerini bu kez örtmeye çok ihtiyaç duymadan, devam edeceklardı. Söz konusu bu cemiyetler arasında en çok öne çıkanı ise kuşkusuz başkent İstanbul'da mütarekenin üzerinden daha kırk beş geçmesi ile birlikte kurulan Kürdistan Teali Cemiyeti'dir. Bu kadar hızlı kuruluş aslında hem dış destek bağlantısının hem de uyuduğu bilinen bölücü niyetlerin hızla uyandığının apaçık göstergesidir.

Kürtçü çevreler, Osmanlının içinde bulunduğu mevcut durumdan yararlanarak ve İtilaf Devletlerinin bahsetmesiyle bir

---

<sup>96</sup> Doç. Dr. Selçuk Ural, a.g.y, s.434.

<sup>97</sup> Doç. Dr. Selçuk Ural, a.g.y, s.460.

Kürt devleti kurabilecekleri düşüncesindeydiler. İşte, bu amacı gerçekleştirmeye yönelik olarak çok sayıda Kürtçü örgüt kurdular. Bunlar arasında Kürt Tamim-i Maarif ve Neşriyat Cemiyeti, Radikal Avam Fırkası, Kürt Teşkilatı İçtimaiye Cemiyeti gibi örgütler vardı. Fakat bunların hiçbirisi kurucuları Seyit Abdülkadir Efendi, Hüseyin Şükrü (Baban) Bey, Dr. Şükrü Mehmet (Sekban) Bey, Muhittin Nazım Bey, Babanzade Hikmet Bey ve Aziz Bey olan Kürdistan Teali Cemiyeti kadar etkin olamadı.<sup>98</sup>

Cemiyet daha önce kurulmuş benzerlerinden farklı olarak her ne kadar çekirdek kadrosunu, İstanbul'da yetişmiş ve eğitim almış, bölgenin ileri gelen aşiret çocukları ve Osmanlı bürokrasisinde saygın görevlerde bulunan Kürt bürokrat ve askerler oluştursa dahi daha düşük gelir düzeyi ve eğitimi olan alt tabakayı da içine alıyordu. Cemiyetin mühründe Türkçe olarak Kürt Teali Cemiyeti, Fransızca olarak da Autonomie du Kurdistan yazılı idi.<sup>99</sup>

Cemiyetin hedefi, Kürtlerin genel çıkarlarının gözetilmesi ve ulusal davanın desteklenmesiydi. Cemiyet, bu amaca ulaşmak için dergi ve kitapların yayınlanması, okulların açılarak yetişkinlere yönelik eğitimlerin verilmesi gibi çeşitli yöntemleri araç olarak kullanmayı planlamıştı. Bağımsızlık yönündeki tavırlarını ise kapalı kapılar arkasında sergiliyorlardı. Özerklikle ilgili beklentileri daha belirgindi. Kurulduğu andan itibaren İngiliz gizli serviseince takip edilen cemiyet ile ilgili olarak Anadolu'daki ajanlar tarafından Londra'ya gönderilen bilgi notunda şu satırlar yazılıydı:

---

<sup>98</sup> Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt II Mütareke Dönemi (1918–1922), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s. 186.

<sup>99</sup> Oğuz AYTEPE, Yeni Belgelerin Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti, Tarih ve Toplum, Ankara, Haziran 1998, Sy. 174, s.330.

Kürt partisinin, Şu an için Britanya mandasında bağımsız bir Kürdistan için çalıştığı rapor edilmektedir. Partinin İstanbul'daki üye sayısı, bu şehirdeki Kürt nüfusun yarısı olan on bin civarında tahmin edilmektedir. Partinin genel merkezi İstanbul'dadır ve Diyarbakir, Dersim, Siirt, Harput ve Malatya'da yerel bürolar açmış bulunmaktadır.<sup>100</sup>

Kürdistan Teali Cemiyeti, kurmayı arzu ettikleri ve o amaç doğrultusunda faaliyet gösterdikleri sözde Kürdistan'ın muhtariyeti konusunda bir taraftan işgalci İngilizlerle temas kurarken diğer taraftan da Hürriyet ve İtilaf Fırkası ile de çok iyi ilişki içindelerdi. Bu iyi ilişkilerin temelinde kuşkusuz Seyit Abdülkadir'in aynı zamanda Hürriyet ve İtilaf Fırkasının da kurucularından birisi olması vardı. Tüm bağlantılar sonuç veriyor ve Seyit Abdülkadir, kurulan I. Damat Ferit Hükümetine Şurayı Devlet Reisi<sup>101</sup> olarak atanıyordu.<sup>102</sup>

Seyit Abdülkadir'in çalışmaları ve hükümet içerisinde bulunduğu konum ve İngiliz bağlantıları onu oldukça güçlü bir yere getirmişti. Sözde Özerk Kürdistan hedefindeki Seyit Abdülkadir kısa bir süre sonra bir yandan başkanı olduğu cemiyet ile kurucusu olduğu Hürriyet ve İtilaf Fırkasını bir ortak deklarasyona razı ediyordu. Söz konusu antlaşma uyarınca;

Çoğunlukla Kürt kavminin oturduğu memlekette, siyaset yönünden İslam halifeliğine ve Osmanlı saltanatına bağlı olmak koşuluyla, bütün halkın çoğunluğunca seçilen bir yönetimin başkanlığı altında özerk bir yönetime sahip olacaktır.<sup>103</sup> Aslında çok açık ifade olunan bu bildirinin anlamı şuydu: Osmanlı idaresi

---

<sup>100</sup> Ahmet Mesut, İngiliz Belgelerinde Kürdistan, Doz Yayınları, İstanbul, 1992, s.41.

<sup>101</sup> Bugünkü anlamda Danıştay Başkanı.

<sup>102</sup> Tarık Zafer Tunaya, a.g.e, s.190.

<sup>103</sup> Bilal Şimşir, Kürtçülük (1787-1923), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010, s.312.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri üzerinde bir özerk Kürt devletini kabul ediyordu. Hesaplar böyle iken ve bölücü niyetler adına birileri bugüne kadar aslında hiçbir sorunları olmayan Kürtler-Türkler hakkında suni sorunlar üreterek tarih yazmaya kalkışırken bir Osmanlı generali tüm hesapları altüst ederek tarihin akışını değiştirecekti.

Bu Paşa Mustafa Kemal'den başkası değildi ve çoktan hem işgalcileri hem de İstanbul'u tedirgin etmeye başlamıştı. 9. Ordu müfettişi olarak Samsun'a giden Mustafa Kemal faaliyetleri için zaman kaybetmiyor ve bölgede bağımsızlık adına bir dizi görüşmeye başlıyordu. Milletın bağımsızlığını yine kendisinin iradesi ve gayretiyle kazanacağını ifade eden Mustafa Kemal, önce Amasya ve Havza'da bir dizi tamim yayınladı. Erzurum'a geçen Mustafa Kemal burada Müdafaayı Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetlerinin önde gelen isimleri ile görüşüyordu. O dönemde Anadolu'nun karış karış işgal edilmesine tepki koyan vatanseverler de bölgesel tabanlı cemiyetler etrafında toplanarak çareler arıyorlardı. Zaten izlenen bu çalışmalar İngiliz gizli servisleri ve inzibatları tarafından artık iyiden iyiye rahatsız edici olmaya başlamıştı, Padişahın tüm umudunu bağladığı İngilizleri çok kızdıran bu fütursuz ve edep bilmez (!) Paşa, Vatansever Damat Ferit Paşa'nın bin bir güçlkle kurduğu bu dostluğu bozamazdı. Birlik olunması gerektiğine inanan Mustafa Kemal, Erzurum' da düzenlenen kongrede başkan seçildiğinde orada bulunan dağınık cemiyetleri Şark İlleri Müdafaai Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri adlı tek bir çatının altında toplamıştı. Bu dönem sadece Kürtçü değil her anlamda provokatif bazı dernekler peş peşe kuruluyor ve zaten cahil bırakılmış milleti fikirleri ile zehirliyorlardı. Bunlar, Yunan mezalimi altında ezilmektense güçlü bir medeni ülkenin hamiliğinde boyunduruk altında yaşamayı tercih edilmesi gereken ve

bahşedilmesi bir lütufmuş gibi sunan mandacı cemiyetlerdi. Tercih ise İngiltere ve yükselen değer ABD yönünde idi. Mustafa Kemal Sivas'ta tekrar bir kongre toplanması kararını verdiğinde bu kez hem halkın zihninden bu düşüncüyü tamamen silmeyi hem de tüm yurttaki kurulmuş savunma cemiyetlerini bir araya toparlamayı düşünüyordu. Artık kendisine bir dur denilmesi gerektiğini düşünen saray onu İstanbul'a geri çağırdı. Mustafa Kemal Paşa bu karara uymayacağını açıklayarak ordudan istifa etmişti. Şimdi kendisinin peşinde sadece işgalci tetikçiler değil, kurtarmak için çabaladığı vatanın hükümeti ve idarecileri de vardı.<sup>104</sup>

Bu arada Paris Barış Konferansı adı altında toplanan galip devletler bir anlamda şark sorununu kökten çözebilmek adına Osmanlı'yı tamamen silmenin hesaplarını yapıyorlardı. ABD Başkanı Woodrow Wilson, I.Dünya Savaşı sonunda toplanan Paris Konferansı'nda Türkiye hakkında "savaş sonunda Türkiye'nin haritadan silineceğini" iddia etmişti. Clemenceau, "Türklerin uygarlık dışı bir toplum" olduğunu, Lord Curzon, "Türklerin bir veba çıbanı" olduğunu, ABD Dış İlişkiler Bakanı Cabot Lodge ise "Türkiye'nin uygarlığın başına bela" olduğunu iddia etmekteydi. Müttefikler bu doğrultuda "Türkiye Avrupa'dan çıkarılmalı, Ermenistan kurulmalı, Araplar Osmanlı'dan kurtarılmalıdır." ortak düşüncesinde buluşuyorlardı. Ancak parçalanacak olan toprakların paylaşımı konusunda karar vermekte zorlanıyorlardı.

---

<sup>104</sup> Bora İyiat, a.g.e, s.108-110.

## **BÖLGEDE YENİ AKTÖR: A.B.D**

Dönemin emperyal devletleri ve onların Anadolu üzerindeki emelleri için Kürt etnik unsurunu nasıl kullandığından bahsederken o dönemde pek fazla ön plana çıkmayan ancak faaliyet gösteren günümüzün süper gücü Amerika Birleşik Devletleri'nden de bahsetmek kitabın ileriki bölümlerinde etkili olacak, bu ana aktörün faaliyetlerinin tarih temelleri noktasında bize kaynak olacaktır.

ABD'nin Anadolu'ya yönelik politikaları 1800'lü yıllarla birlikte, ağırlıklı olarak misyonerler üzerinden başladı. İlk bakışta sivil toplumu ilgilendiren insani faaliyetler olarak görülebilecek Amerikalı misyonerlerin Anadolu topraklarına gelişinin ardından, Osmanlı İmparatorluğu'nda etnik ve mezhepsel ayrımlar artmış, çatışmalar şiddetlenmiş ve kardeşliğin yerine kin ve nefret ekilmiştir. Belirtilen yıllarda Anadolu'ya giriş yapan Amerikalı misyonerlerin ilk amacı, Osmanlı içindeki gayrimüslimlerdi. O dönem, Ermeni, Bulgar ve Rumları Protestanlaştırmak için çalışmalar yürüten Amerikalılar, aynı zamanda bu insanları Osmanlı'ya karşı kışkırtmanın başat rolünü üstlendi. Örneğin Ermeni isyanlarında bu kişilerin oynadığı roller tarihe not edilmiş ve bugün bilinen bir gerçek olarak ortaya çıkmıştır. İlk dönemlerde yürütülen çalışmaların içinde konumuz olan Kürt etnik kimliğine yönelik faaliyetler dolaylı iken, Cumhuriyetle birlikte faaliyet sahası daha çok Ermenilerden ziyade Kürtler, Lazlar, Aleviler, Süryaniler ve Yezidiler olacaktı.<sup>105</sup>

Dolaylı etkiden kastettiğimiz, daha çok, faaliyet sahası içerisinde kalan etnik kimliklerin özgürlük timsali bu yeni Batılının

---

<sup>105</sup> Ceyhun Bozkurt, Mission Kurdistan (ABD-PKK ilişkilerinin Stratejik Analizi 1978-2012) Kripto Kitaplar, Ankara, 2012, s. 37-38.

fikirlerini benimseyerek örnek almaları yönünde olmuştı. Bölgeye gelen ilk Amerikalı misyonerlerin yerleştikleri yer, günümüz Elazığ ili sınırlarında yer alan Harput ve civarı olmuştı. 1800 yılında bölgeyi mesken edinen misyonerlerden en ünlüsü George W. Dunmore iki yıl sonra söz konusu coğrafyanın demografisi hakkında bir çalışmayı rapor haline getirecekti. İlgili raporda bölgede görev yapacak ABD'li misyon görevlileri için misyon merkezinin Harput olması gerektiği ifade ediliyordu.

Bu rapor üzerine 1852'de Harput'ta bir misyon merkezi ve buna bağlı olarak bir okul kurulmuştu. Misyonerler, Harput'ta önceleri Ermeniler ve Süryaniler ile ilişkiye geçmişlerdi. Okullarında öğrenci taleplerini ilk etapta Protestan Ermeni gruplarından temin etmeye çalışıyorlardı. Daha sonraki tarihlerde çokça Kürt öğrenci de misyoner okullarına gitmeye başladı. 1859 yılında, İstanbul'da kurulan Robert Kolejinden sonra, Harput yöresinde "Fırat Koleji" adlı ikinci büyük kolej kuruldu. Bu kolej de Amerikalı misyonerler tarafından kurulmuştu. Bu okullarda Protestan din adamları, Harput'a bağlı bölgelerde çalışma yapacak ve açılacak okullarda görev yapacak öğretmenler yetiştiriyordu. Kolej, Ermeniler arasında "Yeprad Koleji" olarak anılıyordu.<sup>106</sup>

Kuruluşunda ilkesel olarak zeki Hristiyan liderler yetiştirmek amacıyla açılan Ermenice eğitim yapılan okulda İngilizce, Fransızca ve Türkçe dersleri de veriliyordu. Osmanlı sınırları içerisinde dönemin 2. büyük koleji olan bu okulda, Amerikalı profesörlerin yanı sıra 21 Ermeni ve 1 Türk öğretmen görev yapıyordu. Halıcılık, marangozluk, demircilik, kunduracılık, ciltçilik, biçki-dikiş atölyelerini de içine alan imalathanelere sahip okul, öğrencilere mevcut eğitimin yanı sıra birtakım el becerileri de kazandır-

---

<sup>106</sup> Ceyhun Bozkurt, a.g.e s.39.

mayı amaçlıyordu. Okuldan mezun olan başarılı Ermeni gençler, tahsilini tamamlamak üzere Amerika'ya gönderiliyordu. 1911 yılına kadar mezun olan öğrenci sayısı 317'si erkek ve 191'i kız olmak üzere 508 idi. 1895 ve 1915 yıllarındaki olaylara karışan okul, son olaylardan sonra okul müdürünün sınır dışı edilmesiyle ömrünü tamamlayacaktı.<sup>107</sup>

Bitlis, Muş, Erzurum, Mardin, Arapgir, Eğin, Diyarbakır ve Van vilayetleri de Harput merkezine bağlıydı. Zaman geçtikçe faaliyetlerini artıran Amerikalı misyonerlerle irtibatlı olan Ermeniler, Süryaniler ve Kürtlerin sayısı hızla artıyordu. Amerikan misyon teşkilatına bağlı çalışan 21 okulda da 2 bin 740 öğrenci bulunuyordu. George W. Dunmore, etnik ve mezhepsel bölünmenin çalışmalarında bölgedeki tecrübelerini artırdıkça uzmanlaşmıştı. Aynı dönemde Dunmore, "Kızılbaş Kürtler" başlıklı 3 farklı rapor hazırlamıştı. Alevileri Hristiyan gösterme çabasında ki Dunmore, raporunda: *"Bunlar çok ilginç bir halktır ve ilgi alanımıza girmektedirler. Müslüman kabul edilmelerine rağmen Muhammed müridleri değildir. Onlar İsa'ya, Tanrı'nın oğluna inanmaktadırlar; hakkında bilgi sahibi oldukları kadarıyla severek İncil'i kabul ediyorlar ve son beş yıldır bu dağlarda dolaşan ve İsa Mesih yolunu gösteren 'Havarimiz', şimdiye kadar bu Kızılbaşlar'dan daha inançlı bir halk görmediğini söylemektedir. Onlar, kendilerine has, kendi halinde özel bir halktırlar ve İncil'e de çok yatkınlar."* Bu raporların ardından Amerikalı misyonerler, bölgeye Kürtçe İnciller getireceklerdi.<sup>108</sup>

<sup>107</sup> Ayşe Zamacı, Vilâyet-i Sitte'de Ermeni Okulları Ve Faaliyetleri - Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran, Cilt 11, Sayı 1, Edirne 2009, s.74.

<sup>108</sup> Ceyhun Bozkurt, a.g.e, s.40.

19. yy. boyunca çoğunluklu olarak misyonerler üzerinden çalışmalarını yürüten ABD dış politikacıları, 1900'lü yıllarla birlikte siyasi faaliyetlerine hız verdi. Birinci Dünya Savaşı'nda 1917'den sonra İtilaf Devletlerini siyaseten açıktan destekleyen Amerika Birleşik Devletleri'nin Osmanlı'ya karşı milis güç oluşturmada çok ciddi katkıları oldu. Ancak en ciddi siyasi çıkış, dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson'un Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmasını istediği dünya düzenine ilişkin ABD Kongresinin 8 Ocak 1918 tarihindeki oturumunda açıkladığı ilkeler olacaktı. Açıklandıkları 1918 yılından bu yana onları gerektiği gibi tahlil edemeyen ya da liberalizmin dar ideolojik parametreleriyle düşünen birçok akademisyen ve yazar Wilson prensiplerini, adaletli, özgürlükçü ve eşitlikçi bir dünya idealinin formülasyonu olarak görmüştür. Bu prensiplerin gerçekte, emperyalizmin yirminci yüzyılın koşullarına uygun olarak liberal bir anlayışla yeniden yapılandırılması amacıyla geliştirildiği, bilgisizlik nedeniyle ya da kasıtlı olarak göz ardı edilmiştir.<sup>109</sup>

Bugün bile uluslararası ilişkilerde önemli bir kavram olarak kabul edilen self-determinasyonun babası kabul edilen 14 ilke şöyledi:

### Madde 1.

Barış görüşmeleri kamuoyuna açık olarak yapılmalı ve görüşmeler sonunda varılacak antlaşmanın hükümleri de yine açık olmalıdır. Gizli antlaşmalara son verilmelidir.

---

<sup>109</sup> İhsan Şerif Kaymaz, Wilson Prensipleri ve Liberal Emperyalizm, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-67-68-69/wilson-prensipleri-ve-liberal-emperyalizm>, 12.01.2015

Madde 2.

Denizlerin, karasuları dışında kalan bölümleri, uluslararası antlaşmaların gerektirdiği özel durumlar dışında savaşta ve barışta herkesin özgür ve serbest kullanımına açık olmalıdır.

Madde 3.

Ekonomik engeller olabildiğince kaldırılmalı, ticaret serbestisi ve fırsat eşitliği sağlanmalıdır.

Madde 4.

Ulusların silahlanması, iç güvenliğin gerektirdiği en alt düzeylerde olmalı, bu konuda yeterli garantilerin verilmesi sağlanmalıdır.

Madde 5.

Tüm sömürgecilik savları, ilgili halkların çıkarlarını ve egemenlik istemlerini dikkate alacak biçimde eşitlikçi ve hakkaniyete uygun düzenlemelere tabi tutulmalıdır.

Madde 6.

İşgal altındaki Rus toprakları boşaltılarak, Ruslara kendi kurumlarını seçme hakkının tanınması sağlanmalı ve onlara istedikleri/gereksinim duydukları her türlü yardım yapılmalıdır.

Madde 7.

Belçika toprakları boşaltılmalı ve bu devletin ulusal egemenliği yeniden kurulmalıdır.

Madde 8.

1871'de Almanya'ya geçen Alsace-Lorraine, Fransa'ya iade edilmelidir.

Madde 9.

İtalya'nın sınırları ulusal esaslara göre yeniden çizilmelidir.

Madde 10.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içindeki halkların özerk gelişmeleri sağlanmalıdır.

Madde 11.

Romanya, Sırbistan ve Karadağ toprakları boşaltılmalı, Sırbistan'ın denize çıkışı sağlanmalıdır. Tarihsel savları ve ulusal bağları dikkate alınarak çizilecek sınırları içinde Balkan devletlerinin dostça ilişkiler kurmaları sağlanmalı, siyasi ve ekonomik bağımsızlıkları ile toprak bütünlükleri uluslararası güvence altına alınmalıdır.

Madde 12.

Osmanlı İmparatorluğu'nun, nüfusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölümlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalı; İmparatorluk sınırları içindeki diğer ulusların yaşam güvenlikleri ve özerk gelişimleri sağlanmalıdır. Çanakkale Boğazı, uluslararası güvenceler altında tüm gemilere ve ticarete sürekli olarak açık hale getirilmelidir.

Madde 13.

Polonyalıların yaşadığı topraklarda, denize açılımı olan, siyasi ve ekonomik bağımsızlığı ile toprak bütünlüğü uluslararası antlaşmalarla güvence altına alınmış bir Polonya Devleti kurulmalıdır.

Madde 14.

Özel antlaşmalarla, küçük, büyük tüm devletlerin siyasi bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini karşılıklı olarak güvence altına alacak bir uluslar birliği kurulmalıdır.<sup>110</sup>

Bu 14 maddenin 12'ncisi Osmanlı Devleti ile ilgiliydi. ABD politikasına uygun "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" olarak da yorumlanabilecek bu madde konusunda birçok isim kastedilenin Ermeniler ve diğer Müslüman olmayan azınlık olduğunu yo-

---

<sup>110</sup> İhsan Şerif Kaymaz, a.g.y

rumlasa dahi gerçek o ki Kürtler, bu maddenin ardında sözde büyük Kürdistan hayali kurmaya başlamışlardı. Wilsoncu bakışın içerdiği self determinasyon hakkı, günümüz Kürt özerklik talepleri ile bire bir örtüşmekte ve ABD perspektifinin tarih boyunca değişmediğini göstermektedir.<sup>111</sup>

## **MİLLİ MÜCADELE'DE BÖLÜCÜ İSYANLAR**

Bir yandan Şark Meselesi ideali, bir yandan da büyük oyunda en güçlü aktör olarak kalmaları ile birlikte artık İngilizlerin tabiatında doğuştan var olan kendini beğenir ben değeri sendromu yeniden nüksetmişti ve son Türkleri de tarih sahnesinden silmelerine ramak kaldığını düşünerek zaten antlaşmadan doğan haklarını kullanacak birtakım planlar üzerinde çalışmaya devam ediyorlardı.

Ege Denizi'nin iki yakasını paylaşan Yunanistan ve Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirmek ve bu planlamada azınlık haklarını bahane etmek mantıklı bir düşünce olacaktır. Birdenbire tüm galip İtilaf Devletleri Osmanlı topraklarında yaşayan azınlıkların koruyucu melekleri, hamileri olduklarını iddia ederler. İttihat ve Terakki Fırkasının kendisini dağıtıp kurmay heyetinin yurt dışına kaçmasını fırsat bilen İtilaf ve Hürriyetçiler de yurda birer ikişer dönmüş ve azınlık meselesine çanak tutmaya başlamışlardı, bir anda birer ikişer kimisi Çerkes, Laz, Kürt ve Arap olduklarını anımsamışlardı.

Osmanlı egemenliğinden kurtulmuş ve tarihten gelen hırsı ve Batılıların şımartması ile Yunanistan, Büyük Helen Devleti'ni

---

<sup>111</sup>Asena Boztaş, Wilson İlkeleri'nin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif – Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 7, Sayı:14, Ankara 2014, s. 172

yeniden kurmak üzere zaten hazırды, tarihinden ders almamış bu kendini bilmezler Yaralı bir aslana son hançer darbesini saplamak için fırsat bekliyordu. Megalo İdea diye adlandırdıkları Yunan ülküsü artık kendisine İngiltere hamiliğinde bir lider arayışına girmişti ki çok uzun sürmedi. Bir Giritli olan Elefteryos Venizelos<sup>112</sup> bu iş için biçilmiş kaftandı. Venizelos, Yunanistan ve Büyük Helen için beklenen tarihi fırsatın geldiğini düşünüyor ve harekete geçmek için sabırsızlanıyordu. Yunan hükümeti dışında farklı düşünen tek bir kişi vardı: Kral Konstantin. Ancak Kralın Alman İmparatoru II.Wilhemm'in kızı ile evli olması bir zaaf olarak görülüyor hatta kendisi hakkında Alman ajanı yaftası yapııştırılıyordu. Baskılar sonuç verdi ve Konstantin tahttan çekilmek zorunda kaldı. Yunanistan artık hem kendine aşırı güveni hem de uzun süredir kendisine sağlanan lojistik desteği ile bir maceraya hazırlanıyordu. Osmanlı tahtında bulunan acz içindeki

---

<sup>112</sup> Venizelos'un geçmişi, Türk düşmanı eylemleri biliniyordu. Osmanlı Devleti'nce daha önce Syros'a (Siros) sürgün edilmiş Giritli bir devrimcinin oğluydu. İki yaşındayken, bir ayaklanmaya karıştıkları için ikinci kez sürgün edilen ailesiyle birlikte Syros'a gitti. Daha sonra Atina'ya giderek Atina Üniversitesi' nin hukuk fakültesinden mezun oldu. Üniversitenin son sınıfında okurken Giritli öğrencilerin önderi olarak öne çıktı. Girit'te avukatlık ve gazetecilik yapmaya başladı. Girit Ulusal Konseyi'nin üyesi ve yeni kurulan Liberal Partinin önderi oldu. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda, Yunanistan' dan gönderilen askerlerin desteğiyle Girit'in Yunanistan'a bağlanmasını sağlamak üzere Hanya yakınlarındaki Akrotiri Burnu'nda başarısız bir ayaklanmaya önderlik etti. Büyük devletlerin müdahalesinin ardından Girit'e, Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında özerklik tanındı. Yunanistan kralı I. Georgios'un ikinci oğlu Prens Georgios da adanın yüksek komiserliğine atandı. Özerk hükümette adalet bakanı (1899-1901) olarak yer alan Venizélos, mutlakiyet yanlısı prensle çok geçmeden anlaşmazlığa düştü. Dört yıl sonra silahlı bir ayaklanma düzenleyerek prensi Girit'i terk etmek zorunda bıraktı. 1916 yılında Makedonya, Girit ve Ege adalarında başlayan ayaklanmanın başına geçti. Selanik'te yeni bir Yunan hükümeti ve ordusu kurdu.

Vahdettin ise tüm kurtuluşunu İngilizlere bağlamıştı. Sadece tah-tını ve yakın maiyetini koruma kaygısına girmişti.

İngiliz kuvvetleri İstanbul'a gelmişti. Ordunun terhisi ile meşgul olurken elde kalan tüm silah ve mühimmat İtilaf Kuvvet-lerince toparlanıyor, depolara kapatılıyordu. İngilizler, Güzel İs-tanbul'un ve Boğaz'ın tadını çıkartırlarken, Anafartalar'da ordu-suna ölmeyi emredebilecek kadar gözü kara bir subay esareti ka-bul edemiyor ve Haliç'te gördüğü yabancı zırhlılara bakarken bundan sonra ne olacağını soran yakınındaki kaygılı bu vatanın gerçek evlatlarına "Geldikleri gibi giderler..." diyordu.



9. Ordu müfettişi olarak Samsun'a geçen Mustafa Kemal Paşa hızla kurtuluş için çareler arıyordu. Birlik olunması gerektiğine inanan Mustafa Kemal, Erzurum' da düzenlenen kongrede başkan seçildiğinde orada bulunan dağınık cemiyetleri Şark İlleri Müdafaa-i Hukuk ve Reddi İlhak Cemiyetleri adlı tek bir çatının altında toplamıştı. Bu dönem içinde bazıları iyi niyetli, bazıları ise provokatif dernekler peş peşe kuruluyor ve zaten cahil bırakılmış milleti fikirleri ile zehirliyorlardı. Bunlar, Yunan mezalimi altında ezilmektense güçlü bir medeni ülkenin hamiliğinde boyunduruk altında yaşamayı tercih edilmesi gereken ve bahşedilmesi bir lütufmuş gibi sunan mandacı cemiyetlerdi. Tercih ise İngiltere ve yükselen değer ABD yönünde idi.

Mustafa Kemal Sivas'ta tekrar bir kongre toplanması kararını verdiğinde bu kez hem halkın zihninden bu düşüncüyü tamamen silmeyi hem de tüm yurttaki kurulmuş savunma cemiyetlerini bir araya toparlamayı düşünüyordu. Artık kendisine bir dur denilmesi gerektiğini düşünen Saray, onu İstanbul'a geri çağırdı. Mustafa Kemal Paşa bu karara uymayacağını açıklayarak ordudan istifa etmişti. Şimdi kendisinin peşinde sadece işgalci tetikçiler değil, kurtarmak için çabaladığı vatanın hükümeti ve idarecileri de vardı. Sivas Kongresi tüm ülkede Kuvayimilliyeye hareketini tek merkezli (Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk) yapmasıyla anlamlı olduğu kadar manda için tek bir cevap veriyordu: HAYIR.

Anadolu'da bu gelişmeler yaşanırken, İngilizler Anadolu üzerindeki hedeflerini gerçekleştirmek için Yunan ordusunu öne sürerken bir yandan da onların yanında hareket eden Kürdistan Teali Cemiyeti yetkilileri de boş durmuyorlardı. Büyük oyun aktörleri zengin paylaşım hesapları içerisinde petrol kaynakları üzerinde hâkim bir İngiltere için Anadolu ile Arap coğrafyası arasında bir kama gibi girerek kurulacak sözde bir Kürt Devleti adeta bir

tampon olabilirdi. Bu anlamda İngiliz istihbaratındaki bir isim öne çıkıyordu. O isim Binbaşı Edward Noel'di. Onun faaliyetlerini detaylandırmadan önce kendisi hakkında en güzel özet bilgiyi veren Sözcü gazetesi yazarı Soner Yalçın'ın kaleminden yazılanları paylaşalım;

*"Edward William Charles Noel (D:14 Nisan 1886)*

*İngiliz istihbarat subayı...*

*İngiliz Hint Ordusu'nda göreve başladı. Gürcistan ve Azerbaycan'da çalıştı; resmi biyografisine göre, Orta Asya'daki Tatarları, Bolşevik devrimine karşı ayaklandırmak istedi ama İngilizler izin vermedi.*

*Yüzbaşı Noel 1915'te İran-Ahvaz'a atandı. Görev yaptığı 4 yıl boyunca Kürtlerin etnik kökeniyle ilgili araştırmalar yaptı. Kürtçe öğrendi.*

*Mondros Mütarekesi sonunda Bağdat'ta görevlendirildi...*

*Osmanlı paramparçaydı...*

*Mondros Antlaşması'nın 24'üncü maddesine göre ise 'Altı Vilayet' adı verilen yerlerde (Doğu illerinde) bir kargaşalık olursa, vilayetlerin herhangi bir kısmının işgali hakkına İtilaf Devletleri haiz bulunacaktı.*

*Bu maddenin sebebi şuydu; Doğu illerinde Ermeniler ve Kürtler bağımsız ya da özerk devlet kurmak istiyordu. Fakat Van gibi kimi şehirlere iki taraf da sahip çıkıyordu!*

*İngilizler de, 'bağımsızlık' ya da 'özerklik'/'otonom' adı altında yeni sömürgeler kuracaktı ama Ermeniler ile Kürtler arasındaki çelişkileri nasıl giderecekti? Bir isim bulundu; Noel!*

*Tarih: 12 Mart 1919.*

*Siyasi Baş Komiser Albay A. T. Wilson, İngiliz himayesinde 'Birleşik Kürdistan' kurulmasıyla ilgili girişimlerde bulunması*

*için Yüzbaşı Noel'in, Osmanlı Güneydoğusu'na gönderilmesini Londra'ya önerdi. Kabul gördü.*

*Yüzbaşı Noel'in gönderilmesinin sebebi salt Kürtçe bilmesi değildi; İngilizler bölgeyi Mısır Genelkurmayı'nın emrine vermişti; yani Doğu'yu masa başında çoktan parçalamışlardı! Amaç; İngiltere himayesinde geniş ölçüde özerk devletlerden kurulu bağımsız bir Kürdistan kurulmasıydı. <sup>113</sup>*

Bölgeye giden Noel'in görevi temelde söz konusu bölgenin demografik dağılımının yanı sıra özellikle de Doğu bölgesi dahilindeki vilayetlerin sosyal yapısı içerisinde var olan Ermenilerin nüfus oranı ve bunların Kürtlerle olan ilişkilerini incelemektir. Noel ayrıca bu ve başka konulara yönelik olarak Londra'daki ilgili dairelere gönderdiği ayrıntılı raporlarla Kürtlerin yaşadığı bölgelerdeki durumu ve halkın istekleri konusunda net görüşlerini raporluyordu. <sup>114</sup>

Binbaşı Noel'in söz konusu çalışmalarında dikkat çekici bir ayrıntı da onun Kürt milliyetçiliği çalışmalarında temel olarak ötekileştirmeye dayalı bir tasnif ile Kürt unsurlarını tanımlamasıydı. Bu anlamda aynı coğrafyanın en eski unsurları olan Türkler ve Ermeniler, birer öteki olmaktan daha öte bir şey değillerdi.

Bilindiği gibi Kimlik tanımlaması bir sosyal betimleme olarak, insan ve insan gruplarıyla ilgili olarak kullanılır ve kendine özgü nitelikler toplamı anlamını taşır. Sosyal zemindeki en üst tabii kimlik olan millî kimlik ise "Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi, dil, töre ve gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü" olarak karşımıza çı-

<sup>113</sup> Soner Yalçın, Lawrence'ı bırak Noel'e bak!, Sözcü Gazetesi, 19.10.2014.

<sup>114</sup> Kemal Mazhar Ahmed, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan, Berhem Yayınları, Ankara, 1992, s.311.

kar. Şüphesiz ki bu bütünü oluşturan her unsurun ayrı bir yeri ve önemi vardır. Ancak bunlar içinde dili daha özel kılan bir husus vardır. Dil, millî kimliği oluşturan diğer öğelerin ve bu öğelerle ilgili her ayrıntının kavramlaşmasını, anlatılmasını, anlaşılmasını, millî hafızada saklanıp nesiller boyu yaşatılmasını sağlayan temel araçtır. Dil, diziliş kuralları ve söz varlığıyla hem millî kimliğin bir ögesi hem de onun temel göstergesidir.<sup>115</sup>



<sup>115</sup> Asiye Duman, Millî Kimliğin Temel Göstergesi Olarak Dil, Türk Yurdu Dergisi, Yıl 100, Sayı 290 Ankara, Ekim 2011.

O dilin özelliklerini tamamında taşımakla birlikte, geçmişten günümüze bir sabit olgu olarak kalmayı başaran bir diğer faktör ise kuşkusuz atasözleridir. Atasözleri, ait oldukları milletlerin ortak bilinçaltını yansıtan anonim ürünlerdir. Bir milletin nelere ağılayıp nelere güldüğünü, nelere kızıp nelerden mutlu olduğunu o milletin atasözlerine bakarak görebilmek mümkündür. Atasözleri, halk içinde en çok kullanılan “konuşmalık dokuma” olma özelliği gösteren ve ilk söyleyeni belli olmayan bir türdür.<sup>116</sup>

Halk biliminin çalışma kadroları içinde atasözleri önemli bir yer işgal etmektedir. Bugüne kadar yapılan çalışmalar, ekseriyetle atasözlerinin birer halk edebiyatı ürünü olarak değerlendirildiği çalışmalar olmuştur. Oysaki atasözleri, içinden çıktığı toplumu bütünüyle yansıtan ürünlerdir.<sup>117</sup>

İşte bu farkındalığı doğru tespit eden Binbaşı Noel, yaptığı çalışmaların özünde belirlediği 101 atasözü üzerinden bir Kürt karakteristiği çıkartmaya çabalamıştır. Burada temel yapılan hata ise tüm tespit edilen sözleri baştan Kürtlere mal edilmiş olmasıdır. Bir diğer önemli ayrıntı da atasözleri içerisinde hem Türk hem de Ermenilere dönük güvensizlik yansıtan sözler olmasıdır.<sup>118</sup>

Binbaşı Noel ve aynı dönem kendisi ile birlikte bölgede istihbarat ve operasyonel çalışmalar yapan Bell ve Lawrence gibi isim-

---

<sup>116</sup> Uğur Başaran, Atasözlerinin Kalıpsallığı Üzerine, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Volume 8/9 Summer, Ankara, 2013, s.757.

<sup>117</sup> Uğur Başaran, a.g.y, s.790.

<sup>118</sup> Cengiz Kartın, Binbaşı Noel'in Hava Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı Arşivlerindeki Gönderilerinde Kürt-Ermeni Münasebetleri, Yeni Türkiye, Sayı:60, Ankara, 2014.

ler karşılaştırıldığında en bariz göze çarpan ortak nokta tüm söz konusu isimlerin kendilerini çalıştıkları etnik grupların hamisi hatta peygamberi olarak görmeleridir. Bu anlamda diğer iki isimden kısaca bahsetmek Noel'in kişilik yapısı yanında İngiliz bölge politikaları anlamında da faydalı olacaktır.

Orta Doğu coğrafyasında tarihin en büyük ihanetlerinden birisi tertiplenmeye başlanırken aktörlerden ilki 1888 yılında zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Thomas Edward Lawrence'dı. Oxford'ta arkeoloji eğitimi alan Lawrence, Arabistan, Suriye, Mısır ve Filistin'de etütler yapmış, bu sayede başta Arapça olmak üzere bütün doğu dillerini şive farklılıklarına kadar öğrenmiş ve dinî-örfî tüm ayrıntıları iyice özümsemişti. Birinci Dünya Savaşı başladığında Filistin'de idi. Silah altına alındığında İngiltere, onun öz geçmiş ve şahsına münhasır yeteneklerini bildiği için kendisini Mısır'daki ordunun istihbarat şubesinde görevlendirmişti. Bu görevle birlikte hem Orta Doğu hem de dünya istihbarat tarihi için bazı şeyler asla eskisi gibi olmayacaktı.

Lawrence'ın tüm birikimlerini gözden geçirerek İngiltere adına yaptığı hesaplarda yollar bir tek isime çıkıyordu: Şerif Hüseyin. 80 yaşındaki emirin gözlerinin önüne serilen parlak İngiliz altınları ve Majesteleri Kraliçe adına vadedilen "Büyük Arabistan Krallığı" yaşlı Mekke şerifini Lawrence ve dolayısıyla İngiltere'ye oyuncak etmişti. Küresel krallığın sahip olmak istediği, sahip olmak zorunda olduğu topraklarda kukla bir emir vasıtasıyla altyapı artık hazırды. Şimdi bu toprakların hain ve işgalci (!) Türklerin elinden kurtulması gerekiyordu. Şimdi ihtiyaç duyulan askerî bir güçtü. Savaşta olan İngiltere silah, para ve mühimmatça Lawrence'ın ütopya krallığını destekleyebilirdi ancak Türk ordusunun karşısına çıkacak kuvvetleri bulmak lazımdı. Bu noktada Emir'in elindeki güçleri zayıf kalabilirdi. Lawrence artık oturmuş, başka

birileri için, başka sanal krallıklar hazırlıyordu. Bu arada tarihin doğal sonucu gibi addedilen “Arz-ı Mev’ut”<sup>119</sup> hayali sonuç veriyor ve İsrailoğulları vadedilen toprakları almanın zamanı geldiği düşüncesi ile ordu kuruyorlardı. Artık milis irili ufaklı akınlar, küçük ve orta ölçekli Türk karakolları ve demiryolları ile lojistik katarlarını vuruyordu. O tarihlerde Türk ordusu, bir yandan kutsal toprakları düşmana karşı korumak için vuruşuyor, diğer yandan korumaya çalıştığı tebaa tarafından yapılan hain saldırılarla uğraşıyordu.

Arabistan, Filistin ve Suriye’de hezimete uğramamızda büyük rol oynayan Lawrence, 1930 yılında da Ağrı Dağı isyanında Kürtleri ayaklandırarak ortaya çıkacaktı. Harp bittiğinden söz konusu tarihe kadar geçen süre içinde de Büyük Krallık mücadelesinde İngiltere’nin maymuncuğu olarak hep o vardı. Yıllarca Hindistan’ı, Afgan’ı ve Çin’i birbirine kattı durdu.

Yukarıda bahsettiğimiz bir diğer önemli isim de Bell’dir.

Bayan Bell ya da tam adıyla, Gertrude Margaret Lowthian Bell, Durham Country – İngiltere’de bir zengin sanayici ailesinin kızı olarak dünyaya geldiğinde bu şirin kız çocuğunun ileride Büyük Orta Doğu Projesi’nin çok önemli yol karolarından biri olacağını elbette kimse tahmin edemezdi.

Bell, o dönemde bir burjuva olarak yaşayan tüm diğer akranı hemcinsleri gibi eğitiminin başlangıcını kendi evlerinde yaptı.

---

<sup>119</sup> Arz-ı Mev’ud yani ‘Vadedilmiş Topraklar’ meselesinin kökeni Tevrat’ın Çıkış 3:8 bölümünde yer alan “içinden süt ve bal akan topraklar” ve “Kenan Diyarı” ifadeleridir. Tekvin 15:18’de ise Tanrı İbrahim’e “Senin soyundan gelenlere Mısır Nehri’nden Büyük Nehre, Fırat Nehri’ne kadar uzanan toprakları veriyorum” diyerek bir antlaşma yaptı, der. Yine çıkış, 23:31’de de Tanrı İsrailoğulları’na “Sınırlarınızı Kızıl Deniz’den Filistin Denizi’ne, çöllerden Fırat Irmağı’na kadar belirleyeceğim” der.

Yaşı 18 olduğunda ise sadece burjuvazi değil o çağın tüm geleneklerini yıkan bir karar vererek üniversiteye gitmeye karar verdi. Şaşırtıcı olarak dönemin hatta günümüzün bile en seçkin yüksek öğretim kurumu olarak kabul edilen Oxford'a gittiğinde kâbus gibi birkaç yıl onu bekliyor ama yıldırımıyordu. O dönemde nadir olarak yüksek öğretime kabul edilen kız öğrenciler derece alamaz, sınıflarda tek başlarına ve ayrı bir köşede oturtulur, kütüphaneyi kullanamazlardı. İşte Bell, bu kadar önemli ayrımcılıklara rağmen girdiği Modern Tarih bölümünü iki yıl gibi müthiş bir sürede, daha da önemlisi birinci olarak bitirdi. Üstelik birçok dersi sırtı tahtaya dönük olarak dinlemek zorunda kalmıştı.



Okul bittiği andan itibaren geçen on yılda hayatı artık şekil almaya başlıyordu. İki defa dünya turu yapmasına karşılık ihtisas olarak Orta Doğu'yu seçmişti. Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrenmişti. Gezilerde ve okulunda aldığı temel ile İran'da amcasının büyükelçi olması ona bir üstünlük sağlıyordu. Kudüs'te yap-

tığı çalışmalarda Arapların kültürel mirasına ilgisi artmış hatta tutkuya dönüşmeye başlamıştı. Tüm geziler arkeolojik-tarihî çalışmaların çok ötesindeydi aslında. Bell'in bu gezileri Alman faaliyetlerini, etkinliğini ve Arap kabilelerini kontrol amaçlı misyonun bir parçası olarak İngiltere Dışişleri Bakanı Edward Grey tarafından finanse ediliyor ve yakından takip ediliyordu.

Bell, yaygın kanı olarak sanılan Lawrence'ın aksine, İngiltere'nin Orta Doğu tandanslı küresel hâkimiyet projesinin en önemli istihbarat kaynağı idi ve dönemin en güçlü istihbarat kurumu sayılan Teşkilat-ı Mahsusa'ya deşifre olmamıştı. İleride Bell'in hayatını kaleme alan yazar Janet Wallach onun için "Casus Lawrence efsanesi bir İngiliz'in nasıl Bir Arap olduğunu anlatır. Oysa Gethrude, kadınlığı ve İngilizliğinden taviz vermeden şeyhlerin eşiti olmayı başardı..." demektedir.

1907 yılında hayatının tek ve gerçek aşkı olan İngiltere'nin Konya'da konuşlu Askerî Konsülü, evli bir subay olan Binbaşı Dick Doghty Willie ile tanıştı. Aradaki evlilik, önemli bir engeldi ama aşka mani değildi. Konya'dan Arap çöllerine aşk mektupları birbiri ardına postalanıyordu. 1915 yılında Binbaşı Willie, katıldığı Çanakkale seferinde bir Türk kurşunu ile öldü. Artık Bell nefret duyduğu Türklere karşı daha aktif olmak istiyordu. Aynı yıl Kahire'de bulunan İngiliz İstihbaratı MI5'in Arap Bürosu'nda resmen göreve başladı. Arapları Türklere karşı ayaklandırmak için kabilelerin sayısı, yerleşim bölgeleri ve soy kütüklerinin çıkartılması ile uğraşıyordu. Ama bunlar onun nefretini söndürmeye yetmiyordu, Türk ordusu, Kut-ül Amare'de<sup>120</sup> Hindis-

---

<sup>120</sup> İngiltere I. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte Hint denizinin güvenliğini sağlamak ve Mezopotamya'ya hâkim olmak için Irak seferine çıktı. Bağdat'ı ele geçirmek üzere çıktığı seferin başlangıcında hızla ilerleyen İngiliz birlikleri Selmân-ı Pak'ta Türk birliklerine yenilerek geri çekildiler ve Kut-ül-Amare'de savunmaya geçtiler. Türk birlikleri Kut-ül-Amare'yi kuşatarak İngilizlere yaklaşık beş ay

tan'dan getirilen İngiliz birliklerini yenilgiye uğrattığında Mezo-  
potamya seferine katılıp Türklere kurşun attı.

Savaştan sonra petrolün paylaşımı yüzünden İngiltere ve diğer  
önemli krallık adayı Fransa, Araplara verdikleri bağımsızlık söz-  
lerini unutunca bölgede iki yıl kadar süren bir Arap-Kürt ayak-  
lanması başladı. İngilizler bunu bastırdı ama bilanço ağırdı; 2.200  
Hintli İngiliz askeri ve 10.000 Arap ve Kürt hayatını kaybetmişti.  
Winston Churchill, 1921 yılında bu karmaşanın ortadan kaldı-  
rılması için Kahire Konferansı'nı topladığında zaten Bell tüm  
mesaisini Mekke Şerifi'nin küçük oğlu Faysal'ı kendi krallığını  
kurmaya ikna için harcamıştı. İleride günlüğüne şu satırları not  
edecekti: *"Ölmeden önce Faysal'ın Pers sınırlarından Akdeniz'e  
kadar hüküm sürdüğünü göreceğim..."*

İngiltere anlaşılacağı üzere Doğu planı için hiçbir şeyi şansa  
bırakmak istemiyor ve büyük bütünden ayırabileceği her parçayı  
kopartmayı arzuluyordu. Binbaşı Noel, bu amaç için yapılan ça-  
lışmaları oldukça güzel perdelemeyi başarıyor, Kürtler için bunu  
yaptığına onları inandırıyor. O, Kürtleri tanımlarken "bu coğ-  
rafiyanın yüzyıllardır Türkler tarafından ezilen, sömürülen ve asi-  
mile edilmeye çalışılan milletlerinden olarak" ifade ediyordu.  
Kendilerinin ancak bir İngiliz desteği ile self-determinasyon  
hakkını elde edebileceklerini belirtiyordu. Onun bu sözde devlet  
için düşündüğü sınırlar ise aklın ölçülerini zorlayacak niteliktey-  
di. Kuzeyde Van Gölü'nden başlayacak ve güneyde Süleymani-  
ye'ye kadar uzanacak büyük bir devlet tahayyül ediyordu.

---

süresince yardım gitmesini engellediler. Kuşatma altındaki İngiliz birlikleri açlıkla  
mücadele edemeyerek teslim olmak zorunda kaldılar. I. Dünya Savaşı içerisinde  
İngilizler Çanakkale'den sonra Kut'ül-Amare'de Osmanlı İmparatorluğu'na ikinci  
kez mağlup olmuşlardı. Osmanlı zaferi savaş içerisinde yankı uyandırırken  
İngiltere'nin büyük itibar kaybetmesine neden oldu.

Ayrıca kendisinin bizzat kaleme aldığı ve İngiliz Hava Kuvvetleri Bakanlığı Arşivlerindeki PRO, AIR 20/512 16.11.1918 tarih ve sayılı raporda; Süleymaniye Bölgesi için, bu yerin yıllık 250.000 Osmanlı lirası üretim gerçekleştirdiği, 100.000 liralık da tütün yetiştiriciliği yapıldığı, bu oranların toprakların İngiliz hâkimiyeti içerisinde olması ya da self-determinasyon ile yönetilmesi ile birlikte daha fazla rakamlara ulaşacağı belirtilmişti.<sup>121</sup>

Bu raporların içeriğinde daha neler yoktu ki? O tarihlerde üzerinde en çok kafa yorulan sorulardan birisine de yanıt veriyor, “Bağımsız bir Ermeni mi, yoksa bir Kürt devleti mi kurulmalı” sorusuna elbet kurulması gereken devletin İngiliz politikaları açısından Kürt devleti olması gerektiğini üstelik bunun için belli şartların gerekliliğini sıralıyordu: Yönetici veya yardımcı konumunda olan bireyler Kürtler arasından seçilmeli, oluşturulması planlanan Kürt birlikleri İngiliz danışmanlar tarafından yetiştirilmeli ancak Kürt komutanlar tarafından kumanda edilmeli, Kürt dili, hükümetin resmî dili olmalı, kanunlar Kürt gelenek göreneklerine göre şekillendirilmeli, yıllık vergi toplama sistemi Kürt adetlerine göre biçimlendirilmeli ve dağılımı insanların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde gerçekleştirilmeliydi.<sup>122</sup>

Binbaşı Noel ciddi anlamda Kürtçülük ideolojisini bir saplantı hâline getirmişti. Öyle ki onun tavırları ve düşünceleri Batı tarafından da hayretle izleniyordu. Öyle ki İngiliz belgelerinde bile kendisi ile ilgili olarak yazılan ifadelerin birisinde “Noel buraya Bağdat’tan geldi, sevimli bir insan, fakat müfrit mi müfrit: Kürt havarisi. Korkarım ki altından bir Kürt Albayı Lawrence çıkacak.” deniyordu.<sup>123</sup>

---

<sup>121</sup> Cengiz Kartın, a.g.y, s.5

<sup>122</sup> Cengiz Kartın, a.g.y, s.6

<sup>123</sup> Goothard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri (Çev. Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.144.

Binbaşı Noel, faaliyetleri sırasında Urfa'da aşiret reislerini parayla elde etme yolunu denemiş fakat Kürtler ve ileri gelenleri, hiçbir şartta Osmanlı birliğinden ve Türk kardeşlerinden ayrılmayacakları konusundaki kararlılıklarını ortaya koymuşlardı. Binbaşı Noel'in ilk önemli tespitlerinden birisi, ahalinin Türk yanlısı olmasıydı. Kürt aşiretler yabancı tahakkümünden çekinmekteydiler ve üstelik Ermeni ile İngiliz'i dinsel nedenlerden dolayı kendilerinden çok aynı görmekteydiler. Gözlemlerinde fark etmişti ki en katı Türk milliyetçi unsurlar bile, Kürtler ile Türkler arasında bir ayrımı kabul etmiyorlardı.<sup>124</sup>

İngilizler bağımsız Kürdistan vaatleriyle bütün Kürtleri isyana teşvik etmekle Anadolu'da örgütlenme aşamasında bulunan millî hareketi de durdurmak istiyorlardı. İngiliz menfi propagandaları Binbaşı Noel marifetiyle bütün hızıyla devam ediyordu. Bir yandan da Elazığ Valisi Ali Galip Bey ile iş birliği içinde Sivas Kongresi'ni basmak için gizli planlar peşindeydi. Bazı Ermeni ajanlar da Kürt kıyafeti giyerek bazı etkili Kürtlerle görüşüyor, Anadolu'daki millî hareketle ilgili bilgiler topluyorlardı.<sup>125</sup>

Bu noktada üzerinde durulması gereken bir konu, günümüz için de bir projeksiyon sağlaması nedeniyle oldukça önemlidir. Bu konu, Kürtlerin büyük bir çoğunluğunun İngilizler tarafından yapılan kışkırtmalara karşı duruşudur. Özellikle Erzurum Kongresi bilindiği gibi Doğu Bölgesi'ndeki millî kurtuluş hareketi için bir dönüm noktası olurken, Kürtlerin Türkler ile aynı amaç altında bir olduğu fikri daha da netleşmişti. Erzurum Kongresi'nin bölgeselliğinin üzerine topyekün birliktelik mesajının verildiği Sivas'ta toplanan kongreye temsilci olarak katılan çok fazla Kürt

---

<sup>124</sup> Suat Zeyrek, Milli Mücadele Sürecinde Türk – İngiliz Rekabeti: Kürt Sorunu, Türkiye Mecmuası, C.23/Bahar, İstanbul, 2013, s.121.

<sup>125</sup> Suat Zeyrek, a.g.y, s.123.

vardı. Sonuç bildirgesinde Türk ve Kürt'ün birbirinden ayrılmaz bir bütünün iki parçası olduğu altı kalın çizgilerle çizilerek vurgulanmıştı.

Kürtlerin bu cesur kararları aldığı sırada eski sadrazam Damat Ferit Paşa ile İngiliz temsilcileri arasında İstanbul'da ilginç bir anlaşma yapılmıştı. Bu gizli anlaşma ile Türkiye'nin müstakil bir Kürdistan teşkiline engel olmayacağı temin edilmişti. Damat Ferit Paşa böylece İngiliz Yüksek Komiseri Robeck'in bilgisi dâhilinde millî hareketi sekteye uğratmak için Kürt liderlerini kullanmak yönüne gidiyordu.<sup>126</sup>

Kurtuluş mücadelesinin başladığı ve sürdüğü dönem içerisinde Anadolu topraklarında farklı temellerde kurgulanan, farklı zeminlerden destek bulan toplam 23 isyan çıktı. Bu isyanlardan Kürt etnik kimliğini hedef alarak dışarıdan desteklenen isyanlara kronolojik olarak göz atacak olursak;

İlk dikkatimizi çeken Ali Batı ayaklanmasıdır. 11 Mayıs – 18 Ağustos 1919 tarihlerinde yaşanan söz konusu isyanın etki alanı Midyat, Nusaybin, Ömerkan, Dirilömer çevresiydi. Bu kısma kadar anlattığımız İngilizlerin, Osmanlı sonrası planlarına uygun tasarladığı Anadolu topraklarında Kürt ayrılıkçıları kışkırtarak onlar aracılığıyla bölgede dolaylı bir etkinlik sağlama politikasına uygun düşen tipik bir örnek olarak dikkat çekmektedir.

Binbaşı Noel'in gayretleri ve kışkırtmaları sonrasında bazıları için kulağa hoş gelen bağımsız bir Kürt devleti fikrine takılanlardan Ali Batı tarafından başlatılan bir kalkışmadır. Ali Batı tesadüfen sadece 1919'da ortaya çıkan birisi değildir. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre, II Meşrutiyet'in ilanından da önce kendisi eşkıyalığa başlamıştır. Kasım 1913 tarihli arşiv belgesinde, Diyarbakır Vilayeti sınırları içinde Ali Batı, Hüseyin Ferho ve Saruhanî

---

<sup>126</sup> Suat Zeyrek, a.g.y, s.125.

adlı şakilerin beş aylık takip ve alınan tedbirler sonunda teslim olmak zorunda kaldıkları ifade edilmiş, çevresi ve akrabalarıyla birlikte Elazığ'da hapsedilen Ali Batı, bir süre sonra adamları tarafından haptisten kaçırılmıştır.<sup>127</sup>

Ali Batı, İngiliz telkinleriyle faaliyetlerine başladığında ilk olarak kendisinin İstanbul Hükümeti ve Saray'ın kendisini Mardin Temsilcisi olarak görevlendirdiğine yönelik propaganda çalışmaları ile faaliyetlerine başlamış, etki çevresi oluşturmalarının ardından da 11 Mayıs 1919 günü emrindeki yüz silahlı adamı ile Nusaybin'e doğru harekete geçmiştir.

Ali Batı'nın Nusaybin'e varmasının ardından kendisine yönelik ilçe kaymakamı ve burada bulunan 24. Alay komutanı tarafından uyarının şifai yolla yapılması sırasında kendi kuvvetlerinin orada meskun askerî birliklerden daha üstün olduğunu anlayan Ali Batı tehditlerle harekete geçerek ilk olarak elindeki kuvvetle cezaevine yönelmiş, hatta burada yatan mahkumları serbest bırakmış ve halktan zorla para ve insan toplamaya başlamıştır. Olayın basit bir eşkıyalık hadisesi olmayacağının kısa sürede anlaşılması üzerine bölgedeki 5. Tümen Komutanlığının emri ile civardaki askerî kuvvetler birleştirilerek Ali Batı'nın üzerine gönderilmiştir. 4 Haziran'da Mekre yakınlarında bozguna uğratılan Ali Batı, bir grup adamıyla kaçmayı başarmıştır. 5. Tümen Komutanı, 6 Haziran'da bir bildiri yayınlayarak köylülerin ve aşiretlerin bu eşkıyaya yardımda bulunmamak şartıyla serbest olduklarını ilan etmiştir. Devam eden takip sonucunda Ali Batı, 18 Ağustos'ta gizlendiği Medah mevkiinde kısırılmış ve yapılan çarpışma neticesinde ölü olarak ele geçirilmiştir. Fikri temelde Ali Batı için

---

<sup>127</sup> İsmet Üzen, Mütareke Döneminde Bir Eşkıyalık Örneği: Ali Batı Olayı (6 Mayıs – 18 Ağustos 1919), T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Dergisi, Sayı:64, Ankara, [www.atam.gov.tr](http://www.atam.gov.tr), 21.09.2015

bir Kürdistan hayali olsa dahi söz konusu isyan, destek bulamaması ile hâlihazırda bir Kürt isyanı mıdır, değil midir; tartışılmaktadır. Ancak söz konusu hadise İngilizler'in Kürdistan fikri ile kışkırttığı olaylar açısından önemli bir örnektir.

Yine aynı temel üzerine değerlendirebileceğimiz bir diğer olay ise tarihimizde 1 Haziran-8 Eylül 1920 tarihleri arasında yaşanan Milli Aşireti Olayı olarak bilinen hadisedir. Yine İngiliz kışkırtması olarak değerlendirilebilecek olayın yanı sıra bu sefer Fransa tarafından da yapılan propaganda, para yardımı ve birtakım vaatler de söz konusu olayda dikkat çekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yerleşik olan aşiretleri Türklerden ayırarak bağımsız bir Kürdistan fikrine inandıran bu dış etkiler sonucunda bölgede yer alan ve Kürt kaynaklarında Kûran, Xidrekan, Kumnexşan, Çemkan, Qirwar, Mendan, Dêwan aşiretlerinin birlikteliğinden meydana geldiği belirtilen Milli aşiretinin ileri gelenlerinden Mahmut, İsmail, Halil, Bahur ve Abdurrahman Beyler Batılı iş birlikçilerinden de aldıkları cesaretle ilk önce Fransızlarla gizli temas kurmuş ve harekete hazır hâle gelmişlerdi.

Fransızlar'ın ise galibiyet hakları olarak gördükleri Urfa'yı haziran ayı başlarında yeniden ele geçirmeye çalıştıkları dönemde söz konusu aşiret, Siverek istikametinden isyana kalkışmıştı. İki ateş arasında bırakılmak istenen vatan toprağı bir bütün olarak kurtuluş mücadelesi veren TBMM Hükümeti için ciddi bir problemdi.

Tehdit değerlendirmesi yapan TBMM, isyana karşılık derhal bir tümenlik birliği bölgeye sevk etmişti (13. Kolordunun 5. Tümeni). 18 Haziran tarihine kadar devam eden çarpışmaların ardından aşiret kuvvetleri tutunamayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Ancak bu asiler bölgede tarihsel emelleri olan Batı tarafından yeniden teçhizatlandırılmış ve sayıca da ilk isyana göre göreceli üstün duruma geldikleri ağustos ayının son haftası ba-

şında yeniden saldırdıklarında bu kez Viranşehir'i düşürmeyi başarmışlardı. Ancak bu hadiseden sonra karşılarına yeniden çıkan 5. Tümen eylül başlarında onları tutunmaya çalıştıkları bölgeden geri püskürterek Suriye tarafına attığında isyan da tamamen nihayetlendirilmişti.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer isyan, Koçgiri İsyanı'dır. Söz konusu isyanının etkili olduğu bölge Sivas'ın doğusu ile Dersim'in batısı arasındaki Zara-Divriği-Kangal mıntıkasıydı. İsyanın ortaya çıkış şekli ve zamanlaması dikkatle incelendiğinde aşiretlerin kendileri tarafından planlanan bir kalkışmanın ötesinde, daha öncekilerde olduğu gibi kışkırtma ve dışarıdan desteklenerek ortaya çıkan bir ayaklanma olduğu görülmektedir. Ayaklanma, Londra ve San Remo konferanslar dizisinin yapıldığı ve Batı Anadolu'da Yunan işgalinin hızla devam ettiği bir dönemde gerçekleşmişti. İşin söz konusu bu tarafı detaylıca incelendiğinde amaç da kendiliğinden ortaya çıkıyordu. Toparlanmaya başlayan millî uyanışı durdurmak, ilgisini dağıtmak ve yıpratmak.<sup>128</sup>

Bu noktadan söz konusu kalkışma mercek altına alındığında, diğerleri yanında bir millî uyanış ve varoluş mücadelesi olan İstiklal Harbi'ni en çok tehlikeye düşüren kuşkusuz yukarıda saydığımız özellikleri ile Koçgiri İsyanı olmuştur.

Birinci İnönü Muharebesi'nden kazanç sağlayamayan ve Türk kuvvetlerinin güçlenmesine imkân vermeden imhasını sağlamak, Eskişehir ve Afyon stratejik bölgesini ele geçirmek, Sevr Antlaşması hükümlerini zorla Millî Hükümete kabul ettirmek maksadıyla 23 Mart 1921 günü ileri harekate geçen Bursa bölgesine çekilen 3. Yunan Kolordusu ve Uşak bölgesinde bulunan 1. Yunan Kolordusu Londra Konferansı'na gitmek için hazırlanan

---

<sup>128</sup> Akın Ağca, a.g.y S. 138

Türk temsilcileri daha yoldayken, tüm barış kapılarını kapayıp, biri Afyonkarahisar diğeri Eskişehir istikametinde iki koldan saldırıyı başlattılar. İsmet Paşa komutasındaki birlikler, karargâhı Eskişehir'de olmak üzere İnönü mevzilerinde savunma için ter-  
tiplendi. Yunan birlikleri muharebenin ilk dört gününde çok ba-  
şarılı olarak 24 Mart'ta Dumlupınar'ı, 27 Mart'ta da Afyon'u ele  
geçirdiler. Eskişehir yönünde gelişen Yunan saldırısı ise Birinci  
İnönü Muharebesi'nde takip edilen yoldan ilerlemekteydi. İnönü  
mevkiindeki çatışmalar 27 Mart sabahı başladı. Zamanlaması işte  
bu günlere denk getirilen isyan, Ankara'yı çok zor duruma soktu.  
Başlı başına bu parametre bile Türk düşmanlarının planlı bir şe-  
kilde çalıştıklarını göstermektedir. Koçgiri aşireti Sivas'ın İmranlı  
ilçesi merkezi olmak üzere, Sivas'tan Erzurum'a kadar yayılan bir  
alanda yaşam sürdüren bir aşiretti.

Kürdistan Teali Cemiyeti, Koçgirili aşireti şeyhi olan Mustafa  
Paşa'nın oğlu Alişan Bey'i aşiretin ağırlığından dolayı dönemin  
Dersim bölgesine cemiyetin şubesini açmak için gönderdiğinde,  
Alişan Bey, Baytar Nuri ile birlikte çalışmaya başlamıştı. Kendi-  
sine şahıslarla ilgili istihbarat gelen Mustafa Kemal Paşa, iki isim  
üzerinden faaliyetlerinden haberdar olduğu cemiyetin çalışmalara  
rından ötürü Doğu'da yaşanabilecek bir tehlikeyi öngördüğün-  
den önlemek için her iki ismi de görüşmek üzere çağırır. Gö-  
rüşme sadece Alişan Bey ile gerçekleşir. Alişan Bey kendisine ya-  
pılan tekliflere ikna olsa dahi, Baytar Nuri görüşme ve yapılacak  
teklifleri baştan reddetmektedir. Çünkü o Kürt devleti kurmayı  
hedeflemektedir.

1921 yılı başında etrafında söz sahibi belli başlı Kürt aşiretle-  
rinin reislerini toplayan Baytar Nuri, toplantıda artık yeni bir  
dönemin başladığı ve tüm dünyayı saran millî devletler dalgasının  
önünde kimse ve hiçbir gücün duramayacağından bahisle bekle-  
nen zamanın geldiği ve artık bağımsız bir Kürt devletinin kurul-  
masının gerekliliği konusunda orada bulunanları ikna eder.

Bu toplantı öncesi zaten Ankara'daki TBMM Hükümeti'ne bir muhtıra göndermişlerdi. Muhtıra da şu talepler bulunmaktaydı:

- 1) Ankara Hükümeti'nin İstanbul Hükümeti'nce Kürdistan'a tanınmış olan muhtariyeti kabul ettiğini açıklaması,
- 2) Ankara Hükümeti'nin muhtırayı kaleme almış bulunan Dersimli liderlere muhtar Kürdistan'ı idare tarzına dair malumat vermesi,
- 3) Elazığ, Malatya, Sivas ve Erzincan hapisanelerinde bulunan Kürtlerin derhal salıverilmesi,
- 4) Kürt ekseriyete sahip vilayetlerde bulunan Türk memurların derhal çekilmesi,
- 5) Koçgiri havalisine gönderilen Türk askerî kuvvetlerinin geri çekilmesi.<sup>129</sup>

İkinci muhtıra çok daha sert bir dille ve kesin bir taleple kaleme alınacaktı. Bir muhtıradan çok tehdit mektubunu andıran metinde "Sevr Anlaşması gereğince Diyarbakır, Elazığ, Van ve Bitlis illerinde bağımsız bir Kürdistan kurulması gerekiyor. Bu nedenle bu oluşturulmalıdır. Yoksa bu hakkı silah zoruyla almaya mecbur kalacağımızı beyan ederiz."<sup>130</sup> deniyordu.

İsyanın ana taarruzu 1921 yılının Temmuz ayında Zara'da karakola saldırılarak başlamıştı. Burada kendilerine mukavemette bulunmaya çalışan jandarma kuvvetlerini de püskürtmeyi başarak ilerlemelerini sürdüren asiler, Kemah'ı da ele geçirmişlerdi. Ankara Hükümeti süratle Koçgirili Alişan Bey'i kaymakam vekilliğine, kardeşi Haydar Bey'i de bucak müdürlüğüne atayacaktı. Ancak bölgeye gelen bu iki isim, tam tersi, ayaklananlara yardım

<sup>129</sup> Safiye Dünder, Kürtler ve Azınlık Tartışmaları, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2009, s.92.

<sup>130</sup> Uğur Mumcu, Kürt İslam Ayaklanması 1919-1925, Tekin Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.25.

edeceklerdi. İsyân gittikçe büyümüş, 50 binden fazla silahlı insan bir araya gelmişti. Bölgede Türk köylerine saldıran isyancılar büyük katliamlar yapıyorlardı. Bu esnada Yunanlar da Bursa'yı ele geçirmişlerdi. Ancak isyanın büyümesi üzerine Nurettin Paşa komutasındaki Merkez Ordusu 11 Nisan 1921'de isyancıların üzerine yürütüldü. Üstelik, Topal Osman komutasındaki Giresun Alayı da Nurettin Paşa'nın emrine verilmişti. 17 Haziran tarihinde isyan tamamen bastırılacaktı. İsyânı bastıran Nurettin Paşa önlem olarak isyan çıkartan aşiretlerin batıya Türk köylerinin yanına iskan ettirilmelerini önerecekti ancak TBMM'de bulunan bölge milletvekilleri bunu kabul etmedikleri gibi Nurettin Paşa'nın isyanın bastırılması sırasında katliam yaptığını söylediler ve görevinden uzaklaştırılarak yargılanmasını istediler. Bu noktada Mustafa Kemal, tüm muhalefete ve Bakanlar Kuruluna karşı tek başına Nurettin Paşa'yı savunmuş ve onun ağır bir işleme tabi olmasına izin vermemiştir.

Bu isyanla ilgili bir diğer nokta da isyan öncesindeki desteğin anlaşılabilmesini sağlamak bakımından oldukça önemlidir. Bu nokta dönemin Amerikan askerî ataşesi tarafından, Washington'a bildirilen bilgi notundaki İngiliz faktörüdür. Bu bilgi notunda; *"... Yunanlılar, önemli bir zafer kazanırlarsa, Kürt isyanı, Türkiye'nin arkasını ciddi bir biçimde tehdit edebilir. Ancak Batı'daki savaş Türklerin lehine gelişirse, Türkler, ellerindeki yarım düzine yetenekli liderlerden biriyle Kürt Sorununa son verebilir. İngilizler, kuşkusuz bu durumu bilmektedirler. Gene de Kürt Sorunu ile meşgul olduğu sürece Mustafa Kemal'in Musul'a el koyamayacağını düşünmektedirler. Dolayısıyla Kürt akımına yardımcı olmaktadır."*<sup>131</sup>

---

<sup>131</sup> Uğur Mumcu, a.g.e, s.22.

## CUMHURİYET TÜRKİYESİ VE KÜRT İSYANLARI

2. İnönü Savaşı'nın kazanılması ve Türk ordularının sahip olduğu mevzilerdeki olağanüstü direnişi, işgal kuvvetlerinin gözünü korkuttu. 10 Mayıs 1921'de General Harrington, İngiliz makamlarına yazdığı bir yazıda "Mustafa Kemal tamamen haşindir. Bizim içeride ve dışarıdaki güçlerimizi iyi bilmektedir. Tarafsızlığımıza inanmamaktadır. Yunanlıları yine yeneceğinden ve daha sonra da bizi buralardan kovacağından emin gibidir." ifadesi yer aldı. Artık emperyalizmin Türk sorununu çözmek için tüm destek ve umutlarını bağladıkları Yunan ordusu anakaradan aldıkları takviye ile çok planlı ve güçlü olarak Ankara'ya doğru ilerleyerek bu başkaldırıcıyı kökten çözmek niyetindeydi. M. Kemal Paşa Batı Cephesi Harp Karargâhı'na giderek Türk ordusunun, Sakarya'nın doğusuna kadar çekilip yeniden tertiplenmesi kararını verdi ve uyguladı.

5 Ağustos 1921'de M. Kemal Paşa'ya TBMM'ce 3 ay süreyle başkomutanlık görevi ve yetkisi verildi. 11 Ağustos 1921'de yine bir Amerikalı gazeteciye verdiği beyanatta, kendi kararlılığını ve millete olan güvenini şu cümlelerle ifade etmişti: "Biz Türkiye'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü kurtarmaya çalışıyoruz. Allah-

'ın yardım ve Türk milletinin yenilmez kuvveti sayesinde amacımıza ulaşacağız."<sup>132</sup>

Mustafa Kemal 23 Ağustos.1921'de başlayan ve 22 gün 22 gece devam eden Sakarya Meydan Savaşı'nı en ileri hatlarda yönetti ve bu arada TBMM'de, sürekli bilgi verdi. Yabancı gazetecilere beyanlarda bulundu. 13 Eylül 1921'de Yunan ordusunu Sakarya Nehri'nin batısına attı ve 14 Eylül'de genel seferberlik ilan ederek milletinin bütün gücünün kurtuluş amacına tahsisini istedi. 19 Eylül'de Ankara'ya dönüp TBMM'ye Sakarya Meydan Savaşı hakkında bilgi sundu ve Meclis kendisine kanunla gazilik unvanı ve mareşal rütbesi verdi. 20 Ekim 1921'de TBMM, Fransız hükümeti ile Ankara Anlaşması'nı imzaladı ve 31 Ekim'de Gazi M. Kemal'in başkomutanlık süresi 3 ay daha uzatıldı. Gazi M. Kemal'in önderliğindeki hareketin başarıları, dünyanın ileri gelen devletlerini ciddi endişeye sevk etti. Bu endişenin temelinde, Millî Mücadele harekâtının nereye kadar genişleyeceği ve nerede duracağı konusundaki belirsizlik vardı. Mustafa Kemal ise bu konuda oldukça netti. Yabancı gazetecilerin bu amaçla sordukları bir soruya "Türk barış şartları, Misak-ı Millî'nin ilan edildiği 28 Ocak 1921'den beri herkesçe bilinmektedir." diyordu.<sup>133</sup>

26 Ağustos saat 04.00'te Batı'nın tüm hesapları bozulmuş ve korktukları başlarına gelmişti. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, yanında İsmet ve Fevzi Paşalar ile birlikte Kocatepe'ye geldi. Yarım saat sonra Büyük Taarruz müthiş bir topçu ateşiyle başladı. Bombardımanın ardından piyade hücumu geçti. Altı ayda aşılmaz denilen mevziler daha birkaç saat geçmeden Türk birlikleri

---

<sup>132</sup> Hüseyin Ağca,

[http://www.akmb.gov.tr/templates/resimler/File/ATATURK\(1881-1938\).pdf](http://www.akmb.gov.tr/templates/resimler/File/ATATURK(1881-1938).pdf)

<sup>133</sup> Bora İYİAT, a.g.e, s.116.

tarafından alındı. Fahrettin Altay komutasındaki süvarilerin çevirme harekâtıyla 4 gün içinde düşman birliklerinin büyük bir bölümü, komuta kademesi esir edilerek imha edilmişti. Zafer kazanıldıktan sonra artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı kesinleşmişti. Millî Mücadele başarıyla sonuçlanmıştı, artık daha adil koşulların üzerine oturması gereken ve Türk'ün hâlâ dimdik ayakta olduğunun bir anlamda ispatı olacak barış yapılacaktı. Batılı devletler bu görüşmeler için toplanacak konferansın İsviçre'nin Lozan kentinde toplanmasını teklif etmişlerdi. Ancak hâlâ Anadolu işgali ile başaramadıklarını başarmak istedikleri, kötü talihlerini tersine çevirecek bir planları vardı. Lozan'da toplanacak konferansa zaferin sahibi olan büyük Türk milletinin temsilcisi olan TBMM ile birlikte İstanbul'dan da temsilciler çağırılmıştı. Millî Mücadele'ye gereken desteği vermeyi bir yana bırakın, her türlü fenalığın kaynağı olan İstanbul vasıtası ile bir ikilik yaratılmak isteniyordu. Bu tavır karşısında Mustafa Kemal zekice bir hamleyle TBMM'de bir konuşma yaparak Meclisten saltanatın kaldırmasını talep etti.<sup>134</sup>

İsviçre'de toplanması kararlaştırılan Lozan Konferansı 20 Kasım 1922' de açıldı. İlk oturumunda mağrur Avrupalılar, savaş meydanlarında alamadıkları sonucun masa başında alınacağından emin olarak oturdukları masada beklediklerinin aksine, karşılarında haklarını savunan ve dik duran bir Türk delegasyonu bulmuşlardı. Bu şekilde bir anlaşmaya varılamayacağı belliydi. Bu nedenle görüşmeler 4 Şubat 1923'te kesintiye uğradı. 23 Nisan tarihinde yeniden başlayan görüşmeler nihayet 24 Temmuz 1923'te antlaşmanın imzasıyla son buldu.

---

<sup>134</sup> Bora İYİAT, a.g.e, s.117.

Lozan'daki görüşmelerde ve imzalanan antlaşmanın sonucu tüm umutlarını başta İngiltere olmak üzere Batılı dostlarına bağlayan ayrılıkçı ve iş birlikçi Kürtler için tam bir hayal kırıklığı olmuştu. Daha önce büyük emperyalist güçler tarafından kendi kaderlerini belirleme hakkı verilen Kürtler, şimdi yalnız bırakılmış ve Kürtler uluslararası bir mesele olmaktan çıkartılarak, sınırları içinde kaldığı ilgili devletlerin bir iç meselesi hâline getirilmişti.

Özetle söz konusu antlaşma bir dönüm noktası olarak değerlendirilmeliydi çünkü Lozan'la birlikte Kürt meselesi, uluslararası niteliğini kesin olarak kaybedecekti. Uluslararası arenada ilgi dışı bir mesele olması ile birlikte Kürt ayrımcıları artık kendi bölgelelerinde ve sınırları içinde oldukları devletler nezdinde ayrılıkçı etkinlik yürüteceklerdi. Bir diğer önemli nokta ise coğrafi anlamda bakıldığında zaman görülebiliyordu. Osmanlı ve İran coğrafyasında yaşayan Kürtler adı geçen iki ülkenin kati sınırlarını belirleyen 1639 Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla, doğu-batı olarak ikiye bölünmüştü. Lozan bu iki parçalı coğrafi yapıyı yeniden ortadan bölerek (kuzey ve güney) dört parçalı bir hâle getiriyorlardı.

Cumhuriyetin kurulacağı, 1922 başından itibaren ortaya çıkmıştı. Padişah Vahdettin bile Şubat 1922'de Avrupa'ya giderken kendisiyle görüşen Yusuf Kemal Tengirşenk'ten Türkiye Büyük Millet Meclisinin cumhuriyetçi olup olmadığını öğrenmeye çalışmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın cumhuriyeti ilan edeceğine dair haberler dolaşmaya başlamıştı. Mustafa Kemal, Hakimiyeti Milliye, Yenigün ve Öğüt gazeteleri muhabirlerine 6 Aralık 1922 tarihinde verdiği demeçte Halk Partisini kurma kararını açıklamıştı. 8 Nisan 1923 tarihinde ise dokuz maddelik parti programını açıklamıştır. Mustafa Kemal 27 Eylül 1923 tarihinde Viyana'nın bü-

yük bir günlük gazetesi Neue Freie Presse muhabirine verdiği mülakatta Cumhuriyetten bahsetmişti.

9 Eylül 1923 tarihinde “Halk Partisi” kurulacaktı. Cumhuriyetin ilanı yaklaştıkça önce birtakım hazırlıklara girişilmesi gerekiyordu. 25 ve 26 Ekim 1923 tarihlerinde Çankaya’da bu durumun görüşülmesi sırasında Mustafa Kemal, Vekiller Heyetinin istifa etmesi gerektiğini söylemişti. Bu konu burada görüşülerek karara bağlanmış ve 27 Ekim 1923 tarihinde Fethi Bey kabinesi istifa etmişti. 29 Ekim Pazartesi günü öğleden önce Halk Partisi grubu Fethi Bey’in başkanlığında toplanarak son bir değerlendirme yapmıştı. Mustafa Kemal tarafından hazırlatılan kanun 29 Ekim 1923 tarihinde Teşkilatı Esasiye Kanunu’nun bazı maddelerinin değiştirilmesi başlığı ile Büyük Millet Meclisinin onayına sunulacaktı.<sup>135</sup>

Bu kanuna göre;

#### Madde 1

Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü, halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır. Türkiye Devletinin Şekli hükümeti Cumhuriyettir.

#### Madde 2

Türkiye Devletinin dini İslam’dır. Resmi dili Türkçe’dir.

#### Madde 4

Türkiye Devleti Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur. Meclis hükümetin kısımlarını icra vekilleri vasıtasıyla idare eder.

---

<sup>135</sup> Selçuk Duman, Mustafa Kemal’de Cumhuriyet Düşüncesinin Doğuşu ve Cumhuriyet’in Nitelikleri – Makale, Kastamonu Eğitim Dergisi, Kastamonu, Mart 2006.

### Madde 10

Türkiye Reisi Cumhuru, Türkiye Büyük Millet Meclisi Heyeti Umumiyesi tarafından ve kendi üyeleri arasından bir seçim devresi için seçilmiş olur. Görevi yeni Reisi Cumhurun seçilmesine kadar devam eder. Tekrar seçilme hakkı vardır.

### Madde 11

Türkiye Reiscumhuru devletin Reisidir. Bu sıfatla lüzum gördükçe meclise ve heyeti vekiliye başkanlık eder.

### Madde 12

Başvekil Reiscumhur tarafından ve Meclis üyeleri arasından seçilir. Diğer vekiller, Başvekil tarafından yine meclis üyeleri arasından seçildikten sonra heyeti umumiyesi Reiscumhur tarafından meclisin onayına arz olunur. Meclis toplantı halinde değilse, meclis toplantıya çağrılabilir.<sup>136</sup>

İşte bu kanun teklifini Meclis ele alarak tartışmaya başladı. Antalya Mebusu Rasih Hoca söz alarak ağır ve dokunaklı bir konuşma yapmıştı. Sözlerini “Din bakımından da en muvafık Hükümet şekli Cumhuriyettir” diye bağladı ve haykırdı: “Yaşasın Cumhuriyet!” Meclis birden dalgalandı. Cumhuriyet tartışmaları ile ilgili en güzel tarifi Osmanlı müderrisliği, nazırlık ve ayan üyeliği yapmış olan Abdurrahman Şeref yaptı. “Hakimiyeti Milliye, Kayıtsız Şartsız Milletindir; Kime sorarsanız sonuç bu, Cumhuriyet demektir. Doğan çocuğun adıdır. Ama bu ad bazılarına hoş gelmezmiş, varsın gelmesin.” Bu tartışmaların ve cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından Mecliste yapılan oylamaya

---

<sup>136</sup> Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre 2, İç. Sen 1, Cilt 3, S. 90.

158 kişi katılmış ve tamamının oyu ile Mustafa Kemal Cumhurbaşkanlığı seçilmişti.<sup>137</sup>

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte yurt içinde devrimleri kabul etmeyenlerin yanında bazı Kürt kesimlerinin menfaat ve şahsi nüfus çıkarları, yurt dışında ise İngiltere, Fransa, Rusya ve İran gibi ülkelerin tahrikleri sonucu, Osmanlı'nın son döneminde ve Millî Mücadele döneminde olduğu gibi Kürtçülük fikri ön plana çıkmaya başlamıştı. Kürt devleti kurma fikriyle başlayan ilk ayaklanma 1924 yılında Hakkari'deki Nasturiler İsyanı idi. Bu noktada isyana konu olan Nasturilerin kim olduklarından bahsetmek gerekir.

Nasturiler hakkında farklı kaynaklarda ağırlıklı olarak verilen bilgi, onların Asur halkının bakiyesi olan bir topluluk oldukları ve söz konusu bölge üzerinde yerleşik yaşam sürdüren ilk Hristiyan grup olduklarıdır. Temelde onlar hakkında uzlaşılan bir diğer bilgi de Süryani<sup>138</sup> mezhebine bağlı Hristiyan Kürt olduklarıdır.

Süryanilerin, Türk tarihi içerisinde adını en önemli şekilde yazdırarak varlıklarını hatırlatmaları İngiliz kışkırtması sonucu

---

<sup>137</sup> Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, I. Cilt, İstanbul, 1979, s.143.

<sup>138</sup> Süryaniler 4000 yıldır Mezopotamya'da yaşamaktadır. Kudüs'ten sonra Hristiyanlığı kabul eden ilk İsevilere Antakya'da oturan Süryaniler olduğu iddia edilmektedir. Süryani kilisesi Antakya'da kurulan en eski kiliselerden biridir. Süryani halkının kökeni ile ilgili ciddi tartışmalar vardır. Bu tartışmalar arasında iki grup öne çıkmaktadır. Bu taraflarda ilki Süryani aydınlarının oluşturdukları ve adına 'Asurcu' dedikleri grup, diğeri ise bunlara karşıt ve daha muhafazakâr kanadı oluşturan ve kendilerini 'Aramici' olarak niteleyen gruptur. Asurcular öncelikle siyasal bir toplum olma iddiasını taşırlarken, Aramiciler ise Hristiyanlık inancı temelinde birlik ve beraberliklerini koruma fikrini benimsemektedirler. Bu iki ana eğilimin dışında ise bir grup tarihçi Süryanilerin kökenini eski Mezopotamya halklarına dayandırma eğilimindedir.

başlattıkları ayaklanma ile olmuştur. Tarih söz konusu ayaklanmayı kayıt altına alırken bir başka politik kriz ile birlikte değerlendirmekte, böylece isyanın nedenselliği de daha net anlaşılabilir. Söz konusu kriz 1924 yılında yaşanan Musul Krizi'dir. Bilindiği gibi Lozan görüşmeleri sürerken tıkanmanın önlenmesi ve öncelikli koşul olan barışın sağlanması için bazı konular daha sonra görüşülmek üzere Lozan sonrasına bırakılmıştı. Söz konusu meselenin çözümü için alınan karar ise sorunun iki taraf arasında dokuz ay içinde, görüşmelerle çözüme kavuşturulmasıydı. Bu süre içerisinde taraflar arası bir sonuca varılamadığı takdirde ise konu bizzat Milletler Cemiyetinin yetki alanı çerçevesinde değerlendirilecek, Milletler Cemiyeti sorunun çözümü için bir karar verinceye kadar da sorunun muhatabı olan taraflar mevcut yapıyı bozacak her türlü tavır ve davranıştan kaçınacaklardı.

Savaş kavramı, zaman içerisinde farklı ele alınarak değerlendirilmiş ancak XX. yy.a gelindiğinde ve özellikle I. Dünya Savaşı'nın ardından yarattığı yıkıcı etkileriyle savaş olgusu yasaklanması öngörülen bir eylem hâline gelmişti. Nitekim, Milletler Cemiyeti ile başlayan süreç içerisinde bazı kısıtlamalar getirilmişti. Milletler Cemiyet Misakı esas olarak kuvvet kullanımını yasaklamamış; üye devletler, sadece bazı girişimler (hakemlik, arabuluculuk, tahkim gibi) sonuçlanıncaya kadar savaşa başvurmayacaklarını taahhüt etmişlerdi. Bu yönüyle Milletler Cemiyeti, devletlerin savaş haklarını tümüyle elinden alan bir düzenleme ortaya koymamış, sadece yukarıdaki durum gibi bir sınırlandırma getirmişti.

Milletler Cemiyetine verilen bu önemli taahhüte rağmen İngiltere söz konusu coğrafyadaki emellerini şansa bırakmak istemiyordu. Vazgeçmek istemediği bu stratejik bölge için ortaya at-

tığı nüfus ve Hristiyan demografi tezini desteklemek maksadıyla kullanabileceği argüman belliydi. Üstelik sadece Musul değil, sömürgelerine katmayı planladığı Hakkari için de Nasturiler biçilmiş kaftandı. Gizli anlaşmalar, nüfuz ve etki ajanlığı yapacak misyonerler faaliyetlerine başlamışlardı.

İngilizler tarafından kışkırtılan Nasturiler ilk olarak Hangediği bölgesi civarında, Hakkari Valisi Halil Rifat Bey'i esir alır, ardından da bölgedeki askerî birliklere yönelik saldırıya geçerler. Üstelik bu saldırı sırasında bölgenin jandarma komutanını da şehit ederler. İngiliz klasik politikası; savaşlardan bıkmış ve barış içinde yaşamak isteyen dünya önünde direkt bir müdahalede bulunmadan kullandıkları taşeronlarla amaçladıklarına ulaşmayı hedeflerken söz konusu eylemi bir Türk-Nasturi savaşına çevirmek ve Türk barbarlığını dünyaya göstermek yönündeydi.

Tam bu noktada genç Türkiye Cumhuriyeti önemli bir askerî ve politik direnç göstererek Nasturilerin arkasındaki İngilizlerle savaşmayı, olayın bütün sorumluluklarını alma inisiyatifi gösterecek Bakanlar Kurulundan 14.08.1924 tarihli bir karar çıkartarak Cafer Tayyar Paşa<sup>139</sup> komutasındaki 7. Kolordu'yu isyanı bastırmakla görevlendirdi. 7. Kolordu hâlihazırda Diyarbakır'da konuşluydu. Kısa sürede hazırlıklarını yaptı. Özellikle silah altında bulunan askerlerin ağırlığı acemi askerlerdi. Hemen söz konusu

---

<sup>139</sup> Kurtuluş Savaşı sırasında Trakya harekâtını yöneten ve Cumhuriyet Terakkiperver Partisi kurucuları arasına giren Cafer Tayyar Paşa (Eğilmez) Plevne kahramanlarından Yüzbaşı Enma Efendi'nin oğludur. Çanakkale Savaşları'na katıldı. I. Dünya Savaşı bitiminde Kurtuluş Savaşı'na katıldı ve Trakya Cephesi'ni yönetti. Birinci ve İkinci Büyük Millet Meclisine Trakya milletvekili olarak girdi. Nasturi İsyanı'nı bastırdıktan sonra, ordudan kesin olarak ayrıldı. Cumhuriyet Terakkiperver Fırkasına katıldı. Kaderin cilvesi; benzer bir ayaklanma olan Şeyh Sait İsyanı'ndan sonra kapatılan partisinin bazı yöneticileri ile birlikte yargılandı. Daha sonra suçu bağışlanarak tahliye edildi.

birlikler tecrübeli askerlerle takviye edildi. İsyan ise şiddetini artırıyordu. Üstelik Çal, Dramar, Çölemerik güneyi ve Beytülşebap'a yayılmıştı.

Bu arada kaçırılan Vali Halil Rifat Bey, Irak'taki etkili aşiret reisleri ve önemli bazı kişilerin arabuluculuğu sonucu serbest bırakılmıştı. 7. Kolordu sınırlar içerisinde ve dışında toplam 10.000 kişilik bir güce ulaşmıştı. 11 Eylül günü karşı taarruz başlamıştı. Taarruz süresi boyunca İngiliz uçakları Irak sınırının da belirsizliğini fırsat bilerek sürekli gösteri uçuşları ve keşif yapıyorlardı. Bu hem Türkiye'ye gözdağı vermek içindi hem de Nasturilere yanınızdayız mesajı veriliyordu. Türkiye ise bir yandan Nasturiler üzerine saldırısını sürdürürken diğer yandan da İzmir'den getirdiği 8 uçakla gerekirse Musul'a girebileceğinin mesajını veriyordu. Nasturilerin çıkardığı isyan kesin olarak 28 Eylül 1924'te son bulmuş ve isyan neticesinde az sayıda sağ kalan ve esir düşmeyen Nasturiler ise İngiliz mandası altındaki Irak'a sığınmışlardı. Bu isyandan sonra 1925 yılında Siirt, Sason ve Silvan bölgelerinde Raçkotan ve Raman İsyanı, Hakkari bölgesinde Şemdinli İsyanı, yine Siirt bölgesinde Sason İsyanı yaşanacaktı. Ama kuşkusuz tarihe en ciddi kalkışma olarak geçecek olan Şeyh Sait İsyanı olacaktı.

Altında yatan temel amaç Kürdistan olan bu isyan için ise karakteristik bir evrilme yaşandığını söylemek mümkündür. Türkiye'de 1924 yılı ile yaşanan radikal devrimlerle dönüşen sosyal ve idari yapı ve özellikle laiklik yönünde bir sert dönüş, Kürtçülüğün bu seferki argümanının irticai temelden çıkış bulmasına neden olmuştur. Bu anlamda özellikle hilafetin kaldırılması önemli bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu isyandan bahsetmeden önce hilafet makamı ve bunun ortadan kaldırılmasının nedenlerinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

Cumhuriyet ilan edilip saltanat kaldırıldıktan sonra büyük oranda devlet şekillenmeye başlamıştı ancak hâlâ önemli bir eksiklik vardı. Yeni ve genç cumhuriyet için hilafet makamı önemli bir zaaf ve tehditti.

Bilindiği gibi İslam tarihinde halifelik, Peygamber' in ölümü üzerine ortaya çıkan bir kurumdu. Hilafet, İslam içinde en uzun kalmış kurumlardan birisiydi ve uzun bir süre İslam toplumunun liderliği iddiasıyla şekillenerek tarihsel gelişim sürecinde İslam tarihsel serüveniyle iç içe idi. Arapça "halife", peygamberin yerine kaim olmak üzere İslam camiasının en yüksek reisinin unvanıdır. Halife, İslam dininin esaslarına göre hem baş imam hem de devlet başkanı olarak iki iktidarı birden temsil etmekteydi.<sup>140</sup>

Türkler Selçuklu Devleti'nin kuruluş döneminde halifeliği ele geçirmişler fakat bu sanı almak gereğini duymamışlardı. 1058 yılında Bağdat'a giren Tuğrul Bey, halifeyi makamında bırakmış, kendisine yalnızca Sultan-ı İslam unvanını almayı uygun görmüştü.<sup>141</sup> Doğu seferi sonrasında Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı ele geçirdi orada Halife III. El Mütevekkil ile karşılaştı. Halife Mütevekkil birçok bilgin ve sanatçı ile birlikte İstanbul'a gönderildi. Padişahın İstanbul'a dönüşünden sonra halifenin uygunsuz hareketleri görülmüş ve Yedikule'ye hapsedilmişti. Kanuni'nin tahta çıkmasıyla affedilerek Kahire'ye dönmesine izin verilmiş ve orada ölmüştü. Yavuz Selim'in halifeliği devraldığı yönünde yanlış bir kanı bulunmaktaydı. İncelendiğinde ise Yavuz Sultan Selim'in,

---

<sup>140</sup> Oğuz Aytepe, Yeni Belgelerin Işığında Halifeliğin Kaldırılması ve Hanedan Üyelerinin Yurt Dışına Çıkarılması, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Kasım Sayısı, Ankara, 2002, s.32.

<sup>141</sup> Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi (3.Kitap) 1. Bölüm, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000, s.112.

şehzadesi Süleyman ile yazışmalarında Halifeliği üzerine aldığına dair hiçbir şey bulunmamaktaydı.<sup>142</sup>

O döneme dair gerek Osmanlı kaynaklarında gerekse Arap kaynaklarında bulunan belgelerin hiçbirinde, bunun yanı sıra o yıllarda yazılmış kitaplarda böyle bir devir işlemini gösteren kayıt yoktur. Yavuz Selim, zannedildiği ya da bilindiği gibi sefer sonunda halife unvanını değil eski kutsal hilafet emanetlerini almıştı. Bu emanetlere sahip birisi olarak kullandığı unvan "hadimü'l haremeyni'ş-şerifeyn" (kutsal Mekke ve Medine'ye hizmet eden) unvanıydı. Tarihsel dayanağı olmamasına rağmen hilafet makamına ilişkin bu iddiaların kaynağı neydi, sorusunun cevabı 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması<sup>143</sup> sonrası dönem incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu iddianın ortaya atılışı o olay sonrasında rastlamaktadır.

Osmanlılar, kaybettikleri ülkeler üzerinde padişahın sözde manevi gerçekte dünyevi haklarını korumak için halife unvanından yararlanmayı ümit etmişlerdi. Kırım 1783'te Rusya tarafından ilhak edilince Osmanlı halifelik iddiaları da temelsiz kalacaktı. Fakat Osmanlı padişahları halife sanını kullanmaya devam etmişlerdi. Osmanlı Devleti parçalanırken II. Abdülhamit, İslam birliğinin kurulmasında halifeliği çok önemli bir araç olarak kullanmıştı. Bütün çalışmalara karşın, siyasal gelişmeler ve ulusçuluk akımının Müslüman ülkelerde de başlaması, kurtarıcı olarak gö-

---

<sup>142</sup> Feridun Bey, *Mecmu'a-i Münşeat-i Selatin*, İstanbul, 1858.

<sup>143</sup> Küçük Kaynarca Antlaşması sonucu, Osmanlı Devleti, arazi itibarıyla fazla kayba uğramamasına rağmen Rusların Eflak ve Boğdan'a karışmaları, istedikleri yerlerde konsolosluk açabilmeleri ve Ortodoksların hamisi sıfatını takınmaları gibi maddeler sebebiyle, zayıf anlarında, devamlı olarak bu devletin saldırılarına maruz kalacaktı. Üstelik antlaşma ile Kırım'a özerklik verilmesi Rusya'nın sonradan Kırım'ı egemenliği altına alması için bir atlama taşı oluşturmuştu.

rülen halifelik sanını etkisiz kılmıştı. İngiliz şairi Wilfrid Scawen Blunt, "ruhani hilafet" kavramını gündeme getirmiş ve düşüncelerini Mekke Şerifi ve Mısır Hidivi'ne anlatmıştı. Mekke Şerifi Hüseyin, İngiltere'nin kışkırtmasıyla 1916'da Osmanlı Devleti'nin cihat ilanına rağmen ayaklanmıştı. Suriye'de hilafetin Osmanlılardan alınarak bir Arap halifeliği kurulması amacıyla bir dernek bile kurulmuştu. İttihat ve Terakki yöneticileri kaybedilen topraklar üzerinde siyasi nüfuz kurmak amacıyla cihat ilan etmiş fakat bu çağrıya Türk Müslümanlarından başka uyan olmamıştı. Halifenin manevi varlığı, imparatorluk içindeki toplulukların milliyetçilik cereyanlarının yayılmasını önleyememiş; Mondros Müttarekesi sonrasında imparatorluk topraklarını işgal eden İngiliz ve Fransız ordu birliklerinin içinde Müslüman askerlerinin de bulunması sakıncalı bulunmamıştı. Padişah dinî yetkilerini, manevi otoritesini, Anadolu'da düşmanla savaşan kahramanları, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ölüme mahkûm etmekte bir sakınca görmemişti. Bunca kötü harekete araç edilmiş Halifelik, kimileri için hâlâ padişahın tanrısal gücünü niteleyen, mukaddes, bütün Müslümanların ortak kurumu idi ve vazgeçilemezdi.<sup>144</sup>

Cumhuriyetin ilanının ardından Mustafa Kemal, hilafet kurumu ile ilgili öngörülerinde yanılmadığını görüyordu. Tüm yandaşlar Cumhuriyet'i tekrar saltanata dönüştürmek isteyenlerin güç aldığı merkezin hilafet makamı olduğunu gösteriyordu. İskipli Atıf Hoca ve Milletvekili Şükrü Hoca bu dönemde birer kitap yayımlamışlardı. Atıf Hoca "İslam Yolu" adlı kitapta halifenin din işlerinin yanında dünya işlerine de bakması gerektiğini savunuyordu. Şükrü Hoca'nın "Hilafeti İslamiye" ve "Büyük Millet Meclisi" adlı kitabında "Halife Meclisin, Meclis Halifenin-

---

<sup>144</sup> Oğuz Aytepe, a.g.y, s.32.

dir" sloganı işleniyordu. Ona göre devlet başkanı olacak kişi padişah ve halife diye iki ayrı san yerine halife diye anılmalıydı. Bu yayınlardan güç alan Abdülmecit, zaman zaman hükümdar gibi davranmaya başlamıştı. Mustafa Kemal'e gönderdiği bir telgrafta bu büyük değişikliği "yenilenen hükümet biçimi" olarak nitelemişti. Padişah oğlu olduğunu vurgulamak için imzasını "Abdülmecit bin Abdülaziz Han" diye atmıştı. Halife-i Müslimin sanı ile yetinmeyip buna Zıllullah'ı (Tanrı'nın Gölgesi) da ekleyerek hükümetin talimatı dışına çıkıyordu. Öte yandan cuma selamlıkları düzenliyor, İstanbul'daki yabancı devlet temsilciliklerine görevliler göndererek ilişki kurmaya çalışıyordu. Bu durum Ankara'daki geriye dönüş ve halifelik yolundan sultanlığa gidiş kuşkusunu daha da arttırdı.<sup>145</sup>

1924 yılı başında halifeliğin kaldırılmasının gerekliliği daha net görölüyordu. Halife, İstanbul'a gelen hükümet üyelerinin kendisini ziyaret etmemelerinden üzüntü duyduğunu belirtmiş ve 'Halifelik Hazinesi'nin gücünü aşan ve görevi dışında kalan harcamalar için devlet bütçesinden yardım yapılmasını istemişti. Durumun kendisine iletilmesi üzerine Mustafa Kemal, halifeyi kastederek devlette Halifelik Hazinesi adıyla ayrı bir hazinenin olmayacağını belirtmiş, halifenin ne olduğunu bilmesini ve bununla yetinmesini, hükümetin bunu sağlayacak önlemler almasını dilemişti. Mustafa Kemal'i halifeliğin kaldırılması için zorlayan en kuvvetli etken, halife var oldukça Türkiye'de yapmayı düşündüğü toplumsal ve laik devrimlere imkân olmayacağı düşüncesiydi. Hilafet sorunu aslında bir rejim sorunuydu. Mustafa Kemal, Hilafet sorununu tamamen ortadan kaldırmak için bir dizi girişimde bulundu. İstanbul basınının, Darülfünunda görevli aydınların, Millî

---

<sup>145</sup> Oğuz Aytepe, a.g.y, s.33.

Mücadele'nin önder kadrosunu oluşturan yakın arkadaşlarının ve diğer ordu kumandanlarının kendi düşüncesi doğrultusunda tutum almalarını sağlamaya çalıştı. 1 Mart'ta Meclisin yeni dönemini açarken yaptığı konuşmada hükümetin faaliyetlerini ana hatları ile anlattı. 2 Mart'ta Halk Fırkası parlamento grubu üç yasa-yı onaylamak için toplandı. Ertesi gün üç önerge Meclise sunuldu. Tartışmalar sonunda 3 Mart 1924'te, 429 Sayılı Kanun'la Siirt Mebusu Halil Hulki ve elli arkadaşının önergesi kabul edilerek Şer'iye, Evkaf ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Bakanlıkları kaldırıldı. 430 Sayılı Kanun'la, Manisa Mebusu Vasıf Bey ve elli arkadaşının önergesi kabul edilerek Eğitim ve Öğretimin Birleştirilmesi Kanunu kabul edildi. 431 Sayılı Kanun'la Siirt Mebusu Şeyh Saffet Efendi ve 53 arkadaşının önergesi kabul edilerek, halifelğin kaldırılmasına ve Osmanlı hanedanının Türkiye dışına çıkarılmasına karar verildi. Böylece, Osmanlı Devleti'nin son kalıntısı ve Cumhuriyet yönetimi için tehlike hâline gelmiş olan halifelik tarihe karıştı. Kaldırılan bakanlıklar yerine, Başbakanlığa bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı ile Genelkurmay Başkanlığı kuruldu.<sup>146</sup>

İşte bu önemli ayaklanma, bu gelişmelerden aldığı tepkisel güç kılıfı ile tertip ve hareket imkânı bulacaktı. Günümüzde yaşananlara tarihsel bir bakış yapmak istediğimizde "Şeyh Sait İsyanı" belki de en önemli projeksiyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanan kalkışmaya geçmeden önce mevcut statükodan bahsettik, şimdi Şeyh Sait ismi ve onun kimliğinden bahsetmekte yarar vardır. Şeyh Sait, Elazığ'ın Palu kazasından ve Nakşibendi tarikatının büyüklerindendi. Varlıklı bir kişiydi, varlığını büyük çapta yaptığı hayvancılık ve sınır ticareti sayesinde edinmişti.

---

<sup>146</sup> Oğuz Aytepe, a.g.y, s.33.

Zaman içerisinde Palu'da büyük koyun sürülerine yetecek kadar meralar bulunamayınca Erzurum'un Hınıs kazasına yerleşti. Bölge halkının yapısı ve Şeyh Sait'in dinî (!) kimliği göz önünde bulundurulduğunda kısa sürede çevresinde oldukça tanınan ve sözü geçen biri oldu. Yürüttüğü sınır ticaretinin ağırlıkta olduğu Suriye'de kısa sürede nüfuz sahibi olan Şeyh Sait, zenginliği, tarikat ileri gelenlerinden oluşu ve feodal bir düzen içindeki ağalık sıfatı ile Kürtler üzerinde oldukça etkili idi.

Cumhuriyetin ilanından bir süre önce dağılmış olan Kürt Teali İslam Cemiyeti ileri gelenlerinden Seyit Abdülkadir, Ceyranlı, Hüsman, Halit, Hacı Musa ve eski mebuslardan Yusuf Ziya ve ailelerinin katıldığı gizli bir komite kurarak Kürdistan bağımsızlığı için çalışmalarını sürdürüyorlardı. Bu faaliyetler içinde bölgede Şeyh Sait ismi mutlaka birlikte olunması gereken bir güç olarak değerlendirilmekteydi. Yusuf Ziya'nın aracılığı ile Hınıs'ta oturan Şeyh Sait ve ailesi de örgüte katıldı.

Bu gelişmelerin tümü daha önce bahsettiğimiz Nasturi ayaklanmasından önce yaşanmıştı. Söz konusu isyan bastırıldıktan sonra bu ayaklanmada dahli bulunan Kürt İstiklal Komitesi üyelerinden ve eski mebuslardan Yusuf Ziya, Musa ve Cibranlı Halit Beyler ve bazı arkadaşları tutuklanmış ve mahkûm olmuşlardı. Bu arada, bir arada oldukları bölgede ve istihbarat raporlarında bilinen Şeyh Sait ise tanık sıfatıyla Bitlis Harp Divanı'na çağırılmıştı. Birlikte olduğu arkadaşlarının tutuklanması ve kendisi hakkında sadece tanık olarak işlem yapılması Şeyh Sait'i kuşkulandırmıştı. Şeyh Sait, yaşlı ve hasta olduğunu ileri sürerek ifadesinin bulunduğu yerde alınmasını istedi. Harp Divanı bu isteği kabul etti. İfadesi Hınıs'ta alındı. Harp Divanının sadece ifadesini almakla kalmayacağını, faaliyetlerinden Ankara'nın rahatsız olduğu ve mutlaka sonucun kendisinin de tutuklanmasına uzanacağını dü-

şünen Şeyh Sait, kuşkularının asılsız olup olmadığını araştırmak için oğlunu İstanbul'a yolladı. Kendisi de boş durmuyor, bir yandan ifade sonrası, ifadesini alan Bitlis Harp Divanının, kendisi hakkındaki görüşlerini adamları aracılığıyla araştırıyor, diğer yandan tedbir olarak yer değiştirmeyi planlıyordu. Diyarbakır, Çapakçur, Ergani ve Genç dolaylarında bir ay kadar dolaştıktan sonra, Piran köyüne gelerek kardeşinin evine yerleşti. Bu arada İstanbul'da Türk İstihbaratı, Şeyh Sait'in içinde bulunduğu ayrılıkçı Kürt kişilerle temas kurmanın yolunu arıyordu. Sonunda kendisine İngiliz ajanı süsü veren bir Türk istihbaratçısı temas kurmayı başardı.

Kendisini İngiliz istihbarat yetkilisi zanneden ayrılıkçılar, bir isyan çıkarmayı planladıklarını İngiltere'nin, çıkacak bir ayaklanma sonunda kurulacak Kürdistan'ı maddi ve manevi yönden desteklemesi isteklerini ve programını şöyle belirtmişlerdi:

- 1- İngiltere, Kürt emirliğinin kurulmasını destekleyecek ve koruyacak.
- 2- 1926 yılında başlayacak ayaklanmanın ilk hedefi, Diyarbakır'ı ele geçirip Musul sınırında İngilizlerle ilişki sağlamaktır.
- 3- Kurulacak Kürt Emaretine Akdeniz'e çıkış sağlanacak.
- 4- Emaretin başına Seyit Abdülkadir getirilecek.
- 5- Diyarbakır ele geçtikten sonra, İngiltere her çeşit para ve silah yardımı yapacaktı.

Program bu kadar değildi aslında, isyan ile ilgili her türlü plan, özellikle psikolojik ve sosyal temelleri de düşünülmüştü. Ayaklanma önce bölgede başlayacak ancak söz konusu ayaklanmanın lokal ayrılıkçı bir ayaklanma gibi görülme riskine karşılık eş zamanlı olacak şekilde Batı Anadolu ve İstanbul'da da hilafetçi

ayaklanmalarla desteklenecekti. Böylece genç Cumhuriyet hükümeti iki ateş arasında bırakılacak, yurt dışına çıkartılan Padişah Vahdettin İstanbul'a çağırılacaktı. Yine tüm eylemler yoğun bir propaganda ve onun en önemli silahı olan dezenformasyon<sup>147</sup> ile desteklenecekti. Bu propaganda faaliyeti çerçevesinde Cumhuriyet Yasaları ile İslamiyet'in, dinin, namaz, oruç, kuran, nikah, ırz ve namusun kalkacağı bütün aşiret ağalarının ve hocaların Ankara'ya sürülecekleri ve bunlardan, yasalara uymayanların "denize atılacağı" yoğun şekilde seslendirilecek, dinî hassasiyetleri fazla, eğitimleri tam tersi oldukça düşük olan toplum, devlete karşı başlatılan bu isyana destek vermek üzere kışkırtılacaktı.

Bu arada İstanbul'da bulunan Şeyh Sait'in oğlu aynı misyon çerçevesinde temaslarını sürdürüyordu. Eğer bir ayaklanma çıkarsa bölgede ciddi tehdit unsuru sayılabilecek ölçekte asker bulunmadığı için aşiretlerin yöreyi kolayca ele geçirebileceklerini söylüyordu. Şimdi ihtiyaç duyulan şey yukarıda anlattığımız dinî temeli desteklemektir. Şeyh Sait kimliği burada önemli bir aktör olabilmesi için gerekli olan bu argüman için hemen bir fetva kaleme alındı. Fetvanın içeriğinde Cumhuriyetin ve Mustafa Kemal'in dinsizliği, din kurallarına aykırı davrandıkları ileri sürüldükten sonra mal ve canlarının helal olduğu belirtiliyordu. Her şey planlandığı gibi gidiyordu. Önlerindeki zaman tüm bu çalışmalar için yeterliydi. Ancak bu arada yaşanan bir hadise tüm planı altüst edecekti.

Şeyh Sait'in Piran'da bulunduğu sırada orada mukim beş suçlunun jandarma marifeti ile alınması esnasında bir kargaşa çıkmış,

---

<sup>147</sup> Dezenformasyon, özetle bilginin çarpıtılması daha geniş anlamda ise eksik, yanlış ya da bir başka deyişle inandırıcı olmaktan uzak bilgilerin, belli bir kitleyi gerçekler hakkında yanıltmak amacıyla yayılmasıdır.

kargaşa silahlı çatışmaya dönüşmüştü. Bu planlananın dışında gelişen durum, isyanı erken başlatacaktı. Palu'da ayaklanmaya başlayan Şeyh Sait önce Tunceli'nin merkezi Darahini'yi ele geçirmek istedi ve bu amaçla yolda iken kendisine, Paro Oğlu Ömer Ağa komutasında Butyanlı, Fakih Hasan Oğlu Abdülhamit'in komutasında Mistanlı, Ömer Oğlu Haydar komutasında Tavaslı, Molla Ahmet komutasında Silvanlı aşiretleri katıldı. 16 Şubat 1925'te ilk saldırı Darahini'ye yapıldı. Kent yağmalandı ve Ziraat Bankasına asiler tarafından el konuldu. Bu noktadan sonra asiler; Çapakçur, Muş ve Diyarbakır yönünde hareket edecek şekilde üç kola ayrıldı.

Şeyh Sait, üçüncü grubun komutasını almıştı ve amacı Diyarbakır'ı almaktı. Düzensiz ve isyanın ruhuna yakışır karakteristik biçimde yağma ve talan içinde ilerleyen grup, 21 Şubat' ta ilk kez ordu birlikleri ile karşılaştı, hızla saldırdı; üstelik bir alayı geri çekilmek zorunda bıraktı. Ardından süratle, Yarbey Cemil Bey komutasındaki bir süvari alayını da pusuya düşürüp esir almışlardı. Dinî propaganda faaliyetleri tamamlanamadan isyan başlamış dahi olsa işe yaramıştı. Elllerinde yeşil bayrak ve Kuranlarla ilerleyen asilere halk karşı koymuyor hatta çoğu kez yardım ediyordu.

Halkın direnmemesi ve hatta ne yazık ki inanarak verdiği destekle birlikte bir de askerin bir kısmının kaçması sonucu, komutan Osman Bey'in bütün çabalarına rağmen, 2 Şubat günü Elazığ asilerin eline geçti ve yağma edildi. Yapılan yağma halkın zamanla taraf değiştirmesine neden olacaktı. Şeyh Abdullah ise Muş cephesini tutarak Varto'yu aldı ve Erzurum'a doğru ilerlemeye başladı. Ergani ve Eğil yörelerindeki şeyh ve ağaları da ayaklandırmayı başaran Şeyh Sait, 7 Mart'ta dört yönden Diyarbakır'a saldırdı. Kuzey cephesinde surlar dışında yapılan savunmayla asiler püskürtüldü. Güney cephesinde ise içeriden de yardım gören asiler

şehre girdiler. Fakat, General Mürsel'in asiler üzerine süvari kuvvetleri yollaması sonucu, baskına uğrayan asiler 8 Mart'ta ilk kez yenilerek geri çekildi.

Ayaklanma hakkında kamuoyu ilk defa 16 Şubat 1925'te gazetelerde yer alan haberler sonucu bilgi sahibi olabilmişti. Ancak basında olay küçük çaplı bir eşkıya teşebbüsü olarak verildiğinden ciddi bir toplumsal etki yaratmamıştı. Savaştan yeni çıkmış bir genç devletin sık karşılaştığı vakayi adliyeden bir konu olarak değerlendirildi. Ne de olsa kısa sürede devlet gereğini yapar suçlular, eşkıyalar yakalanır ve adalete teslim edilir, cezalarını çekerlerdi.

Bakanlar Kurulu toplantısında İçişleri Bakanı Recep Bey, Piran olayı hakkında bilgi verdi ve bölgedeki güvenlik kuvvetleri ve uçaklarla olayın bastırılacağını belirtti. Olayda İngiliz etkisi olduğu görüşü ileri sürüldü. İngiliz etkisinin bulunduğu ve ayaklanmanın bastırılmasında uçakların da kullanılacağını açıklanması, olayın basit olmadığını gösteriyordu. Olayı yakından izleyen Mustafa Kemal, İstanbul'da Heybeliada'da dinlenmekte olan İsmet Paşa'ya, hemen Ankara'ya gelmesini bildirdi. İsmet Paşa 20 Şubat 1925'te Ankara'ya hareket etti. 21 Şubat'ta Ankara'ya varan İsmet Paşa, istasyonda Mustafa Kemal ve bazı bakanlarca karşılandı ve doğru Çankaya'ya gidildi.

Aynı zamanlarda olayın etkisi hükümet içinde de ciddi tartışmalara yol açmıştı. Bu tartışmaların ardından İçişleri Bakanı istifasını sundu. Gerekçesinde, söz konusu hadisenin basit bir olay olarak değerlendirilmemesi gerektiğini ifade etmesine rağmen Başbakan Fethi Bey'i olayın vahametini kavrayamamakla suçluyordu. Bu istifanın ardından başka bir istifa gelecekti. Başbakan Fethi Bey de istifa edecekti. Mustafa Kemal'in artık yeni hükümeti kurması için görev vermesi gerekiyordu. Görev yeniden

İsmet Paşa'ya verildi. 3 Mart'ta okunan hükümet programında isyanın etkileri çok net görülebiliyordu. Özellikle iki temel madde oldukça önemliydi. Bunlardan ilki seferberlik ilanı, diğeri ise Takriri Sükûn Kanunu idi.

İrtica ve isyana ve memleketin toplumsal düzen ve huzur ve sükûnu ve emniyet ve asayişini bozmaya yönelik bilumum örgütlenmeleri, kışkırtmaları, yüreklendirmeleri ve yayınları, hükümet reisi cumhurun tasdikiyle ve kendi başına yasaklamaya yetkilidir. Bu eylemleri işleyenleri hükümet, İstiklal Mahkemesine tevdi edebilir. Şeklinde ilk maddesinde özetlenen yasa sonucunda sert tedbirlerin geleceği, kendisini belli etmişti. Bu maddeye dayanarak süratle iki adet İstiklal Mahkemesi teşkil edecekti. Bunlardan birisi isyan bölgesinde diğeri ise Ankara adı altında yurdun kalanında yetkilendirilmişti.

İsyan Bölgesi İstiklal Mahkemesi aşağıdaki gibi oluşuyordu:

|       |                     |
|-------|---------------------|
| Reis  | : Mahzar Müfit Bey  |
| Savcı | : Ahmet Süreyya Bey |
| Üye   | : Ali Saip Bey      |
| Üye   | : Lütfi Müfit Bey   |
| Yedek | : Avni Doğan Bey    |

Ankara İstiklal Mahkemesi aşağıdaki gibi oluşuyordu:

|       |                        |
|-------|------------------------|
| Reis  | : Ali Bey (Çetin Kaya) |
| Savcı | : Necip Ali Bey        |
| Üye   | : Kılıç Ali Bey        |
| Üye   | : Ali Bey              |
| Yedek | : Raşit Galip Bey      |

İsyan şiddetle devam ediyordu. Bir çare bulmak ve isyanın bastırılması için kullanılması gereken askerî yöntemleri konuşmak üzere Mustafa Kemal Çankaya'da, İsmet Paşa, Fevzi Çakmak ve ikinci başkan Kazım Paşa ile bir gece toplantısı planlamıştı. Toplantı da hemen bir askerî ve lojistik harekât planı hazırlandı. Plana göre ayaklanma bölgesi büyük askerî kuvvetlerle sarılacak, harekât Erzurum, Erzincan, Sivas, Diyarbakır, Mardin üzerinden yollanacak birliklerce yürütülecekti. Bu birliklere de hava kuvvetleri destek verecekti.

Bu planın kesin sonuca gidebilmesi için ciddi ikmal ile destekleniyor olması gerekmektedir. Bunun için özellikle Mardin ve Diyarbakır'a gönderilecek birlik, araç ve malzeme güney demiryollarından taşınarak bölgeye sevk edilebilirdi. Bu demiryollarının bir kısmının geçtiği bölge olan Suriye toprakları hâlihazırda Fransa mandasındaydı ve askerî malzemenin taşınması şarta bağlıydı. Askerî malzeme taşınabilirdi ancak Ankara Antlaşması hükümlerine göre Türkiye, bu demir yollarından asker taşıma hakkına önceden Fransa'ya bildirmesi şartı ile sahipti. Bu umde uyarınca Türkiye Hükümeti diplomatik hamleyi gecikmeden yaparak Paris elçiliği aracılığı ile Fransa Hükümeti'ne bir nota vererek doğuda başlayan ayaklanmayı bastırmak amacıyla demir yolundan asker taşıyacağını ifade etti. Fransa bu isteği uygun buldu. Fakat, İngiltere'nin Paris elçiliğinden durum hakkında bilgi isteyerek asker naklini geciktirici bir girişimde bulundu. Bu davranışı bile İngiltere'nin bu ayaklanmanın arkasında olduğu görüşünü kuvvetlendiriyordu.

Ordu birlikleri hızla sevk edildikleri Erzurum, Mardin, Diyarbakır ve Malatya bölgelerinde yığınak yaparak mevzilenmeye başlamışlardı. Diyarbakır üzerine yürüyen Şeyh Sait komutasındaki asiler 7-8 Mart 1925'te yenilgiye uğramıştı. Güneyden asker

tıkama harekâtına başladı; bu, asi kuvvetlerin çembere alınacağı-  
nın göstergesiydi. Şeyh Sait Dersim ve Muş yöresi ağalarını da  
şeriat hükümleri gereğince hilafet adına ayaklanmaya çağırdı an-  
cak ordunun hızlı hamlesi ve kararlılığı karşısında söz konusu  
bölge ileri gelenleri bu çağrıya icabet etmeyeceklerdi. Diyarba-  
kır'da Türk istihbaratının eline geçen silah ve mühimmat katalog-  
larının üzerinde posta adresi olarak "Kürdistan Kraliyeti Harbiye  
Bakanlığı" yazısının bulunması, İngiliz desteği ve şüphesinin boşa  
olmadığını ispatlamıştı.

Şeyh Sait kuvvetlerinin Diyarbakır'da yenilmesi ayaklanmanın  
seyri açısından en önemli dönüm noktası olacaktı. 10 Mart tari-  
hinde Diyarbakır ve çevresi asilerden tamamen temizlendi, 14  
Mart'ta ise Şeyh Sait'in oğullarından birinin Varto' da yapılan ça-  
tışmada öldüğü bildirildi, 16 Mart'ta seferber edilen subaylara ve  
askere ikişer maaş avans ödenmesi kanunu ve 23 Mart'ta da sıkı-  
yönetimin bir ay uzatılması kabul edildi. 26 Mart'tan itibaren  
Varto, Elazığ ve Diyarbakır üzerinden karşı harekâta başlayan  
askerler, isyancı asileri tamamen çember içerisine alacak şekilde  
sardı.



Bu sayede planlı bir operasyon yapan asker tarafından isyancıların Irak, İran ve Suriye'ye kaçmaları önlenmişti. 31 Mart'ta Diyarbakır ve Elazığ'dan gelen kuvvetler birleşerek Şeyh Sait'in karargâhının bulunduğu Hani'ye girdiler. 2 Nisan'da kuşatmanın son bölümü de tamamlanınca asiler ve ana kuvvetler arasında çatışma başladı. Nisan' da Palu, Silvan ve Piran ele geçti. Bütün asiler Tunceli yönünde kaçmaya başlamışlardı. Ancak takibini sürdüren asker, nisan ayı ortasında isyanı tamamen bastırmış ve Şeyh Sait'i kısıkvrak, yanındakilerle birlikte yakalamıştı. Şeyh Sait ve yanındaki avanesi yargılanmaları için İsyân Bölgesi İstiklal Mahkemesine teslim edildi. İstiklal Mahkemesi Şeyh Sait ve asilerin idamına karar verdi ve bu bir gün sonra gerçekleşti.

Ankara Hükümeti'nin aldığı tedbirlere rağmen, Doğu Anadolu'daki isyan girişimleri Cumhuriyet yönetiminin ilk yıllarına damgasını vurmuştur. Öyle ki Şeyh Sait isyanı bastırılıp sükûnetin sağlandığı dönemden hemen sonra İhsan Nuri'nin önderliğinde 16 Mayıs 1926'da Ağrı'da patlak veren ve dört yıl boyunca devam eden ayaklanma, bölgedeki huzuru tamamen bozduğu gibi Cumhuriyet Devri'nin en uzun süreli isyanlarından birisi olmuştu. İsyanın Ağrı ile sınırlı kalmayıp çevre vilayetlere de sıçraması ise bütün Doğu Anadolu'nun güvenliğini tehlikeye düşürdüğü gibi Ankara Hükümeti'ni de oldukça zora sokacaktı.<sup>148</sup>

Ağrı isyanının çıkmasında ve diğerlerine oranla uzun zaman sürmesinde etkili olan iç ve dış faktörler arasında belki de en önemlisi İngiltere tarafından desteklenen Hoybun Cemiyetinin rolüdür. İsyandan bahsetmeden önce söz konusu cemiyeti incelemek konuyu daha iyi kavrayabilmek adına oldukça önemlidir.

---

<sup>148</sup> Mehmet Köçer, *Ağrı İsyanı (1926-1930)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 14, Sayı:2, Elazığ, 2004, s.383.

Hoybun Örgütü'nün yapısı ve faaliyetleri incelendiğinde örgütün, benzeri kuruluşlardan farklı olarak kendi döneminde çok ciddi kazanımlar elde edemese de pek çok yönü ve yaklaşımları ile Kürt hareketine yeni bir soluk getirdiğini söylemek mümkündür. Bu dönem örgüt ile kazanılan tecrübeler aslında kendinden sonraki dönem için önemli bir birikim bırakmıştır. Hoybun'dan önceki örgütlenmelere baktığımızda, bu şekilde askerî ve idari yapılanma içine giren bir örgüt olmadığını görülmektedir.<sup>149</sup>

Söz konusu örgüt olan Hoybun'un kuruluşundaki ana amacı imza altına alınan manifestoda görüleceği gibi tam ve bütün halinde Türkiye Kürtleri için bağımsızlıktır. Bu bağımsızlık hedefi, 1928 yılında "Nizamname-i Umumi ve Peyman-ı Milli" adı ile kaleme alınan aynı manifestoda Türkiye boyunduruğu altında bulunan Kürdistan ve Kürtlerin kurtuluşu ve doğal ve ulusal sınırları içinde bağımsız bir Kürdistan devleti kurmak sözleri ile ifade edilmiştir. Burada dikkat çekici önemli husus, hedefe alınan topyekün Orta Doğu coğrafyasında tüm Kürtleri kapsamın dışında tutmasıdır ki bunun en önemli nedeni aynı coğrafya üzerinde emelleri ve planları olan dönemin miğfer devletleri İngiltere ve Fransa'yı karşılıklarına almadan desteklerini alabilme isteğidir. Türkiye Kürtlerini bağımsızlığa kavuşturma amacıyla yola çıkmadan önce örgüt, daha önceki tarihsel deneyimleri analojik bir süzgeçten geçirmiş ve ilk engelin dağınık aşiretler arası çekişmeler ve mücadelelerden kaynaklanan çatışmalar olduğu kararına varmıştır. Böylece yapılan ilk kuruluş kongresi kapsamında ilk yapılan; Kürtler arasındaki aşiret kavgalarının, kan davalarının, kurulan birliğe zarar vermesini önlemek amacıyla "Kardeşlik

---

<sup>149</sup> Selin M. Bölme, Hoybun Örgütü: Kürt Milliyetçiliğinde Yeni Bir Evre, *International Journal of Kurdish Studies*, Haziran, İstanbul, 2015, s. 35.

Yemini” ile mühürlenmesi olmuştur. Bu yemin ile birlikte ortaya konan şartlara göre iki yıl süresince kan davaları ertelenecek, anlaşmazlıklar unutulacak ve Kürtler birbirlerine silah çekmeyeceklerdi. Bir diğer önemli karar da mücadelenin bölünmemesi için verilecekti. Kürtler tek bir çatı altında toplanabilmek adına daha önce kurulan örgütler feshedilecekti. Türkiye sınırları içindeki Kürtler için birlik ve bağımsızlık hedefi konulduktan sonra tüzükte bunu gerçekleştirmek için iki yöntem belirlenmiştir: askerî mücadele ve propaganda.<sup>150</sup>

Askerî mücadele söz konusu dönem isyanlarının genel tarihsel karakteri idi. Ancak propaganda yeni bir tarz sayıldı. Acaba propaganda gerçekten zannedildiği kadar önemli ve ciddi bir silah sayılabilir miydi?

Psikolojik harbin en güçlü ve önemli silahı propagandadır. Latince kökenli bir kelime olan propaganda propagere “yeni fidanlar elde etmek üzere toprağa ekmek” ve propago “dini yayma” köklerinden türemiş ve dilimize yerleşmiştir. Günümüzdeki tanımına göre ise hedef toplumun; fikir, duygu, davranış ve tutumlarını etkilemek amacıyla hazırlanmış bilgiler, fikirler doktrinler veya özel çağrılardır. Basit bir tarif olarak propaganda için insanların duygu, düşünce, tutum ve davranışlarını etkileme tekniğidir, denebilir. Propaganda iyi ya da kötü değildir, propagandanın doğru ya da yalan olması gerekmez. Propaganda bir yöntemdir sadece. İnsanların fikirlerini, duygularını, bakış açılarını ve davranışlarını istenilen yönde değiştirmek üzere yapılan çalışmaların tümüdür. Uygulamalar bazen sınır tanımıyor olabilir. Bazen en kısa ifade ve sözler sanıldığığının aksine en zekice hazırlanmış ve bilinçaltına yönelik kalıcı mesaj veren sözlerdir ki bu

---

<sup>150</sup> Selin M. Bölme, a.g.y, s. 40.

propagandanın en basit ifadesidir ve tabii sonucu olarak en etkin olanıdır.<sup>151</sup>

Ancak bir propaganda çalışması yapılmadan önce tüm taşların doğru karelere oturtulması gerekir ki bu da ancak onu hazırlayanın uzmanlığı ile ölçülebilir. Bir anlamda propaganda, fikirlerin fikirlerle çarpışmasıdır. Bu yüzyılda esas olan savaş kavramı içinde orduların değil, ulusların karşılıklı mücadelesidir. Propaganda denilen olgu ulus kavramını dağıtmak ya da bölmek amaçlı kullanıldığında ise daha vahim ve yıkıcı olmaktadır. Rakip ya da düşmanın fikirlerini değiştirmek ve kendi çıkarlarını sağlamak amacıyla kullanılan yöntem olan propaganda, etkin uzmanlarca doğru kullanıldığında tonlarca konvansiyonel bombadan daha çok etkili olmaktadır. Özellikle propagandanın moral bozucu etkisi, çoğu kez tıpkı silahlanma gibi düşmanın gözünü korkutarak yıldırma amaçlar ve etkisi şüphesiz yadsınmayacak kadar çoktur. Propaganda; yazılı ve görsel araçlar sıklıkla kullanılarak hedefe yönlendirilir.<sup>152</sup>

Hoybun Cemiyetinin bir önemli özelliği de aynı bölücü ve yıkıcı faaliyetlerde bulunan Ermeni örgütleri ile yaptıkları işbirliğidir. Bu iş birliği karşılıklı şifahi temaslarla sürdürüldükten sonra 21 Haziran 1928 tarihinde Halep'te bir ittifak yapılarak bu durum resmileştirilmiştir.

Hoybun Cemiyeti Başkanı Celadet Ali Bedirhan ile Taşnakların cemiyet nezdinde temsilcisi olan Vahan Papazyan arasında Türkiye'ye karşı Halep'te yapılan bu ittifakın Dahiliye Vekaletinin Başvekalete yazdığı cemiyet faaliyetleri ile ilgili 18.7.1929 tarihli gizli rapora göre maddeleri şunlardı:<sup>153</sup>

<sup>151</sup> Bora İYİAT, Zihin Kontrolü-Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri, Kripto Kitaplar, Ankara, 2013, s. 42.

<sup>152</sup> Bora İYİAT, a.g.e, s. 43.

<sup>153</sup> Yusuf Sarıay, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-40/hoybun-cemiyeti-ve-turkiyeye-karsi-faaliyetleri>, 12.01.2015

1. Ermeni Taşnak Cemiyeti Kürt milleti ile aralarında geçmiş olan maceraları unutmüş bir ittifak yapmıştır. Kürt Hoybun Cemiyeti de hakiki düşmanlarını anlayarak Ermeni milleti ile ittihat ederek ortak amaçlar için kuvvetlerini harcayacaktır.

2. Kürt istiklalini temin ve milli amaçlarını elde etmek için siyasi, idari ve askeri bütün kuvvetlerini Taşnak Cemiyeti memnuniyetle ortaya koyacaktır.

3. Ermeni hükümet ve milletin bütün amaç ve arzularını tatmin ve hukuki meşruiyetini temin etmeyi Hoybun Cemiyeti bir vazife olarak kabul eder.

4. Ermeni ve Kürdistan sınırları her iki cemiyet mührü ile tasdik edilen haritalardaki gibidir. Bu haritada Doğu Anadolu bölgesini Kafkasya'ya kadar içine alan esas Ermenistan ve Çukurova bölgesinde de güney Ermenistan çizilmiş olup, alımda "Rize Ermenistan'ın mahrecidir. İskenderun Körfezi ise Cenubi Ermenistan'ın mahrecidir. Bu iki Ermenistan arasında vasi ve müttefik bir Kürdistan vücuda getirilecektir" şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

5. Taşnak ve Hoybun Cemiyetleri mağdur Nasturi, Yezidi ve Çerkezlerle birleşmeyi ve onların hakiki hürriyetlerini taahhüt ederler.

6. Dağınık Çerkezlere Suriye'de, İsrail'e bahşedilen imtiyaza benzer bir imtiyazla belirli bir yurt tahsisine çalışılacaktır.

7. Taşnak ve Hoybun Cemiyetleri İranlı Fars ırkdaşları ile dostluk ve işbirliği içerisinde yaşamak isterler.

8. Rıza Pehlevi hazretlerinin emirlerinin tarafların menfaatine olduğu kabul edilmiş ve İran'da özel olarak hareket serbestliği hakkı elde edilmiş olduğundan her iki cemiyet bu meseleye son derece riayetkar olacaktır.

9. Hoybun Cemiyeti Kürt amaç ve isteklerini Taşnak Ermeni Cemiyeti de isteklerini tesbit etmişlerdir. Bu madde bir siyasi ilke olarak kabul edilmiştir. Binaenaleyh bütün Kürtlerin temsilcisi

Kürt Hoybun Cemiyeti ve bütün Ermenilerin temsilcisi Taşnak Cemiyeti olarak kabul edilmiştir.

10. Taşnak Cemiyeti, Hoybun Teşkilatı için gerekli unsurları temin edecektir. Bu çerçevede Türkiye'ye karşı hareketin icrasına başlanıldığı zaman Taşnak Cemiyeti gene Karakin, Nejde, General Dm, General Subuhi, General Simpat, General Nazarbekof ve General Gargatof gibi kıymetli kumandanlarını istihdam etmeye amadedir. Haybun Cemiyeti de Seyyit Mehmet Taha, Seyyit Abdullah, Muşlu Kasım Bey, Hakkarili Şeref Bey, Onun oğlu Hasan Bey, Batnusi Hüseyin Paşa, Barkinli Mehmet Sıddık, Mustafa Nadir ve Musa Bey ve Osmanlı ordusunda hizmet edip Cemiyete ilhak eden bilcümle zabıtnı istihdam etmeye amadedir.

11. Dersim, ruhu meselesidir. Kürt harekâtına istinat noktası teşkil eder. Haydaranlı, Bahtiyarlı, Lolanlı, Balabanlı, Karakiyhili, Arelli ve Çarıklı aşiretlerinin tamamen elde edilmesi lazım geldiğinden bu hususu Hoybun Cemiyeti deruhte eder. Bu durum müştereken tespit edilerek karar altına alınmıştır.

12. Türkiye'ye karşı dışarıdan yapılacak genel bir harekât için muayyen ve detaylı bir plan hazırlanacaktır.

13. Taraflarca seçilecek temsilciler daima temas halinde bulunulacak ve önemli meseleleri merkezi umumiye bildireceklerdir. Tarafların temsilcileri Halep'te bulunacaklardır.

14. Bu ittifakın tatbik ve icrasını Ermeni Taşnaksutyun ve Kürt Hoybun Cemiyeti deruhte ederler.<sup>154</sup>

Ağrı isyanlarından bahsedelim: 4 yıl süren isyan boyunca, karakteristik özellikleri yönüyle incelediğimizde genellikle çapulculuk niteliğinde olan birçok eşkıya hareketi şeklinde meydana geldi ve benzer seyirde devam etti. Bunlara karşı olarak da hâliyle

---

<sup>154</sup> BCA (030.10.115/803/5)96 0- 313. Başbakanlık Arşivlerindeki adı geçen bu belge Yusuf Sarıay tarafından bahsedilen makalesinde kullanılmıştır. Söz konusu belge öneminden dolayı aynen nakledilmiştir. Sayın Sarıay'ın yaptığı bu çalışma oldukça ciddi ve titizlikle hazırlanmış bir çalışmadır.

kontr operasyonlar küçük askerî birlik hareketler ve müdahaleleri şeklinde yapıldı. Ama isyanlar bir bütün olarak incelendiğinde ise orta-büyük seviyede üç farklı karşı operasyon yapılmıştı. İsyanın başlangıcı incelendiğinde altında yatan neden bir bölücü, yıkıcı faaliyet olmaktan uzak, basit asayiş hadisesi gibi algılatılabilecek bir temele oturuyordu. Ayaklanmanın görünürdeki sebebi basit bir hayvan çalma hadisesi idi. Üstelik o zamanlar da yörede sık sık yaşanan sıradan bir olaydı. 1926 yılının Mayıs ayında Yusuf TASO isimli bir kişi ve yakın adamlarından teşekkül eden grup ve Doğubayazıt'a bağlı bir nahiye olan Muson'un Kalacık köyünden hayvan ve birtakım eşyaları çalarak Ağrı Dağı'na kaçtılar. Esas amaç köylünün onları ihbar edeceklerini, jandarmanın da peşlerine düşeceklerini düşünmeleri idi. Jandarmayı kendi kurdukları pusunun içerisine çekecekler ve çatışmaya girerek isyanın ateşini yakacaklardı. Sonunda her şey planlandığı gibi gerçekleşti. Hazırlıksız olarak yapılan ilk askerî harekât hâkim durumda bulunan isyancılar karşısında tabiatıyla başarısız olmuş ve bir anda bunu büyük bir başarı gibi sunan isyancılar için propaganda malzemesine dönüşmüştü. Bir anda Ağrı Dağı'na sığınan eski isyancılar da isin içine girmişlerdi.<sup>155</sup>

Ağrı ayaklanmalarının başladığı bu isyan bölgesi de ilk aşamada Şihlisuyu ve gölünün kuzeyi, Çengel geçidi doğusu – Eski Korhan – Ahuri kuzeyi ve İran sınırı arasında kalan bölgeydi. Söz konusu bölge fiziki bir harita önümüze konularak incelendiğinde Ağrı Dağı bölgesi olarak da isimlendirilirse yanlış olmayacaktır. Ayaklanma içerisinde ileride oldukça aktif olacak Hoybun Cemiyeti bu sınırları yeniden belirleyecekti. Seçilen araziler, elbette askerlerin ulaşmasının zor olacağı aynı zamanda da isyancıların barınma şartlarının da güç olacağı yerler olmalıydı. Bu durum,

---

<sup>155</sup> Çağlayan Polat, 1926-1930 Ağrı İsyanları, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007, s.21-22. Söz konusu çalışma ciddi bir akademik araştırmadır.

şartları zorlaştırsa da başarı şansını daha da arttıracaktı. Bu anlamda isyan bölgesi cemiyet tarafından altı parçaya ayrıldı. Ağrı, merkez ve birinci bölgeydi. İkinci bölge Şeyh Barzan bölgesi (Suriye’de), üçüncü bölge Haco Ağa bölgesi (Suriye’de), dördüncü bölge Barzani aşiretinin içinde (Irak’ta), beşinci bölge Sason (Muş) bölgesi ve altıncı bölge de Dersim bölgesiydi. İsyancıların sayısı birliklerimiz tarafından 100 veya 150 silahlı asi olarak düşünülmüyordu. Bir yandan Doğu Beyazıt yönünden ilerleyen 28. Alay, asilerin karşısına çıkarak bir gösteriş harekâtı düzenliyor, diğer yandan jandarma müfrezesi de Ağrı üzerindeki hâkim tepelere doğru ilerliyordu. 17 Mayıs 1926 sabah saat 09.00’da isyancılara karşı taarruza geçildi. Ancak ciddi destek alan isyancılar ele geçirdikleri üstünlükle karşı taarruza geçtiler. Çarpışmalar altı saat sürüyordu, geçen altı saatin sonunda alay çekilmek zorunda kalmış ve geride çok sayıda şehit bırakmıştı. Harekâtın başarısız olması sonucu bu dalga, genç Cumhuriyet’i dört yıl boyunca uğraştıracaktı. Artık söz konusu Ağrı Dağı da isyancıların merkezi hâline gelmişti. İsyan büyüyor ve bir an önce tedbirlerin alınması gerekiyordu.<sup>156</sup>

Bu sefer ciddi istihbarat sağlanan bir plan eşliğinde harekât tarzı masaya yatırıldı. İsyanın bastırılmasında hava kuvvetlerinin de katılmasına karar verildi. Her yerden çembere alınan asiler geriliyorlar ve İran istikametine doğru kaçıyorlardı. Burada arazinin isyancılar lehine olan coğrafi koşulları ve süvari alayının bir anlık zafiyeti asilerin İran yönüne kaçmasına neden olacaktı. Ancak sıcak takip İran topraklarında da devam etti. Genç Türkiye Cumhuriyeti isyanın önüne geçmek için sadece bölgesel tedbirler almakla kalmadı. İran ve Sovyetler Birliği gibi ülkelerin de isyanı desteklemelerine engel oldu. Ayrıca Hakkâri’ye kadar olan bölgede isyana destek olabilecek başka ayaklanmaların çıkmaması

---

<sup>156</sup> Çağlayan Polat, a.g.y, s. 23-25.

için tedbirler aldı. En küçük bir olaya bile süratle müdahale etti. Alınan tüm tedbirlerin sonunda isyan bastırıldı. Ağrı hadisesinden alınan dersler de vardı: Cumhuriyet'imiz, olası benzer isyanlar için yeni müttefikler aramak mecburiyeti duymuştu. İran ve Irak ile anlaşıldı. Ayrıca Rusya'nın da desteği sağlandı.<sup>157</sup>

Ağrı ayaklanmalarında en büyük desteğin İran'dan geldiği ortadaydı. Çünkü İran'ın yönetimini elinde bulunduran Şah Rıza Pehlevi kendisinden önce İran yönetimini elinde bulunduran Türk Kaçar hanedanına son vermiş ve İran yönetimini böylelikle ele geçirmişti. Bu durum İran'daki Türk unsurları doğal olarak harekete geçirmişti. Şah, hem Türkiye'nin bu mesele ile ilgilenmesini hem de buradaki Türklerin Türkiye ile irtibata geçmesini engellemek amacıyla kendi içindeki Kürt silahını hem Türkiye'ye hem de kendi dâhilindeki Türklere karşı kullanmayı uygun görmüştü. Ayaklanmanın planlayıcıları ve destekçilerinin bir diğeri ise hiç kuşkusuz Ermeniler idi. Ermenilerin asıl amacı Büyük Ermenistan'ı kurmaktı. Bu amaçla Türkiye topraklarına göz diken Ermeniler, bölücü Kürtlerle iş birliği yapmayı tercih etmişlerdi. Çünkü o tarihlerde de Ermenilerin kendi başlarına Türkiye topraklarında ayaklanma çıkartacak bir nüfusları yoktu. Aynı zamanda bu ayaklanmada ne kadar Kürt yok olursa kendileri için o kadar faydalıydı. Çünkü ileride kurulacak Büyük Ermenistan topraklarındaki Kürt nüfusu azalmış olacaktı. İşte Ermeniler bu gibi amaçları doğrultusunda Kürt kökenli vatandaşlarımızın kandırılmasında büyük rol oynamışlar ve Hoybun adı altında bölücü Kürtlerle iş birliğine giderek hiçbir zaman gerçekleşmeyecek hayalleri için binlerce Kürt ve Türk'ün kanının dökülmesine sebep olmuşlardı.<sup>158</sup>

---

<sup>157</sup> Çağlayan Polat, a.g.y, s. 113.

<sup>158</sup> Derya Yaylalı, Cumhuriyet Dönemi Bölücü Faaliyetler İçinde Ağrı Dağı Ayaklanmaları (1926–1930), Yüksek Lisans Tezi, T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007, s.107.

## YAKIN DÖNEM KÜRTÇÜ ÖRGÜTLENMELER

Cumhuriyet'in ilan edildiği ve bir ulus devlet olarak Türkiye'nin şekillendiği yıllarda ve Osmanlı'nın son döneminde kurulan örgütler genellikle bir isyanın tertipleycisi olan ve kati amacı bağımsız bir Kürdistan olan siyasi teşekküller iken 1938-1961 yılları arasında Kürtçülük hareketlerinde bağımsız bir Kürt devleti kurma fikri görülmez. Ancak 1961 Anayasa'sındaki kitle hareketleriyle ilgili hükümlerin esnekliği sebebiyle Kürt olgusu ve yapısı kitleler içerisinde hızla işlenmeye ve örülmeye başlanmıştır ki bunda Marksist-Leninist ideoloji<sup>159</sup> önemli rol oynayacaktır.

---

<sup>159</sup> Marksizm-Leninizm; Marx, Engels ve Lenin'in ortaya koyduğu temel öğretilere bağlı kalarak, değişen koşullara ve çağın gereklerine uygun bir biçimde sosyalist sistemde yeniden uygulanması teorisi. Söz konusu komünist ideolojiler arasında en yaygın şekilde benimseneni olmakla birlikte temelde kapitalizme, faşizme ve emperyalizme karşıdır ve sınıfsız bir toplum yaratmak için özel mülkiyete dayalı üretim biçimlerinin tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunur. Marksist-Leninist ideoloji kişiye ait özel mülkiyete karşı değil, büyük ölçekli işletmelerin ve toplumsal üretim alanlarının özel teşebbüse ait olmasına karşıdır. Ekonomide küçük ölçekli işletmelerin korunmasını ve teşvik edilmesini savunmakla birlikte, büyük ölçekli üretim alanlarında kolektif işletme biçimini savunur. Günümüzde Marksizm-Leninizm Çin Halk Cumhuriyeti, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore), Küba, Vietnam ve Laos'taki devlet yönetimlerinin belirleyici ideolojisidir. Bununla birlikte şu an dünyanın çeşitli ülkelerinde faaliyet gösteren birçok silahlı örgüt kendisini Marksist-Leninist olarak tanımlamakta ve bu ilkelerin uygulandığı bir rejim kurmak istemektedir.

Söz konusu tarihler içerisinde kurulan örgütleri ve siyasi-sivil kuruluşları incelemek bu toprakların karşılaştığı en son ve en uzun süren isyan olan PKK sürecini anlamamıza da ciddi katkıda bulunacaktır. Elbette, söz konusu kuruluşları terör örgütü gibi ele almak doğru değildir ancak yapıları ve çalışma şekillerini gözlemlemek sorunu daha net değerlendirmemize fayda sağlayacaktır.

Şimdi bu kuruluşları kısaca tanıyalım;

1960'lı yıllarda öğrenci hareketleri sadece Üçüncü Dünya ülkelerinde ya da Avrupa'da değil, hemen hemen her yerde ve aynı zaman diliminde başlamış ve çok hızlı bir şekilde yayılmıştı. Her coğrafyanın tarihsel süreci, meydana gelen olaylara farklı bir boyut ve özgünlük kazandırmıştır. 1950'li yıllardan sonra kapitalist düzen birtakım değişikliklere uğramıştır. Sömürgecilik tasfiye edilirken Amerika dünya pazarına yelken açıp, sermaye akışına ve bu akışın yönüne uluslararası bir boyut kazandırmıştır. Ekonomideki bu değişiklik, bir taraftan kendini belli ederken diğer taraftan ülkelerin ekonomik düzeylerini de etkiliyordu. Bu etkiler sonrasında toplumsal sınıflar içerisinde farklı bir yapılanma ve buna bağlı olarak da siyasal ve kültürel farklılaşmalar belirginlik kazanıyordu.<sup>160</sup> Gençlik bu değişimden rahatsız olmakta ve yaşam alanının giderek daraldığına inanmaktaydı. Bu anlamda ülkemizde de devrimci geleneğin adımları atılmaya başlanmış ve gençler hızla bu örgütlenmeler içerisinde yer almaya başlamışlardı.

---

<sup>160</sup> Feryat Bulut, 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk Ve Atatürkçülük Anlayışı – Makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, ÇTTAD, XI/23, (Güz), İzmir, 2011, s. 124.

Devrimci örgütlenmelerin farklı fraksiyonlar ve örgütlenmeler içerisinde hızla çoğaldığı Türkiye'nin üniversitelerinde okuyan Kürt gençleri, 1969 senesinin Mayıs ayında Cumhuriyet Dönemi'nin "ilk ulusalcı, demokratik ve ayrı örgütlenmeyi hedefleyen Kürt demokratik gençlik örgütü"nü, Devrimci Doğu Kültür Ocakları adlı yapıyı Ankara ve İstanbul merkezli olarak kurmuşlardı. Kuruluş öncesi gerekçeler arasında en fazla farklı fraksiyonlar altında örgütlü olan Kürt gençlerinin kendilerine ve etnik yapılarına has bir örgütlenme istemleri yatıyordu. Kuruluş, resmî statü olarak dernek hüviyeti taşıyordu. Prensip olarak legalite kuruluş için ana unsurdur ve demokratik halk hareketine dayalı bir toplumsal dönüşüm sağlamak için seminer, eğitim, bülten ve bildiri dağıtımları yapmayı benimsemişti. Aslında baştan sona yapılanma bir Kürt etnik bilinci ve Kuzey Kürdistan fikri üzerine kuruluydu ancak hem yasal koşullar hem de gençlerin bilinçsel temeli Kürt ve Kürdistan kavramlarının dernek isminde yer almasının sakıncalarını ortaya koyuyordu. Böylece bir subliminal yaklaşımla "Doğu" kavramının çağrışımından faydalanmak ihtiyacı ortaya çıkmış, isim bu mantıkla belirlenmişti.<sup>161</sup>

Gerçekten (DDKO), yakın dönem Kürt hareketinin nüvesini oluşturdu. Artık "doğuluların" kendilerini Kürt kimliği ile tanımlamaya başladıkları, çocuklarına ilk kez Kürtçe isimler koydukları, sol hareket ile tanışarak kimliklerinin ifadesinde tarihsel, dinsel söylemle bağlarını kopardıkları yeni bir dönemin başlangıcı olacaktı.

---

<sup>161</sup> Gökhan Çal, Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi (1969 – 1971), Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014, s.52. Söz konusu çalışma hem dönemin önemli isimleri ile yapılan mülakatlar hem de ciddi kaynak taraması nedeniyle tavsiye edilecek nitelikte titiz bir çalışmadır.

Faaliyetleri başladığında iki önemli büyük şehir olan Ankara ve İstanbul'da hızlı bir örgütlenmeye gidilmiş, 400 kadar birbirini tanımayan Kürt aydını kaynaştırılmış, kadrolaştırılmıştı. Tama-  
mına yakını üniversitelerde öğrenimini sürdüren gençlerden olu-  
şan bu yapının içerisinde ağırlıklı olarak üyelerinden istenen eği-  
tim ve öğretimini bitiren gençlerin geldikleri bölgelere geri dö-  
nüp orada öncü liderlik kavramına uygun bir şekilde bilinçlen-  
dirme ve propaganda faaliyetlerini sürdürmeleri idi. Sonuçta bu  
önemli derecede gerçekleşecekti. Yine de kadrolarının sosyalist  
ağırlığı örgütlenme biçimine ve yönetimine yansımış ve söz ko-  
nusu kuruluş yapılanmasında belli ölçüde illegal sosyalist siyasal  
bir örgütün çalışma yöntemleri de uygulanmıştı. Hücre tipi<sup>162</sup>  
adı verilen yöntem de görülen bir başka örgütlenme biçimiydi.  
Ankara DDKO'nun legal yönetimi dışında, onun da üstünde beş  
kişilik bir gizli kurul bulunuyordu.<sup>163</sup>

Şimdi bu kuruluş hakkında iki önemli örnek, aslında fikrinsel  
altyapı ve propaganda faaliyetlerini anlamak açısından oldukça  
önemli olacaktır.

Bu örneklerden ilki kuruluş tarafından organize edilen Şanlı-  
urfa mitingindeki konuşmanın bir bölümüdür. Bakınız, miting  
sırasında hangi konular üzerinde durulmaktadır.

---

<sup>162</sup> Militarist yapılı aşırı sol ve sağ örgütlerin organizasyon yapısı genellikle gizlilik  
kuralının hâkim olduğu hücre tipi teşkilatlanma ile başlamaktadır. Örgütün ilk  
kurulduğu zamanlardaki kısıtlı militan yapısı bu aşamayı gerekli kılmakta, bir  
hücrenin çökmesi hâlinde dahi örgütün geriye kalan gücü korunabilmektedir.  
Hücre tipi yapılanma az sayıda insandan oluşan küçük gruplardan oluşan bir  
organizasyonu ifade eder. Hücre tipi yapılanmanın en önemli avantajı, olası bir  
yakalanma durumunda yakalanan hücrenin kendi üyeleri haricinde kimseyi ele  
verememesidir.

<sup>163</sup> <http://www.gazetebilkent.com/2015/03/25/modern-kurt-hareketinde-sicrama-dogu-mitingleri-ve-d-d-k-o/#sthash.El0t1GCA.dpuf>

**"Aziz hemşerilerim!**

*Biz Türkiye'nin kurtuluş savaşına Mustafa Kemal'le beraber doğuda attık. Tarih bunu yazmıştır. Türkiye'nin en kötü günlerinde Mustafa Kemal'le beraber yan yana, baş başa Sivas Kongresi'nde bulunmuşuz. Bu memleketin en karanlık günlerinde batılı kardeşlerimizle yan yana Sakarya'da, Dumlupınar'da düşman kuvvetlerine karşı şerefle dövüşmüşüz.*

**Kahraman Urfalılar!**

*İzin alırken bize sordular: Siz bu mitingi yaparken doğunun kalkınması için değil; siz bölgecilik yapıyorsunuz, siz Kürtçülük yapıyorsunuz, ayrımcılık yapıyorsunuz dediler. Ben onlara ve onların güvendiği zihniyete hitap ediyorum. Diyorum ki 117 milyar liraya mal olan ikinci 5 yıllık kalkınma planında doğuya %10 bile ayrılmamıştır. Bölgecilik bu planı hazırlayan zihniyet midir, yoksa bu planı protesto eden zihniyet midir?*

**Sevgili hemşerilerim!**

*Bizim bu mitingi yapmamamız için envai yollara başvurdular. Bütün kuvvetlerini seferber ettiler. Ama biz şunu onlara hatırlatmak istiyoruz ki, bizi meşru yolumuzdan hiç bir kuvvet çeviremeyecektir... Memleketimizde birçok hadiselerin olduğu malumdur. Bir memlekette hadise olursa o memleketin iktisadi düzeninin bozuk olduğundan ileri gelir.*

**Aziz hemşerilerim!**

*Biz diyoruz ki İstanbul'a 5 milyar liraya bir asma köprü düşünen zihniyet neden doğudan çıkan petrolün rafinerisi İzmir'de duruyor? Biz diyoruz ki, doğuda binlerce vatandaş açlıkla baş başa kalmışken neden Türkiye'ye televizyon düşünülüyor? Düşünülsün, düşünülmesin demiyoruz. Ama benim vatandaşımın da karnı doyurulsun. Benim vatandaşım aç bırakılmasın. Bir kara-*

yollarına 12 kişi alınması lazımken 460 tane resmen müracaatta bulunuyor.

*Hepinizi saygı ile hürmetle selamlarım.*<sup>164</sup>

Diğer bir örnek ise söz konusu kuruluş tarafından belirli periyotlarda çıkartılan yayın bültenlerinden üçüncüsünde yer alan bir makaledir. Bu makale de kuruluşun düşünsel ve ideolojik altyapısı konusunda fikir sahibi olmamızı sağlamaktadır. Bu makale şöyle yayınlanmıştır:

*"Bilindiği gibi Siirt'te bir futbol maçı sonrası, kendilerini hiç ilgilendirmediği halde, Komando tabir edilen jandarma birlikleri halka ateş etmeğe başlamışlardır. En körpe yüreklere nişan alınmış ve Siirt halkı 2 lise öğrencisi ile 1 köy yiğidini şehit vermiştir. Aynı gün İstanbul'da şampiyon Fenerbahçe iyi oynayamadığı için taraftarları tarafından uzun uzun yuhalanmış, Dolmabahçe stadında on binlerce halkın bu büyük protestosuna rağmen, hiç bir olay çıkmamıştır. Öğleyse Siirt'te Komandonun saldırısı bir maç ile ilgili değildir. Saldırıdan sonra halk galeyana gelmiş, Komando araçları tahrip edilmiş ve komandolar püskürtülmüştür. Derhal civardaki ordu birlikleri harekete geçerek olaya el koymuş sokağa çıkma yasağı başlatılmış. Adı verilmemiş bir sıkıyönetim Siirt'in üzerine çekildi.*

*Olaydan sonra bütün kafalarda şu sorular belirliyordu: Siirtliler Komandoların düşmanı mıdır? Komandolar niçin yaptı bu saldırıyı? Sorulara her kafa şu cevabı veriyordu, Komando yaptığı işte haklıdır. Çünkü, Komando Doğu Anadolu halkını suçlu olarak görececek biçimde eğitilmektedir. Komando, seferde, tetikte ve*

---

<sup>164</sup> <http://www.gazetebilkent.com/2015/03/25/modern-kurt-hareketinde-sicrama-dogu-mitingleri-ve-d-d-k-o/#sthash.El0t1GCA.dpuf>

alarmda yaşatılan bir jandarma gücüdür. Tıpkı itfaiyeciler gibi.. Her an bir yangın çıkacağı telkini içinde olanların gerilimini yüreğinde tutmaktadır. Doğu Anadolu'ya komando bu düşünce içinde gelmektedir. Onun için haklıdır.

Çünkü aynı Komando teşkilâtı Silvan ilçesini sanki bir düşman kalesi gibi kuşatmış, 4 bin Silvanlı erkeği tutuklamış, aynı olayı Derik Bismil ve Midyat ilçelerinde de tekrarlamıştır. Bir kaç gün önce 50 bin nüfuslu Batman'da aynı tarzda davranmıştır. Köylerde halk çeşitli işkence, sorgu ve gözdağı ile hırpalanmış, **KOMANDOLAR ARTIK DOĞU ANADOLU HALKINA VURMAYI GÜNLÜK BİR MESELE HALİNE GETİRMİŞTİR.**

Komandolar yüzünden halkın hayatı çekilmez bir hal almıştır. Sorarız: Komando teşkilâtı niçin kurulmuştur? Görevi nedir? Halkı korumak mıdır? Yoksa yıldırım mıdır? Doğu Anadolu'daki Komando Harekâtı ile ilgili olarak bir rapor düzenlenerek Cumhurbaşkanlığına verilmiştir. Bütün devrimci kuruluşlara ve basına konu enine boyuna anlatılmıştır. Basın devamlı susmuştur. Bu konuda susulamaz. Görevleri bir şeyler söylemek olan insanları ve örgütleri kınamak gerekir. Elbette Komandonun böylesine hukuk ve yasalar dışı eğitilmesi, Doğu Anadolu'da böylesine tedhiş yaparak halkı tedirgin etmesi önlemlidir. Bu işin altında politik hesaplar yatmaktadır. Bunun sorumlusunu bulmak gerekir.

Gerçekten halkın yararına düşünen aydınların, bu konuda ne yapılmak istendiğini ortaya çıkarmaları gerekir. Günlük zabıta olayları hakkında bile gerekli tepkileri yapanlar bir sürü iri yorumlar sunanların Türkiye için bu kadar önemli bir konuda hiç bir şey söylememeleri düşündürücüdür. En azından doğu halkının güvenini kaybetmişlerdir. Yasaların savunucularına şunu hatırlatalım: Yasalar, yalnız gözlerinin önünde çiğnenmiyor. Bir cephe olmak o cephenin bütün sorunlarına hep beraber çözüm bulmayı, yapılan sorumsuzca davranışlara hep beraber karşı durmayı gerektirir. Kafalarda şekillenen bazı kuramsal tasarıların el-

*den gideceği kuşkusu ile 20. asırda insanlık adına hukuk adına böylesine davranışlara ses çıkarmamak en azından Komandolar kadar bilimsel insanları da suçlu kılar. Herkesin haberi ola...*<sup>165</sup>

DDKO esas olarak incelendiğinde görülecektir ki Kürt siyasetinin Türkiye sosyalist hareketinden bağımsız varlığının yolunu açmıştır. DDKO'nun açtığı bu yoldan ilerleyen Kürt siyaseti DDKO sonrası dönemde "bağımsız Kürdistan hedefi"ni siyasetinin merkezine almıştır. Siyasal açıdan Kürt illerinin geri kalmış durumu da artık Türkiye'nin ekonomik bir sorunu olarak değil, Türk Devleti'nin Kürdistan'ı sömürge hâline getirmesi olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu yönüyle DDKO "Doğuculuktan Kürtçülüğe" geçişin fiili adımı olurken aynı zamanda "Kürtçülükten Ayrılcılığa" geçiş için de basamak olmuştur.<sup>166</sup>

1971 yılında kapatılmış olan DDKO yerine onun devamı niteliğindeki bir diğer kuruluş olan Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD) 1974 yılındaki genel af sonucu cezaevinden çıkan Devrimci Kültür Ocaklarına mensup şahıslar tarafından Kürtçülük faaliyetlerine yönelik olarak 1975 yılında kurulmuştur. Genel Merkezi Diyarbakır'da olmak üzere Kürtçülüğe hassas olan birçok il ve ilçeler yanında yükseköğrenim kurumlarının yoğun olduğu Ankara-İstanbul ve İzmir'de şubeler açmıştır. Kürtçülük bilincini geliştirmek, devlet karşıtı kitleler oluşturmak kültürel faaliyetleri ön planda tutmuş bu kuruluş da 1980 Askerî Darbesi sonucu kapatılmıştır.<sup>167</sup>

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki yenilgisinin ardından kurulan Irak Devleti'nin sınırlarını, topraklarındaki petrol bölgeleri belirlemişti. Birinci Dünya Savaşı'nın galibi olan İngiltere petrol kaynaklarını kendi kontro-

<sup>165</sup> DDKO Yayın Bülteni No:3, Siirt'te Büyük Bir Halk Direnişi.

<sup>166</sup> Gökhan Çal, a.g.y, s.198.

<sup>167</sup> İsmet G. İmset, PKK, Ayrılcı Şiddetin 20.Yılı (1973-1992), Turkish Daily News Yayınları, İstanbul, 1993, s.415.

lünde tutmasına imkân sağlayan bir siyasal birim olarak Irak'ın kurulmasına bu yüzden önyak olmuştu. Irak'ın kuzeyindeki Kürt yerleşimlerinin bulunduğu kentler Musul, Kerkük ve Hanaqin'deki zengin petrol yataklarının varlığı bu bölgenin de Irak sınırları içine alınmasının temel nedeniydi. Böylelikle Kürtlerin ağırlıklı olarak içerisinde yer aldığı fakat tek başlarına çoğunluk olamayacakları bir devlet yaratılmıştı. Bu, bir politikanın gereği idi ve bu politika gereğince emperyalizm bu parçalı yapı içerisinde daha fazla hareket imkânı bulabilecekti. Bu düzenlemeye itiraz eden Kürtler ilk olarak Barzan aşiretinin<sup>168</sup> lideri olan Molla Mustafa Barzani önderliğinde 1931-32 yıllarında bir isyan gerçekleştirmişti. Bu isyan bir sonuç vermese de Barzani İkinci Dünya Savaşı'nın berberinde getirdiği uygun iklimde bir kez daha silahlı bir ayaklanmanın önderliğini üstlenmiş ve 1943-45 yılları arasında yaşanan bu ayaklanma sırasında öncekinden farklı olarak Barzani, Irak ve İran'daki çeşitli aşiret ve gruplar arasında destek görmüştü.<sup>169</sup>

Sovyetler Birliği'nin İran'ı işgal etmesiyle burada 1946'da kurulan Mahabad Kürt Cumhuriyeti'ni destekleyen Barzani, Moskova'nın İran'dan geri çekilmesiyle birlikte Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan gücünü kaybetmişti. Sovyetler Birliği'nin koruması olmaksızın Tahran'daki yeni merkezî devlet ve ordusu ile baş edemeyen İran merkezli Kürt hareketi dağılmış ve Barzani de yanındaki bir grup arkadaşıyla birlikte 11 yılını geçireceği Sovyetler Birliği'ne uzun bir yürüyüş yolculuğunun ardından iltica etmişti. Barzani'nin Sovyetler Birliği'nde kaldığı yıllarda Irak'ta kurucu-

---

<sup>168</sup> Barzanlar aslında Kuzey Irak'ta yerleşik bir Kürt ailedir. Bu aile 19. yüzyılda Nakşibendi şeyhlerinin halifeleri olarak Barzan köyüne yerleşmiş ve kısa bir süre sonra aşiret hâline gelmiştir. Bugünkü aşiret yapısı; Beroji, Mizorî, Şarvanî ve Dolemari olmak üzere dört aşiretten müteşekkil bir aşiret konfederasyonudur.

<sup>169</sup> Berkan Öğür, Zana Baykal, Ali Balcı, Kuzey Irak – Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği – Rapor, T.C Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORMER), Sakarya, 2014, s. 13-15.

luğunu ve başkanlığını yaptığı Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) ciddi bir iç iktidar mücadelesi ile karşı karşıya kalmıştı. Molla Mustafa Barzani KDP'nin 16 Ağustos 1946'da yapılan ilk kongresinde parti başkanı, Hamza Abdullah ise genel sekreter seçilmişti. Barzani'nin Sovyetler Birliği'nde kaldığı süre zarfında parti önemli ölçüde Genel Sekreter Abdullah'ın kontrolüne girmiş Abdullah'ın hapse girmesiyle de 1953 yılında İbrahim Ahmed, KDP'nin Genel Sekreteri olmuştu. Barzani'nin Sovyetler Birliği'nde kaldığı dönem boyunca partide etkin olan İbrahim Ahmed, Barzani'nin Irak'a geri dönmesiyle birlikte yerini 1959 yılında tekrar Abdullah'a bırakmak zorunda kalmıştı. Barzani ve Abdullah'ın temsil ettiği kanat daha muhafazakâr ve geleneksel bir çizgiyi temsil ediyordu. Eylül 1961'den itibaren merkezî güç ile Kürtler arasındaki çatışmalar yeniden başlamıştı. General Kasım 1963'te iktidarını kaybetse de Irak askerleri ile Kürt gruplar arasındaki çatışmalar belli aralıklarla 1970 yılına kadar devam edecekti.<sup>170</sup>

Yakın komşumuz Irak'ta bu gelişmeler yaşanırken Kürt hareketinde sol akımların yanı sıra Irak Kürdistan Partisi'nin uzantısı muhafazakâr, gelenekçi Barzani taraftarı olan diğer bir akım ise Türkiye Kürdistanı Demokratik Partisi adı altında kurulmuştur. Bu akımı başlatanlar Irak'taki KDP'nin bir benzerini Türkiye'de kurmak istemekteydi. 1960'larda, daha önce de belirttiğim gibi, Irak'ta Barzanilerin mevcut hükümete karşı mücadelesi hız kazanmıştı. Burada ciddi bir de propaganda altyapısı devreye girecekti. Kürtçe yayın yapan radyolar bu mücadeleyi çevre ülkelerdeki Kürtlere aktarmakta ve onlardan mücadelelerini desteklemeleri noktasında yayın yapıyorlardı. Gerek bu talepler gerekse yapılan propaganda temelli bu yayınlar kısa sürede Kürtlerin yaşadığı diğer coğrafya olan Türkiye'de de reaksiyon yarattı. Üze-

---

<sup>170</sup> Berkan Öğür, Zana Baykal, Ali Balci, a.g.y, S.13-15

rinden daha bir yıl bile geçmeden bir çekirdek kadro oluşacaktı ve söz konusu bu kişiler önderliğinde 11 Temmuz 1965'te merkezi Diyarbakır olmak üzere Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi (TKDP) kuruldu. Türkiye'de kurulan ilk Kürt siyasi partisi TKDP'nin KDP ile yakın temasları bu çekirdek kadronun oluşturulduğu yıldan itibaren artarak sürmüştü. Kuruluşundan itibaren parti faaliyetleri ilk zamanlarda Barzani'nin mücadelesine endeksliydi. Parti Barzani'ye yardım edebilmek için para ve askerî yardımda bulundu, bunun yanı sıra seçimlerde TİP'e destek verdi.<sup>171</sup>



1971 yılı muhtırası sonucu bölücü faaliyetler gerekçesiyle tutuklanan Devrimci Doğu Kültür Ocakları üyelerinin bir kısmı 1974 yılı ile birlikte çıkartılan genel af sonucu özgürlüklerine kavuşmuşlar ve yeniden bir araya gelerek bu kez Ankara merkezli

---

<sup>171</sup> Işık Yılmaz, PKK'nın Yükselişi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s.39-40.

bir yayınevi kurmuşlar ve bu yayınevine Komal Yayınevi adını vermişlerdi. Yayınevi çatısı altında yeniden devrimci gelenekle faaliyetlerini sürdüren bu grup, çok geçmeden bir illegal oluşum olan Rızgari Örgütü'nü kuracaklardı.<sup>172</sup>

Bu dönem içinde propaganda faaliyetleri için iki dergi çıkarılmaya başlanmıştı. Rızgari temel hareket noktasını; Türkiye genelinde Marksist/Leninist olmalarına bakılmaksızın, anti sömürgeci olmaları yeterli görülen tüm halk kitlelerinin birleştirilmesi ve ortak mücadele ile Türkiye Kürdistan'ı olarak tabir edilen yörelerde, bağımsız bir Kürdistan devletinin kurulması için mücadele etmek olarak tanımlıyordu. 1978 yılına kadar bir amaç altında mücadele eden örgüt, o tarihte iyice keskinleşen grup içi iki hizip arası anlaşmazlıkların çözümsüzlüğünü sürdürmesi üzerine bölünerek Rızgari ve Ala Rızgari<sup>173</sup> olarak yaşamlarına devam ederken iki grup arası fikir ayrılıkları keskinleşmiştir. Ayrılanlar, kendilerini proleter devrimci olarak kabul etmiş diğer tarafı burjuva milliyetçisi olarak ilan etmişti. 1980'den sonra İstanbul, Ankara, İzmir, Diyarbakır, Van, Bitlis, Erzurum, Adana, Muş, Tatvan, Varto gibi il ve ilçelerde güvenlik kuvvetlerince yapılan operasyonlar sonucu üyelerinin birçoğu tutuklanmış, yakalanamayan üst düzey yönetici ve bazı üyeler yurt dışına kaçmışlardı.

1976 yılında bu kez bir başka yayınevi kuruluyor ve benzer şekilde şimdi de Devrimci Doğu Kültür Derneği'nden ayrılan bir grup yeni bir oluşum altında birleşiyordu. Bu yayınevi ve ardından kurulacak örgütün adı KAWA idi. Aslında söz konusu isim sıradan bir isimden çok, mitolojik motifler taşıyan bir anlam içeriyordu.

Kawa bir Asur efsanesiydi. Birçok farklı anlatım ve içerikle (Şeyh İdris-i Bitlisi'den farklı olarak bahsetmiştik) Mezopotamya coğrafyasının bilinen mitlerinden Kawa'nın en çok kabul gö-

<sup>172</sup> Rızgari, Kürtçede "Kurtuluş" anlamına gelmektedir.

<sup>173</sup> Ala Rızgari, Kürtçede "Kurtuluş Bayrağı" anlamına gelmektedir.

ren şekli ise şöyleydi: Bin yıllar öncesinde Asurlu Dehak adında bir kral yaşardı. Zalimliği ile ünlü bu kral her iki omuzunun üzerinde birer yılanla yaşar, her gün kendi halkından iki çocuğu saraya getirtir ve onları öldürerek beyinlerini yılanları için yemek yapardı. Kralın varlığı bir lanete neden olmuş, bahar mevsimi o topraklara gelmez olmuştu. Halk çareler arıyor ama acımasız kralın korkusundan eli kolu bağlı beklemek dışında hiçbir şey yapamıyordu. Bir gün bu zulümden bıkan ve bir şeyler yapmak isteyen Armayel ve Garmayel adlı iki kişi kralın sarayına aşçı olarak girmeyi başardılar ve kralın yılanlarını beslemek için beyinleri alınarak öldürülen çocuklardan sadece birini öldürüp diğerinin gizlice saraydan kaçmasına yardımcı oldular. Böylece ellerindeki bir insan beyni ile kestikleri bir koyunun beynini karıştırarak yılanlara verip en azından bir çocuğun kurtulmasını sağlamış oluyorlardı. Kaçarak saklanan ve Demirci Kawa adlı biri tarafından bir ordu olarak yetiştirilen çocukların Kürtlerin atası olduğu söylencesi vardı. Bir 20 Mart günü ise bu çocuklardan oluşan ordu, Demirci Kawa komutasında sarayı basarak kralı öldüreceklerdi. Bu zaferden sonra Kawa etraftaki tüm tepelerde ateşler yakacak özgürlüğü ve gelen baharı kutlayacaktı.

Kawa, kuruluş manifestosunda kendisine Maocu bir ideal belirlemiş ve içlerinde önemli bir grup millî demokratik devrim doktrinini benimsemişti. Millî demokratik devrim doktrinini bildiği gibi aslında Türkiye’de Aydınlik grubu tarafından ilk olarak ortaya konmuş bir görüştür. Bu görüş ile ilgili söz konusu grubun yayın organında 1978 yılında yazılanlar doktrinin temel ilkelerini ve felsefesini ortaya koyması anlamında önemlidir.

*“Bu devrim milli bir devrimdir, çünkü emperyalizmin ülke üzerindeki iktisadi, siyasi, askeri ve kültürel baskısına son verir. Ülkeyi tam bağımsızlığına kavuşturur. Öte yandan bu devrim aynı zamanda demokratiktir, çünkü kapitalizmin gelişmesi önünde engel teşkil eden toprak ağalığına ve tefeciliğe son verir. Her türlü ortaçağ karanlığını yok eder. Köylüleri toprağa ve bü-*

tün halkı özgürlük ve demokrasiye kavuşturur. Milli Demokratik Devrimi zafere ulaştırmak için verilen bağımsızlık ve demokrasi mücadeleleri sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Emperyalistlerin tahakkümünü yıkmadıkça, toprak ağalığına son vermeye imkân yoktur. Çünkü bunların temel dayanağı emperyalizmdir. Diğer yandan toprak ağalığı ve tefecilik emperyalizmin ülke içindeki temel dayanağıdır ve bunları tasfiye etmedikçe emperyalizme karşı kesin zafer kazanılamaz. Nitekim, Kemalist Devrim emperyalizme karşı bir devrim olmasına rağmen, toprak ağalığını tasfiyeye yönelemediği için ülkemiz giderek yeniden bir yarı-sömürge haline geldi.

Milli Demokratik Devrimin önderi proletaryadır. Ancak proletarya önderlik ederse devrim başarıya ulaşabilir. Çünkü proletarya, Milli Demokratik Devrime katılan diğer sınıflardan farklı olarak, kapitalist ekonomi içinde tuttuğu yer dolayısıyla kuvvetli bir örgütlenme yeteneğine ve disiplin anlayışına sahiptir. Özel mülkiyetten tamamen kopmuştur ve bu yüzden emperyalizme ve feodalizme karşı en kararlı mücadeleyi ancak o verebilir. İşçi sınıfı öte yandan, bilimsel bir dünya görüşüne sahip olan yegâne sınıftır ve ileriye en berrak biçimde görebilir. Proletarya önderlik görevini öncü müfrezesi olan partisi aracılığıyla yerine getirir. Milli Demokratik Devrimin itici güçleri, işçi sınıfı, yoksul ve orta köylülerle küçük burjuvazidir. İşbirlikçi büyük burjuvazi ve toprak ağaları, Milli Demokratik Devrimin ülke içindeki düşmanlarıdır. Menfaatleri toprak ağalığıyla çelişen zengin köylüler ve emperyalizmin baskısı altındaki milli burjuvazi bazen kararsızlık gösterip düşman safına geçme eğilimi taşımalarına rağmen devrimin müttefiki olurlar. Ezici çoğunluğunu yoksul ve orta köylülerin oluşturduğu köylülük Milli Demokratik Devrimin temel gücüdür.

Milli Demokratik Devrim emperyalizmi ve feodalizmi hedef alır, fakat kapitalizmi ve kapitalist özel mülkiyeti bir bütün olarak yıkmaya yönelmez. Emperyalistlerin ve işbirlikçi burjuvazi-

nin elindeki sermayeyi ve işletmeleri millileştirir. Toprak ağalarının topraklarını köylülere dağıtır. Bununla birlikte milli sermayedarlara ait özel kapitalist teşebbüsleri korur. Zengin köylü ekonomisini tasfiye etmez. Dolayısıyla Milli Demokratik Devrimi zafere ulaştırmış, fakat henüz sosyalizme geçmemiş bir ülkenin ekonomisi, hem devlet mülkiyeti ve emekçi halkın kooperatif mülkiyeti şeklinde sosyalist üretim ilişkilerini ve hem de, milli burjuvazi ve zengin köylülerin temsil ettiği burjuva üretim ilişkilerini içinde barındırır. Milli Demokratik Devrim bu yolla, bir yandan kapitalizmin gelişmesine zemin hazırlarken, bir yandan da sosyalizm için gerekli ön koşulları hazırlar.

Milli Demokratik Devrim, 20. yüzyıldan önce Avrupa'da ortaya çıkan burjuva demokratik devrimlerinden farklıdır. Bu devrimlerde burjuvazi köylülüğün başına geçmiş ve feodalizmi yıkmıştı. Eski tip burjuva devrimleri diye anılan bu devrimler, dünya burjuva demokratik devriminin parçasıydılar ve burjuvazinin proletarya üzerindeki diktatörlüğü ile sonuçlanmışlardı. Milli Demokratik Devrim de en başta eski burjuva devrimlerin görevlerini yerine getirmesine rağmen, dünya burjuva demokratik devriminin değil dünya proleter devriminin bir parçasıdır. Çünkü Milli Demokratik Devrim, emperyalizme yani uluslararası kapitalizme karşı yönelmiştir. Öte yandan Milli Demokratik Devrim bir burjuva diktatörlüğüyle değil, emperyalizme feodalizme karşı çıkan bütün devrimci sınıfların proletarya önderliğindeki diktatörlüğüyle sonuçlanır. Halkın demokratik diktatörlüğü adını alan bu yeni iktidar, bir avuç toprak ağası ve işbirlikçi burjuvaya karşı diktatörlük uygular. Halk ise, en geniş demokrasiye kavuşur. Bu yeni iktidar proletarya diktatörlüğünün özel bir biçimidir. Proletarya Milli Demokratik Devrimi zafere ulaştırmakla yetinmez.

Milli Demokratik devrim, yarı-sömürge, yarı-feodal bir toplumun sosyalist bir topluma dönüşmesinde bir ara aşamayı temsil eder. Milli Demokratik Devrim sosyalist devrim için gerekli şartları hazırlar. Öte yandan bir bütün olarak kapitalizmi ve kapita-

*list özel mülkiyeti hedef alan Sosyalist Devrim, Milli Demokratik Devrimin kaçınılmaz sonucudur. Proletarya Milli Demokratik Devrimi tamamladıktan sonra kesintisiz olarak sosyalizme geçer. Nitekim bu yolu izleyen bütün ülkeler sonunda sosyalizme varmışlardır. Çin, Kore, Kamboçya bunun en bilinen örnekleridir. Yarı-sömürge, yarı-feodal bir yapıya sahip ülkemiz Türkiye'nin önündeki devrim aşaması da Milli Demokratik Devrimdir. Türkiye halkı proletarya önderliğinde emperyalizmi, feodalizmi ve işbirlikçi burjuvaziyi yıkacak, demokratik halk iktidarını kurarak durmaksızın sosyalizme geçecektir.*<sup>174</sup>

Kawa örgütü için MDD konusu bir bölünme nedeni olacak ve bu teoriyi kabul eden Denge Kawa ve kabul etmeyen Red Kawa olarak ikiye ayrılacaktı. 1980 yılında ise faaliyetleri sonlandırılacaktı.

12 Eylül öncesi birbiri ardına kurulan ve birçoğu sosyalist doktrinlerden beslenen Kürt örgütlenmeleri 12 Eylül Darbesi'nin getirdiği ağır koşullar ile birlikte tarih sahnesindeki yerlerini alacak, kısa süre sonra Türkiye, hâlâ yaşadığımız kaos sürecinin aktörü eli kanlı bir terörist örgütle tanışacaktı.

---

<sup>174</sup> Aydınlık Dergisi, 9 Temmuz 1978.

## SON İSYAN: PKK

PKK, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yakın tarihi ve daha önceki dönemler içerisinde görülen birçok ayaklanma, ayrılıkçı-bölücü örgüt, daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz cemiyet veya dernek benzeri örgütlenmeler sonrasında ortaya çıkan, yapısal olarak incelenirken birçok farklı parametre ile birlikte değerlendirilmesi gereken, kuruluş sürecinde diğer örgütlerle rekabet içerisinde giren ve daha sonra en yaygın ve etkin olarak nitelenen bir terörist örgütlenmesidir. Daha önce anlatılan kuruluşlardan farklı olarak tamamen bir terör örgütü olarak yapılanmış, gerilla tipi savaş stratejisini benimsemiştir. Örgüt hakkında detaylı bir analize geçmeden ilk olarak terör ve terörizm kavramlarından bahsetmekte yarar vardır.

Terör, Fransız İhtilali ile birlikte literatüre girmiş bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. İhtilal sonrasında jakoben yönetimin toplum üzerinde kontrolü sağlamak amacıyla uyguladığı baskı dönemine verilen isim "terör dönemi" olmuştur. Sistemli terörü ilk uygulayanlar ise Roma dönemine kadar uzanmaktadır. Sicariiler denen örgüt, kargaşa ortamında yaptıkları eylemler ile adlarını duyurmuştur. Bugünkü terör örgütlenmelerine temel oluşturan yapıyı ise Hasan Sabbah'ın örgütü olan Haşhaşiler oluşturmuşlardır. Hücre yapılanması ile çalışan bu örgütte elemanlar tam bir sadakat ile liderlerine bağlıdırlar. Terör kavramının yoğunlaştığı Soğuk Savaş süreci, bu kavramın gelişimini sağladığı bir dönem olarak gözükmektedir. Uluslararası terör örgütlerinin sistem üzerinde etkili oldukları Soğuk Savaş Dönemi,

korkular yüzyılı olurken terör örgütleri korku atmosferinin oluşumunda ve devamında başat rol oynamışlardır.

Terörizm “hesaplı” bir şiddettir. Amacı olabildiğince çok insan öldürmek değil, kitlelerin “eylemlerinden etkilenmesini” sağlamaktır. Kitlelerin “dehşete” kapılmasını, bir umutsuzluk içinde “teröristin isteklerine boyun eğilmesinden başka çare olmadığını” düşünmesini sağlamaktır. Teröristin de arzu ettiği sonuç budur. Otoritenin zayıflatılması, insanların geleceklerini görememesi, tedirginlik ve sisteme inançsızlıktır.

Tüm bunlar önce zihinlerde bir canavar yaratır. İnsanlar korktukları şey karşısında daha kolay teslim olurlar. Terörün zihinlerde yaptığı tam da budur işte. Önce onlardan olmayan herkesin düşman ya da hedef olduğu gerçeğine inanırsınız, ardından sürekli canınıza kast etmiş bir hasmınızın olması davranış normlarınızı, hareket tarzınızı değiştirmeye başlar. Terörün belki de en önemli amacı işte böyle güvensizlik ya da belirsizlik ortamı yaratmasıdır. Güvensizlik, terörün seyircisi durumundaki insanlar da geleceğe yönelik kaygıları artırırken belirsizlik ise buna ek olarak bir kontrolsüzlük duygusu verir. Ortaya çıkan bu kontrolsüzlük duygusu, toplumlar arasında ayrışmayı derinleştirirken zihinlerde de güvenlik sağlama duygusunu arttırmaktadır.

İnsanoğlu, doğduğu andan itibaren, o ilk ağlama sesinden itibaren, bir güvenlik ihtiyacı içindedir ve bu ölümüne kadar sürer. Kaygılar, ilk olarak kişinin benliğinin farkında olmasıyla başlar ve öğrenme ile birlikte bildiklerimiz kadar kaygılanırız. İşte terör adı verilen tehdit, size sadece yaşama şansınızın örgüt inisiyatifinde olduğunu anlatır, bunun için kurulmuş ve ona göre donatılmıştır.

Kaygılar aynı şekilde düşünen insanları bir araya getirir ve hareket ettirir ancak bu hareket yönü, aslında eylemi planlayanlarca

sizin çekilmek istendiğiniz, ustaca hazırlanmış, tasarlanmış yönden başkası değildir.

Yapılan bir terör eylemi ile birlikte toplumlarda oluşan ilk algı “şok” durumudur. Şokun etkisi yavaş yavaş geçmeye başladıktan sonra verilen yeni tepki bir kızgınlık durumudur. Kızgınlık, muhatap(lar)ın duyduğu ve duyacağı haberler ile birlikte nefret krizine doğru yönelmektedir. İşte bu noktada psikolojik savaş kavramı devreye girmekte ve terörden etkilenmiş olan toplumun hassas noktalarını ortaya çıkarmakta ve toplumu kışkırtmaktadır. Aşırı uçlu düşünceler, ülke içindeki ve dışındaki çeşitli unsurlar tarafından provoke edilmekte ve toplum içerisinde ayrışmalar yaratılmaktadır. Terör eylemleri toplumlara korku ve telaşı gösterir. Eylemlerin ardından ortaya çıkan görüntüler, toplumları endişeye sevk ederken, güvenlik duygusunu en üst seviyeye çıkarır. Güvenliğini sağlama içgüdüğü ile hareket eden toplumlar, birbirlerine güvenmemeye başlarlar. Çünkü her an tehdit algılaması ile yaşamaktadırlar. Kimseye güvenmeden, herkesi düşman ya da tehdit görerek yaşamını sürdürmeye çalışan kitleler tüm enerjilerini, korunmaya ayırırken dünyalarını küçültmekte, ayrıca kendi içerisinde farklı olan unsurlara tahammül gösterememekte, içine kapanık toplumlar meydana gelmektedir. Terör, eski fakat kendisini en iyi şekilde güncelleyebilen bir kavramdır. Toplum kontrolünde en etkili olan unsurdur.<sup>175</sup>

Terörizmi kullanarak üniter Türkiye Cumhuriyeti’nin belirli bir bölgesini ayırarak bağımsız bir etnik devlet kurma amacıyla olan örgüt PKK’nın kuruluşunun fikri çalışmaları ilk olarak An-

---

<sup>175</sup> Bora İyiat, Terörle Yaşamaya Alışma(k) - [http://haberacisi.com/yazilar/koseyazisi30186-TERORLE\\_YASAMAYA\\_ALISMA\(K\).html](http://haberacisi.com/yazilar/koseyazisi30186-TERORLE_YASAMAYA_ALISMA(K).html) -15.03.2016

kara'da başladı. Fikrî altyapının resmî zemine oturtuluşu ise Diyarbakır ili Lice ilçesi Fis köyünde 27 Kasım 1978 tarihinde yapılan bir toplantı neticesinde olacaktı. Ama bunu tam anlamıyla bir kuruluş manifestosu şeklinde değerlendirmek de çok uygun olmayacaktır. Söz konusu bir araya gelmenin bir toplantı olarak değerlendirilmemesi gerektiği konusunda fikir beyan edenler genel olarak bu bir araya gelişin örgütün lideri Abdullah Öcalan'ın kafasında tasarlanan bir eğitim çalışması niteliğinde geçmesine bağlamaktadırlar. Abdullah Öcalan bu anlayışını ileriki dönemlerde de benzer şekilde devam ettirmiştir. Bugüne kadar yapılan PKK'nın tüm kongre, konferans ve toplantılarının özü ve biçimi bu ilk toplantının hep kopyası olagelmıştır.<sup>176</sup>

Tam bu noktada söz konusu örgüt için en önemli figür olan Abdullah Öcalan'ın kişiliği üzerinde durmakta fayda vardır. Kesin doğum tarihini Öcalan kendisi de bilmemekle birlikte kendi ifadelerinden anlaşıldığı üzere 1947-48-49 tarihlerinden birisi olduğunu tahmin etmektedir. Yedi kardeşin en büyüğü olup ilkokulu Urfa'nın Saylakkaya köyünde okuyan Öcalan, bu yıllarını kendi ifadesiyle şöyle anlatmaktadır: "... İlkokulu okuduğum köy Türkçe konuşulan eski Ermenilerin kaldığı bir yerdir. Fakat Ermeniler göçertilmiş, kalmamış, kalanlar ise sonradan İslamlaşmış, Türkleşmişlerdir. Beş yıl o köyde okudum. Her gün bir saat git bir saat gel, tam 5 yıl... Orda üç beş Türk üç dört de Kürt köyü var. Erkenden bir kimlik sorunu çıktı. İlkokuldan itibaren Türk köyü, Türkçe konuşuyorlar. Bizde Kürtçe konuşuluyor... Kendimi bildim bileli aile içinde kavgacıyım. Şiddetli huzursuzluk vardı. Ailede baba otoritesi gelişme olanağı bulamamıştı. Anne-

---

<sup>176</sup> Ahmet Cem Ersever, Kürtler PKK ve Abdullah Öcalan, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2009, s.76.

min kavgacı yanı ağır basıyordu. Bu da babamı geriletmişti. Baba geri, silik bir duruma düşmüştü. İhtiyardı ve aileyi yönetme dirayetini gösteremiyordu. Bazen bir denge unsuru olarak bizi yanlarına almaya çalışırlardı... Kişiliğimin ilk çizgileri daha köydeyken belirmeye başladı. Köyde kavgacılık hakimdi. Anne tarafımızdan sürekli kavgaya itiliyorduk. Yani biri bana tokat vursa mutlaka kendimi onun intikamını almak zorunda hissederdim. Çünkü almazsam Annem ekmek vermezdi. Bu da bizi silik bir yapıya itiyordu. Bize çok zor gelmesine rağmen annemin istediğini yapmazsak iflah etmezdi. Aslında ben kavgacı değildim ama annemin baskısı vardı. Mesela 'ailenin namusu için bir şey yapmıyorsun dayak yiyorsun karşılık vermiyorsun böyle evlatlık olmaz' derlerdi. Bu durum baştan itibaren bende endişe yarattı. Yani beni mutlaka intikam almaya itiyorlar. Ben de 'Ben nasıl alacağım diyorum' diyorum. Çekingen bir şekilde kavgaya giriyorum. Kafa göz yarılıyordu. Nasıl taş yediğimi hatırlarım. Daha çocukken bu bende ciddi bir sorundu...<sup>177</sup>

Yeniden Fis köyünde yapılan ilk toplantıya dönecek olursak bu toplantıda ilk olarak 7 kişilik bir yürütme komitesi seçimi yapılmış, Abdullah Öcalan kendisini kurulan örgütün genel sekreteri olarak ilan etmiştir. Merkez Yürütme Kurulu'na Abdullah Öcalan genel sekreter, Cemil Bayık genel sekreter yardımcısı, Şahin Dönmez örgütlenme komitesi üyesi, Mehmet Hayri Durmuş örgütlenme komitesi üyesi, Baki Karer örgütlenme komitesi üyesi, Mehmet Karasungur askerî sorumlu ve Mazlum Doğan yayın faaliyetleri sorumlusu olacaktı. Bu ilk toplantı kararları giz-

---

<sup>177</sup> Türkmen Törelî, PKK Terör Örgütü (Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi) 1978-1998, Doktora Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002, s.52.

li tutulacak ve toplantının ardından partinin bölge komiteleri ilk etapta inşa edilmeye başlanacaktır. Bu amaçla toplantıya katılanlar partinin bölge komitelerini kurmak üzere bölgelere dağılırlar.<sup>178</sup>

Partinin henüz kuruluşundan bir yıl dahi geçmeden parti içi hizipleşmelerin, çekişmelerin, Öcalan'ın kendi gücünü öne çıkarma isteğinin yanı sıra parti içerisinde alınan kararların kesinliğinin ve kararlılığın gösterilmek istenmesi nedeniyle birçok komite üyesi ajan ilan edilerek öldürülmüş, tasfiye edilmiş ve bir kısmı da güvenlik güçleri tarafından yakalanmıştır. Nitekim 1979 yılı Mayıs ayında güvenlik güçlerinin bir operasyonu neticesinde örgüt deşifre olmuş ve Merkez Komite üyesi Şahin Dönmez Elâzığ'da yakalanınca terör örgütü PKK hakkında ilk ayrıntılı bilgiler elde edilmiş, Öcalan ise bu dönemde yakalanma korkusuyla Temmuz 1979 tarihinde Suriye'ye kaçmıştır.<sup>179</sup>

PKK Terör Örgütü, amaç ve ideolojik anlamda incelendiğinde ülkemizin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde yaşandığı iddiasında olduğu bir sözde Türk sömürgeciliği karşısında halkı bilinçlendirmekle kalmayıp, bölgede sömürgeci iddiasında olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ni bölgeyi terk etmeye zorlayarak bir Kürt devleti kurmak idealinde temellendirilmiştir. PKK terör örgütünün en önemli belgelerinden kabul edilebilecek, Öcalan tarafından yazılan manifesto niteliğindeki belgelerde de sözde "Kürdistan'ın" askerî işgal rejimi altında tutulduğu ve bölgenin ekonomik sömürüye tabi kılındığı belirtilmiştir.

---

<sup>178</sup> Ahmet Cem Ersever, a.g.e, s.77.

<sup>179</sup> Özgür Algan, PKK Terör Örgütünün Kuruluşu Faaliyetleri ve Siyasallaşma Süreci, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2012, s.46.

Bu duruma son verecek “Kürdistan Devriminin” ise bilimsel sosyalizmin kılavuzluğunda, Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan’ı kurmak amacıyla, bir politik örgüt, bu politik örgütün önderliğinde bir ulusal kurtuluş cephesi ve bu cepheye bağlı savaşı güçlü bir halk ordusunun örgütlendirilmesi ve nüfusunun azlığına veya çokluğuna bakılmadan, eğer savaşılacaksa, uzun süreli bir halk savaşı ile gerçekleştirileceği öngörülmektedir. Temel olarak Türk sömürgeciliğini hedef alan bu sözde devrim, ülkedeki baş çelişkinin millî nitelikte olduğunu belirtmekte ve millî çelişkiyi baş çelişki olarak koymayan Kürdistan’a ilişkin diğer tüm görüşlerin, sömürgecilğe ve gericiliğe hizmet edeceğini ileri sürmektedir. Nitekim örgüt programının, yerine getirilmesi gereken görevlere yer verilen “Kürdistan Devriminin Görevleri” başlıklı dördüncü ve son bölümde de ilk görev, “Türk sömürgeciliğine son vermek” olarak belirlenmiştir.<sup>180</sup>

Kuruluş manifestosunda parçalı bölgeler olarak sınıflandırılan Kürt yerleşim yerlerinin ileride birleşerek Büyük Kürdistan hâline geleceği hedefi de ortaya konulmuştur. “Kürdistan Kurtuluş Hareketi, Kürdistan’ın diğer parçalarındaki devrim meselesini, esas olarak o parçada yaşayan halkın meselesi olarak görür. Bununla birlikte Kürdistan halkının ve ülkesinin bir bütün olduğunu, Kürt halkının iradesine aykırı olarak, emperyalist-sömürgeci güçlerce zorla parçalanmış birliklerinin, her parçadaki halkın iradesine uygun olarak devrimci yöntemlerle yeniden kurulacağını bir ilke olarak kabul eder. Uzun bir mücadele sonunda gerçekleştir-

---

<sup>180</sup> Ömer Yılmaz, PKK Terör Örgütünün Siyasal Alan ve Legalleşme Faaliyetleri (1975–2006), Yüksek Lisans Tezi, T.C Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara 2007, s. 46.

şecğine inandığımız bu ilke, somutta ifadesini Bağımsız, Birleşik ve Demokratik Kürdistan sloganında bulur.”<sup>181</sup>

Bu amaçla teşkil olunan örgüt mücadelesinde üç boyutlu bir savaş stratejisi öngörmüştür. Bu üç aşama; stratejik savunma, stratejik denge ve stratejik saldırıdır. Şimdi bu üç aşamayı değerlendirelim.

Bu aşamalardan ilki stratejik savunmadır. Stratejik savunma aşaması, ajitasyon ve propaganda ile halkın ekonomik ve ulusal taleplerinin dile getirilerek biçimlendirilmesi, ajan, muhbir ve işkencecilerin ortadan kaldırılması, silahlı propaganda birliklerinin çoğaltılarak kurulacak ordunun askerî çekirdeğinin oluşturulması, illegal partinin her alanda inşa edilerek bu faaliyetleri başarıya ulaştığında yüksek gerilla aşamasına geçerek 3-5-7-11 kişiden oluşan silahlı propaganda birliklerinin 50-60 kişiyle oluşturulmasıdır. Bu dönem güvenlik güçlerinin örgütsel ve askerî yönden daha güçlü olduğu ve saldırıya geçtiği, mücadelecilerin ise stratejik olarak savunmada, taktik olarak saldırıda bulunduğu aşamadır. Dönemin sonlarına doğru siyasal temeldeki güçlülüğü askerî güçlülüğe dönüştürerek devlet güçleri ile denge konumuna ulaşmak amaçlanır.<sup>182</sup>

Bu noktada örgüt için adam kazanma ve onları bu mekanizmaya dahil edebilme önemli bir süreçtir.

Terör örgütleri, tüm dünyada nitelikten önce, nicelik diyerek sayıca çok sempatican bulup onlardan militan yaratmak için beyin yıkama diye adlandırdığımız yönlendirme faaliyetlerini en us-

---

<sup>181</sup> Abdullah Öcalan, Kürdistan; Devrimin Yolu, Köln, 1992.

<sup>182</sup> M. Sami Denker / Erol Kurubaş, Jeo Politika ve Jeo Strateji Açısından Kürt Konusu, PKK ve Türkiye (II) – Makale,  
[https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG\\_/8/225-250.pdf](https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/8/225-250.pdf) , 20.02.2016

taca kullanan birlikteliklerdir. Burada örneği daha da pekiştirmek adına yapılabilecek en doğru anlatım şekli, somutlaştırarak örneklendirmek olacaktır. Ülkemizde faaliyet yürüten terör örgütlerinden belki de en bilinen olanı, hiç kuşkusuz, etnik temelli bir bölücü örgüt olan PKK'dır. Bu terörist örgüt, militanlarını bir takım psikolojik süreçlerden geçirdikten sonra silahlı faaliyetlere sokmaktadır.

Psikolojinin önemli alanlarından birisi sosyal psikolojidir. Şimdi bu alt bilim eşiğinde terör örgütlerinin adam kazanma yöntemine bir göz atalım.

Bu amaca varmak için yasa dışı oluşumların kullandığı ilk psikolojik süreç, grup dinamiğidir. Grup, bilindiği gibi belirli bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelmiş, birbiri ile ilişkide bulunan iki veya daha çok kimsenin oluşturduğu bir beraberlik olarak tanımlanmaktadır.

Grup dinamiği diye adlandırdığımız bilimsel temelde grup üyeleri arasındaki ilişki dâhilinde karşılıklı etkileme, başka gruplardan ayırma, özel bir iletişim ve anlam bağı sağlama hatta hayali bir dünya yaratma sıkça rastlanan bir gerçekliktir. Bu, aynı zamanda bir baskıyı da beraberinde getirmektedir. Grup olmanın kendisine has bedelleri vardır ve tabii ödülleri de. Örneğin nasıl birisi olursanız olun, eğitiminiz, sosyal statünüz ne olursa olsun; o grubun bir üyesi olduğunuz sürece destek görürsünüz. Bu yönüyle bir grubu tek tek tellerden örölmüş bir çekice benzetmek mümkündür. Üyelerin birlikteyken güçlü, tek başına zayıf addedildiği bir sosyal yapıdır aslında ve bu birliktelik kendisine bir anlam dünyası yaratır. Gruplar için neyi savunduğu değil daha çok nasıl savunduğu önemlidir. Bu savunma şekline, kurallarına ve idaresine de sadece grup karar verir.

Terör örgütleri bu noktada hem grubun sağladığı avantajları hem de psikososyal gerçekleri doğru ve yerinde kullanır. Örgütün bu anlamda eleman temin etmekle görevli militanları; liselerde, üniversitelerde, işçiler ve kamu çalışanları içerisinde, mahallî alanda örgüte kazanmayı planladıkları kişilere yönelik bir etüt yaparlar. Bu çalışma belli bir disiplin ve temel bazı kıstaslar üzerinden yapılır. Bu kıstaslara ulaşmak için gerekli bilgiler şunlardır:

1. Kişinin aile yapısı
2. Kişinin zaafı
3. Kişinin irtibatla olduğu arkadaşları ve sosyal çevresi
4. Kişinin ekonomik düzeyi

Hedef kişi ile diyaloga geçmek için farklı nedenler bulunabilmektedir. Bazen bir çay, sinema, tiyatro ve konser daveti, ekonomik sıkıntıda olan öğrencilere burs ve kalacak yer temini yeterlidir. Tüm bunlar zaten yukarıda belirtilen söz konusu etüt sonrasında karar verilen hareket tarzıdır. Örgüte kazandırılması planlanan genç, kurulan sıcak diyaloglardan sonra kendini olduğu gibi kabul eden, kendine değer veren, senaryosu, sahnesi ve oyuncularını önceden planlanmış bir grubun içerisine girmiştir. Görüldüğü üzere; örgütlenme ve militan kazanma da terör örgütleri tarafından planlı ve devamlı aksiyonlar şeklinde uygulanan bir psikolojik harekât faaliyetleri bütünüdür ve belirlenen insanın zihnini, kalbini ve ruhunu hedef almaktadır. Planlayıcısı, uygulayıcısı ve hedefi insan olan bu faaliyet türü, öylesine karmaşık bir şekilde cereyan eder ki çoğu zaman hedef hâline gelen bireyler, kendi düşünce, duygu ve davranışlarında meydana gelen değişikliklerin farkına bile varamazlar.

İnsan psikolojisinden istifadeyle grubun içine çekilen bireye; adına örgüt içi eğitim ve çözümleme dedikleri faaliyet zamanlarında sürekli olarak propaganda yapılır. Bu süreç boyunca adına bilinçlenme denilen düzenli bir faaliyetle her yeni katılana, gruptaki diğer ve tecrübeli militanlarca örgüte ait kitap, gazete ve dergiler okutturulmaya başlanır. Çünkü kitaplar, gazeteler ve dergiler beyin yıkamanın ve şartlandırmanın en etkili araçlarıdır. Çağımızda yaygın olarak kullanılan dergi, gazete, kitap gibi basılı; radyo, sinema, TV gibi görüntülü ve sesli iletişim araçları, insanlara aktardıkları bilgi ve neden oldukları davranış değişikliğiyle ortak amaçların, beklentilerin, değerlerin, inançların, duygu ve düşüncelerin oluşmasında önemli rol oynarlar. Daha önce de belirttiğimiz gibi her yasa dışı örgütün yasal ve yasa dışı yayınları vardır. Yasa dışı yayınlar tamamen korsan olarak çıkarılırlar. Bir de yasalara uygun olarak çıkarılan kitap, dergi ve gazete satıcılarında aleni olarak satılabilen dergi ve kitaplar vardır ki insanlar bunların içeriğindeki tehlikeyi sezmeden etkisinde kalırlar. Bir sempatizan için başlangıçta en etkili yol tam buradan geçer. İşte kitaplar, gazeteler ve dergilerle yapılmak istenen, tutumların oluşumunda birinci süreç olan düşünce boyutunun beslenmesidir. Bu boyut beslenirken grupta, özellikle gruba yeni katılmış bireyin okuduklarını hazmetmesi için, yukarıda çeşitli adlarla ifade edilen sözde tartışmalar ve münazaralar yapılır. Aslında bu münazara ve tartışmalar genellikle güdümlü sorular ve bunlara verilen cevaplardan oluşur. Bu arada bireye okuduklarına dair görüşleri sorulur. Grup hâlinde örgütün planlı ve programlı olarak hazırladığı seminer ve toplantılara gidilir. Bitirilen her yeni kitabın ve derginin yerini ise başka bir kitap ve dergi alır. Bunun amacı bireye bir at gözlüğü takabilmektir. Tek yönden, tek kaynaktan alınan bilgilerle beslenen bir zihin ne kadar analitik bir zekâ yapı-

sına sahip olursa olsun belli bir süre sonra mutlaka teslim olacaktır. Bu, yapılırken düşünme sistemine planlı olarak yapılan manipülasyon mutlaka bir yan faktörle beslenir. Bu, duygu boyutudur. Bunun için de örgüt tarafından hazırlanmış sloganlar ve müzikler kullanılır. Bilindiği üzere insan, düşündüğü gibi duygulanan bir varlıktır.

Yasa dışı örgütlerin, kendilerince oluşturulan veya desteklenen müzik ve dinleti grupları, kendilerine has sloganları ve kalıplaşmış söylemleri vardır. Düşünce ve duygu boyutu her geçen günle birlikte beslenen bir bireye davranış boyutu olan silahlı eylemlere hazırlık teşkil etmesi için içine çekildiği grupla beraber bildiri dağıtma, afiş asma, mitinge katılma gibi faaliyetlerde görev verilir. Bu çalışmaların tümü bir örgüte katılan ferde aidiyet duygusu katar ancak bunu pekiştirmenin tek bir yolu vardır: Sahiplenme denilen güdü. Bunu sağlamak için de örgütler militan adayına örgüt içerisinde küçük küçük sorumluluklar verirler.

Grup psikolojisinin etkisiyle tamamen kuşatılmış olan birey, yapılan işlerin yanlış olduğunu düşünse bile artık itiraz edemez. İşte bu andan itibaren sempaticanlık süreci militanlık sürecine doğru hızla kaymaya başlamıştır. Terör, acımasızlık zırhı ile kuşatılmış, insani vasıfların çok ötesinde bir eylem biçimidir. Tam bu noktada bu eylemi yapacak olan kişilerin öncelikte bu vasıflardan arındırılması gerekmektedir. Düşünce ve duygu boyutu; örgütün yaşam felsefesi doğrultusunda beslenmiş bir birey, artık asla eskisi gibi olmayacaktır. Tüm hafızası silinmiştir. Onun yaşamına karar verenlerin istediği kadar bilecektir. O artık silahlı eylemlere katılmayı kendi ister hâle gelmiş olur. Çünkü bunun artık bir gereklilik olduğuna inanacak ve statü kazanmanın yolunun buradan geçtiğini düşünecektir. Bu arzuyu fark eden örgüt, ilk başlarda yeni kazandığı militanına görev vermeye pek istekli

görünmez. Tabii ki bu, yeni kazandığı militanına bir taktik davranıştan başka bir şey değildir. Örgütün böylesi bir tutum sergilemesi yeni kazanılan militanı davasına daha da motive eder.

O artık eli kanlı, acımasız bir terörist olmuştur. Bir militandır. Bir örgüt militanının bu evrelerden geçtikten sonra kendi duyu organlarıyla algılayabilmesi ve kendi beyniyle düşünebilmesine imkân yoktur. Çünkü beyin yıkama ve şartlandırma süreci profesyonelce gerçekleştirilmiştir. Yoksa bir militanın kundaktaki bebekleri gözünü dahi kırpmadan öldürebilmesi nasıl izah edilebilir? Terör örgütlerinin, bir gencin beynini yıkayarak onu ideolojileri çerçevesinde şartlandırmalarının en önemli nedeni “kesin inanç” adamı hâline getirmektir. Nitekim bir gencin örgüte gelene kadar ailesinden ve çevresinden aldığı kimlik ve kişilik silinerek yerine yeni bir kimlik ve kişilik konulmaktadır. Biz buna “militan kimliği ve kişiliği” diyoruz. Bir terör örgütünün militanlarını bu süreçten geçirmesindeki amaç ise, işleteceği cinayetlerin meşruiyet dayanağını o kişinin iç dünyasına yerleştirebilmektir. Bundan sonra, bir militan işlediği cinayetlerden dolayı vicdani herhangi bir sıkıntı çekmeyecektir.<sup>183</sup>

Stratejik savunma döneminde yürütülen yaygın eylemlerle, kitleler siyasal mücadeleye çekildiğinden mücadelenin daha üst boyutlarda genişlemesi için imkânlar yaratır. Askerî mücadelenin yanında genel grev, boykot, işgal ve çeşitli düzeylerde ayaklanma ile gelişen siyasal mücadele yöntemleri gündeme gelir. Silahlı birliklerin yanında tabur, alay, tugay gibi hareketli birlikler de yaratılarak hareketli savaş biçimleri ile beraber yürütülür. Stratejik denge döneminin uzunluğu ve kısalığı bölge ve dünyadaki geliş-

---

<sup>183</sup> Bora İyiat, Yeni Yüzyılın Psikolojik Harp Silahları “Teröristler” – Makale, Devlet Dergisi, 01 Ocak 2014, Ankara.

melere bağılıdır. Bu dönemde, devletin kırsal alandaki güçlerine saldırılarak, kırsal alanda çekilmeye zorlanması ve buralarda kurtarılmış bölgeler oluşturulmasına çalışılmıştır. Teorik olarak bu dönemde kırsal alanların çoğu PKK gerillalarının denetimine alınmış olmasına rağmen, devlet askerî yönden güçlü kalmıştır. Ayrıca dönem içerisinde devlet ile dengeye gelinmeye çalışılmıştır.<sup>184</sup>



PKK terör örgütü, bölgedeki köylerin halkını korku ve dehşette boğarak veya tehditle baskı altında tutarak zorla para, erzak ve giyecek toplamış, silah ve mühimmat bulmaya, halkı, çocuklarını askere alma gerekçesiyle dağ kadrolarına vermeye zorlamış, isteksiz davrananları dahi bebek, çocuk demeden, genç ihtiyar, kadin erkek ayırmı gözetmeden kurşuna dizmiş, köylerini ateşe

---

<sup>184</sup> M. Sami Denker / Erol Kurubaş, a.g.y.

vermiş, okullar yakarak bölge halkını eğitmek gibi kutsal bir görevi yerine getirmeye çalışan fedakâr, yurtsever genç öğretmenleri, bölge halkını, aynı inanç, aynı düşünce altında kardeşçe yaşamaya yönlendiren saygın din adamlarını öldürmüştür. Bu dönemde, şehir merkezlerine halkın kalabalık olduğu yer ve bölgelerde saldırılar yapılmıştır. Dönem sonunun özelliği ise kırdan şehre inerek, devlete ait kurum ve kuruluşlara sızılarak, çatışılan devlet güçlerini içten ve dıştan kuşatma altına alarak imha etmeye çalışmak olmuştur.<sup>185</sup>

Söz konusu terör örgütü amaçladığı bağımsız sözde devlet için bir siyasi – coğrafi bölgelendirme ayrımı yapmış ve sözde eyalet olarak belirlediği bu idari bölümleri şöyle sınıflandırmıştır:

#### SÖZDE SERHAT EYALETİ:

Kars, Ardahan, Iğdır illerinin tamamı, Ağrı'nın batısı dışında tutulacak şekilde tamamı, Van'ın Erciş, Çaldıran, Muradiye ilçeleri, Erzurum'un Şenkaya, Olur, Artvin'in Şavşat, Borçka, Murgul ve Ardanoç ilçeleri bu sözde eyalet içerisindedir.

#### SÖZDE ERZURUM EYALETİ:

Bingöl'ün Genç ilçesi tümü, Muş ilinin merkezi, Varto, Bulanık, Malazgirt ilçeleri, Elazığ'ın Karakoçan ilçesi, Erzurum'un Aşkale-Horasan hattının güneyinde kalan toprakları, Ağrı'nın Tutak, Patnos ve Eleşkirt ilçelerinin batı bölgesi, Erzincan-Tercan ile Bayburt, Trabzon, Rize kırsalı.

---

<sup>185</sup> M. Sami Denker / Erol Kurubaş, a.g.y.

### SÖZDE DERSİM EYALETİ:

Tunceli, Erzincan, Elazığ'ın Karakoçan ilçesinin bir kısmı ile birlikte Kovancılar, Baskil, Ağın, Keban ilçelerinin tamamı, Bingöl'ün Kiğı ve Yayladere ilçelerinin bir kısmı, Bayburt, Gümüşhane, Giresun'un güneyini kapsayan kırsal alan.

### SÖZDE KOÇGİRİ EYALETİ:

Kızılırmak'ın doğusunda kalan Sivas iline ait bölge, Malatya'nın Hekimhan, Arguvan, Arapkir ilçeleri, Tokat ve Ordu illerinin bir kısmı

### SÖZDE AMED EYALETİ:

Diyarbakır'ın Bismil, Çınar ilçeleri hariç tamamı, Elazığ, Maden, Palu, Arıcak, Sivrice, Akçakaya ilçeleri, Bingöl'ün Genç, Muş'un Hasköy ve Korkut ilçelerinin bir kısmı.

### SÖZDE GARZAN EYALETİ:

Batman ve Bitlis illerinin tamamı. Siirt'in Baykan, Şirvan, Kurtalan ilçelerinin ağırlıklı kısmı yanında Van'ın Bahçesaray, Hizan, Gevaş ilçelerini kapsayan alan.

### SÖZDE ZAGROS EYALETİ:

Hakkari ili ve çevresinin tamamı.

### SÖZDE BOTAN EYALETİ:

Şırnak, Hakkari'nin Çukurca ilçesi, Van'ın Çatak, Bahçesaray ve Gevaş'ın bir bölümü, Siirt Merkez, Pervari, Kurtalan ve Eruh ilçeleriyle, Şırnak iline mücavir Kuzey Irak topraklarını kapsayan bölge.

### SÖZDE MARDİN EYALETİ:

Mardin'in merkez, Dargeçit, Midyat, Nusaybin, Ömerli, Savur ve Yeşilli, Şırnak'ın İdil, Güçlükonak, Batman'ın Gercüş, Hasankeyf, Diyarbakır'ın Cınar ilçelerini kapsayan alan.

### SÖZDE RUHA EYALETİ:

Mardin'in Kızıltepe, Derik, Mazıdağı, Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesini kapsayan bölge.

### SÖZDE GÜNEYBATI EYALETİ:

Gaziantep'in İslahiye ilçesi dışında kalacak şekilde tamamı, Kahramanmaraş, Adıyaman, Malatya'nın Hekimhan, Arguvan, Arapkir ilçelerinin bir kısmı ile Kilis vilayeti.

### SÖZDE TOROS-AKDENİZ EYALETİ:

Hatay, Adana, İçel, Antalya, Osmaniye, Gaziantep'in İslahiye ve Nurdağı ilçelerini kapsayan coğrafya

Anılan coğrafyalar üzerinde bir devlet kurmak iddiasında olan örgüt, stratejik hesaplamalarının ikinci aşamasını denge unsuru üzerine kurgulamıştır. Uzun süreli halk savaşının ikinci aşaması olan "stratejik denge" aşamasında bir yandan uluslararası konjonktürdeki değişimler beklenip, diğer yandan da direnme gücünü arttırmak için zaman kazanılmaktadır. Sonrasında ise alan haki-miyeti hedefi ortaya çıkmaktadır. Üs bölgeleri olmadan düşman hatları gerisinde gerillanın bu savaşı sürdürmesinin olanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle Mao, üs bölgeleri kurulmasını önermektedir. Silahlı mücadele geliştikçe üst bölgeleri birleştirilerek "kurtarılmış bölge"ler kurulacaktır. Örgüt egemenliğindeki bu kurtarılmış bölgeler "kızıl kurtarılmış bölge"ler olarak adlandı-

rılmaktadır. PKK da kuruluşundan bu yana ideolojik, örgütsel yapı ve eylemleri açısından Mao'nun "Uzun Süreli Halk Savaşı" stratejisini benimsemiştir.<sup>186</sup>



---

<sup>186</sup> Zeynep Ece Ünsal, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmlemucadele/2012/10/08/6757/pkk-stratejik-denge-donemine-tekrar-geri-dondugunu-mu-dusunuyor>, 12.04.2016

Daha önce de bahsettiğimiz gibi bölücü örgüt bu savaş doktrini, Mao'nun kır gerilla taktik anlayışından almıştır. Mao tarafından hazırlanarak uygulanan bu yöntem, temelde içinde bulunduğu şartlar ekseninde doğmuş ve gelişmiştir. Çin coğrafyasında sosyalist bir rejim inşası üzerinde çalışan Mao, demografik yapısının tamamına yakınının toprak köylüsü olan nüfus yapısının örgütlenmesi sürecinde milliyetçilik ile sentezlediği köylü sosyalizmini fikirsel anlamda vücuda getirerek bu noktadan filizlenen kır gerillası anlayışını gündeme getirmiştir. Bu mevcut şartlara ek olarak Japonların 1931 yılında Çin'i işgal etmesi sonrasında başlayan Mao önderliğindeki direniş hareketleri hem bu taktik yaklaşımın test edilmesi hem de ölçülebilmesini sağlayacaktır. Söz konusu tarihte ölçek olarak göreceli küçük ancak güçlü bir devlet olan Japonya'yı Çin topraklarından atmak için, o zaman büyük fakat zayıf bir ülke olan Çin, gerilla savaşı taktiklerini etkili bir şekilde kullanarak 1945 yılına kadar savaştırmıştır. Bu taktik anlayış, geçen süre göz önüne alınarak "uzatılmış savaş stratejisi" olarak da isimlendirmiştir.

İşte daha önce üç ana başlık altında topladığımız aşamalı bu taktik anlayış Mao tarafından hükümet kontrolünün dışındaki kırsal kesimlerde gerillaların eğitildikleri, dinlendikleri ve hazırlık yaptıkları kurtarılmış bölgeler oluşturmak üzere faaliyet gösterdikleri stratejik savunma, kurtarılmış bölgeleri genişleterek, hükümet güçlerini yıpratma savaşıyla zayıflatmak ve gelecekteki ordu için gerekli silah ve malzemeyi toplamak amacıyla sürdürülen stratejik denge aşamaları ile açık ve konvansiyonel savaş taktiklerini kullanarak kesin sonuçlu bir taarruzla şehirleri ele geçirme şeklinde olan stratejik saldırı aşamalarının toplamıdır.

Bu taktik anlayış her ne kadar son safhasında konvansiyonel bir savaş planı izlenimi verse dahi büyük çapta ve cephe savaşına

ilişkin eğitim gören düzenli ordular karşısında plansız gibi görülen ve hızlı, dağınık, küçük çaplı birliklerle uygulandığından ve vurkaç sistemine dayandığından günümüzde asimetrik savaş olarak adlandırılmıştır.

Yeni savaş konseptlerinden biri olarak karşımıza çıkan asimetrik savaşlar, gayri nizami savaş taktiklerinin uygulanması esasına dayanmaktadır. Düzenli ve büyük birlikler kullanmak yerine daha küçük ve işlevsel birliklerle düşmana ağır zayıat verdirmek, moralini bozmak ve düşmanı yıpratmak amacıyla yapılan bir savaş türüdür. İstikrar harekâtı, psikolojik harp ve gayrinizami harp olarak üç ana gruba ayrılan Özel Harp'in son parçasıdır. Askerî terminolojide "Düşük Yoğunluklu Çatışma" olarak ifade edilir.

Uzatılmış savaş stratejisinin ana ilkeleri Mao tarafından ayrıntılı olarak açıklanmış olmakla birlikte, bu stratejide asimetrik etki yaratan husus; düzenli birliklerle genel olarak savunma stratejisi uygularken, inisiyatif sahibi, çevik ve küçük birliklerle, düşmanın cephe hattından uzak birliklerine, zamana yayılmış taarruzlar icra etmek şeklinde formüle edilmişti. Adından da anlaşılacağı üzere Mao'nun stratejisi, işgal kuvvetlerini önce hızlı bir zaferden mahrum bırakmak, daha sonra düşmanı uzun süreli bir yıpratma savaşına zorlamaktı.

Uzatılmış savaş stratejisinden beklenen sonuç, işgal ordusunun savaşın başlangıcında ümit ettiği sonucu elde edememesi ve yıllarca süren bir savaşın ekonomik ve politik yükü altında ezilmesi, buna karşılık halk arasında işgalciye karşı duyulan nefretin her geçen gün artarak çoğalması sonucunda direniş kuvvetlerinin sürekli güçlenerek işgal kuvvetleriyle savaşacak bir düzenli ordunun oluşturulmasıydı.

Mao'ya göre gerilla birlikleri;

- Gizli ve hızlı hareket etmelidir,
- Düşmana birdenbire saldırmalı ve muharebeyi çabuk sonuçlandırmalıdır,
- Mevzi savunmasından, gecikme ve ertelemelerden kesinlikle kaçınmalıdır,
- Küçük birlikler halinde hareket etmeli, fakat düşmanın zayıf noktalarına darbe vurmadan önce büyük bir kuvvet oluşturacak şekilde toplanmalıdır,
- Geniş bir cephe üzerinde bulunan düşmanı küçük birliklerle yapacağı süratli, eş zamanlı ve çoklu darbelerle taciz etmelidir,
- Hedefledikleri başarıyı elde etmek için muharebeye tutuşmalı, eğer durumları uygun değilse, derhal düşmandan uzaklaşmalıdır,
- Düşman kuvvetlerini birer birer ezmek için, bir yerdeki düşman kuvvetini yok eden gerilla birliği, ikinci bir birliği ezmek için hemen başka bir yere hareket etmelidir,
- Planlama olmadan hareket etmemelidir. Bir gerilla harekâtı, elden geldiği kadar ayrıntılı bir şekilde planlanmalı ve titizlikle icra edilmelidir.<sup>187</sup>

Yukarıda olan temel konsept hareket tarzından da anlaşılacağı gibi Mao'nun gerilla savaşının temeli; birliklerin yapılarını esnek tutmak, hızla hareket etmek, başarı şansı yüksek

---

<sup>187</sup> Mao Çe-Tung, Askeri Yazılar, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003, s. 31. Bu metin Mao Zedung'un "Selected Military Foreign Languages Press, Peking 1966" adlı yapıtından N. Solukça tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

hedeflere baskın tarzında saldırmak üzerine icra edilecek şekilde kurgulanmıştır. Bu temel konsept üzerine ayrıca Mao, gerilla kuvvetleriyle, düşmanla bir cephe hattı üzerinde savaşarı düzenli kuvvetlerin arasındaki destek ilişkisini de gerilla kuvvetlerinin savaş alanlarını işaret ederek belirlemiştir. Bu harekât tarzının uygulanmasında yine Mao tarafından belirlenen doktrin uyarınca Gerilla birliklerinin bir bölgeyi düşmandan kurtarmak gibi bir hedefi yoktur ve bunun da ötesinde bulundukları bölgeleri gerektiğinde, geçici olarak, hatta düşmana terk etmelidir. Bu denge konseptinde uygulanacak bir taktik anlayış değildir. İşgal altındaki toprakların geri alınması, ulus çapında girişilecek stratejik karşı-saldırıyla yapılacaktır.<sup>188</sup> İşte gayri nizami bu harbin son darbesi olan karşı saldırı öncesinde ve o saldırının başlayacağı zamana kadar geçecek sürede, geri alınması planlanan ülke topraklarının epeyce büyük bir kesimini elinde bulunduran düşmanın, tüm lojistik faaliyetlerini icra ettiği fakat kontrol altına almakta zorlanacağı geniş bir geri bölge oluşacaktır. Gerilla kuvvetleri ise savaşı düşman işgali altındaki bu geniş bölgeye yayacak ve düşmanın gerisini bir cephe hâline getirerek, düşmanı işgal ettiği topraklarda durmadan savaşmak zorunda bırakacaktır. Mao'nun gerilla konseptinde özel önem verdiği üç bölgeleri, gerilla kuvvetlerinin stratejik görevlerini yerine getirmede, kendilerini koruma ve birliklerini genişletme, düşmanı imha ve ülkeden sürüp çıkarma amaçlarına ulaşmada dayandıkları bölgelerdir. Düşman hatlarının gerisindeki gerilla savaşının bir özelliği, geri bölgesi olmaksızın savaşmasıdır çünkü geril-

---

<sup>188</sup> Mao Çe-Tung, a.g.e S.33

la kuvvetleri genellikle, ülkenin gerisinden kopmuş durumdadır. Aslında, gerilla savaşının geri bölgesi, üs bölgeleridir.

Bu hâli ve üs bölgelerini Mao şöyle tanımlamaktadır;

*“Üs bölgeleri, gerilla kuvvetlerinin stratejik görevlerini yerine getirmede, kendilerini koruma ve genişletme, düşmanı imha ve ülkeden sürüp çıkartma amaçlarına ulaşmada dayandıkları stratejik üslerdir. Bu stratejik üsler olmaksızın, stratejik görevlerimizi yerine getirmede ya da savaşın amacına ulaşmada güvenebileceğimiz hiçbir şey yok demektir. Düşman hatlarının gerisindeki gerilla savaşının bir özelliği, gerisi olmaksızın savaşmasıdır; çünkü gerilla kuvvetleri, genellikle, ülkenin gerisinden kopmuş durumdadır. Ama gerilla savaşı, üs bölgeleri olmaksızın ne uzun zaman sürebilir, ne de gelişebilir. Aslında, gerilla savaşının cephe gerisi üs bölgeleridir.”<sup>189</sup>*

Bir sonraki aşamada ise şehirler kuşatılmaya başlanacak burada da farklı nitelikte eylemler yapılarak büyük çaplı isyanlar başlatılacaktır. Zaman içerisinde yapılan bu silahlı mücadelelerle beraber örgütün güçlenmesinde, halkın örgütlenmesi en önemli unsurlardan biridir. Eğer öngörülen ayaklanma olmazsa bu durumda mücadelenin denge safhası uzatılacak ve düzenli orduların oluşturulmasına başlanarak örgüt stratejik saldırı aşamasında son darbeyi vurarak zafer kazanabilecektir.<sup>190</sup>

PKK, “Stratejik Savunma” aşamasında birincil askerî hedef olarak, Türk güvenlik güçlerini kırsal bölgelerden ve Türk-

<sup>189</sup> Mao Çe-Tung, a.g.e, s.87.

<sup>190</sup> Nihat Ali Özcan, PKK, Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi, ASAM Yayınları, Ankara, 1999, s.87.

Irak sınırından geri çekilmeye zorlayarak, Türkiye'nin Güneydoğusu'nun bazı bölümlerinde askerî ve politik denetim kurmayı; bu süreçte de Türk Ordusu'na karşı savunma durumunda kalmayı amaçlamıştır. PKK "Kızıl Kurtarılmış Bölgeleri" oluşturduktan sonra, "Stratejik Denge" aşamasında kentlere saldırıda bulunulmasını ve bölge çapında kargaşa ve ayaklanmaların çıkarılmasını plânlamıştır. Bu aşamada PKK, TSK'ya karşı yavaş yavaş üstünlüğü ele geçirmeyi hedeflemiştir. "Stratejik Saldırı" aşamasında ise, PKK "gerilla" merkezli silahlı güçlerini konvansiyonel bir orduya dönüştürerek, Türk Ordusu'nu bozguna uğratmayı ve savunma durumuna itmeyi; nihai olarak da "sözde Kürdistan"ı kurmayı hedeflemektedir. PKK açısından zaferin tanımı budur.<sup>191</sup>

Söz konusu örgüt, kuruluşundan bugüne yurt dışı kamuoyu başta olmak üzere ciddi lobi faaliyeti ve algı yönetimi sürdürbilmek adına bugün bize direkt olarak eli kanlı ve acımasız bir terör örgütünü çağrıştıran PKK adını almıştır. Aslında bu isim, üzerine müzakere edilen bir isimdir. PKK (Partiya Karkeran Kürdistan) Kürtçe ifadesinin kısaltılmış hâli ve Kürdistan İşçi Partisi anlamına gelmektedir.

Bir parti örgütlenmesi olarak şekillenen PKK'nın aynı mantıksal çerçevede benzeri Marksist örgütlenmelerde olduğu gibi ana iskeletini kongre üyeleri oluşturmaktadır. Parti üyesi, parti programını kabul eden ve onu hayata geçirmekten sorumlu olan, parti iradesini esas alıp kendini giderek bu irade ile bütünleştiren,

---

<sup>191</sup>Ümit Özdağ, Türk Ordusu PKK'yı Nasıl Yendi? Türkiye PKK'ya Nasıl Teslim Oluyor? Askeri Galibiyetten, Siyasi Mağlubiyete— Kripto Yayınları, Ankara 2010, S.

parti yaşamına ve taktik uygulamaya tüm gün katılan, kendini partinin tarz, tempo ve üslubuna kavuşturarak temel parti amaçları için ödünsüz, çıkarsız, derin coşku ve sonsuz fedakârlıkla çalışan ve yaşamını parti davasına adayan kişidir. Parti üyesi olmak isteyen kişi, iki parti üyesinin önerisi ile başvurduğu parti örgütünün kararı ile aday üye olur. Aday üyelik süresi üç aydır. Aday üyeliğini başarı ile tamamlayan kişinin üyeliği, bağlı olduğu parti örgütünün kararı ve üst örgütün onayı ile kesinleşir. Üyelikten çıkarılmada aynı yol izlenir, kesinleşmesi için de parti meclisinin onayı gerekir.<sup>192</sup>

Genel başkan ve başkanlık konseyi ile birlikte en yüksek parti karar ve yürütme organı parti meclisidir. Kongre tarafından seçilir, faaliyetleri hakkında da kongreye hesap verir. Genel başkanlık konseyini seçer, parti meclisine genel başkan başkanlık eder. Partinin pratik faaliyetlerini örgütlemek ve yürütmekle görevlidir. Yılda en az iki kere toplanır, salt çoğunlukla çalışır. ERNK'yi ve ARGK'yi örgütler.<sup>193</sup>

Tam bu noktada ERNK ve ARGK'den bahsetmek gereklidir. PKK'nın kuruluş bildirgesinde ERNK'nin (Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi-Eniya Rizgariya Neivata Kürdistan) 1985 yılında kurulmuş olup, tüm halkın temsil edildiği ve yönetildiği siyasi organizasyon olduğu açıklanmaktadır. PKK terör örgütünün yurt içinde ve yurt dışında legal ve illegal temelde sürdürdüğü eleman temini, elemanların terörist olarak eğitilmeleri, mali ve lojistik destek sağlama, meşruiyet kazanabilmek için sözde iktidar organları oluşturma yolundaki tüm faaliyetleri cephe faaliyetleri olarak tanımlanmaktadır. PKK'nın siyasi koludur, gerçek amaçla-

---

<sup>192</sup> Türkmen Törelî, a.g.y, s.38.

<sup>193</sup> Türkmen Törelî, a.g.y, s.39.

rı PKK'nın siyasallaşmasıdır. ERNK örgüte finans kaynakları yaratmaktan, istihbarat ve güvenlik faaliyetleri ile ilgili çalışmalar yapmaktan da sorumlu olan birimdir. Dış ilişkiler ve kültürel ilişkiler de ERNK'nin faaliyetleri arasındadır. Cephe faaliyetleri yurt içi ve yurt dışı olmak üzere iki temel alanda sürdürülmektedir. Avrupa, "Kürtçülük" konusunda geçmişte olduğu gibi bugün de ilgililere imkânlarını sunmaktadır. Bölge politikaları için sürekli el altında bulundurulmuş Kürtçülük konusu, PKK şiddeti ile her zaman gündemdeki yerini korumuştur. Aslında Kürtçülüğün şiddet içerikli yönü ile pek ilgilenmeyen Avrupa, diğer yönlerden bu konuya yönelik ilgisini halen devam ettirmektedir. Bu PKK'nın faaliyet alanını rahatlatmaktadır. ERNK'nin Avrupa'da bağlı büroları dış ilişkiler, eğitim, basın yayın, maliye konularında faaliyet göstermektedirler. Yurt dışında PKK'nın temel faaliyetlerini kamufle eden kuruluşlar, genelde "mesleki birlik örgütlenmeleri" dir. Avrupa'da yoğun olarak faaliyetlerinin sürdürüldüğü bilinen ERNK'nin, Avrupa'nın dışında Japonya, Güney Afrika, Kanada ve Avustralya'da da temsilcilikleri bulunmaktadır.<sup>194</sup>

ARGK'yi (Arteşe Rızgariya Gele Kürdistan-Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) örgütün terör eylemlerini gerçekleştiren gücü olarak da ifade etmek mümkündür. Mayınlama, karakollara-köylere baskınlar, kamu kurumlarına yönelik saldırılar, yol kesme ve adam kaçırmaya, kamu görevlilerinin öldürülmesi, hayvanların telef edilmesi, ormanların yakılması gibi ve bunların dışındaki örgütün üstlendiği tüm insanlık dışı eylemleri ARGK hazırlamakta ve gerçekleştirmektedir. ARGK'nin başkomutanı Abdul-

---

<sup>194</sup> <http://www.terororgutleri.com/cephe-ernk-kurdistan-ulusal-kurtulus-cephe/> 17.02.2016. Günümüzde birçok kirli bilginin dolaştığı internette, söz konusu site ciddi ve doğru bilgileri ile takip edilmeye değer önemli bir dijital kaynaktır.

lah Öcalan olarak gösterilmekte ve gerçekleştirilen silahlı eylemlerin tamamının Öcalan'ın talimatıyla olduğu bilinmektedir.<sup>195</sup>

### **BİR PSİKOLOJİK HARP SİLAHI OLARAK PKK**

Burada söz konusu örnek üzerinden dil kullanımındaki ince-liklere bakmak, iletişim organlarını nasıl kullandığını incelemek oldukça faydalı ve örgütsel propaganda mekanizmasının nasıl işlediğini anlamak açısından gereklidir.

Terörizm, modern dünyanın en tartışmalı kavramlarından biridir. Aynı gruplar, farklı çevreler tarafından teröristler veya kurtuluş savaşçıları olarak nitelendirilebilmektedir. Filistinlilere göre İsrail, İsraililere göre Filistinliler teröristtir. Aynı şekilde Amerikalılara göre Iraklı direnişçiler, direnişçilere göre Amerikalılar teröristtir. Ancak kitle iletişim ve basın yayın dünyasını en iyi yöneten çevreler, terörist kavramının çerçevesini ve hedef aldığı grupları belirler.

Terörün kelime anlamı içerisindeki bu nefret uyandırıcı illüzyon, çoğu kez uluslararası medya kuruluşları için bile hassasken doğaldır ki bu eylemleri gerçekleştiren örgüt yöneticileri, elebaşları ve militanları hatta sempatizanlarının kendilerini aklayıcı, sözde davalarının haklılığını ifade edici, meşrulaştırıcı söylem ve anlatımlara ihtiyaçları vardır. İşte yukarıda bahsettiğimiz bu jargonu doğuran başlıca faktör budur.

Terörün Türkiye'deki tanımı, Terörle Mücadele Kanunu'ndaki tanımdır. Buna göre de bölücü terör mevcut bir devletten ayrılarak bağımsız devlet kurmayı veya başka bir devletle birleşmeyi hedef alan organizasyonlardır. Bu tip organizasyonlar genellikle

---

<sup>195</sup> <http://www.terororgutleri.com/cephe-ernk-kurdistan-ulusal-kurtulus-cephesi/>  
17.02.2016.

yasal ya da yasa dışı siyasi partilerde gelişir ve onlardan beslenir. Bölücü teröristler, belirli bir coğrafi bölge üzerinde kendilerince tarihi hak iddialarına dayalı, ortak bir amaç çerçevesinde bir araya gelmiş etnik grubun unsurlarıdır.

Türkiye'deki etnik bölücü terör örgütüne göre yapılan meşru savunma sınırları içerisinde, kendisine yönelik saldırıya karşı bir savunmadır. Örgüte göre kendileri, yapılan Türk işgal ve ilhakına son vermeyi amaçlayan, hatta bu yolda uluslararası arenada bile kabul görecektir, kendini aklayacak konjonktürel formüller dahi üretmektedir. Bu yüzden de çoğu zaman yasal (!) siyasi uzantılarıyla federasyon, konfederasyon, halkların kardeşliği gibi enternasyonal söylemler kullanmaktadır. Zaman zaman da aktif savunma diye adlandırdığı sürece geçtiğini ilan ederek terörist imajından sıyrılmaya çalışmaktadır. Böyle dönemlerde de kulağa çok masum gelen ateşkes, barış, görüşme, diyalog, çözüm gibi kelimeleri sıkça tekrarlamaktadır.

1945 yılından bu yana tüm dünyada tutulan kayıtlara göre terörizmin dört çeşidi vardır. Bu çeşitler ise bölücü, ulusal devrimci, uluslararası devrimci ve sağ kanat terörizm olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani her terörist grubun dayandığı bir politik ideoloji vardır. Farklı ideolojilerin, farklı söylemlerinin bulunması doğaldır. Örgütlerin dışarıya karşı ve kendi iç bünyesinde kullandığı, kendisine has klişeleri, sloganları, terminolojileri bulunmakta ve bunlar mensuplarının düşüncelerini biçimlendirmekte ve yönlendirmektedir.

Bu mantığa dayalı olarak bir inceleme ve değerlendirme yapacak olursak karşılaşacağımız terimler aynı zamanda örgütün dayandığı siyasal düşünce sistemini de bize fark ettirecektir.

Marksist-Leninist tandanslı bir örgütün sömürü, sömüren, sömürülen, ezel, ezilen gibi kavramları, bu kavramlarla ve ideolo-

jik bakışla çelişmesine karşılık kullanılması garip gelen tek bir kavram vardır o da “şehitlik” kavramıdır.

PKK terör örgütünün kendi jargonunu üretirken özellikle örgüt başı tarafından geliştirilen, kaynağını aşırı sol ve bölücü söylemlerden alan, Türkçenin özel bir varyantını kullandığı görülmektedir. Bölücübaşı kendisini ifade ederken kullandığı dilde özellikle öz Türkçe sözcüklerle modernleştirilen, Marksist terimlerle beslenen, somutlaştırılmamış, zaman zaman uzun ve anlaşılması zor cümlelerden oluşan ve anlaşılmazlığın yarattığı mistisizmden beslenen bir dil kullanır.

Bu dil öyle alelade seçilmiş bir dil değildir. Tamamen bir amaçla yönelik olarak -belli ki- üzerinde düşünülmüş, çalışılmış bir söylem şeklidir. Örgütün lideri bebek katili terörist bu dili her kullandığında terör örgütü sempaticianları üzerinde büyüleyici bir etki meydana gelmektedir. Bu etkinin şiddeti, zaman zaman meczup bir sevgi ve liderlik refleksi yansıtan romantik unsurlarla birleşerek daha da artmaktadır. Örneğin bölücübaşı meşru savunma güçlerine yazdığı mektubunda dağda ölen teröristler için “Her ölümle benim bir parçam eksiliyor, beni eksiltmeye ne hakkınız var?” ifadesini kullanmıştır.

Kullanılan bu üst dil; örgüt mensuplarınca da hayranlıkla benimsedikçe, taklit edildikçe %60’ı cahil / okuryazar ya da ilköğrenim düzeyinde olan örgüt mensupları, kendilerini avam halktan ayıran prestijli bir konuma geldiklerini düşünmüşlerdir. Bu dil ve üslup bir bakıma onları üstün kılmaktadır. O dili meydana getiren katili de doğal olarak kendileri için Nietzsche’nin tarif ettiği gibi Übermensch (üstün yaratılmış) olarak görürler.

Nietzsche, şu ana kadar dünyaya üst insanın gelmediğini şu sözlerle açıklar;

"Şimdiye kadar üst insan dünyaya hiç gelmedi. En büyük ve en küçük insanı çırlıçıplak gördüm. Hâlâ birbirlerine pek fazla benziyorlar. Hakikaten, en büyüklerini bile hâlâ pek insanca buldum." Ona göre üst insan, evrim halkasında insandan öte bir türdür. Üstün bir tür, doğanın yaratma deneyinde en son amaçtır. Şu ana kadar olagelen tüm oluş zincirinin amacı, üstün insandır ve insan, üstün insan türüne en yaklaşan canlı türüdür. Her ne kadar fizyolojik olarak insanoğlu evrimini tamamlamış gibi görünse de düşünsel ve zihinsel olarak insanın çok eksikliği mevcuttur ve hâlâ bir parça hayvanca yaşar. Bu eksiklerin birer birer giderilmesi, üstün insana ulaşma yolunda büyük adımlar atmaktır.

İşte, hiç duymadıkları, kendilerince bu üst dili kullanan liderleri, onlar için artık bir peygamber gibi, o üst insan mertebesine oturmuştur. Bölücübaşı yakalandığında insanların kendilerini gözlerini kırpmadan yakması işte bununla açıklanabilir.

Bölücü terör örgütü bu liderin geliştirdiği dilin tüm özelliklerini kullanırken bir yandan da propaganda stratejisi içerisinde belirli söylemleri kullanarak özel bir çarpıtma ve yanıltma tekniğini de geliştirmiştir. Bu teknikte aşağıdaki argümanlar ustaca kullanılmaktadır:

Örtmece ve karıştırma

Abartma

Yeni kavramlar yaratma ve arkaik kavramlardan yararlanma

Kendine mal etme

Etnik farkları gündeme getirme

Yerel dilden yararlanma

Harf ve alfabe farklılıklarını vurgulama

Etnik özel adları gündeme getirme

Örtmece ve karıştırma denilen kavram, asıl olarak saldırganın kendi saldırganlığını gizlemesi, eylemlerini kabul edilebilir hatta

ideal hareket tarzları olarak göstermesidir. Bunu yapabilmesi için doğal olarak öyle bir dil geliştirmelidir ki yapılanların haklılığı ya da haklı olabileceğine ilişkin bir zihin karışıklığına yol açmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin üniter yapısını değiştirmeyi, topraklarının bir kısmını koparmayı amaçlayan ve bu yolda binlerce kişiyi katleden bölücü terör örgütü, Kürdistan İşçi Partisi (PKK) adıyla, emekle, iş ve işçiyle hiçbir ilgisi bulunmayan terör yoluyla sahneye çıkmıştır. Bu isim onun bir askerî, eli silahlı bir örgüt gibi hissettirmeden yoluna devam etmeye çalışan, hak mücadelesi veren, ezilenden yana, daha da önemlisi her an siyasallaşmaya hazır bir yapı olarak algılanmasına neden olmaktadır. PKK güçlendikçe içinde küçük yapılar oluşturmakta ve bunları ERNK (Eniya Rızgariya Netewa Kürdistan - Kürdistan Ulusal Kurtuluş Cephesi) ya da ARGK (Arteşe Rızgariye Gele Kürdistan-Kürdistan Halk Kurtuluş Ordusu) olarak adlandırmıştır.

Terörist hareketin jargonunda teröre verilen isimi önderliğin öncülüğünde gelişen barışçıl, çözümleyici mücadele süreci, demokratik, özgürlükçü, eşitlikçi ulusal kurtuluş stratejisi olarak tanımlanırken, bir yandan da kitlelerin örgüt tarafından kışkırtılması, sokağa dökülmesi pasifizmi kıran eylemler olarak isimlendirilmektedir. Üstelik bu tür eylemlerde kadınların ön plana çıkartılması ise önderliğin kadın duyarlılığıyla sahiplenilmesi olarak ifade edilerek örgüt, halk nezdinde masumlaştırılmaktadır.

Karıştırma ise örtme ile iç içe yer almakla birlikte amaç olarak belirli faaliyetleri gizleyen bir yöntemdir, diyebiliriz. Örneğin terör örgütü, bir hedefe yaptığı silahlı eylem sonrasında genellikle yaptığı açıklamada saldırı sözcüğünün sertliği yerine, savunma sözcüğünün masumiyetinden yararlanarak güvenlik güçlerine karşı düzenlenen bombalama, taciz, baskın, mayınlama gibi terör eylemlerinin aktif savunma ya da savunmaya yönelik karşı gücü

uğraştırma olarak adlandırmaktadır. Bu ifade şekli kamuoyu karşısında onu halkını savunan bir masum organizasyon olarak algılatmaktadır.

En az çaba ve kaynak harcayarak maksimum verim almaya çalışan, öldürülen insan sayısından daha çok korkan kitleleri amaçlayan terör örgütleri, yürüttükleri propaganda sürecinde karşı tarafın alabildiğine kötülenmesini ya da kendi eylemlerinin yüceltilmesini esas alır. Güvenlik güçlerinin kitlesel kışkırtmalara karşı kanunlar çerçevesindeki önlemleri, örgüt jargonunda halka yönelik düşmanca tutum, demokratik eylemlerde bulunan kitlelere saldırma; terörist eylemlere karşı yaptığı operasyonlar ise imha savaşı, şiddetten medet umma, inkâr ve imha politikaları söylemleriyle mahkûm edilmeye çalışılırken terör örgütünün yaptıkları sadece savunmadır. Psikolojik harp yöntemlerinden biri olarak, asılsız ve çarpıtılmış bilgiler sürekli tekrarlanarak kamuoyunda önce şüphe uyandırılmakta, ardından kimi çevrelere bu dezenformasyon bir gerçek gibi algılatılmaya çalışılmaktadır.

Terör örgütü, söylemlerinde bazen dilde var olmayan yeni ifadeler oluşturur; bazen de artık pek kullanılmayan, kitleler tarafından unutulmuş ideolojik terminolojiyi canlandırır. Örneğin Türkçe sözlükte yer almayan eylemsellik sözcüğünün bölücü kampanyalarda sıkça kullanıldığına şahit oluruz. Soğuk Savaş Dönemi'nin pek moda bir tanımlaması olan ve arkaik olarak adlandırdığımız bir ifade olan "demokratik cumhuriyet" bu anlamda karşılaştığımız bir klişe ve iyi bir örnektir. Örgüt bu ifadeyi kullanarak bir yandan yeni bir devlet yapılanmasını ifade ederken bir yandan da mevcut cumhuriyetin demokratik olmadığı yargısını bilinçaltına işlemektedir.

Bu anlamda başka bir çarpıcı örnek vermek gerekirse bölücü başı tanımlanırken "demokratik konfederalizm önderi" sıfatı ön-

celeri bilinçli olarak kullanılmakta, böylece Türkiye Cumhuriyeti'nin tek merkezli yapısına bir seçenek olarak konfederalizm dile getirilmekte, dolaylı olarak da örgütün bu konfederal siyasi yapının önderliği görevini üslenmesini sağlamak amaçlanmaktayken, son zamanlarda Kürk halkı önderi sıfatı bölücübaşının adıyla birlikte telaffuz edilmeye başlanmıştır. Böylece Öcalan planlı bir operasyon olduğu belli olan dört ülke topraklarında kurulması amaçlanan (sözde) büyük Kürdistan'ın liderliğine yakıştırılmıştır. Daha korkuncu tüm bu söylemler, kitle iletişim araçları sayesinde sürekli olarak tekrarlandıkça da üzerinde tartışılabilir hâle gelmektedir.

Terörizm denilen kavram tamamen ulusal ve uluslararası hukuk dışı bir organizasyon olduğundan askerlik ve siyaset gibi yasal zeminde yer alan kurumlarca kullanılan jargonların dışında kalması gerekmektedir. Yani ateşkes, gerilla, asker, silahlı savaşçı, ateşkesin kalıcı olması, tek taraflı yürütülen ateşkes gibi söylemler farkında olunmadan bölücü örgüt amaçlarına hizmet etmektedir. Çünkü bu kavramların örgütçe kullanılmasının benimsenmesi durumunda bu kez de teröristlerin suçlu olarak yargılanması yerine uluslararası hukuka tâbi olmalarını doğuracak, mesela savaş esiri sayılmalarını sağlayacaktır.

Bölücü örgütlerin temel gücü etnik farklılıklar ve etnik unsurlardır. Etnik grupları biçimlendiren, diğerlerinden ayırt eden en önemli öge ise hiç kuşkusuz dildir. Bu yüzden etnik ayrılıkçı terörün hareket noktasını, dayandığı tabanın farklı etnik kimliğe sahip olduğunu simgeleme ihtiyacı, doğal olarak önemli bir gerekliliktir. Terör örgütleri bu amaçla dil farklılıklarını ortaya koymak zorundadır. Çünkü bir ulus olduğu iddiasında olan her unsur için bu tezlerine karşı ilk bakılacak yapı, etimolojik dil yapısıdır.

Bu amaçla bir karşı tez geliştirilmesini önlemek ya da bu temeli sağlam atmak için doğan çocuklara etnik ayrımcılığı teşvik eden isim koyma, Türk alfabesinde bulunmayan harfleri talep etme, kamu kurumlarında Türkçe bilmediğini ifade ederek tercüman isteme gibi aşamalar hem bir ulus tezini destekleyecek hem de bir anlamda farklılıkları vurgulayarak bölünmenin yolunu açan çok önemli aşamalar olarak örgütü güçlendirecektir.

Bu farklılıkları koymaya başlaması ile örgüt, bu sefer de biji seruk Apo, biji Newroz gibi yerel dilde üretilen sloganları özellikle kendine yakın basın yayın organlarında kullanmakta, hatta haber kanallarının bu noktada hassas davranmaması yüzünden tüm ülkede yaygınlaştırmaktadır. Filistinlilerin İsrail'e karşı kitlesel başkaldırısını ifade eden Arapça intifada sözcüğünü örnek alarak geçmişte kullandığı serhildan sözcüğünü aynı içerikte kullanmaya başlamıştır. Böylece örgüt, bölücü psikolojik savaşının bir parçası olarak yandaşlarını birleştirip örgütlerken, hedefinde olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne karşı yapılan gösterilerde Filistin modeli çerçevesinde, iç ve dış kamuoyunu etkileyecek bir ortam oluşturmayı amaçlamıştır. Ayrıca önemli bir not olarak söylemek gerekir ki terör örgütü mensup ve yandaşları, aynı psikolojik operasyonun bir parçası olarak Güneydoğu Anadolu'daki yer adlarının Türkçe isimleri yerine Amed, Botan, Dersim, Serhat adlarının kullanımına özel bir gayret ve titizlik gösterir. Çünkü bu terimlerin kullanımı söz konusu coğrafyanın mülkiyetiyle ilgili bir kanıttır. Buraların Türkçede tescil edilmiş biçiminin dışında farklı bir adla adlandırılması devletin egemenlik haklarının reddi, ayrılıkçı ve bölücü talepleri gündeme getirme ve zamanla bu taleplere meşruiyet kazandırma planının bir parçasıdır.

Terör örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için silahlı ve silahsız propagandanın ne denli önemli olduğu bilinmektedir. Bu

anlamda bazen basın yayın organları; haber ve yorumlarında terör örgütlerinin propaganda taktiklerinin tuzağına düşerler. Basın yayın organlarınca kullanılan güvenlik birimlerinin, örgütün koşulsuz ve süresiz ateşkes ilan edeceği beklentisi içinde bulunduğu, dağdaki silahların susması, savaş, PKK üssü, PKK kuvvetleri komutanı gibi ifadeleri bu tuzağın bir sonucudur.

PKK geliştirdiği örgüt jargonuyla meşru savunma sınırlarını aşmama ilkesini benimsemiş ve bu savunma savaşını Birleşmiş Milletlerin karar aldığı meşru müdafaa hakkına göre ve uluslararası yasalara uygun biçimde yürütmeyi(?) esas almıştır. Bölücü örgütün bu psikolojik operasyonunun amacı, eylemlerinin polisiye olay ve terör suçu sayılmasının yarattığı uluslararası olumsuz koşullardan kurtarmak, askerî statü kazandırmaktır.

Yakın tarihimizde bir birleştirme projesi gibi algılanan riskli açılım sürecinde bu propagandanın en çarpıcı örneklerini görmek mümkündür. 2013 yılı Mart ayının ve her yıl birçok provokasyona sahne olan Nevruz kutlamalarının, söz konusu süreçle farklı bir noktada incelenmesi gerekmektedir.

Söz konusu tarihlerde İmralı hükümlüsü teröristbaşı ile müzakerelerde bir noktaya gelinmiş; ev hapsi, demokratik cumhuriyet gibi kavramlar telaffuz edilmeye başlanmıştı. Nevruz öncesi, açılım adı verilen ne olduğu kimse tarafından hâlâ tam anlaşılamamış olan proje kapsamında, üç kişilik bir BDP heyeti kendilerine refakât eden MİT personelleri ile birlikte İmralı'ya gitti. Ardından görüşmenin tutanakları basına sızmıştı. İlk başta sızmanın kendi taraflarından olduğunu reddeden BDP, ardından olayın tamamen sehven bir iki personelin zafiyetinden kaynaklandığı açıklamasını yapacaktı. Bir süre gündemde kalan bu olay teröristbaşının Nevruz için Diyarbakır'da toplananlara hitaben

yazdığı ve BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder tarafından okunan mektupla başka bir boyut kazanmıştı.

Pekala ne yazıyordu bu mektupta?

*"Selam olsun bu uyanış, canlanış ve diriliş günü olan Nevrozu en geniş katılım ve ittifakla kutlayan Orta Doğu ve Orta Asya halklarına...*

*Selam olsun yeni bir dönemin miladı ve gün ışığı olan Nevroz'u büyük bir coşkuyla ve demokratik bir hoşgörülle kutlayan kardeş halklara... Selam olsun demokratik hakları özgürlük ve eşitliği rehber edinen bu büyük yolun yolcularına...*

*Zağros ve Toros dağ eteklerinden, Fırat ve Dicle nehir vadilerine; kutsal Mezopotamya ve Anadolu topraklarından tarım, köy ve şehir uygarlıklarına analık eden halkların en eskilerinden olan Kürtler, sizlere selam olsun...*

*Binlerce yıllık bu büyük medeniyeti farklı ırklarla, dinlerle, mezheplerle kardeşçe ve dostça birlikte yaşayan, birlikte inşa eden Kürtler için Dicle ile Fırat, Sakarya ve Meriç'in kardeşidir. Ağrı ve Cudi Dağı, Kaçkar ve Erciyes'in dostudur. Halay ve delilo, horon ve zeybekte hısım-akrabadır.*

*Bu büyük medeniyet, bu kardeş topluluklar, siyasi baskılarla, harici müdahalelerle grupsal çıkarlarla birbirlerine düşürülmeye çalışılmış hakkı, hukuku, eşitliği ve özgürlüğü esas almayan düzenler inşa edilmeye çalışılmıştır. Son iki yüzyıllık fetih savaşları Batılı emperyalist müdahaleler baskıcı ve inkârcı anlayışlar, Arabi, Türki, Farisi, Kürdi toplulukları ulus devletçiklere, sanal sınırlara, suni problemlere gark etmeye çalışmıştır.*

*Sömürü rejimleri, baskıcı ve inkârcı anlayışlar artık miadını doldurmuştur. Orta Doğu ve Orta Asya halkları artık uyanıyor. Kendine ve aslına dönüyor. Birbirlerine karşı kışkırtıcı ve köreltici savaşlara ve çatışmalara dur diyor.*

*Nevroz ateşiyle yüreği tutuşan, meydanları hınca hınç dolduran yüz binler, milyonlar artık barış diyor, kardeşlik diyor, çözüm istiyor.*

*İçinde doğduğumuz çaresizliğe, bilgisizliğe, köleliğe karşı bireysel isyanımla başlayan bu mücadele her türlü dayatmaya karşı bir bilinci, bir anlayışı, bir ruhu oluşturmayı amaçlıyordu. Bugün görüyorum ki bu haykırış bir noktaya ulaşmıştır.*

*Bizim kavgamız hiçbir ırka, dine, mezhebe veya gruba karşı olmamıştır, olamaz. Bizim kavgamız ezilmişliğe, bilgisizliğe, haksızlığa, geri bırakılmışlığa her türlü baskı ve ezilmeye karşı olmuştur.*

*Bugün artık yeni bir Türkiye'ye, yeni bir Orta Doğu'ya ve yeni bir geleceğe uyanıyoruz. Çağrımı bağrına basan gençler, mesajımı yüreğine katan yüce kadınlar, söylemlerimi baş-göz üstüne diyerek kabul eden dostlar, sesime kulak kesilen insanlar;*

*Bugün yeni bir dönem başlıyor. Silahlı direniş sürecinden, demokratik siyaset sürecine kapı açılıyor.*

*Siyasi, sosyal ve ekonomik yanı ağır basan bir süreç başlıyor; demokratik hakları, özgürlükleri, eşitliği esas alan bir anlayış geliyor. Biz, onlarca yılımızı bu halk için feda ettik, büyük bedeller ödedik. Bu fedakârlıkların, bu mücadelelerin hiçbirisi boşa gitmedi. Kürtler öz benliğini, aslını ve kimliğini yeniden kazandı.*

*'Artık silahlar sussun, fikirler ve siyasetler konuşsun' noktasına geldik. Yok sayan, inkâr eden, dışlayan modernist paradigma yerle bir oldu. Akan kan Türk'üne, Kürt'üne, Laz'ına, Çerkez'ine bakmadan insandan, bu coğrafyanın bağrından akıyor.*

*Ben, bu çağrıma kulak veren milyonların şahitliğinde diyorum ki; artık yeni bir dönem başlıyor, silah değil, siyaset öne çıkıyor. Artık silahlı unsurlarımızın sınır ötesine çekilmesi aşamasına gelinmiştir.*

*Yüreğini bana açan, bu davaya inanan herkesin sürecin hassasiyetlerini sonuna kadar gözeteyeceğine inanıyorum.*

*Bu bir son değil, yeni bir başlangıçtır. Bu mücadeleyi bırakma değil, daha farklı bir mücadeleyi başlatmadır. Etnik ve tek uluslu coğrafyalar oluşturmak, bizim aslımızı ve özümüzü inkâr eden modernitenin hedeflediği insanlık dışı bir imalattır.*

*Kürdistan ve Anadolu tarihine yaraşır şekilde tüm halkların ve kültürlerin eşit, özgür ve demokratik ülkesinin oluşması için herkese büyük sorumluluk düşüyor. Bu Nevroz münasebetiyle en az Kürtler kadar Ermenileri, Türkmenleri, Asurları, Arapları ve diğer halk topluluklarını da yakılan ateşten kaynaklı özgürlük ve eşitlik ışıklarını, kendi öz eşitlik ve özgürlük ışıkları olarak görmeye ve yaşamaya çağırıyorum.*

*Saygıdeğer Türkiye halkı;*

*Bugün kadim Anadolu'yu Türkiye olarak yaşayan Türk halkı bilmeli ki Kürtlerle bin yıla yakın İslam bayrağı altındaki ortak yaşamları kardeşlik ve dayanışma hukukuna dayanmaktadır.*

*Gerçek anlamında, bu kardeşlik hukukunda fetih, inkâr, ret, zorla asimilasyon ve imha yoktur, olmamalıdır. Kapitalist moderniteye dayalı son yüzyılın baskı, imha ve asimilasyon politikaları; halkı bağlamayan dar bir seçkinci iktidar elitinin, tüm tarihi ve de kardeşlik hukukunu inkâr eden çabalarını ifade etmektedir. Günümüzde artık tarihe ve kardeşlik hukukuna ters düştüğünü iyice açığa çıkan bu zulüm cenderesinden ortaklaşa çıkış yapmak için hepimizin Orta Doğu'nun temel iki stratejik gücü olarak kendi öz kültür ve uygarlıklarına uygun şekilde demokratik modernitemizi inşa etmeye çağırıyorum.*

*Zaman ihtilafın, çatışmanın, birbirlerini horlamanın değil, ittifakın, birlikteliğin, kucaklaşma ve helalleşmenin zamanıdır. Çanakkale'de omuz omuza şehit düşen Türkler ve Kürtler; Kurtu-*

*luş Savaşı'nı birlikte yapmışlar, 1920 Meclisini birlikte açmışlardır.*

*Ortak geçmişimizin önümüze koyduğu gerçek, ortak geleceğimizi de birlikte kurmamız gerektiğidir. TBMM'nin kuruluşundaki ruh, bugün de yeni dönemi aydınlatmaktadır.*

*Tüm ezilen halkları, sınıf ve kültür temsilcilerini; en eski sömürge ve ezilen sınıf olan kadınları, ezilen mezhepleri, tarikatları ve diğer kültürel varlık sahiplerini, işçi sınıfının temsilcilerini ve sistemden dıştalanmış herkesi çıkışın yeni seçeneği olan Demokratik Modernite Sistemi'nde yer tutmaya, zihniyet ve formunu kazanmaya çağırıyorum.*

*Orta Doğu ve Orta Asya kendi öz tarihine uygun, bir çağdaş modernite ve demokratik düzen aramaktadır. Herkesin özgürce ve kardeşçe bir arada yaşayacağı yeni bir model arayışı, ekmek ve su kadar nesnel bir ihtiyaç hâline gelmiştir. Bu modele yine Anadolu ve Mezopotamya coğrafyasının, ondaki kültür ve zamanın öncülük etmesi, onu inşa etmesi kaçınılmazdır.*

*Tıpkı yakın tarihte Misakımilli çerçevesinde Türklerin ve Kürtlerin öncülüğünde gerçekleşen Milli Kurtuluş Savaşı'nın daha güncel, karmaşık ve derinleşmiş bir türevini yaşıyoruz.*

*Son doksan yılın tüm hata, eksiklik ve yanlışlıklarına rağmen bir kez daha yanımıza, mağdur edilmiş, büyük felaketlere uğramış halkları, sınıfları ve kültürleri de alarak bir model inşa etmeye çalışıyoruz. Tüm bu kesimleri; eşitlikçi, özgür ve demokratik ifade tarzının örgütlenmesini gerçekleştirmeye çağırıyorum.*

*Misakımilli'ye aykırı olarak parçalanmış ve bugün Suriye ve Irak Arap Cumhuriyeti'nde ağır sorunlar ve çatışmalar içinde yaşamaya mahkûm edilen Kürtleri, Türkmenleri, Asurileri ve Arapları birleşik bir 'Milli Dayanışma ve Barış Konferansı' temelinde*

*kendi gerçeklerini tartışmaya, bilinçlenmeye ve kararlaşılmaya çağırıyorum.*

*Bu toprakların tarihselliğinde önemli bir yer tutan 'BİZ' kavramının genişliği ve kapsayıcılığı dar, seçkinci iktidar elitleri eliyle 'TEKE' indirgenmiştir. 'BİZ' kavramına eski ruhunu ve pratiğini vermenin zamanıdır. Bizi bölmek ve çatıştırmak isteyenlere karşı bütünleşeceğiz. Ayrıştırmak isteyenlere karşı birleşeceğiz. Zamanın ruhunu okuyamayanlar, tarihin çöp sepetine giderler. Suyun akışına direnenler, uçuruma sürüklenirler. Bölge halkları yeni şafakların doğuşuna şahitlik etmektedir. Savaşlardan, çatışmalardan, bölünmelerden yorgun düşen Orta Doğu halkları artık kökleri üzerinden yeniden doğmak, omuz omuza ağaya kalkmak istiyor.*

*Bu Nevroz hepimize yeni bir müjdedir.*

*Hız. Musa, Hız. İsa ve Hız. Muhammed'in mesajlarındaki hakikatler, bugün yeni müjdelerle hayata geçiyor, insanoğlu kaybettiklerini geri kazanmaya çalışıyor. Batı'nın çağdaş uygarlık değerlerini toptan inkâr etmiyoruz. Onda ki aydınlanmacı, eşit, özgür ve demokratik değerleri alıyor kendi varlık değerlerimizle, evrensel yaşam forumlarımızla sentezleyerek yaşamlaştıırıyoruz. Yeni mücadelenin zemini fikir, ideoloji ve demokratik siyasettir, büyük bir demokratik hamle başlatmaktır.*

*Selam olsun bu sürece güç verenlere, demokratik-barış çözümünü destekleyenlere!*

*Selam olsun halkların kardeşliği, eşitliği ve demokratik özgürlüğü için sorumluluk üstlenenlere!*

*Yaşasın Nevroz, yaşasın halkların kardeşliği!"*

Örgütsel propaganda anlamında üzerinde durulması gereken bir diğer konu da bölücü örgütün kendi uhdesindeki medya ku-

ruluşlarıdır. PKK terör örgütü bu anlamda ciddi bir medyacılık örneği sergileyerek gazete, dergi ve internet yayınları dışında Roj TV isimli bir TV kanalı kurmuştur. Roj TV'nin geçmişine bakılırsa, Med TV adıyla 15 Haziran 1995 yılında Londra'da kurulduğu ve Avrupa'dan uydu kanalıyla yayın yaptığı görülecektir. Med TV'nin yayın lisansı Öcalan'ın 1999 yılında yakalanmasından sonra İngiltere tarafından iptal edilmiştir. Terörü ve şiddeti teşvik ettiği için İngiltere tarafından kapatılan Med TV'nin yerine kurulan Medya TV ise Fransa otoritelerince kapatılmıştır.

Bu geleneğin son temsilcisi olan Roj TV, hâlihazırda Danimarka'dan yayın yapmakta olup, İsveç'te de kablolu yayın ağına alınmıştır. Roj TV'nin yayına başladığında yayın lisansı Danimarka Medya Sekreterliğinden alınmıştır. Merkez stüdyoları Belçika'da olan kanalın yayıncı kuruluşu Mezopotamya Yayıncılık Şirkettir. Danimarka'da bu kuruluşa ait MMC, METV ve NUCE adında televizyon ve radyo kanalları vardır. 1 Mart 2004'te yayına başlayan Roj TV, Kürtçe Kurmanci ve Sorani lehçelerinde, Arapça, Zazaca, Süryanice ve Türkçe dillerinde yayın yapmaktadır. Temel sloganı "barışın ve özgürlüğün sesi" olan Roj TV, sürekli PKK terör örgütünün eylemlerini ve örgüt mensuplarının konuşmalarını yayınlamaktadır. Roj TV'de Interpol tarafından aranan PKK terör örgütü yöneticilerinin sık sık ekrana çıkabilmesi, Avrupa'nın terörle mücadele konusundaki samimiyetinin (!) bir yansımasıdır sanırım. Daha önce İngiltere'de yayın yapan ve Roj TV'nin öncülü olan Med TV'de yayınlanan birçok program, aynı şekilde Roj TV'de yayınlanmakta ve Med TV'de söylenen "Ey Reqip - Ey Düşman" isimli marş, aynı koro tarafından Roj TV'nin açılış ve kapanışında da yayınlanmaktadır. Aşağıda Türkçesi verilmiş ve sözde Kürt devleti ulusal marşı kabul edilen bu müzik, her şeyi yeterince anlatmaktadır.

*Ey düşman hep vardır Kürt milleti,  
Yıkamaz (onu) bu zamanın top güllesi  
Kimse demesin Kürt milleti ölüdür,  
Kürtler capcanlıdır, asla boyun eğmez bayrağımız.  
Biz ki Kürt'üz, devrimin rengiyiz,  
Kanla yazılmış tarihimize bir bak.  
Biz ki Medya ve Keyhusrev'in çocuklarıyız,  
İnancımız, yolumuz hep vatanımızdır.  
Binlerce aslan yürekli Kürt çocuğu,  
Bu uğurda can verdiler, hepsi toprağın bağrında saklı.  
O çocuklar şimdi de hazırdırlar,  
Can fedadırlar, can fedadırlar, can feda...  
Kürt çocukları yiğitler gibi başkaldırıyor,  
Bak nasıl da süslüyorlar yaşam tacını kanlarıyla...*

PKK terör örgütü, televizyon medyasının tüm iletişim kabiliyetini özellikle Türkiye'de yaşayan Kürt vatandaşlarımızın ve teröristlerinin üzerinde psikolojik harekât gerçekleştirmeye yönelik kullanmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 2008 yılında Kuzey Irak'a düzenlediği kara harekâtı esnasında terör örgütü, televizyonları ve tüm iletişim araçları aracılığıyla dağdaki ve şehirdeki militanların psikolojisini yükseltmeye dönük yayınlar yapmıştır. Operasyonun yapıldığı günlerde, örgüte ait yayın organlarında Türk ordusunun verdiği şehitlerin sayısını olduğundan fazla, öldürülen terörist sayısını da olduğundan çok daha az gösteren asılsız haberler ve eylem çağrıları yapılmıştır. Yapılan yayınlarda özellikle dağdaki teröristlerin silahlı eğitimleri, sosyal hayatları ve neredeyse ölümden korkmadan hareket etmeleri sadece epik değil aynı zamanda romantik bir hava verilerek ekrana yansıtılmıştır.

PKK terör örgütü televizyon dışında radyo medyasını da yaygın bir şekilde kullanabilmektedir. Radyonun, TV'ye oranla daha erişilebilir olması ve taşınma kolaylığı, propaganda amaçlı çalışmalarda özellikle dağ kadrosu üzerinde bu yöntemi daha avantajlı hâle getirmektedir. Terör örgütünün kontrol ettiği ve örgütün propagandasını sürekli yapan en az 6 radyo kanalı bulunmaktadır. Roj Radyo, Denge Mezopotamya (Mezopotamya'nın Sesi), Radyo Medya ve Welat FM radyoları sınır ötesinden ve Avrupa merkezli uydular üzerinden yayın yapmaktadır. Roj Radyo Kandil Dağı'ndan Denge Mezopotamya, Belçika'dan, Radyo Medya ise Kuzey Irak'ta Zavita'dan yayın yapmaktadır.

Radyo Medya'daki çalışmaları koordine etmek amacıyla görevlendirilen kişiler Roj Radyo'da çalışan PKK terör örgütü militanlarıdır. Terör örgütünün Roj TV ile birlikte uydu yoluyla yayını sürdürdüğü Welat FM de Kuzey Irak'tan yayın yapmaktadır. Daha önce Türkiye'den gelen tepkiler üzerine Bağdat'taki büroları Irak hükümeti tarafından kapatılan Welat FM'in yeni merkezi Kerkük'tedir. Sınır ötesinden yayın yapan örgüte ait radyoların yanında Bingöl, Tunceli, Şırnak ve Hakkâri bölgelerinde yayın merkezi belli olmayan korsan radyoların bulunduğu da bilinmektedir. Televizyon programlarında olduğu gibi benzer yöntemler bu mecrada da görülmektedir. Örgüte bağlı ya da örgütün kontrolünde olan tüm radyo yayınlarında da örgütün yoğun propagandası yapılmaktadır. Radyolarda, PKK terör örgütünün marşları çalınmakta ve KCK (Kürdistan Topluluklar Birliği) bildirileri yayınlanmaktadır.

Yukarıda bahsettiğimiz özellikleri ile radyolar sadece birer psikolojik harp enstrümanı olmakla kalmayıp, aynı zamanda örgüt içi haberleşme amacına yönelik kullanılabilir. Coğrafi şartların zor olduğu bölgede, aralarında irtibatı kesilen militanla-

rın radyo yayın merkezi vasıtasıyla haberleşebildikleri örgüt mensuplarının sorgularından anlaşılmaktadır. Ayrıca terör örgütü, radyo yayınlarını, eylem talimatının teröristlere ulaştırılması amacıyla da kullanmaktadır.

Yakalanan İran uyruklu bir militanın radyonun örgüt içi haberleşmedeki işlevine ilişkin vermiş olduğu ifade şöyledir: "Gruptan kopma, kaybolma ve yaralanma durumlarında radyoya telefon edilir, gruptan kopan kişi, türkü günlerinde şifreli bir şarkı ister ve bulunduğu yeri tarif eder."

PKK terör örgütüne silah sağladığı iddia edilen zanlılar hakkında yapılan bir soruşturmanın iddianamesinde de terör örgütü üyeleriyle dosyadaki bazı şüphelilerin Belçika'dan yayın yapan "Mezopotamya" radyosu aracılığıyla irtibat sağladığı belirtilmiştir. İddianamede "Şüphelilerin kendi aralarında yaptıkları görüşmelerde, Kalaşnikof marka silaha 'inek', sabit dipçikli Kalaşnikof marka silaha 'Sementa', seyyar dipçikli olana 'kırık', tabancaya 'keçi yavrusu', mermiye 'arpa veya bal', makineli tüfeğe ise 'öküz' dedikleri tespit edilmiştir." denmektedir.

Radyo dışında sanal dünya ve sosyal medya, yine örgütün var olduğu ciddi alanlardan birisidir. İnternet, dünyada pek çok terör örgütü tarafından grup içi iletişim ve propaganda amaçlı kullanılan en yaygın medyadır. Terör örgütleri tarafından dolaylı ya da doğrudan kontrol edilen internet sayfaları, faaliyet gösterdiği devlete ciddi anlamda zarar vermektedir. Devletler siber güvenlik konusunda uluslararası iş birliğine dayalı yeni adımlar atsa da terör örgütleri interneti etkili bir şekilde kullanmaya devam etmektedir.

Devletlerin, yasa dışı yayın yapan sitelerin ulaşılabilirliğini engellemesi oldukça zordur çünkü ülke sınırları içinde erişimi engellenen sitelere ulaşım alternatifleri hemen tasarlanabilmektedir.

İnternet sayfalarının tasarım kolaylıkları, blog denilen basit ve ücretsiz sayfa modellemesi sayesinde, terör örgütü mensubu kişi veya gruplar erişimi engellenen sitelerin yerine kurdukları yeni siteler üzerinden faaliyetlerini sürdürebilmektedir.<sup>196</sup>

Propaganda üzerine bahsederken son olarak eklenmesi gereken, müziklerdir. Bu anlamda planlı Kürtçe müziğin; hedefi etkilemede, siyasal ve ideolojik hedeflere ulaşmada bir araç olarak kullanılması 90'lı yıllara rastlar. Zira bu yıllara kadar yapılan bireysel seslendirmeler 1990 yılında Mezopotamya Kültür Merkezinin kurulmasıyla tek elden idare edilmeye başlanmıştır. Kürt kültürünü yaşatmak, kaybolan değerlere sahip çıkmak gibi nedenlerle kurulduğu iddia edilen bu ve benzeri bu tür merkezlerin gerçek amacı biraz yakından tanıyan herkesçe malumdur. Bünyesinde yüzlerce müzisyen barındıran bu tarz sivil toplum(?) kuruluşları, müziklerinde iki ana tema kullanıyordu. Bunlardan birincisi yitik bir ülke ütopyası, diğeri ise dağdı. Dağ o sözde ülkeyi kurmak için yüceleştirilen ana faktördü. Bunun ardından dağdakiler geliyor, bu böyle sürüp gidiyordu.

Şimdi bu anlamda yazılmış bir şarkıyı birlikte analiz edelim.

*Artık rüzgârlar kırıyor sömürgecinin kanadını*

*Mervan Tarihi'ni süslüyorlar*

*Şeyh Sait, Seyit Rıza seninle yaşıyor*

*Bahar gülü umudun adı*

*Zilan Zilan gerillanın sesi*

*Zilan Zilan intikam yemini*

*Acı görmez parlak güzel günlerin hikâyesi*

---

<sup>196</sup> Bu anlamda daha detaylı bilgi için çok saygın bilim insanları olan Süer Eker, Elif Arat'ın makaleleri oldukça yol gösterici ve bilgilendiricidir.

*Unutulmaz o güzel günlerin destanı  
Şehitsin sen, ölmedin ey Kürt kızı  
Ülkenin neşesi, umudusun sen  
Zilan Zilan gerillanın sesi  
Zilan Zilan intikam yemini...*

Orijinal sözleri Kürtçe olan ve yukarıda Türkçesini verdiğimiz bir türkü, Zilan. Zilan bir kadın teröristin adıdır. Bu türkü adını o teröristten almış ve onun sözde hatırasına yakılmıştır. Peki kimdir bu Zilan, hakkında ne biliyoruz? Asıl adı Zeynep Kınacı olan Zilan, 30 Haziran 1996 tarihinde Tunceli şehir merkezinde bayrak merasimi için hazırlık yapan tören birliğinin arasına, hamile kadın kılığında girerek üzerindeki bombayı patlatmak suretiyle 4 astsubay ve 4 erin şehit olmasına, 7 astsubay ve 21 erin de yaralanmasına neden olan PKK terör örgütü mensubudur. Daha önce de çeşitli bölümler altında incelediğimiz PKK terör örgütü ve onun eli kanlı katili Abdullah Öcalan için bu tarz ölümler (aslında tüm ölümler) kutsanmıştır. Bu insanlar için türküler yakılmış olması; "örgüt için ölüm"ün aslında ölümsüzlük olduğunu tüm teröristlere ve sempatizanlara ispatlamış böylece geride kalanlara hem örgütün ahde vefasını göstermiş hem de bu yolda ölmenin kutsallığı vurgulanarak bunun özendirilmesi sağlanmıştır.<sup>197</sup>

PKK terör örgütü, geçmiş Kürt isyanlarında görülen düzenli bir orduya sahip olamama zaafını ortadan kaldırmak için kurulduğu iddiasındadır. Türkiye'nin millî birlik ve beraberliğini tehdit eden PKK terör örgütü bu kitap yazıldığı sırada Güneydoğu'da farklı bir taktik kullanarak kent savaşları doktrinine yönelmiş du-

---

<sup>197</sup> Erkan Şahin, Müziğin Propaganda Amaçlı Kullanımı (tez), Gazi Ü, Ankara 2008

### *Kürt İsyanları*

rumdadır. Üstelik yine aynı tarihlerde söz konusu örgütün, hâlihazırda bir iç savaşın sürdüğü Suriye’de faaliyet gösteren kolu PYD, hemen doğusunda bulunan Barzani başkanlığındaki bölgesel yönetimin sıcak denize ulaşmasını sağlayacak sözde büyük Kürdistan’ın ikinci parçası için harekete geçmiş durumdadır. Üstelik 19. yy. hegemon gücünün yerini alan ABD’nin desteğiyle yani bir anlamda 1920 yılında diretilen ama Anadolu insanının Mustafa Kemal önderliğinde yırtıp attığı Sevr Antlaşması yeniden ısıtılarak önümüze konmaya çalışılmaktadır.



## SONUÇ OLARAK

Kitabın başından beri anlattığımız ölçekte Türkiye topraklarında yaşanan isyanlar incelendiğinde özellikle 18. yy. sonundan itibaren Kürt isyanları hep önemli kalkışmalar olarak tarihe not düşüldü. Bahsettiğimiz gibi Osmanlı Devleti'nde, Yavuz Sultan Selim, Kürt aşiretleri ile alakalı sorun olmayan bağlar kurmuş ve Kürt beylerine özerk bir yönetimi vadetmişti. Osmanlı ve Safevi imparatorluklarının Türkiye ve İran'da güç kazanmasının ardından Kürtler ve ülkeleri, bu iki güçlü devlet arasında mücadelenin odak noktası hâline geldi Aslında, Cumhuriyet'in kuruluşundan beri Türkiye'nin bir Kürt meselesi hep var olageldi. Önceleri, ağırlıklı olarak entegrasyon ve geri kalmışlık kaygılarıyla ele alınan bu sorun, 1980'lerden itibaren, PKK'nın ortaya çıkmasıyla, bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıktı. Hazırladığı Yeni Dünya Düzeni ve PKK isimli belgeselin hemen başında Banu Avar bakın nasıl bir tespitte bulunuyor ve tüm halkımıza ve özellikle Kürt vatandaşlarımıza bir uyarıda bulunuyordu:

*"Süreç hızla ilerliyor ve yüzyıllık bir proje karşımıza dikiliyor. Bu ulusu meydana getiren tüm unsurlar tehdit altında. Emperyal tehdit alanların en başında hiç kuşkusuz Kürt vatandaşlarımız geliyor. Çünkü eğer önüne geçilmezse mesele orada patlayacak İngiliz-Amerikan projesi petrol coğrafyasına el koymak için elinden geleni ardına koymayacak. Irak, Afganistan'da yaptıkları, yapacaklarının aynısı. Türkiye'de küçük bir grup millî egemenlik değil, yerel egemenlik istiyor. Herkes aklına yazsın bu projenin arakasında yüzyıllık bir petrol kavgası var. Bu kavgada galibiyete*

*giden yol etnik ve dini ayrıştırmadan geçiyor. Bu, Batı'nın böl ve yut stratejisi ama unutulmasın ki Batı'nın ilk yok ettiği önce kendi iş birlikçisidir...”*

Kitabın sonunda varılacak ana sonuç aslında şudur: Bugün bazıları tarafından üzerine basıla basıla iddia edilse dahi kitap içerisinde yer alan tüm bu kalkışmaların ayrıntılarında da görüldüğü gibi Kürt isyanları asla bir halkın özgürlük mücadelesi değildir. Üstelik bunun için bir neden yoktur. Üzerinde yaşadığımız bu coğrafya, çevresindeki tüm yangınlara rağmen bir kardeşlik coğrafyası olmuştur.

Tarih boyunca yapılmış Kürt isyanlarına bakılınca görülür ki nedenler arasında aşiretler, yerel yöneticiler, aşiret reisleri arası mevki ve çıkar mücadelesi vardır. Yine aşiretlerin, köylüye ağa, şeyh olarak veya ağa-şeyh olarak hükmeden, vergi toplayan aşiret reislerinin, Orta Çağ'ın bağımsız derebeylikleri gibi bağımsız olmak amacıyla ve merkezî idareye vergi vermemek için devlete başkaldırıları vardır. Devlet gözetiminin artmasını ve dolayısıyla kendi güçlerinin azalmasını istemeyen yerel ağalar altyapıya karşı çıkmış köprü ve yol yapımını, bölgenin gelişmesini engellemişlerdir. Yani isyanların nedeni, uluslaşma veya geri bırakılmışlığa tepki değil, beylerin otonomi çabasıdır.<sup>198</sup>

Yalçın Güran'ın dediği gibi kural olarak hiçbir savaş halkın çoğunluğunun oyu alınarak çıkarılmaz. Demek ki savaş ilan etmek için halkoyuna başvurulmaz. Savaşa o gün iktidarda olan liderler karar verir. Bu yönüyle savaş sorumluluğu halkın değil, liderlerindir. Ama bu arada yapılan bir dizi etkili propaganda so-

<sup>198</sup>

<http://blog.milliyet.com.tr/kurt-isyanlarinin-nedenleri-tarihcesi-ve-pkk-katliamlari--2/Blog/?BlogNo=226820>, 19.06.2016

nucu, bir bölüm halk da savaş yanlısı kesilir! Bu sözlerimiz saldırıya geçip savaşı başlatan taraf için geçerlidir. Saldırıya uğrayan, kendini savunma zorunda olduğu için ister istemez çıkan savaşın ortağı olur.

Kürtler de çeşitli tarihlerde silaha sarılıp var olan yönetime başkaldırmış, bir tür savaş açmıştır. Bu başkaldırmalar, bu savaşlar bütün Kürt halkının oyuna başvurularak karar altına alınmamıştır. Buna zaten olanak da yoktur. Bunun böyle olduğu ne söylenebilir ne de ispatlanabilir. Bu olayların geliştiği bölgede feodal yapının bulunduğunu hiç akıldan çıkarmamak gerekir. Sadece bu bile az önce söylediklerimizi doğrulamaya yeter.

Öyleyse dönemin Kürt liderleri isyanı uygun görüp “şimdi tam zamanıdır” diyerek isyanı başlatmışlardır. Niyetleri, her savaşta olduğu gibi, Kürt halkının sırtından ikbale kavuşmaktır. Bunlara yardım eden, en azından yüreklendiren, kendileri dışında bazı kaynaklar da olmuştur, halen de vardır...

Mühim olan binlerce yıllık kardeşliği korumaktır. Bu topraklarda yüzyıllara dayanan geçmişi olan emperyalist emellerin karşısında var olabilmenin yegane koşulu budur.



## KAYNAKÇA

- Abdulhaluk M. Çay, Türk Milli Bütünlüğü İçinde Doğu Anadolu Aşiretlerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapıları ve Bölücülük Meselesi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Üzerine Araştırmalar III, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992.
- Abdullah KAYA, Başlangıcından 1071'e Kadar Türklerin Anadolu'ya Akınları Hakkında Bir Değerlendirme, EKEV Akademik Dergisi, Yıl: 18, Sayı: 59 (Bahar 2014).
- Abdullah Öcalan, Kürdistan; Devrimin Yolu, Köln, 1992.
- Abdulnasır Yiner, Güneydoğu'daki Etnik Problemler ve Çözüm Arayışları, Köprü Dergisi, Bahar 2007.
- Ahmet Buran, Kürtler ve Kürt Dili, Turkish Studies Dergisi, V.6/3, Ankara, 2011.
- Ahmet Cem Ersever, Kürtler PKK ve Abdullah Öcalan, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2009.
- Ahmet Mesut, İngiliz Belgelerinde Kürdistan, Doz Yayınları, İstanbul, 1992.
- Akın Ağca, Şark Meselesinde Kürtçülük (1787-1923), Yüksek Lisans Tezi, T. C. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Tarih Bilim Dalı, Bursa, 2012.
- Anthony D. Smith, Ulusların Etnik Kökeni, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2002.
- Asena Boztaş, Wilson İlkeleri'nin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif, Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 7, Sayı:14, Ankara, 2014.
- Asiye Duman, Millî Kimliğin Temel Göstergesi Olarak Dil, Türk Yurdu Dergisi, Yıl 100, Sayı 290, Ankara, Ekim 2011.

- Atila Şehirli, Türkiye'de Bölücü Terör Hareketleri, Burak Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ayşe D. Kuşçu, Türklerin Ortadoğu Hakimiyeti, Akademik ORTA DOĞU, Cilt 1, Sayı 1, 2006, Ankara.
- Ayşe Zamacı, Vilâyât-ı Sitte'de Ermeni Okulları ve Faaliyetleri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran, Cilt 11, Sayı 1, Edirne, 2009.
- Barçın Kodaman, Sevr ve Lozan'da Ermeni Sorunu, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.
- Bayram Kodaman, Osmanlı Devrinde Doğu Anadolu'nun İdari Durumu, Anadolu Basın Birliği Milli Bütünlük ve Kültür Yayınları, Ankara, 1985.
- Bazil Nikitin, Kürtler Sosyolojik ve Tarihi İnceleme, Deng Yayınları, İstanbul, 1997.
- Bedirhan İpek, İslam'da Dava-yı Kavmiyet Babanzade Ahmet Naim, Nubihar Yayınları, İstanbul, 2012.
- Benedict Anderson, Hayali Cemaatler "Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması", Metis Yayınları, İstanbul, 1993.
- Berkan Öğür, Zana Baykal, Ali Balcı, Kuzey Irak, Türkiye İlişkileri: PKK, Güvenlik ve İşbirliği – Rapor, T.C Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORMER), Sakarya, 2014.
- Bernard Lewis, Ortadoğu'nun Çoklu Kimliği, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.
- Bernard Lewis, Ortadoğu'nun Çoklu Kimliği, Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.
- Bilal Dedeyev, Çaldıran Savaşı'na Kadar Osmanlı - Safevi İlişkilerine Kısa Bir Bakış, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2009.
- Bilal Şimşir, Kürtçülük (1787-1923), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010.

- Bora İyiat, Bozkurt Atatürk, Kripto Kitaplar, Ankara, 2014.
- Bora İyiat, Çekirdek ve Kovan, Akasya Yayınları, Ankara 2006.
- Bora İyiat, Yeni Yüzyılın Psikolojik Harp Silahları “Teröristler” – Makale, Devlet Dergisi, 01 Ocak 2014, Ankara.
- Bora İyiat, Zihin Kontrolü-Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri, Kripto Kitaplar, Ankara, 2013.
- Cabir Doğan, XVI. Yüzyıl Osmanlı İdari Yapısı Altında Kürt Emirlikleri ve Statüleri, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Mayıs 2011.
- Cemil Meriç, Kırk Ambar, Ötüken Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 1980.
- Cengiz Kartın, Binbaşı Noel’in Hava Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı Arşivlerindeki Gönderilerinde Kürt-Ermeni Münasebetleri, Yeni Türkiye, Sayı:60, Ankara, 2014.
- Ceyhun Bozkurt, Mission Kurdistan (ABD-PKK İlişkilerinin Stratejik Analizi 1978-2012), Kripto Kitaplar, Ankara, 2012.
- Claude L. Strauss, Irk, Tarih ve Kültür, Metis Yayınları, İstanbul, 1997.
- Çağlayan Polat, 1926-1930 Ağrı İsyanları, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007.
- Derya Yaylalı, Cumhuriyet Dönemi Bölücü Faaliyetler İçinde Ağrı Dağı Ayaklanmaları (1926–1930), Yüksek Lisans Tezi, T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2007.
- Devrimci Doğu Kültür Ocakları, DDKO Yayın Bülteni No:3
- E. Semih Yalçın, Şark Meselesinden BOP’ne, 2023 Dergisi, Ankara, Temmuz 2005.
- Ercüment Gedikli, İslam Asabiye Milliyetçilik, Taş Medrese Yayınları, Ankara, 1990.

- Erdal Şimşek, Türkiye'nin Ortadoğu Politikası, Kum Saati Yayınları, İstanbul, Şubat 2005.
- Ergun Aybars, Yakın Tarihimizde Anadolu Ayaklanmaları, Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- Ernest Gellner, Milliyetçiliğe Bakmak, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- Erol Ulubelen, İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul, 2009.
- Ezgi Arslan, Ortadoğu Kavramının Ortaya Çıkışı, <http://www.yenimakale.com/ortadogu-kavraminin-ortaya-cikisi.html>, 25.05.2013
- Fatih Ünal, Rusların Kürt Aşiretlerini Osmanlı Devletine Karşı Kullanma Çabaları, Türk Yurdu Dergisi, 7. Devre, Cilt 28 (60), Sayı 254 (615), Ekim 2008.
- Feridun Bey, Mecmu'a-i Münşeat-i Selatin, İstanbul, 1858.
- Feridun M. Emecen, Fatih Sultan Mehmed ve Etrafındaki Dünya: Osmanlı Devleti'nin Doğu Komşuları, Osmanlı Araştırmaları, XXXIII, İstanbul, 2009.
- Feryat Bulut, 68 Kuşağı Gençlik Olaylarının Uluslararası Boyutu ve Türkiye'de 68 Kuşağına Göre Atatürk ve Atatürkçülük Anlayışı – Makale, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, ÇTTAD, XI/23, (Güz), İzmir, 2011.
- Fetullah Kaya, Osmanlı Döneminde Kürt Basını, Yüksek Lisans Tezi, T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.
- Gootthard Jaeschke, Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri (Çev. Cemal Köprülü), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- Gökhan Çal, Kürt Siyasal Hareketinde Devrimci Doğu Kültür Ocakları Deneyimi (1969 – 1971), Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014.

- Hamide Zafer, Sosyolojik Boyutuyla Terörizm, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1999.
- Hıdır Göktaş, Kürtler İsyan-Tenkil, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1991.
- Işık Yılmaz, PKK'nın Yükselişi ve Türkiye-ABD İlişkilerine Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- İlhan ERDEM, Otlukbeli Sonrası Ak-Koyunlular (1473-1478), OTAM(Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), Ankara, 1991.
- İlker Alp, Şark Meselesi veya Emperyalizmin Türk Meselesi, Eser Matbaacılık, Edirne, 2008.
- İsmet G. İmset, PKK, Ayrılıkçı Şiddetin 20.Yılı (1973-1992), Turkish Daily News Yayınları, İstanbul, 1993.
- İsmet Üzen, Mütareke Döneminde Bir Eşkiyalık Örneği: Ali Batı Olayı (6 Mayıs – 18 Ağustos 1919), T.C Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Dergisi, Sayı:64, Ankara, [www.atam.gov.tr](http://www.atam.gov.tr), 21.09.2015.
- John Locke, Uygar Yönetim Üzerine İkinci İnceleme'den Seçme Yazılar II. Yeni Çağ, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi AÜSBF Yayınları, Ankara, 1969.
- Kemal Mazhar Ahmed, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Kürdistan, Berhem Yayınları, Ankara, 1992.
- Kemal Yakut, Kapitalizm, Sosyalizm ve Milliyetçiliğin Ortaya Çıkması, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.
- Levent İbrâl, Kürt Milliyetçiliğinin Oluşum Süreci (1918-1926), Yüksek Lisans Tezi, T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı, Ankara, 2009.
- M. Altay Köymen, Selçuklu Devri Türk Tarihi, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

- M. Emin Değer, Emperyalizmin Tuzaklarındaki Ülke ya da Oltadaki Balık Türkiye, Çınar Araştırma Yayınları, İstanbul, 1994.
- M. Nadi Bostancı, Toplum, Kültür ve Siyaset, Vadi Yayınları, Ankara, 1995.
- Mahmut Boğuşlu, Türk Tarihi ve Coğrafyası Üzerine, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2002.
- Mahmut Bolat, I. Meşrutiyet'ten I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti Dış Politikasının Genel Bir Değerlendirmesi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, Kırşehir, 2014.
- Mao Çe-Tung, Askeri Yazılar, Eriş Yayınları, İstanbul, 2003.
- Martin Van Bruinessen, Kürdistan Üzerine Yazılar, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.
- Mehmet Bayraktar, Kürtler Türklerin Nesi Oluyor?, Kelâm Yayınları, 4.Baskı, İstanbul, 2011.
- Mehmet Çelik, Tarih Bilinci ve Kültürel Genetik - [www.unalkazdal.com](http://www.unalkazdal.com)
- Mehmet Köçer, Ağrı İsyanı (1926-1930), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 14, Sayı:2, Elazığ, 2004.
- Melike Sarıkçıoğlu, İran Arşivlerine göre Şeyh Ubeydullah İsyanı, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3- Sayı 5, Haziran, 2013.
- Mustafa Özkan, Gelişim Süreci İçinde Türkçe Ve Anayasanın Dili TDED, [http://www.tded.org.tr/images/logo/sem/mustafa\\_ozkan.pdf](http://www.tded.org.tr/images/logo/sem/mustafa_ozkan.pdf)
- Naci Bostancı, Bir Kolektif Bilinç Olarak Milliyetçilik, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1999.
- Nihat Ali Özcan, PKK, Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi, ASAM Yayınları, Ankara, 1999.
- Nuri Bilgin, İnsan İlişkileri ve Kimlik, Sistem Yayınları, İstanbul, 1996.

- Nuri Bilgin, Kollektif Kimlik, Sistem Yayınları, İstanbul, 1999.
- Oğuz Aytepe, Yeni Belgelerin Işığında Halifeliğin Kaldırılması ve Hanedan Üyelerinin Yurt Dışına Çıkarılması, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Kasım Sayısı, Ankara, 2002.
- Oğuz Aytepe, Yeni Belgelerin Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti, Tarih ve Toplum, Ankara, Haziran, 1998.
- Oğuz FIRILDAK, Uluslararası Silahlanmanın Ekonomik Boyutunun Analizi, Yüksek Lisans Tezi, T.C Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2009.
- Orhan Örs, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kürt Politikası 1908-1914, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Orhan Türkoğlu, Etnik Sosyoloji (Türk Etnik Sosyolojisi), Timaş Yayınları, İstanbul, 1999.
- Ömer Yılmaz, PKK Terör Örgütünün Siyasal Alan ve Legalleşme Faaliyetleri (1975–2006), Yüksek Lisans Tezi, T.C Polis Akademisi Başkanlığı, Ankara, 2007.
- Ömer Turan, Tarihin Başladığı Nokta Orta Doğu, Step Ajans Yayınları, İstanbul, 2002.
- Ömer Turan, Tarihin Başladığı Nokta Orta Doğu, Step Ajans Yayınları, İstanbul, 2002.
- Özgür Algan, PKK Terör Örgütünün Kuruluşu Faaliyetleri ve Siyasallaşma Süreci, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2012.
- Pınar Ülgen, Ortaçağ Avrupa'sında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış, Mukaddime Dergisi, Mardin, 2010.
- Rahmi Apak, Türk İstiklal Harbi-iç Ayaklanmalar (1919–1921), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964.
- Ramazan Özey, Dünya Denkleminde Ortadoğu Ülkeler İnsanlar Sorunlar, Öz Eğitim Yayınları, İstanbul, 1996.

- Remzi Kılıç, Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:14, Yıl:2003.
- Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih, DER Yayınları, İstanbul, 1985.
- Safiye Dünder, Kürtler ve Azınlık Tartışmaları, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2009.
- Salahattin Selek, Milli Mücadele, Ağaoğlu Yayınları, İstanbul, 1970.
- Selçuk Ural, Mütareke Döneminde İngiltere'nin Güneydoğu Anadolu Politikası, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi Sayı 39, Ankara, Mayıs 2007.
- Selim Gökçegöz, Şeyh Sait İsyanı ve Pkk Terör Örgütü Eylemlerinin Uluslararası Ortam Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, İstanbul, 2008.
- Selin M. Bölme, Hoybun Örgütü: Kürt Milliyetçiliğinde Yeni Bir Evre, International Journal of Kurdish Studies, İstanbul, 2015.
- Senem Sönmez Selçuk, Dünden Bugüne Milliyetçilik: Küresel Dünyada Yükselen Sesler, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Eskişehir, 2012.
- Serdar Sakin-Can Deveci, Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme, History Studies ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı/ Relationships of the USA and The Great Middle East Special Issue, 2011.
- Suat Akgül, Yakın Tarihimizde Dersim İsyanları ve Gerçekler Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.
- Suat İlhan, Jeopolitik Kavramı ve Unsurları - Avrasya Dosyası, Jeopolitik Özel, Kış 2002, Cilt: 8, Sayı: 4.

- Suat Zeyrek, Milli Mücadele Sürecinde Türk – İngiliz Rekabeti: Kürt Sorunu, Türkiye Mecmuası, C.23/Bahar, İstanbul, 2013.
- Şayan Ulusan, Şark Meselesi'nden Sevr'e Türkiye, Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi VIII, İzmir, 2009.
- Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi (3.Kitap) 1. Bölüm, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2000.
- Şerefhan, Şerefname, (Çev: M. Emin Bozarslan), Hasat Yayınları, İstanbul, 1990.
- Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, Remzi Kitabevi, I. Cilt, İstanbul, 1979.
- Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'de Siyasal Partiler, Cilt II Mütareke Dönemi (1918–1922), Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986.
- Taylan Maral, Türkiye'de Kürt Kimliğinin Kültürel Bağlamda İncelenmesi ve Siyasallaşma Süreci, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2014.
- Tayyar Arı, Basra Körfezi ve Ortadoğu'da Güç Dengesi 1978-1996, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.
- Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset, Savaş ve Diplomasi, Alfa Yayınları, İstanbul, 2007.
- Tekin Erer, Kürtçülük Meselesi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1994.
- Tufan Karaaslan, Ortadoğu'nun Coğrafyası, Atlas Kitabevi, Konya, 1998.
- Tuncay Özkan, Operasyon, Doğan Kitap, 9 Baskı, İstanbul, Nisan 2000.
- Türkmen Törel, PKK Terör Örgütü (Tarihsel ve Siyasal Gelişim Süreci Bakımından İncelenmesi) 1978-1998, Doktora Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.

- Uğur Başaran, Atasözlerinin Kalıpsallığı Üzerine, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish Volume 8/9 Summer, Ankara, 2013.
- Uğur Mumcu, Kürt Dosyası, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1994.
- Uğur Mumcu, Kürt İslam Ayaklanması 1919-1925, Tekin Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- Ümit Özdağ, Türk Ordusu PKK'yı Nasıl Yendi? Türkiye PKK'ya Nasıl Teslim Oluyor? Askeri Galibiyetten, Siyasi Mağlubiyete, Kripto Yayınları, Ankara, 2010.
- Ümit ÖZDAĞ, Türk Sorunu, Kripto Kitaplar, 9 Baskı, Ankara, Mayıs 2014.
- Veysel Ayhan, İmparatorluk Yolu Petrol Savaşlarının Odağında Ortadoğu, Nobel Yayınları, İstanbul, 2006.
- Y. Furkan Şen, Türk Siyasal Kültüründe Millet Algısı ve Milliyetçilik, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2008.
- Yaşar Semiz, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Türkçülük Politikası, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayını, Konya.
- Yusuf Halaçoğlu, Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2.Baskı, Ankara, 1995.
- Zeynep Çamsoy, Milli Mücadele Dönemi'nde Kürdistan Teali Cemiyeti (1918–1927), Yüksek Lisans Tezi, T.C. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007.

NECDET PEKMEZCİ

# **PKK'YI KİM ? KURDU ?**

**DERİN DEVLETİN GİZEMLİ ADAMI  
“PİLOT NECATİ”**

**9. BASKI**

**10 TL**



kr • pto

# KAYIP TÜRKLER

ETNİK COĞRAFYA BAKIMINDAN  
KÜRTLEŞEN TÜRKMEN  
AŞİRETLERİ

ALİ RIZA ÖZDEMİR

kr • pto

kr • pto

# PKK TERÖRÜ

Neden Bitmedi, ?

# NASIL BİTER

ÜMİT ÖZDAĞ

8.  
BASKI

kr • pto

YENİ ARSİV BELGELERİYLE

# DERSİM İSYANLARI SEYİT RIZA GERÇEĞİ



RIZA ZELYUT

**21.**  
Baskı

18274840

94118>

9411820166



**BORA İYİAT**

# Kürt İSYANLARI

Bugün bazıları tarafından üzerine basıla basıla iddia edilse dahi Kürt isyanları asla bir halkın özgürlük mücadelesi değildir. Üstelik bunun için bir neden yoktur. Üzerinde yaşadığımız bu coğrafya, çevresindeki tüm yangınlara rağmen bir kardeşlik coğrafyası olmuştur. Tarih boyunca yaşanmış bu isyanlara bakılınca görülür ki, isyanların nedenleri aşiretler, yerel yöneticiler, aşiret reisleri arası mevki ve çıkar mücadelesidir. Üstelik Batı tarafından Şark Meselesi olarak adlandırılan projenin gerçekleşmesi adına söz konusu feodal liderler daima başta kendi halkı olmak üzere bu coğrafyanın kardeşliğine karşı sürekli olarak kullanılmıştır.

Emperyalizmin en temel sloganı olan “parçala ve yok et.” temelinde kurgulanan projelerle aslında Kürtleri temsil yeteneği ve niceliği olmayan sözde Kürt liderleri tarihin farklı dönemlerinde isyanı uygun görüp, “şimdi tam zamanıdır” diyerek isyanı başlatmışlardır. Söz konusu isyanların tamamında isyancıları kışkırtan, yardım eden, yüreklendiren emperyalizmin farklı isimleri de olsa amaç aynıdır. İsyancıların tek bir amacı vardır; Kürt halkının sırtından ikbale kavuşmak. Bu topraklarda yüzyıllara dayanan geçmişi olan emperyalist emellerin karşısında var olabilmenin yegane koşulu ise binlerce yıllık kardeşliği korumaktır.



**12,95 TL**

ISBN:978-605-4991-50-1



f facebook.com/kriptokitaplar  
t twitter.com/kriptokitaplar

**kripto**

Ziya Gökalp Caddesi, Çelik Sk. 8/4 Kızılay - Ankara • Tel: 0312 432 19 23 - Faks: 0312 432 19 33  
www.kriptokitaplar.com • email: kripto@kriptokitaplar.com